ANNA FUNDER

CÂȘTIGĂTOARE A PREMIULUI SAMUEL JOHNSON PENTRU NONFICȚIUNE
CARTE APĂRUTĂ ÎN 23 DE ȚĂRI

STASILAND

POVEȘTI DIN SPATELE ZIDULUI BERLINULUI

ANNA FUNDER

CÂȘTIGĂTOARE A PREMIULUI SAMUEL JOHNSON PENTRU NONFICȚIUNE
CARTE APĂRUTĂ ÎN 23 DE ȚĂRI

STASILAND

POVEȘTI DIN SPATELE ZIDULUI BERLINULUI

Cuprins

Harta Germaniei, 1945–1990
Harta Zidului Berlinului, 1961–1989
Capitolul 1
Berlin, iarna 1996
Capitolul 2
Miriam
Capitolul 3
Podul Bornholmer
Capitolul 4
Charlie
Capitolul 5
Palatul cu linoleum
Capitolul 6
Cartierul general al Stasi
Capitolul 7
Mirosul de boșorogi
Capitolul 8
Apelurile telefonice
Capitolul 9
Julia n-are o poveste a ei
Capitolul 10
Iubitul italian
Capitolul 11
Major N.
Capitolul 12
Dansul Lipsi
Capitolul 13
Von Schni…
Capitolul 14
Când te simți mai prost
Capitolul 15
Herr Christian

Capitolul 16
Omul socialist
Capitolul 17
Trasarea liniei
Capitolul 18
Stema
Capitolul 19
Klaus
Capitolul 20
Herr Bock din Golm
Capitolul 21
Frau Paul
Capitolul 22
Înțelegerea
Capitolul 23
Hohenschönhausen
Capitolul 24
Herr Bohnsack
Capitolul 25
Berlin, primăvara 2000
Capitolul 26
Zidul
Capitolul 27
Cei care descâlcesc
Capitolul 28
Miriam și Charlie
Mulțumiri

Carte
Pentru
Toți

Anna Funder s-a născut la Melbourne, în 1966. A lucrat ca avocat specializat în drept internațional și ca producător de radio și televiziune. În 1997, a beneficiat de o bursă de rezidență ca scriitor la Australia Centre, din Potsdam.

Stasiland este prima lucrare a Annei Funder și a fost publicată în 23 de țări. Cartea a fost nominalizată pentru numeroase premii literare în Australia și în Marea Britanie, incluzând Age Book of the Year Award, Queensland Premier's Literary Awards, *Guardian* First Book Award, Index Freedom of Expression Awards și W.H. Heinemann Award. În iunie 2004, a primit Premiul Samuel Johnson, din partea BBC Four. Anna Funder este și autoarea unui roman, *All That I Am*. Locuiește în Sydney, cu soțul și copilul lor.

ANNA FUNDER

CÂȘTIGĂTOARE A PREMIULUI SAMUEL JOHNSON PENTRU NONFICȚIUNE
CARTE APĂRUTĂ ÎN 23 DE ȚĂRI

STASILAND

POVEȘTI DIN SPATELE ZIDULUI BERLINULUI

Traducere din limba engleză
MIHNEA GAFIȚA

LITERA
București
2020

Stasiland – Stories from Behind the Berlin Wall

Anna Funder

Copyright © 2003 Anna Funder

Credit foto copertă © Robert Lackenbach/

Time Life Pictures/Getty Images

Toate drepturile rezervate

Carte Pentru Toți este parte a Grupului Editorial Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România

tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Stasiland

Povești din spatele Zidului Berlinului

Anna Funder

Copyright © 2019 Grup Media Litera

pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Georgiana Harghel

Corector: Georgiana Enache

Copertă: Flori Zahiu

Tehnoredactare și prepress: Ana Vârtosu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FUNDER, ANNA

Stasiland. Povești din spatele Zidului Berlinului /

Anna Funder; trad. din lb. engleză de Mihnea Gafița. –

București: Litera, 2019

ISBN 978-606-33-4474-9

ISBN EPUB 978-606-33-5717-6

I. Gafița, Mihnea (trad.)

821.111-31=135.1

Pentru Craig Allchin

Harta Germaniei, 1945–1990

Harta Zidului Berlinului, 1961–1989

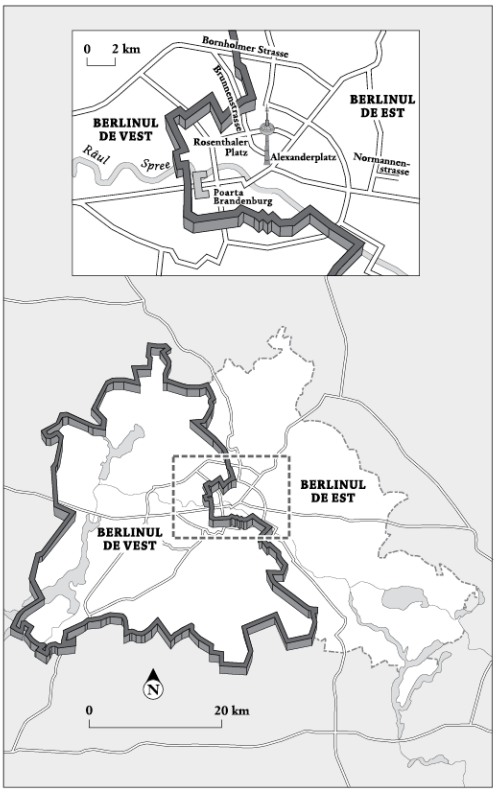

„… o junglă nebună și tăcută, sub sticlă“

Carson McCullers, *The Member of the Wedding* (*Participant la nuntă* – 1946)

„Voi amândoi, violatorul și victima (colaborator! vioară!), sunteți legați, poate pe vecie, de obscenitatea celor ce v-au fost dezvăluite, de cunoașterea tragică a lucrurilor de care sunt capabili oamenii. Cu toții suntem vinovați.“

Breyten Breytenbach, *The True Confessions of an Albino Terrorist* (*Adevăratele confesiuni ale unui terorist albinos* – 1985)

„«Juriul să se gândească bine ce verdict va da» – le-a spus Regele, pentru a douăzecea oară în acea zi. «Ba nu, ba nu!», a strigat Regina. «Mai întâi sentința – pe urmă verdictul.»“

Lewis Carroll, *Alice's Adventures in Wonderland* (*Aventurile lui Alice în Țara Minunilor* – 1865)

Capitolul 1

BERLIN, IARNA 1996

Sunt mahmură și fac slalom ca o mașină prin mulțimea din gara Alexanderplatz. De mai multe ori, calculez greșit cât sunt de lată și mă frec de câte un coș de gunoi sau de un panou de afișaj. Până mâine, or să-mi apară vânătăi pe piele ca niște imagini dintr-un negativ.

Un bărbat se întoarce din poziția în care stătea, cu fața la perete, zâmbind și trăgându-și în sus fermoarul pantalonilor. Îi lipsesc șireturile de la pantofi și câțiva dinți din gură; are fața și încălțările una mai lăbărțată decât celelalte. Un alt bărbat, îmbrăcat c-o salopetă, manevrează un măturoi cât un nivelator de zgură la tenis, cu care împrăștie granule dezinfectante de-a lungul peronului. Descrie arce în pudră verde, amestecată cu chiștoace de țigări și urme de urină. Un bețiv matinal merge cu o călcătură de parcă s-ar teme că nu-l ține pământul.

Am de gând să iau metroul până la Ostbahnhof – Gara de Est –, de unde să mă urc în trenul regional, care să mă ducă la Leipzig, la câteva ore de mers de aici. M-așez pe o bancă verde, mă uit la plăcile de gresie verde, respir aer verde. Brusc, nu mă mai simt prea bine. Simt nevoia să ies la suprafață, și repede, așa c-o iau înapoi pe scări în sus. La nivelul solului, Alexanderplatz este o întindere monstruoasă de beton cenușiu, special concepută să-i facă pe oameni să se simtă mărunți. Și reușește.

Afară ninge. O iau prin zloată către locul unde știu că se află toaletele. Ca și liniile de tren, și ele sunt săpate în pământ, dar nimeni nu s-a gândit să le conecteze cu gara pe care o deservesc. În timp ce cobor scările, mirosul puternic de antiseptic mi se pare insuportabil.

O femeie masivă, cu șorț vinețiu și machiaj strident, mă întâmpină jos de tot. Stă aplecată peste o tejghea cu panouri de sticlă, păzindu-și averea de prezervative, tampoane și pătrate de hârtie igienică. E clar că este o femeie care nu se teme de reziduurile vieții. Are o piele

netedă și lucioasă și multe bărbii moi. Să tot aibă vreo șaizeș'cinci de ani.

– Bună dimineața, zic.

Mă simt stingheră. Am auzit povești despre cum li se cântărea bebelușilor ce îngurgitau ca hrană și ce scoteau pe partea cealaltă ca fecale, într-o tentativă bizară de măsurare a vieții. Întotdeauna mi s-a părut nepotrivit un ajutor dintr-ăsta, mămos. Folosesc toaleta, ies și pun o monedă în farfurioara din fața ei. Îmi trece prin minte că scopul granulelor dezinfectante este să mascheze mirosurile trupurilor umane cu ceva și mai rău.

– Cum e pe-acolo, pe sus? întreabă madama de la toalete, făcând semn cu capul către partea de sus a scărilor.

– Destul de frig, răspund, aranjându-mi ghiozdănelul pe spate. Dar nu-i chiar așa de rău, nu-i prea multă zloată neagră.

– Asta încă nu-i nimic, zice, fornăind pe nas.

Nu știu dacă s-o iau drept amenințare sau lăudăroșenie. Este ceea ce se numește bot de *berliner Schnauze*[1]. E vorba de atitudine, ți se spune verde-n față. Nu vreau să mai stau aici, dar nu vreau nici să ies la suprafață, în frig. Atât de puternic e mirosul dezinfectantului, că nu-mi dau seama dacă mă simt mai bine sau mai rău.

– De douăș'cinci de ani sunt aici, din iarna lui '75. Am văzut și mult mai rău de-atât.

– E mult de-atunci.

– Ba bine că nu. Am clienții mei regulați, dacă mă credeți. Ei mă cunosc, eu îi cunosc. Am avut și-un prinț odată, un *von* de-ăsta, Hohenzollern.

Mi-nchipui c-o bagă pe-asta cu prințul, indiferent cu cine vorbește. Dar uite că merge – m-a făcut curioasă.

– A-ha… Înainte sau după căderea Zidului?

– 'Nainte. Venise din Vest, într-o călătorie de-aia, de-o zi. Primeam și vestici – și nu puțini, să știți. M-a invitat – și-și bate ușor pieptul voluminos, cu palma desfăcută – la palatul lui. Da' bineînțeles că n-aș fi putut merge.

Bineînțeles că n-ar fi putut merge. Zidul Berlinului se întindea pe mai mulți kilometri de aici în ambele direcții și nu se putea trece peste el. Împreună cu Marele Zid chinezesc, a fost una dintre cele mai

lungi construcții ridicate vreodată, pentru a-i ține pe oameni despărțiți unii de alții. Femeia își pierde credibilitatea văzând cu ochii, dar povestea ei devine din ce în ce mai bună, în compensație. Și dintr-odată, uite, nu mai simt absolut nici un miros.

– Ați călătorit pe undeva, de când a căzut Zidul? întreb.

Își lasă capul pe spate. Observ că și-a dat cu creion dermatograf mov, care, din unghiul de-acum, pare fosforescent.

– Încă nu, zice. Da' mi-ar plăcea. În Bali, ceva de genul ăsta. Sau în China. Exact așa, în China. Râcâie cu unghiile date cu ojă pe tejgheaua de sticlă și privește visătoare la semidistanță, peste umărul meu stâng. Știți ce mi-ar plăcea cu-adevărat să fac? Zău că mi-ar plăcea s-arunc o privire la Zidul ăla de la ei.

De la Ostbahnhof, trenul se așterne la drum și atinge viteza de croazieră. Mișcarea lui ritmică mă liniștește ca o legănare, îmi acoperă darabana pe care o bat cu degetele. Vocea conductorului se aude recitând opririle la stația de amplificare: Wannsee, Bitterfeld, Lutherstadt Wittenberg. În partea de nord a Germaniei, locuiesc la capătul cenușiu al spectrului: clădiri cenușii, pământ cenușiu, păsări cenușii, arbori cenușii. Pe fereastră, orașul, apoi câmpiile se îndreaptă în direcția opusă, în alb și negru.

Seara de ieri e cufundată într-o ceață fumurie – o nouă sesiune la cârciumă, cu Klaus și prietenii lui. Dar nu e genul de mahmureală din care aștepți să ieși, ca dintr-o beznă la lumină. Este genul mai captivant, în care sinapsele distruse încep să se refacă, numai că, uneori, n-o mai iau pe căile bătătorite, ci își creează conexiuni diferite, noi și stranii. Mi-amintesc lucruri pe care nu mi le-aminteam înainte – lucruri care nu izvorăsc din stocul ordonat de amintiri, pe care le numesc trecutul meu. Mi-amintesc mustața mamei mele, văzută la lumina soarelui, mi-amintesc senzația usturătoare de foame și pierdere din adolescență, mi-amintesc mirosul de cretă arsă al frânelor de tramvai în timpul verii. Crezi că ți-ai îndosariat și pus bine trecutul, cu subiect și predicat, dar el stă ascuns pe undeva și așteaptă să revină la viață.

Țin minte cum am învățat nemțește – o limbă atât de frumoasă, atât de ciudată – la școală în Australia, pe partea cealaltă a planetei. Ai

mei au rămas interziși, când m-au văzut învățând o limbă atât de nelalocul ei, de urâtă, plus că – deși pentru ei era, bineînțeles, prea complicat să spună așa ceva – mai era și limba dușmanului. Dar mie-mi plăcea stilul ei de cărămidă peste cărămidă, faptul că forma cuvinte lungi și suple, punând alte cuvinte mai scurte unul după altul. Puteai să formulezi lucruri care n-aveau nume în engleza mea din Australia – *Weltanschauung*, *Schadenfreude*, *sippenhaft*, *Sonderweg*, *Scheissfreundlichkeit*, *Vergangenheitsbewältigung*[2]. Îmi plăcea paleta cuprinzătoare de expresii care te făceau să ajungi de la „din toată inima“ la „cu inima grea“. Și-mi plăcea ordinea, francheța pe care bănuiam că o are acel popor. Pe urmă, în anii 1980, am venit să locuiesc o vreme în Berlinul de Vest și m-am întrebat mult, și înverșunat, ce putea să se-ntâmple dincolo de Zidul ăla.

O femeie cu pântecul cât un butoi, care stă vizavi de mine, își desface niște sandviciuri cu pâine neagră. Pân-acum, a reușit să se poarte ca și cum eu n-aș fi de față, cu toate că, dacă nu suntem atente, genunchii ni se pot atinge. Are pictate pe sprâncene două arcuri suplimentare, ori de surprindere, ori de amenințare.

Mă gândesc la ce sentimente am căpătat față de fosta Republică Democrată Germană. O țară care nu mai există, în schimb, eu ce fac?, o cutreier cu trenul – printre case dărăpănate și oameni rătăciți. Sentimentul acesta se cere definit printr-un termen scurt și la obiect: singura descriere care-mi vine în minte este fantezie horror. Este un sentiment prostesc, dar nu vreau să scap de el. Fantezia ține de visurile comuniștilor germani de a crea o lume mai bună din cenușa trecutului lor nazist: de la fiecare după posibilitățile sale, fiecăruia după necesitățile sale. Groaza vine de la ceea ce au făcut în numele acelor visuri. Germania de Est a dispărut, însă rămășițele ei pământești se află și acum la locul crimei.

Tovarășa mea de drum scoate un pachet de țigări West, care par să fie marca numărul unu pe-aici, de la căderea Zidului. Își aprinde una și suflă prima gură de fum, cum ar veni, peste capul meu. Când ajunge la filtru, o stinge de capacul rabatabil al coșului de gunoi, își încrucișează mâinile peste mijloc și adoarme. Expresia de pe chip, trasată cu creionul, nu i se schimbă.

Prima oară am vizitat Leipzigul în 1994, când se împlineau cinci ani de la căderea Zidului, în noiembrie 1989. Germania de Est încă mai avea aerul unei grădini secrete, împrejmuite cu ziduri, un loc pierdut în timp. Nu m-ar fi mirat ca lucrurile să aibă gusturi diferite aici – merele ca perele sau, de pildă, vinul ca sângele. Leipzigul a fost nucleul a ceea ce toată lumea numește acum *die Wende* – Momentul de Cotitură. Această *Wende* a fost revoluția pașnică[3] împotriva dictaturii comuniste din Germania de Est, unica revoluție încununată de succes din toată istoria Germaniei. Startul ei s-a dat – și cea mai mare parte a ei s-a desfășurat – la Leipzig. Acum, după alți doi ani, iată-mă pe drumul de întoarcere acolo.

În 1994, am găsit un oraș construit prin adăugiri succesive. Străzi înguste, întortocheate, ganguri cu pereții scorojiți, care străbăteau clădirile și te scoteau, când nu te așteptai, tocmai în cvartalul următor, arcade joase pe care oamenii se revărsau în baruri subterane. Harta mea n-avea mai nimic în comun cu felul în care se desfășura viața în Leipzig. Cunoscătorii erau capabili s-o ia pe scurtături ascunse, de-a curmezișul clădirilor, să se strecoare pe alei nemarcate, printre blocuri, mergând acum pe deasupra, îndată după aceea pe dedesubt. M-am rătăcit fără speranță. Pornisem în căutarea muzeului fostei Stasi[4], din clădirea zisă *Runde Ecke* – „Colțul rotund“ –, unde fuseseră înainte birourile poliției secrete est-germane. Simțeam nevoia să văd cu ochii mei măcar o parte din uriașul aparat care fusese Ministerul Securității Statului din Germania de Est.

Stasi era o armată internă, prin care guvernul ținea totul sub control. Treaba ei era să știe totul despre toată lumea, folosind orice mijloace pe care le avea la dispoziție. Știa cine-ți venea în vizită, știa cu cine vorbeai la telefon, știa și dacă nevasta-ți punea coarne. Era o birocrație metastazică în toată societatea est-germană: pe față sau pe ascuns, în fiecare școală, în fiecare fabrică, în fiecare bloc de locuințe, în fiecare cârciumă, exista câte cineva care le dădea informări celor de la Stasi despre colegi și prieteni. Deși obsedată de amănunte, Stasi a eșuat cu desăvârșire în a prevedea sfârșitul comunismului și, odată cu el, sfârșitul țării însăși. În decursul anilor 1989 și 1990, a fost efectiv întoarsă pe dos: astăzi – armă a spionajului stalinist, iar

mâine – muzeu. În cei patruzeci de ani cât a existat, așa-numita „Firmă“ a generat echivalentul cantitativ al tuturor arhivelor din istoria germană, începând din Evul Mediu. Așezate unul lângă altul, în picioare, dosarele deschise de Stasi propriilor concetățeni ar fi format un șir lung de 180 de kilometri.

Am găsit, până la urmă, clădirea *Runde Ecke* și era enormă. Am urcat un șir de trepte până la niște uși mari, duble, placate cu metal și presărate cu capete de ghinturi. M-am făcut mică, parc-aș fi fost Alice pregătită să pătrundă în Țara Minunilor. În partea dreaptă, era un dreptunghi mai palid pe fațada de ciment, o porțiune a clădirii care nu se înnegrise de la smog. Acolo fusese fixată o placă pe care scria „Ministerul Securității Statului – Divizia Leipzig“, sau cam așa ceva. Placa fusese scoasă în timpul revoluției, dintr-un fel de bucurie amestecată cu frică, și n-o mai văzuse nimeni de atunci.

M-am învârtit în interior. Toate birourile rămăseseră exact așa – înfricoșător de ordonate – cum fuseseră abandonate în acea noapte, în care demonstranții ocupaseră clădirea. Telefoanele cu cadran stăteau ca la montă, câte două. Tocătoarele de hârtie fuseseră aruncate afară pe fereastră, în spate, după căderea finală și după încercarea disperată a celor de la Stasi de a distruge dosarele cele mai compromițătoare. Deasupra unuia dintre birouri, trona un calendar din 1989, cu o femeie goală de la talie în sus, dar, în cea mai mare parte, pereții erau decorați cu însemne comuniste. Celulele stăteau cu porțile deschise, ca și cum ar fi fost gata să primească alți prizonieri. Cu toate că Miss Decembrie făcea și ea ce putea, clădirea în ansamblu îți crea o senzație de umed și birocratic.

Comitetul cetățenesc în administrarea căruia se afla muzeul montase niște panouri mari de afișaj, din cele mai ieftine plăci aglomerate. Pe unul dintre ele, am văzut o reproducere după celebra fotografie de la manifestațiile din toamna lui 1989: o mare de oameni, cu lumânări în mâini, stăteau cu gâturile arcuite și se uitau spre clădire în sus, privindu-i ochi în ochi pe cei care pân-atunci îi controlaseră. Știau că de-acolo, din acele birouri, viețile lor erau ținute sub observație, manipulate și, uneori, distruse. Erau expuse și copii ale unor telexuri din ce în ce mai panicate, trimise de la sediul central de la Berlin al „Firmei“ aici, unde ofițerii Stasi se baricadaseră

în clădire, cu ferestrele acoperite cu folie metalizată. Mesajele erau de genul: „Asigurați toate sediile Ministerului“; „Protejați toate obiectivele secrete“.

Preferatele mele erau pozele cu protestatarii ocupând clădirea Stasi, pe 4 decembrie 1989, și așezându-se pe vine pe coridoare, cu fețele surprinse, ca și cum s-ar fi așteptat să li se ceară să plece. Când intraseră în clădire, gardienii de la Stasi le ceruseră demonstranților să se legitimeze, ca într-o parodie stranie a controlului pe care tocmai în acel moment nu-l mai aveau. Demonstranții, încă în stare de șoc, își scoseseră ascultători buletinele din portofele. După care, puseseră stăpânire pe sediul Stasi.

Mistere mari și mici au ieșit la iveală, când s-au deschis dosarele. Poate nu în ultimul rând, ticurile omului obișnuit de pe stradă. Următorul document se afla expus:

Semnale pentru observare

1. Atenție! Subiectul se apropie.

– Atinge-ți nasul cu mâna sau batista.

2. Subiectul își continuă deplasarea, trece mai departe sau pe lângă tine.

– Netezește-ți părul cu mâna sau ridică scurt pălăria.

3. Subiectul stă pe loc.

– Pune-ți o mână pe burtă sau du-o la spate.

4. Agentul Observator vrea să încheie observarea, fiindcă îi este amenințată acoperirea.

– Apleacă-te și leagă-ți șireturile.

5. Subiectul se întoarce.

– Ambele mâini la spate sau pe burtă.

6. Agentul Observator vrea să stea de vorbă cu Șeful de Echipă sau cu alți Agenți Observatori.

– Deschide-ți servieta sau alt obiect echivalent și cercetează-i conținutul.

Îmi și închipuiam baletul stradal surdomut: agenții care-și trimiteau semnale unii altora de la un colț de stradă la celălalt, pipăindu-și nasurile, burțile, cefele și părul, legându-și iar și iar șireturile,

ridicându-și pălăriile către străinii care treceau prin dreptul lor și frunzărindu-și hârtiile – o coregrafie pentru niște cercetași malefici.

În partea din spate a clădirii, trei încăperi adăposteau artefacte specifice pentru Stasi, în vitrine de sticlă. Am văzut acolo o cutie de peruci și mustăți false, împreună cu tuburi mici de clei pentru fixarea lor. Erau niște genți de vinil pentru femei, cu microfoane încorporate și deghizate în petale de flori, care tapetau poșetele. Erau microfoane care fuseseră plantate în pereții unor apartamente și un vraf de scrisori care nu mai ajunseseră în Vest. Unul dintre plicuri era scris de o mână de copil, cu creioane colorate – fiecare literă din adresă cu o altă culoare.

O vitrină conținea, pur și simplu, niște borcane goale. Stăteam și mă holbam la ele, când s-a apropiat de mine o femeie. Arăta ca o versiune feminină a lui Luther, doar că era frumoasă. Cincizeci și ceva de ani să fi avut, cu pomeții obrajilor proeminenți și o privire directă. Mi s-a părut prietenoasă, dar și că știa prea bine că râdeam, în sinea mea, de un regim care le pretindea celor pe care-i controla să semneze angajamente de fidelitate, care semănau cu niște certificate de căsătorie, care confisca felicitările trimise de copii bunicilor și care dactilografia protocoale inepte la birouri peste care vegheau femei cu sânii mari. Era *Frau* Hollitzer, curatoarea muzeului.

Mi-a explicat că borcanele din fața noastră conținuseră „eșantioane de miros“. Stasi dezvoltase o metodă cvasiștiințifică, „eșantionarea mirosurilor“, prin care să-i găsească pe delincvenți. Teoria spunea că fiecare dintre noi are propriul miros identificabil, pe care ni-l lăsăm pe tot ce atingem. Aceste mirosuri pot fi captate și apoi, cu ajutorul unor câini dresați pentru adulmecare, comparate, pentru a găsi o potrivire. Stasi își ducea câinii și borcanele într-un loc unde suspecta că avusese loc o întâlnire ilegală și verifica dacă și în ce măsură câinii reușeau să adulmece mirosurile persoanelor ale cărora esențe olfactive fuseseră eșantionate în acele borcane.

Cele mai multe asemenea mostre de mirosuri erau colectate pe ascuns. Stasi pătrundea fraudulos, de exemplu, în apartamentul cuiva și lua câte ceva de îmbrăcat, care fusese purtat cât mai aproape de piele, de obicei lenjerie. Dacă nu așa, câte un „suspect“ era chemat la interogatoriu, sub un pretext oarecare, și scaunul de vinil pe care

stătuse acea persoană, bărbat sau femeie, era șters apoi cu o bucată de pânză nouă. Obiectul de îmbrăcat sau bucata de pânză erau depuse apoi într-un borcan sigilat. Recipientele acelea semănau cu niște borcane obișnuite, în care se pun gemuri. Pe o etichetă scria: „Numele: *Herr* [Nume] / Timp: 1 oră / Obiect: chiloți de muncitor“.

Când au pătruns în această clădire, cetățenii Leipzigului au găsit o vastă colecție de mirosuri eșantionate. Pe urmă, borcanele au dispărut. Abia în iunie 1990 au reapărut – în „cămara de mirosuri“ a poliției din Leipzig. Numai că erau goale. După toate aparențele, poliția din Leipzig le luase, ca să le folosească ea însăși, chiar și în perioada ulterioară căderii Zidului, când se puseseră și aici bazele democrației. Pe borcane mai erau încă etichetele meticuloase. Erau atât de multe, încât se putea înțelege că Stasi – Divizia Leipzig colectase eșantioane de mirosuri de la tot ce putea însemna opoziție politică în această parte a Saxoniei. Nu mai știe nimeni la cine sunt acum aceste cârpe și ciorapi vechi, nici de ce le-ar putea păstra cineva.

Mai târziu, *Frau* Hollitzer mi-a povestit despre Miriam, o tânără al cărei soț murise într-o celulă din arestul Stasi, aflat în apropiere. Umblau zvonuri că „Firma“ îi făcuse chiar și o înmormântare de fațadă, mergând până acolo încât să înlocuiască sicriul plin cu altul gol și să incinereze cadavrul propriu-zis, ca să distrugă orice dovezi ale cauzei morții omului. Îmi și închipuiam groparii mituiți, prefăcându-se că se opinteau sub greutatea unui sicriu gol, sau poate opintindu-se pe bune, sub greutatea unui sicriu burdușit cu optzeci de kile de ziare vechi sau de pietre. Îmi închipuiam cum trebuie să fi fost să nu știi dacă soțul tău se spânzurase ori fusese omorât de cineva cu care te întâlneai pe stradă, eventual. M-am gândit că mi-ar fi plăcut să stau de vorbă cu acea Miriam, înainte ca imaginația să-mi creeze niște false amintiri.

Atunci, m-am întors acasă, în Australia, dar, acum, iată-mă din nou la Berlin. Nu mi-am putut alunga din minte povestea lui Miriam, narațiunea din auzite a unei femei pe care n-o cunoșteam. Mi-am găsit o slujbă cu jumătate de normă în televiziune și m-am pus pe scormonit după câteva dintre aceste povești dintr-o țară care o luase rău de tot pe arătură.

Berliner Schnauze este un termen de jargon folosit pentru a descrie o persoană al cărei limbaj întruchipează un anumit dialect dezvoltat de-a lungul secolelor în Berlin și Brandenburg. (n.red.)

În ordine, în limba germană, în original: concepție despre lume, bucurie de răul altuia, cu mentalitate de clan, drum preferabil, prietenie de căcat, desăvârșirea trecutului (n.tr.)

Istoricul dr. Klaus-Dietmar Henke afirmă că „revoluția pașnică“ din 1989 a fost „unica revoluție reușită din istoria Germaniei. Est-germanii au contribuit cu unul dintre cele mai splendide momente la istoria țării noastre, la modul foarte tulburat în care națiunea noastră a descoperit și acceptat libertatea individuală și pe cea politică drept valori esențiale.“ În comunicarea intitulată „Ridicarea interdicțiilor legate de oprimare – dosarele Stasi“, de la cea de-a 26-a Conferință Bianuală a Asociației Internaționale a Barourilor, ținută la Berlin, în 1996, el mai spune că numărul dosarelor generate de Stasi este „aproximativ egal cu toate arhivele produse în istoria Germaniei, din Evul Mediu până azi“. Pe-atunci, dr. Henke era Reprezentantul Federal pentru Dosarele Serviciului de Securitate a Statului al Fostei Republici Democrate Germane, adică șeful departamentului de cercetare din cadrul Autorității de Studiere a Dosarelor Stasi. (n.a.)

Abreviere pentru Staatssicherheit (Securitatea Statului), formată după același principiu ca, de exemplu, Gestapo, abreviere de la Geheime Staatspolizei (Poliția Secretă a Statului), din perioada nazistă (n.tr.)

Capitolul 2

MIRIAM

Lucrez la serviciul internațional de televiziune din ceea ce se numea Berlinul de Vest. Este un serviciu înființat de guvern după război, pentru a transmite în lumea întreagă o germanitate benignă. Treaba mea este să răspund la scrisorile unor telespectatori la care au ajuns transmisiunile noastre și care au anumite neclarități.

La Poșta Telespectatorului, sunt un fel de metis între o mătușă care tratează probleme sentimentale, o asistentă din domeniul cercetării și o destinatară de mesaje îndesate în sticle. „Stimată Poștă a Telespectatorului, caut adresa clinicii doctorului Manfred von Ardenne, fiindcă vreau să încerc tratamentul său cu temperaturi ultra-înalte, pentru cancerul în stadii avansate, așa cum am văzut în reclama transmisă de dumneavoastră…“; „Stimată Poștă a Telespectatorului, mii de mulțumiri pentru programul interesant pe care l-ați difuzat, despre solicitanții de azil din țara voastră. Am șaisprezece ani și locuiesc la Akra. Puteți, vă rog, să-mi trimiteți informații despre azilul…“ Din când în când, ne scrie câte un neo-nazist din Missouri sau de la Liverpool, solicitând informații despre „grupurile-mamă“ din Germania de Est. Un bărbat din Birmingham, Alabama, mi-a trimis o fotografie cu el însuși în uniformă, stând în spatele unui morman de cadavre, la eliberarea lagărului de concentrare de la Bergen Belsen, în 1945. Mi-a scris: „Vă mulțumesc pentru emisiunea dumneavoastră legată de a cincizecea aniversare de la încheierea păcii. Aș vrea să știți că-mi aduc aminte cu mare drag de primirea de care am avut parte noi, americanii, din partea germanilor obișnuiți. Prin sate, oamenii nu mai aveau de nici unele, dar, când am ajuns acolo, ne-au primit cu generozitate, ca pe niște rude…“ Eu formulez răspunsurile cuvenite, pe un ton reținut. Uneori, mă-ntreb cum ar fi să fiu de naționalitate germană.

Șeful meu este Alexander Scheller, un bărbat înalt, care tocmai a împlinit patruzeci de ani și are o poză cu nevasta lui blondă – o figură severă –, o scrumieră de sticlă și o cană de cafea care stă permanent pe biroul său vast, dar altminteri gol. Bate întruna darabana cu

degetele în tăblia mesei, agitat de-atâta cafeină și nicotină. Spre lauda lui, îmi face onoarea și se poartă cu mine ca și cum ceea ce fac eu acolo, răspund la corespondența telespectatorilor, este la fel de important ca și ceea ce fac jurnaliștii și tehnicienii angajați ai televiziunii. În urmă cu o lună, am stat de partea cealaltă a biroului mare și gol, pentru că-și făcuse timp să stea de vorbă cu mine, după ce-i cerusem o întrevedere.

Uwe Schmidt, locțiitorul lui Scheller, era și el de față. Treaba de adjunct a lui Uwe este, în primul rând, aceea de a-l face pe Scheller să pară destul de important încât să aibă un adjunct. În al doilea rând, treaba lui este să pară ocupat și mereu grăbit, ceea ce-i pare mai dificil, de vreme ce nu are practic nimic de făcut. Scheller și Uwe sunt amândoi vestici.

Uwe are o energie de jurnalist de televiziune comparabilă cu a lui Scheller, numai că energia lui e sexuală, nu chimică. Pe Uwe-l părăsesc toate iubitele, așa că este, în cele mai multe momente ale zilei și aproape în compania oricui, tulburat peste măsură de dorință.

Mie-mi place Uwe, și-mi pare rău pentru el, fiindcă știu că, tot căutând motivul pentru care-l părăsesc iubitele, a început să se consume de unul singur pe dinăuntru. De curând, l-am văzut cântând în mașina lui, la semafor, cu lacrimi în ochi, pe englezește, „Ce doamnă ești o dată, și de două, și de trei oooori!“ La întrevederea cerută de mine, stând la celălalt capăt al biroului, și-a dat seama singur că se uita la mine pofticios, iar eu mi-am dat seama că nu auzise o vorbă din ce spusesem.

– Ce ziceai? a întrebat.

Nu-mi rămânea decât s-o iau de la capăt.

– Am primit o scrisoare de la un german care trăiește în Argentina, ca răspuns la știrea despre femeile care descâlcesc.

– Femeile care descâlcesc? Ce femei care descâlcesc? s-a mirat Uwe, încercând să-și amintească despre ce știre era vorba.

– Care stau la Nürnberg și încearcă să descâlcească dosarele trecute prin tocător, pe care Stasi n-a reușit să le pună pe foc, să le dea la topit.

– Corect. Știu ce spui, a zis Scheller, care bătea în tăblia biroului cu vârful ascuțit al unui creion.

– Omul zice c-a plecat după război, de la Dresda. Ne-ntreabă dacă n-am putea face o emisiune despre cum stau lucrurile, de fapt, pentru poporul est-german acum, în loc – zice el – să tot insistăm pe ce se face pentru verii săraci din Est.

– Femei care descâlcesc…, a bombănit Uwe.

Am tras aer adânc în piept.

– Și eu sunt de acord cu el – vorbim întruna despre ce și cum face Germania *pentru* oamenii din fosta RDG. Ar fi minunat să facem o emisiune și din punctul esticilor de vedere. De exemplu, să descoperim ce-nseamnă s-aștepți ca o parte a vieții tale să fie reconstituită dintr-un morman de fâșii de hârtie.

– Știi că noi nu transmitem intern, a zis Scheller, așa că n-are nici un rost să realizăm emisiuni spre satisfacția RDG-iștilor.

M-am uitat la Uwe, care stătea într-o parte, cu călcâiele sprijinite pe hectarul de birou al lui Scheller. Își rostogolea un stilou peste articulațiile degetelor, pierdut în cine știe ce reverie. Îl cam încâlceau femeile care descâlcesc.

– Știu, știu, i-am spus lui Scheller. Da' Germania de Est – mă gândesc, atât, c-ar trebui să prezentăm unele dintre poveștile de-acolo. De-aici, vreau să zic.

– Ce fel de povești? a întrebat Scheller.

Din spatele lui, calculatorul a scos un sunet ca de clopoțel, semn că primise un mesaj pe *e-mail*.

– Știu și eu? am zis, pentru că nu știam, pe bune. Trebuie să existe oameni care s-au revoltat împotriva regimului cine știe cum, sau care au fost făcuți prizonieri pe nedrept. (Simțeam că mă ambalez și deveneam destul de periculoasă.) Adică, ce vreau să zic?, după al Doilea Război, oamenii au scormonit prin toate cotloanele după cele mai mici semne de rezistență față de Hitler – de parcă o fărâmă de mândrie națională ar fi putut fi salvată sau legată de doi-trei studenți pacifiști și de-un grup de aristocrați prusaci. De ce nu și-aici? Trebuie să fi existat o rezistență cât de mică față de dictatură, nu?

– Nu mai sunt o națiune, mi-a trântit-o Scheller, țâfnos.

– Știu, dar au fost o națiune.

– Uite, a zis el, vorbim despre germanii care au făcut comunism timp de patruzeci de ani, și au mers înapoi, nu înainte, și tot ce vor

acum este să aibă suficienți bani, ca să-și cumpere televizoare mari și să-și permită vacanțe în Majorca, la fel ca toată lumea. Au făcut un experiment și au dat greș.

– Bine, și ce-mi propui, atunci, să-i răspund omului ăstuia? l-am întrebat, simțind chiar și eu că ridicam vocea. Eventual, să-i spun că nimănui de pe-aici nu-i pasă de germanii din est și de poveștile lor, pentru că ei nu fac parte din imaginea pe care vrem s-o proiectăm peste ocean?

– Pentru Dumnezeu!, a exclamat Scheller. N-ai să găsești marea narațiune despre curajul omenesc pe care o cauți – ar fi ieșit la lumină cu ani în urmă, imediat după 1989. Nu sunt decât o gloată de cârcotași călcați în picioare, cu câțiva – câțiva, nu mai mulți – activiști pentru drepturi civile printre ei, conciliant nevoie mare. Doar c-au avut ghinionul nenorocit să se trezească în spatele Cortinei de Fier. Ce te-a pălit? a mai zis, lăsându-și capul pe spate.

Uwe și-a dat picioarele jos de pe birou.

– Te simți bine?

M-a condus înapoi la biroul meu, îndatoritor ca un medic al cărui pacient a primit o veste proastă. Simplul fapt că m-a însoțit mi-a spus că reușisem să creez o breșă.

– Pur și simplu, nu-l interesează, mi-a spus.

– Oamenii ăștia nu interesează pe nimeni.

– Uite ce e, a zis Uwe și m-a apucat de deasupra încheieturii, întorcându-mă către el ca un partener de dans. (Avea ochii verzi și ușor migdalați, dinții scurți și egali, ca niște perle.) Probabil c-ai dreptate. Pe nimeni de-aici nu interesează – erau înapoiați, erau faliți, și toată treaba cu Stasi…, și-a lăsat fraza în aer. (Îi mirosea respirația a mentol.) … E, cum să zic… stânjenitoare.

I-am răspuns argentinianului, mulțumindu-i pentru sugestie și spunându-i că „din păcate, competențele postului nostru se rezumă exclusiv la treburile și știrile curente, prin urmare suntem în imposibilitatea de a cerceta experiențe mai personale, mai «subiective»“.

Acum o săptămână, a scris din nou. Era furios și mi-a reamintit că istoria se compune din experiențe personale. Spunea că problemele adevărate erau îngrămădite sub preș în Germania de Est, și oamenii –

odată cu ele. Că germanilor le trebuiseră douăzeci de ani, după război, ca să aducă măcar în discuție tot ce ținea de regimul nazist, și că procesul, iată, se repeta. „Unde-o s-ajungem, în 2010, poate chiar în 2020, până să ne-amintim ce s-a-ntâmplat acolo?“, scria. Și: „De ce sunt anumite lucruri mai ușor de rememorat cu cât a trecut mai *mult* timp de când s-au petrecut?“

Femeia din fața mea se trezește chiar în timp ce trenul intră în gara Leipzig. Fiindcă e ceva ce ține de intimitate să te uiți cum altcineva doarme, devine conștientă acum de prezența mea.

– ’Revedere, îmi spune și părăsește compartimentul.

Miriam Weber mă așteaptă la capătul peronului, o femeie mică de statură și nemișcată, în mijlocul șuvoiului de călători ajunși la destinație. Ține un singur trandafir în dreptul corpului, ca să știu cine este. Ne dăm mâna, fără să ne privim foarte atent la început, și începem să vorbim despre trenuri, călătorii și ploaie. Parc-aș fi la o întâlnire pe nevăzute, din moment ce fiecare s-a descris pe sine pentru cealaltă. Știu că Miriam nu și-a mai spus povestea unui străin pân-acum.

Parcurgem Leipzigul cu mașina. Orașul s-a transformat într-un imens șantier, o construcție în devenire, cu vreun scop nou, care o fi el. Macaralele se rotesc pe deasupra unor găuri care se cască în pământ ca niște răni. Oamenii le ignoră și se revarsă, cu capetele în pământ, pe poteci și alei. Pe unul dintre turnurile de beton, se rotește o emblemă uriașă a firmei Mercedes, ca și cum ar valsa după noua muzică de-aici.

Apartamentul în care locuiește Miriam se află sub acoperișul blocului. Cinci etaje de urcat pe scări – pe scări late, masive, cu o balustradă grațioasă, închisă la culoare. Încerc să nu gâfâi prea zgomotos. Încerc să nu mă gândesc la capul care mă doare. Încerc să-mi aduc aminte când s-au inventat ascensoarele. Când ajungem la ușa ei, apartamentul de dincolo de ea se dovedește a fi un singur spațiu mare și luminos, chiar sub cornișe, plin de plante și lămpi, de unde se vede peste tot Leipzigul. De aici, ai putea vedea pe oricine se apropie.

Ne așezăm pe niște scaune mari de răchită. Acum, că mă uit la ea direct, Miriam este o femeie de patruzeci și ceva de ani, cu părul tuns

haios de scurt, cu smocurile din creștet stându-i în sus, ca unui băiat din benzi desenate, și cu niște ochelari mici, rotunzi. Poartă un pulover lung, negru, și pantaloni. Stă cu picioarele încovrigate sub ea. Are o voce surprinzător de sonoră, îngroșată de nicotină. Este atât de firavă, încât vocea pare să vină de nicăieri și de peste tot, în același timp; nu e neapărat evident c-ar fi vocea ei, pentru că umple spațiul și parcă ne învăluie pe-amândouă.

– Am fost declarată Inamic al Statului – oficial – când aveam șaișpe ani. *Șaișpe*, repetă mai apăsat, uitându-se la mine prin ochelari, cu ochii ei mari și albaștri. (În voce, i se amestecă un fel de mândrie că reușise să devină un asemenea dușman și uimire că țara ei își făcuse dușmani din propriii copii.) Știți cum este, adaugă, la șaișpe ani, parcă simți un fel de mâncărime.

În 1968, vechea biserică a Universității din Leipzig a fost demolată brusc, fără nici cea mai vagă urmă de consultare publică. La două sute cincizeci de kilometri distanță, Primăvara de la Praga era în plină desfășurare, și sovieticii încă nu-și aduseseră tancurile pe străzi ca să-i zdrobească pe demonstranții în favoarea democrației. Demolarea bisericii din Leipzig a oferit pretextul pentru exprimarea unei nemulțumiri foarte răspândite printre locuitorii orașului, pe care le-o inspiraseră verii lor cehi. La douăzeci și trei de ani după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, generația următoare punea întrebări despre cum puseseră în practică părinții lor idealurile comuniste.

Regimul est-german a interpretat demonstrațiile de la Leipzig ca fiind un semn al vremurilor, o cremene susceptibilă să scapere. Polițiștii i-au întâmpinat pe oameni cu furtunurile cu apă și i-au arestat pe mulți dintre ei. Miriam și prietena ei, Ursula, au considerat că nu era corect.

– La șaisprezece ani, ți-ai făcut o idee în materie de dreptate, și nouă, pur și simplu, ni s-a părut că nu era corect. Nu eram noi, propriu-zis, împotriva statului – nu merseserăm cu gândurile pân-acolo. Am considerat că nu era just, atâta tot, să-i brutalizezi pe oameni, și s-aduci cai, și-așa mai departe.

Cele două fete au hotărât că se cerea făcut ceva. De la un magazin de papetărie, au cumpărat un set pentru copii de ștampilat cu cerneală, cu litere mici de cauciuc, care se aliniau pe o bară-suport.

– Găseați de cumpărat așa ceva? am întrebat, știind că șapirografele, mașinile de scris și, mai târziu, copiatoarele nu puteau fi folosite, în RDG, decât în baza unui regim strict (chiar dacă nu sută la sută eficient) de licențiere.

– După ce-am făcut noi, nu s-au mai găsit, zâmbește Miriam. Cei de la Stasi le-au cules pe toate de pe rafturi.

Miriam și Ursula s-au pus pe confecționat fluturași: „Consultare, nu tunuri cu apă!“ și „Popor din republica populară, vorbește!“ Le-au lipit prin oraș într-o noapte. Purtau mănuși, ca să nu lase amprente.

– Citiserăm și noi romane, la fel de multe ca toată lumea, zice Miriam, râzând.

Ea ducea fițuicile ascunse în jachetă; Ursula își ascunsese tubul de lipici și pensula într-o cutie de lapte. Erau istețe – își lipeau manifestele în cabine telefonice, peste instrucțiunile de folosire, și în stațiile de tramvai, peste orarele de circulație.

– Voiam să fim sigure că le citea lumea, zice Miriam.

Au parcurs un cerc mare prin oraș, după care au tăiat-o drept prin mijlocul lui. Au trecut prin fața sediului regional al Partidului Comunist. Lucrurile mergeau bine.

– Ne-am uitat una la alta și, pur și simplu, n-am rezistat.

Au intrat în sediu și i-au spus celui care făcea de pază că veniseră să-l întâlnească pe *Herr* Schmidt, sperând, așa, la plesneală, că se afla în clădire cineva cu acel nume. Nu și-au pus problema ce-ar fi făcut dacă vreun *Herr* Schmidt și-ar fi făcut apariția.

Gardianul a dat un telefon. Pe urmă, a pus receptorul în furcă și a zis: „Ăăă… nu. tovarășul Schmidt nu este aici pe moment.“ Fetele au spus că nu-i nimic, reveneau ele a doua zi.

– Pe drumul de ieșire, erau niște coloane frumoase, netede…

Miriam este convinsă și acum că, dacă s-ar fi oprit la ce făcuseră până atunci, ar fi scăpat neprinse. Dar, pe drumul spre casă, au făcut pasul care s-a dovedit a fi prea mult. Când au trecut prin fața blocului în care locuiau câțiva dintre colegii lor de școală, au lăsat fluturași în cutiile de scrisori a doi băieți pe care-i cunoșteau. A doua zi, unul dintre părinți a sunat la poliție.

– De ce să suni la poliție pentru prostiile pe care le găsești în cutia de scrisori? întreb.

– Pentru că erau niște proști sau poate pentru că erau membri de partid, cine știe?

– Mi se pare ceva inofensiv, zic.

Miriam se uită la mine cu o privire calmă, dar severă.

– Pe-atunci, nu era deloc inofensiv. Se numea delict de răzvrătire.

În Germania de Est, informația se învârtea într-un circuit închis, între guvernanți și debușeurile lor de presă. De vreme ce guvernul controla ziarele, revistele și televiziunea, să te pregătești să devii jurnalist era efectiv totuna cu a te pregăti să devii purtător de cuvânt al celor de la conducere. Accesul la cărți era restricționat. Cenzura punea o presiune constantă asupra scriitorilor și era de la sine înțeleasă pentru cititori, care se învățaseră să citească mai mult printre rânduri. Singura sursă de informare în masă, pe care guvernanții n-o puteau controla, era semnalul antenelor televiziunii din Vest, dar și aici se străduiau: până la începutul anilor 1970, cei de la Stasi monitorizau direcția în care erau îndreptate antenele care ieșeau din apartamentele oamenilor, și-i pedepseau, dacă se dovedea că le aveau îndreptate către vest. Mai târziu, însă, au renunțat: beneficiile cu efect soporific, obținute din programele de reclame, trăgeau mai greu în balanță, pare-se, decât pericolele pe care le reprezentau buletinele de știri din lumea liberă.

Poliția secretă se ocupa de răzvrătire, nu cea obișnuită, *Volkspolizei*[5]. Cei de la Stasi lucrau metodic. I-au luat la întrebări pe toți colegii băieților care primiseră manifestele în cutiile poștale. Au vorbit cu directorul, cu profesorii, cu părinții. Au trecut câteva zile. Miriam și Ursula s-au pus de acord asupra unui plan, în cazul în care ar fi fost arestate și încarcerate: nici una să nu recunoască nimic. Lucrătorii de la Stasi au ajuns la o listă scurtă de suspecți. Câțiva bărbați cu mănuși, însoțiți de câini, au periat casa lui Miriam.

– Și noi, care credeam că fuseserăm atât de atente, că totul fusese aruncat și orice probă, distrusă.

Oamenii de la Stasi au găsit câteva litere minuscule de cauciuc în covor. Părinții lui Miriam le-au spus ofițerilor că nu știau cum de așa ceva se petrecuse în casa lor.

Ambele fete au fost plasate la izolator timp de o lună. N-au avut dreptul să primească vizite nici de la părinți, nici de la vreun avocat,

după cum n-au avut acces la cărți, la ziare sau la telefon.

La început, s-au ținut de planul pe care și-l făcuseră. „Nu, tovarășe, nu știu nici cum au ajuns fluturașii acolo, nu, este imposibil să le fi pus ea.“ Dar Miriam zice:

– Până la urmă, tot ei câștigă. Așa, ca-n filme. Au recurs la vechea stratagemă și ne-au spus, fiecăreia dintre noi, că deja cealaltă recunoscuse, așa c-am fi făcut mai bine să recunoaștem. După ce ți se interzic vizitele, cărțile, ți se interzice totul, te gândești: mai știi, probabil c-o fi zis ce-o fi zis.

Cele două fete au fost eliberate, în așteptarea procesului. Odată ajunsă acasă, Miriam s-a gândit: „Nici vorbă, nu se poate să mă trimită înapoi acolo“. A doua zi dimineață, s-a urcat în trenul de Berlin. Era chiar de ajunul Anului Nou 1968, și Miriam Weber avea de gând să treacă peste Zid.

Poliția populară (în lb. germ., în orig.) (n.tr.)

Capitolul 3

PODUL BORNHOLMER

Durează mai puțin de două ore să ajungi de la Leipzig la Berlin, dar Miriam nu mai fusese niciodată acolo. Singură într-un oraș atât de mare, și-a cumpărat o hartă de la gară.

– Voiam s-arunc o privire spre frontieră, în câteva locuri. Mă gândeam: nu se poate așa ceva, trebuie să existe undeva un loc, pe unde să poți trece peste monstruozitatea aia.

La Poarta Brandenburg, a rămas uimită de faptul că ajunsese efectiv lângă Zid. Nu-i venea să creadă c-o lăsaseră gardienii să se-apropie atât de mult. Dar era prea drept și prea înalt ca să poată fi escaladat. Mai târziu, a aflat că, în porțiunea respectivă, toate instalațiile de frontieră erau amplasate dincolo de Zid.

– Chiar dac-aș fi fost în stare să mă cațăr până sus de tot, n-aș fi reușit decât să-mi scot capul deasupra și să le fac „Salut!“, uite-așa, cu mâinile, gardienilor estici – și-și flutură ambele brațe, în timp ce ridică din umeri.

La căderea serii, șansele păreau și ele din ce în ce mai sumbre. Zice:

– Nu reușisem să găsesc nici o fisură-n toată chestia aia.

Era înfrigurată și nefericită. S-a urcat în metroul de suprafață, care s-o ducă până-n Alexanderplatz, de unde urma să ia trenul regional înapoi spre casă. Era întuneric, iar ea se ducea să se întoarcă la închisoare. Trenul se strecura printre clădiri ca printr-o ecluză, pe linia lui suspendată. Blocuri de-o parte și de alta, cu fațade de beton neted și ferestre dreptunghiulare, de câte cinci niveluri toate. Unele ferestre luminate, unele întunecate; unele cu plante, unele fără. Pe urmă, brusc, peisajul s-a schimbat. I-a luat ceva timp să observe pe-ntuneric, dar dintr-odată a văzut că trecea pe deasupra unui gard înalt din plasă de sârmă.

– Ce m-am gândit: dacă eu trec pe-aici, pe lângă ditamai gardul de sârmă, pe care aș putea să-l și ating cu mâna, păi, atunci Berlinul de Vest ar trebui să fie chiar dincolo, de cealaltă parte a gardului.

A coborât din tren, a trecut pe celălalt peron și s-a urcat în alt tren, în direcția opusă. Era chiar așa, cum i se păruse de prima dată: un

gard înalt din plasă de sârmă. A coborât iar, a schimbat trenurile și a luat-o înapoi, de astă-dată coborând la stația Podul Bornholmer.

Mai târziu, am căutat și eu podul Bornholmer pe o hartă a orașului. Auzisem de el și credeam că era unul dintre punctele pe care Germania de Est și Germania de Vest le foloseau pentru a face schimb de spioni. Acum, nu mai văd nimic altceva, când desfac o hartă a orașului, decât acest pod. E ca și cum ai observa, la un moment dat, că o persoană are un ochi puțin strâmb, și pe urmă nu mai vezi nimic altceva la chipul respectiv.

Rareori se întâmpla ca o linie de tren din Est și o linie de tren din Vest să se întâlnească, în Germania divizată. La podul Bornholmer, chiar și acum, linia de tren din Vest face o buclă mare dinspre nord-vest către sud-vest, iar linia de tren din Est o altă buclă mare, dinspre sud-est către nord-est. Formele pe care le au, pe hartă, seamănă cu două profiluri mari de fețe care se pupă nas-în-nas, ca la populația maori.

La podul Bornholmer, granița trecea, măcar teoretic, de-a lungul spațiului dintre liniile de tren. În alte locuri din Berlin, granița, care însemna și Zidul, arăta ca o rană lungă prin trupul metropolei. Zidul străbătea case, trecea de-a lungul străzilor, de-a lungul canalelor și bloca liniile de tren subterane. Aici, însă, în loc să taie linia de tren, est-germanii construiseră cele mai multe fortificații ale Zidului înaintea liniei de tren de pe partea de Est, îngăduindu-le trenurilor din Est să ajungă până la celălalt zid, la capătul fâșiei morții.

– M-am uitat bine la cum erau dispuse lucrurile pe teren și m-am gândit: nu e rău deloc.

De-acolo, de sus, Miriam vedea instalațiile de frontieră, tot acel amestec îngrozitor de sârmă, ciment, asfalt și nisip. Dar, până unde începeau toate, era un hectar și ceva de mici loturi de grădină împrejmuite, fiecare cu propriul șopron minuscul. Aceste grădini, mari cât niște batiste, reprezintă soluția germană tradițională față de nostalgia locuitorilor din blocuri de a ține o grădină de zarzavat și un șopron cu unelte. Așa se formează câte o amestecătură de pătrățele verzi în colțuri bizare ale terenului urban, de-a lungul șinelor de tren sau al canalelor – sau, acolo, la umbra Zidului.

Miriam s-a cățărat peste sau a trecut prin gardurile care despărțeau petecele de grădină, căutând să se apropie de Zid cât mai mult cu putință.

– Era întuneric și-am avut noroc, zice. Mai târziu, am aflat că patrulau, de obicei, și grădinile-alea.

A reușit să ajungă mai departe decât s-ar fi așteptat, dar nu până la Zidul propriu-zis, pentru că în fața lui creștea un „gard viu mare și gros“. A scotocit în șopronul cuiva după o scară și chiar a găsit una. A rezemat-o de gardul viu și s-a urcat pe ea. De acolo, de sus, a studiat bine împrejurimile.

Toată fâșia de frontieră era luminată de un șir de felinare uriașe montate pe stâlpi, cu capetele înclinate slugarnic, după exact același unghi. Deasupra, începuseră să pocnească și să fâsâie artificiile de Anul Nou. Podul Bornholmer era cam la o sută cincizeci de metri depărtare. Între Miriam și Vest, era un gard din plasă de sârmă, o fâșie de patrulare, un gard de sârmă ghimpată, o stradă largă de douăzeci de metri, pentru mașinile care transportau personalul, și o alee pietonală. Urma un șir de gherete ale santinelelor din Est, amplasate cam la o sută de metri una de alta și, dincolo de ele, alte garduri de sârmă ghimpată. Miriam întinde mâna după o foaie de hârtie și-mi desenează un snop de linii, ca să văd și eu ce văzuse ea.

– Dincolo de toate astea, se vedea Zidul pe care-l zărisem și din tren mai devreme, Zidul care urma linia ferată. Am presupus că dincolo și de ăla era Vestul și am avut dreptate. Puteam să și greșesc, dar am avut dreptate.

Dacă exista vreun viitor pentru ea, peste acel Zid se găsea și trebuia neapărat să ajungă până la el.

Stau pe scaun și explorez semnificația cuvântului *amuțit*, întorcându-l pe toate părțile în mintea mea. Râd cu Miriam, care râde de ea însăși, și de îndrăzneala pe care o poți avea la șaisprezece ani. La o asemenea vârstă, ești invulnerabil. Râd cu ea despre cum este să scotocești prin șopronul altcuiva după o scară și râd încă și mai apăsat, când o găsește. Râdem împreună la cât de puțin probabil sună totul, ca o persoană practic abia ieșită din copilărie să se strecoare prin grădina amplasată de Beatrix Potter[6] la picioarele Zidului, având grijă să nu dea nas în nas cu calcă-n-străchini de dl McGregor și

căutând o scară cu care să încerce să se cațăre pe fortificațiile uneia dintre cele mai strașnic păzite frontiere de pe Pământ. Amândurora ne place fata de la vremea respectivă, iar mie-mi place și femeia în care s-a transformat acea fată.

– Am și-acum cicatricele pe mâini, de când am escaladat gardul de sârmă ghimpată, deși nu se mai văd atât de bine, zice brusc, și-mi întinde mâinile, să i le văd.

Fețele palmelor îi sunt presărate cu cicatrice albe clar definite, fiecare cam de un centimetru lungime. Primul gard era din plasă de sârmă, cu un sul făcut din sârmă ghimpată, fixat în partea de sus.

– Ciudat, știți, cum se punea sârma ghimpată, în spirale care formau un tub pe muchia de sus a gardului? Pantalonii mi s-au făcut ferfeniță și am rămas înțepenită acolo – prinsă de tubul ăla! Atârnam acolo! Nu-mi vine să cred că nu m-a văzut nimeni.

Ca o păpușă Pierrot[7] atârnată la vedere.

Cumva, însă, a reușit să se desprindă, fiindcă, după aceea, s-a lăsat în patru labe și a luat-o de-a curmezișul arterei celei largi și a fâșiei de patrulare. Toată zona era luminată ca ziua-n amiaza mare.

– M-am lăsat în genunchi și pe coate și am pornit. Dar am fost foarte atentă. Am înaintat foarte încet.

După fâșia de patrulare, a traversat șoseaua lată și asfaltată. Nu-și simțea trupul și era invizibilă. Nu mai era, toată, decât terminații nervoase și frică.

De ce nu dădeau năvală după ea? Ce făceau acolo?

A ajuns la capătul fâșiei de asfalt și ei tot nu veneau. La o înălțime cam de un metru de pământ, era un cablu suspendat. S-a oprit.

– Îl văzusem de sus, de pe scară. Credeam că era un sistem de alarmă sau ceva de felul ăsta, și m-am trântit pe burtă chiar sub el.

S-a târât de-a latul ultimei fâșii, până la o adâncitură în Zid, unde s-a așezat pe vine și s-a uitat în jur, ținându-și respirația.

– Acolo am rămas. Așteptam să văd ce se putea întâmpla. Stăteam cu ochii căscați, fără să fac nimic.

Avea impresia că nu mai era mult și-i cădeau globii oculari din găvane. Unde puteau fi oamenii ăia?

Ceva s-a mișcat, chiar lângă ea. Un câine. Un ciobănesc german uriaș, care stătea încordat în direcția ei. Cablul pe care-l văzuse nu

era vreo alarmă: avea câini legați cu lanțuri de el. Miriam nu s-a mișcat. Câinele nu s-a mișcat nici el. Ea s-a gândit că precis gardienii aveau să urmeze cu privirile direcția în care stătea câinele încordat, și-atunci ar fi văzut-o. A așteptat să latre. Dacă se mișca din loc de-a lungul zidului, câinele ar fi atacat-o.

– Nu știu de ce n-a sărit la mine. Nu știu cum văd câinii, dar poate că fusese antrenat să atace țintele în mișcare, oameni care fugeau de-a curmezișul, iar eu mersesem în patru labe. O fi crezut că eram vreun alt câine.

S-au uitat unul în ochii celuilalt, pentru un interval care lui Miriam i s-a părut lung. Pe urmă, a trecut un tren și, în mod cu totul neobișnuit, avea o locomotivă cu aburi. Și ea, și câinele au fost acoperiți de un abur fin.

– Poate c-atunci mi-o fi pierdut mirosul?

În cele din urmă, câinele s-a îndepărtat de ea. Miriam a rămas nemișcată încă un timp îndelungat. Se temea să nu se-ntoarcă după ea, dar nu s-a întors. Apoi s-a cățărat pe ultimul gard de sârmă ghimpată, ca s-ajungă în vârful Zidului care însoțea calea ferată. A văzut Vestul – mașini sclipitoare, străzi luminate puternic și clădirea Springer Press. Vedea și gardienii occidentali, în posturile lor de santinele. Era lat Zidul. Vreo patru metri avea în lățime, pe care trebuia să-i traverseze, după care să se strecoare pe sub o balustradă. Asta era tot. Nu i-a venit să creadă. Voia să alerge acei ultimi câțiva pași, până n-o prindeau, totuși.

– Uite-așa de-naltă era balustrada, nu mai mult, zice, ducând o mână la mijlocul coapsei, și tot ce-aveam de făcut era să mă strecor pe sub ea. Fusesem atât de-atentă și-atât de precaută. Acum, ce mi-am spus: patru pași mai ai de făcut, FUGI, până nu te prind ăia. Dar aici – și marchează c-un X, o dată, și-nc-o dată, și-nc-o dată, pe harta pe care tot ea mi-a desenat-o –, uite-aici, era o sârmă-capcană. (I s-a înmuiat vocea. Face X-ul și-l reface, din ce în ce mai apăsat, de-mi vine să cred că hârtia mai are puțin și se rupe.) N-am văzut sârma aia, zice.

Sirenele au izbucnit în urlete prelungi. Gheretele santinelelor din Vest și-au aprins reflectoarele, și ca s-o caute pe ea, și ca să-i împiedice pe cei din Est s-o împuște. Gardienii estici au venit repede și-au luat-o. „Nenorocito ce ești!“, i-a spus unul, un tânăr.

A fost dusă la Comandamentul Stasi din Berlin. I-au bandajat mâinile și picioarele, motiv pentru care acolo și-a dat și ea seama, pentru prima oară, că era plină de sânge și a simțit și durerea. Avea sânge și pe față, și-n păr.

– Dar adevărul este că nu m-au văzut. Nimeni nici nu m-a zărit măcar.

Atât de-aproape fusese.

În Vest, neoanele sclipeau și, pe deasupra capetelor tuturor, se dezintegrau artificiile în aer. Miriam a fost trimisă înapoi la Leipzig, în spatele unei dube de poliție. Ofițerul Stasi care o ancheta i-a spus că-i fuseseră contactați părinții, care nu mai voiau să aibă nimic de-a face cu ea.

– L-ați crezut?

– Ăăă, nu. Nu cred, nu, zice, și se oprește. Era foarte greu să mai fii sigur de orice, de oricine. (Întrebarea i se pare dificilă, așa că-mi răspunde la alta.) Mă gândesc la bietul câine, probabil că l-au retrogradat, săracul de el, zice. Ori așa, ori l-au împușcat.

A fost ținută într-o celulă de pe Dimitroffstrasse, recreată în Muzeul Stasi din vecinătate. Are doi metri pe trei, celula, și, la un capăt, o ferestruică sigilată cu sticlă mată, sablată, amplasată oricum foarte sus. Are un prici cu o saltea, un closet și o chiuvetă. Ușa e zdravănă, cu nituri de metal de sus până jos și cu o ferestruică mobilă, prin care te urmărea gardianul. Este fixată într-un perete atât de gros, încât am senzația c-am intrat într-o ecluză pneumatică.

O dată în plus, Miriam n-a avut dreptul să dea un telefon, să cheme un avocat, să aibă vreun contact cu lumea din afară. Tot șaisprezece ani avea și se întorsese la izolare.

– Când veneau să mă ia și să mă ducă la interogatoriu, zice zâmbind, măcar aveam ceva de făcut. Dar, atunci… – se oprește puțin – … atunci a început povestea cu adevărat sinistră.

Odată întoarsă la Leipzig, cei de la Stasi i-au dat realmente cât putea să ducă.

În timpul Războiului din Coreea, din anii 1950, circulau mituri despre metode obscene de tortură, practicate pe prizonierii de război americani. După ce erau capturați, aceștia erau duși într-un lagăr și reapăreau, după numai o săptămână, pe câte un peron de gară,

bălmăjind, ca niște automate, în fața camerelor de luat vederi, despre cum se convertiseră la comunism. După război, s-a dezvăluit că, în ciuda tuturor zvonurilor, secretul militarilor coreeni nu ținea nici de tradiție, nici de vreo tehnologie sofisticată – era vorba, pur și simplu, de privare de somn. Un om înfometat încă mai poate scuipa fiere, dar un zombi este surprinzător de maleabil.

Interogatoriile la care a fost supusă Miriam Weber, în vârstă de șaisprezece ani, s-au desfășurat noapte de noapte, pe parcursul a zece nopți, între orele 10 seara și 4 dimineața. În celulă, se stingeau luminile la 8 seara, iar ea dormea două ceasuri, după care era trezită și dusă în camera de interogatoriu. Era readusă în celulă cu două ceasuri înainte ca luminile să fie reaprinse, la 6 dimineața. Nu i se permitea să doarmă în timpul zilei. Un gardian o supraveghea prin ferestruica de vizitare și, dacă o vedea moțăind, izbea în ușă.

– Din când în când, mă uitam la ochiul care se ivea la ferestruică, al celui care izbea în ușa de fier, și mă gândeam: „De ce nu te mai duci tu naibii, ă?“ și trăgeam pe dreapta mai departe. Atunci, el intra, mă scutura și-mi lua salteaua de pe prici, ca să nu mai am pe ce sta. Chiar c-aveau grijă de mine, să nu cumva să dorm. N-am cuvinte să explic, nici acum, cât de *kaput* e-n stare să te facă treaba asta.

Mai târziu, m-am documentat. Privarea de somn poate veni cu aceleași simptome ca și înfometarea, mai ales la copii – victimele devin dezorientate și reci. Își pierd simțul trecerii timpului și rămân blocate într-un prezent interminabil. Privarea de somn provoacă și o serie de disfuncții neurologice, care devin cu atât mai profunde, cu cât aceasta se prelungește. În cele din urmă, orele de trezie preiau logica unui vis, în care lucruri aparent fără legătură între ele devin relaționate și nu mai simți altceva decât furie, furie, furie față de restul lumii, care nu-ți dă voie să te odihnești.

Pentru Stasi, era de neconceput că o fată de șaisprezece ani, fără unelte, fără pregătire și fără ajutor, fusese capabilă să se târască în patru labe de-a curmezișul marei „Bariere de Protecție Antifascistă“. Dezvăluindu-și involuntar admirația, gardianul care a condus-o cel dintâi la camera de interogatoriu a vrut să afle de la ea în ce club sportiv activa. Nu era membră a nici unui club.

Dar, punctul esențial pe care se focaliza interogatoriul, noapte de noapte, era să fie făcută să spună ce organizație clandestină specializată în evadări o ajutase. Voiau să scoată de la ea numele membrilor și descrierea lor fizică. Al cui plan fusese tentativa de evadare în ajunul Anului Nou, când era o noapte atât de zgomotoasă? Cum de știuse de grădinile împrejmuite de lângă podul Bornholmer, ca s-o ia pe-acolo, dacă nu mai fusese niciodată la Berlin? Cine o învățase cum să se cațăre pe gardul de sârmă ghimpată? Și, lucrul pe care insistau cel mai mult, cine o învățase cum să treacă de câine?

– Pur și simplu, nu puteau pricepe cum trecusem de câine, zice. Bietul câine!

Ceea ce nu înseamnă că nu-i purtau și pizmă. I s-a spus că, și dac-ar fi reușit să ajungă de partea cealaltă, ar fi fost expediată înapoi, fiindcă era minoră. Ea a protestat și le-a întors-o anchetatorilor:

– „Nu există așa ceva! Nici vorbă să mă trimită înapoi aici, fiindcă aș fi fost refugiată politic din cauza persecuțiilor la care voi mă supuneți și care au început toate când am răspândit fluturașii ăia!“ – și împunge cu bărbia înainte, imitând o puștoaică țâfnoasă, care încă mai crede că există o plasă de siguranță care s-o prindă în cădere.

Era un anchetator principal, *Major* Fleischer, dar uneori erau și câte doi. Amândoi aveau mustăcioare și erau tunși scurt, periuță, și aveau uniforme cenușii, mulate pe ei. Celălalt, mai tânăr, stătea atât de țeapăn, c-ar fi putut foarte bine să aibă o tavă de copt îndesată sub veston. *Major* Fleischer avea păr în urechi. Uneori, se prefăcea prieten cu ea, cu Miriam, „ca un unchi simpatic“. Alteori, o amenința: „Mai există și *alte* feluri în care putem trata problema, să știi“. Răspunsurile ei rămâneau, însă, la unul și-același lucru: „M-am urcat în tren la Leipzig, mi-am cumpărat o hartă din gară, m-am cățărat pe-o scară, m-am târât pe burtă, am alergat s-ajung dincolo“.

De zece ori câte douăzeci și patru de ore, în care mai mult nu dormi decât dormi. De zece ori câte douăzeci și patru de ore în care nu se poate spune că ești propriu-zis treaz. În acele zile, ai tot timpul să mori, să te naști, să te-ndrăgostești și să-nebunești. Zece zile pot fi foarte lungi.

Întrebare: Ce face spiritul omului, după zece zile de privare de somn și zece zile de izolare, întrerupte numai de sesiunile de amenințări

nocturne?

Răspuns: Visează o soluție.

Într-a unsprezecea noapte, Miriam le-a dat ce-așteptau de la ea.

– M-am gândit: Ce vreți, voi ăștia, de fapt? Nu știu ce organizație clandestină de evadări? Păi, atunci, să v-o dau, nu?

Major Fleischer câștigase. „Ai văzut“, i-a spus, „că n-a fost chiar atât de greu, ă? De ce nu ne-ai spus de mai înainte, ca să te scutești singură de toate necazurile astea?“

Au lăsat-o să doarmă două săptămâni încheiate, și-n fiecare dintre ele, i-au dat câte o carte, să citească. Miriam a citit-o pe fiecare în prima zi, după care s-a pus pe memorat pagini, fâțâindu-se de colo-colo prin celulă, cu cartea ținută strâns la piept.

– Privind retrospectiv, zice, pare amuzant, dar, la vremea respectivă, nu era nimic altceva decât frustrare în stare pură, neamestecată cu nimic. Le-am născocit o asemenea poveste, că nici eu n-aș fi crezut o iotă din ea, nici măcar pe-atunci. Era sută la sută absurdă. Numai că indivizii erau atât de ahtiați după organizația lor de evadări, c-au înghițit gălușca întreagă. Eu nu voiam nimic altceva decât să dorm.

Pivnița lui Auerbach este o celebră instituție din Leipzig. Este un bar și restaurant subteran, cu mese și bănci de stejar plasate în alcovuri lungi, cu tavanul curbat, exact ca într-o pivniță. Pereții și tavanul sunt acoperite cu scene sumbre pictate, inspirate de *Faust*-ul lui Goethe: Faust întâlnindu-se cu Mefistofel, Faust trădând-o pe Margarethe, Faust cuprins de disperare. Aici venea să bea Goethe însuși. Este locul potrivit în care să-ți dai întâlnire cu diavolul.

Iată povestea pe care le-a spus-o Miriam celor de la Stasi.

Totul a început când s-a dus la Pivnița lui Auerbach să-și întâlnească o prietenă, ca să mănânce chifle cu *pâté de foie-gras*. Prietena ei n-a venit, așa că ea s-a așezat la una dintre mesele lungi, de una singură, și a început să mănânce. Localul era plin – doar se apropia Crăciunul. Patru bărbați s-au apropiat de ea și au întrebat-o dacă puteau să se așeze la masa ei. S-au așezat și ei să mănânce. Miriam i-a ascultat vorbind. Unul dintre ei avea un accent berlinez, în care se pronunță *iut* în loc de *gut* (bun) și *icke* în loc de *ich* (eu).

Miriam se distrează deja, când ajunge aici. Se uită la mine și-i râde toată fața. Parcă se și revede la șaisprezece ani și se simte fericită.

– Ei, și i-am spus tipului – celui care dădea impresia că era mai-mare din tot grupul: „Sunteți din Berlin?“

„Da“, mi-a spus.

„Și, deci, cum mai e pe la Berlin?“, l-am întrebat, zice Miriam, făcând ochii mari și adoptând iar mutra băiatului din benzi desenate.

„Mulțumesc, bine.“

„Și pe unde-anume locuiți, în Berlin?“

„În Pankow.“

„Și-asta vine… ăăă, vine aproape de Zid?“

„De fapt, chiar este… Doar nu te gândești să-ncerci s-o ștergi pe-acolo, nu?“

„Ba da, exact la asta mă gândesc.“

„I-auzi! Nu se poate să te duci de-a dreptul la Zid și să te-aștepți să găsești unde te-ai dus locul potrivit pentru cățărat. Vino cu mine și-ți vând un pont.“

Miriam a zis „OK“, și toți cinci au plecat și s-au urcat într-un taxi. Au luat-o spre sud, în principiu, dar nu avea cum fi sigură, pentru că deja se-ntunecase. Au ajuns la un apartament situat la etajul doi – poate chiar trei?, nu mai știa exact – al unui bloc de locuințe. Ușa de la intrare n-avea plăcuță cu numele proprietarului, așa că, din păcate, nu știa să spună cine locuia înăuntru. Bărbatul și complicii lui au scos o hartă a Berlinului și i-au arătat locul prin care putea trece dincolo. Pe urmă, au chemat un taxi, altul decât primul, și au lăsat-o de unde o luaseră, la Pivnița lui Auerbach, de unde ea s-a urcat în tren și s-a întors acasă.

Miriam râde. Se uită la mine cu aerul c-ar vrea să spună: „Ați mai auzit vreodată, de când vă știți, o poveste mai caraghioasă? Vă vine să credeți c-au înghițit-o?“ Îi întorc privirea, încurcată. Încerc să-mi controlez expresia. De ce i se pare atât de puțin probabil să-ți ofere cineva sugestii utile despre cum te poți cățăra pe un zid? Am sentimentul că mă paște o explicație fundamentală. Țin capul țeapăn, ca un câine care se uită la televizor: nu pricepe el despre ce-i vorba, dar cu siguranță i se pare interesant.

Miriam, într-adevăr, îmi explică răbdătoare că era ceva de neconceput, în RDG, să-ntrebi un străin, adică o persoană care ți-era cu desăvârșire străină, dacă locuia sau nu lângă frontieră. După cum era la fel de neconceput ca străinul respectiv să te-ntrebe dacă nu cumva te gândeai să evadezi. Și mai de neconceput era ca străinul să-ți ofere așa, pe loc, ponturi pentru o evadare comodă. Relațiile dintre oameni erau condiționate de faptul că unul sau altul din cei doi putea fi, în realitate, unul dintre *ei*. Oricine suspecta pe oricine altcineva, iar neîncrederea pe care acest lucru o alimenta constituia fundația însăși a existenței sociale. Pe Miriam ar fi putut-o denunța bărbatul acela, pentru că-i pusese o întrebare legată de frontieră și pentru că recunoscuse că se gândea să treacă peste acea frontieră. Iar ea l-ar fi putut denunța pe el în egală măsură, pentru că se oferise din proprie inițiativă și-i arătase ce și cum avea de făcut. Existau, în RDG, organizații clandestine care te ajutau să evadezi, dar aveai nevoie de-un intermediar ca să comunici cu ele. Nici vorbă nu putea fi ca lucrurile să se desfășoare cu atâta voioșie, la niște chifle cu *foie-gras* și o bere.

Major Fleischer i-a cerut nume.

„Asta nu vă pot spune“, a zis ea. „Nu i-am auzit chemându-se pe nume unii pe ceilalți.“

„Atunci, cum arăta conducătorul grupului?“

„Ăăă…, cam așa de-nalt“, a zis Miriam și a ridicat o mână până deasupra capului. „Și-arăta zdravăn, bine făcut, dacă mă-nțelegeți.“

Acum zâmbește, bucurându-se de ce fantezii putea să aibă în privința bărbaților.

– I-am spus că era chel complet. A, da, și c-avea niște picioare surprinzător de mici.

Încep să râd și eu în hohote, amuzată de pasiunea pentru detalii a ochiului de copil.

– Ăhă, chiar așa suna povestea. Iar treaba cu picioarele surprinzător de mici le-a pus capac la toate! Și-ncă ceva: l-am informat pe *Major* Fleischer c-aveam impresia că individul era client obișnuit la Pivnița lui Auerbach, zice, râzând și ea și trăgând cu forță din țigară, în timp ce se așază mai bine pe scaun.

Miriam își făcuse planul până la capăt – indiferent de câți chelboși cu picioarele mici ar fi găsit ăia pentru o recunoaștere din grup, ea n-ar fi reușit să recunoască pe nici unul dintre cei care i-ar fi fost prezentați.

Au trecut două săptămâni până la următorul interogatoriu. A fost convocată la *Major* Fleischer, însă nu la ora 10 seara, ci după-amiaza. Ofițerul își ținea mâinile amândouă pe masă, ca și cum s-ar fi străduit să nu arunce cu ceva după ea.

„Oamenii mei“ – a început să urle – „s-au dus acolo și le-au înghețat mâinile și picioarele din cauza ta. Ce-ndrăzneală ai să spui asemenea basme! De ce, Doamne iartă-mă!, te-ai apucat să inventezi așa ceva?“

„Voiam să dorm.“

Major Fleischer i-a spus că atitudinea ei putea fi considerată inducere în eroare a Ministerului, ceea ce însemna delict penal. Acum, risca să fie încadrată la o pedeapsă și mai mare. Și nici pe departe nu i-ar fi fost bine, având în vedere c-ar fi putut stârni un război.

Miriam s-a gândit că precis era nebun. Dac-ar fi reușit să se strecoare și pe sub ultima balustradă, a continuat el, soldații est-germani ar fi tras în direcția ei din spate, iar vest-germanii ar fi tras și ei, ca represalii. Ar fi putut fi răspunzătoare de izbucnirea unui război civil. După care, a lăsat-o mai moale: „Dar așa, de dragul tău, n-o să menționez în dosar acest ultim episod. Să nu se spună vreodată că nu ne-am purtat cinstit cu tine.“

Abia mai târziu a înțeles Miriam că el, de fapt, se proteja pe sine. Dac-ar fi fost întrebată la tribunal de ce inventase o asemenea poveste, ea ar fi spus: „Pentru că nu mă lăsau să dorm“. După toate aparențele, chiar și în RDG, privarea de somn echivala cu tortura, iar tortura, cel puțin în cazul minorilor, nu făcea parte din politica oficială.

Rezultatul a fost că judecătorul i-a dat un an și jumătate la Stauberg, închisoarea de femei de la Hoheneck. La sfârșitul celor trei zile de proces, i-a spus: „Inculpată Juvenilă numărul 725, ești conștientă, sper, că activitățile dumitale ar fi putut declanșa cel de-al Treilea Război Mondial“.

Erau cu toții nebuni, și uite c-o băgau la beci.

Helen Beatrix Potter (1866–1943), autoare britanică de cărți pentru copii (n.tr.)

Personaj tipic de pantomimă și din *Commedia dell'arte*, creat la sfârșitul secolului al XVII-lea (n.tr.)

Capitolul 4

CHARLIE

– Când am ieșit de la închisoare, practic nu mai eram o ființă umană, zice Miriam.

În prima ei zi la Hoheneck, a fost obligată să se dezbrace, să renunțe la hainele cu care venise și să ia în brațe uniforma cu dungi albastre și galbene. A fost condusă așa, goală-pușcă, pe un coridor și băgată într-o cameră în care se afla o cadă adâncă, placată cu faianță. Două femei-gardian o așteptau. Acolo a primit Botezul de Bun-Venit.

A fost, pentru ea, singura dată când a crezut cu-adevărat că urma să moară. Cada era umplută cu apă rece. Una dintre femeile-gardian o ținea de picioare, cealaltă – de păr. Au băgat-o cu capul sub apă un timp care lui Miriam i s-a părut o veșnicie, după care au tras-o de păr în sus și au început să urle la ea. Pe urmă, iar au băgat-o cu capul sub apă. Nu putea face nimic să se apere și nu putea să respire. Iar au scos-o: „Nenorocito ce ești! Obraznică mică! Trădătoare proastă! Scârba naibii!“ Și iar sub apă. Când au tras-o din nou la suprafață, nu mai auzea decât insulte. S-a gândit că precis aveau de gând s-o omoare.

Miriam e supărată. Are vocea încordată și nu-mi vine să mă uit la ea. Poate c-au bătut-o în așa hal, încât au scos din ea ceva ce n-a mai recuperat niciodată.

Zice că și prizonierele între ele se purtau cu brutalitate. Zice că prizonierele penale căpătau anumite avantaje, dacă le tratau abuziv pe cele politice. Zice că, timp de un an și jumătate, nimeni nu i-a spus pe nume, doar pe număr. Zice că funcționa un întreg sistem de trocuri și tocmeli acolo, dacă nu chiar o economie, în materie de tampoane. Cum nu pot rămâne concentrată, când aud asemenea grozăvii, îmi las mintea să zburde, în voia ei, către serialele de comedie. Mă gândesc la vechea telenovelă *Prizoniera*, care se petrecea într-o închisoare de femei, unde zdroncăneau porțile de metal înaintea fiecărei pauze publicitare, iar la spălătorie lucra o lesbiană prietenoasă, care bântuia fantomatic prin aburi.

Dar Miriam și-a regăsit ritmul. Îmi spune că prizonierele de la Hoheneck munceau într-un atelier insalubru, unde făceau cămăși. O zi obișnuită începea la ora 4 și jumătate dimineața, când suna deșteptarea. Când în gaura cheii clincănea cheia directorului, prizonierele luau poziția de drepți, la perete. Atunci se striga prezența după numere. Erau și numărate. Erau duse la micul dejun, apoi la locurile de muncă, unde iarăși erau numărate. „Ca să fie siguri că nu fugise nimeni de la celulă până la sala de mese.“ Dacă voia să meargă la toaletă, lua poziția de drepți și anunța: „Inculpata Juvenilă nr. 725 solicită permisiunea de toaletă“. Când se-ntorcea de-acolo, iar lua poziția de drepți: „Inculpata Juvenilă nr. 725 solicită permisiunea să revină“. Înainte să fie duse la masa de prânz, erau numărate. După masa de prânz, erau plimbate în cerc într-o curte interioară, ca să facă mișcare, pe urmă numărătoarea se relua. Prizonierele erau numărate și răsnumărate, din momentul în care se trezeau până-n momentul în care se culcau. Iar Miriam zice, chicotind:

– Și știți ceva? Mereu ieșeam același număr. Toate eram întotdeauna prezente.

Închisoarea i-a lăsat câteva ticuri bizare. Miriam a scos din balamale toate ușile de prin apartamentele în care a locuit de-atunci. Nu-i vorba c-ar suferi atacuri de panică în spațiile strâmte, doar c-o trec toate apele și-o apucă frisoanele.

– Apartamentul ăsta e perfect pentru mine, zice, dând ochii roată peste spațiul deschis.

– Cu lifturile cum vă descurcați? întreb, amintindu-mi de târâtul pe scări în sus.

– Exact, răspunde. Nici în lift nu pot să spun că-mi place.

Într-o zi, după vreun an, soțul ei, Charlie, își făcea veacul prin casă, cântând la chitară. Miriam i-a spus ceva ce l-a provocat, iar el s-a întors brusc și și-a ridicat brațul, ca să-și dea la o parte cureaua chitarei. Probabil că n-avea intenția decât să-i spună ceva de genul: „E scandalos ce spui“, sau s-o gâdile, sau s-o smotocească. Dar ea fugise deja. Până să-și dea seama Charlie, ajunsese în curtea imobilului. Nu-și mai aduce aminte când și cum coborâse scările – fusese o reacție automată de fugă din partea ei. Charlie a coborât și el, ca s-o determine să vină înapoi. Era complet întors pe dos. Amândoi

rămâneau surprinși de ticurile ei, în primii câțiva ani cât au stat împreună.

Brusc, mă simt foarte obosită, parcă mi s-au înmuiat oasele. Ridic privirile și văd că s-a întunecat afară. Aș vrea să vină cineva și să-i facă un masaj. Aș vrea să vină cineva și să-mi facă mie un masaj. Aș vrea ca directoarea binevoitoare a închisorii din țara TV să existe cu adevărat. Aș vrea ca lesbiana cu inimă de aur s-o fi protejat pe acea fetiță, și mă gândesc la ce mai urmează.

Când a fost eliberată, în 1970, Miriam avea șaptesprezece ani și jumătate. Sora ei a dus-o la un lac, să facă o baie. Salvamarul de-acolo i-a dat întâlnire, dar ea n-a fost în stare să reacționeze nicicum. Tipul se numea Karl-Heinz Weber, dar toată lumea-i spunea Charlie. Văzând că Miriam nu reacționa, a încercat să ajungă la ea prin sora ei. I s-a părut așa de ciudată, așa de tăcută. Voia să priceapă de ce și cum.

– Cum erați pe-atunci? întreb.

– Știu și eu, zice, probabil că pe el ar trebui să-l întrebați. El a fost cel care m-a readus în simțiri.

Și Miriam se duce la celălalt capăt al camerei, la o valiză uzată, din care i se revarsă pe jos fotografiile. Găsește una cu Charlie. Este un bărbat de douăzeci și ceva de ani, cu părul șaten-deschis și o față îngrijită, care se uită țintă-n aparat. Este plasat, însă, curios de aproape de marginea stângă a pozei.

– Ei, da, pentru că pe mine m-am tăiat din ea, zice Miriam, apoi adaugă: Asta era poza noastră de nuntă.

Vreau să-ntreb… dar stau în banca mea.

Miriam și Charlie s-au mutat împreună. El avea pregătire de profesor de sport, studiase Educația Fizică și Biologia. În RDG, sportul era strâns legat de politică. Guvernanții scormoneau după tineri cu potențial și-i băgau cu forța în instituții de pregătire sportivă, întru gloria națiunii.

– Știa despre dopaj?

Copiilor din școlile sportive li se dădeau hormoni pe post de vitamine. După un scandal declanșat după căderea Zidului, s-a aflat că pilulele accelerau creșterea și sporeau forța, dar le transformau pe fete în băieți, fie și numai pe jumătate.

– Da, știa despre asta, de la două persoane diferite. Țin minte că le-a spus odată unor prieteni de-ai noștri să nu-și dea fata la o instituție dintr-asta. Dar nu ăsta-i motivul pentru a care a renunțat să mai fie profesor.

Când abia trecuse de douăzeci de ani, Charlie și un prieten de-al lui au mers în vacanță la Marea Baltică. O ambarcațiune suedeză se apropiase destul de mult de coasta est-germană și cei doi băieți au pornit înot către ea, ca să vadă cât de departe în larg puteau ajunge.

– Nu cred că voiau să se urce la bord, nimic de felul ăsta, zice Miriam. A fost, așa, ca o provocare între ei, dar în joacă, nimic mai mult.

Autoritățile i-au arestat, bănuindu-i că voiau să părăsească țara. De-atunci, a început urmărirea soțului ei de către Stasi.

Charlie a simțit că nu mai putea să reprezinte în fața elevilor statul care-i făcea așa ceva. A renunțat la cariera de profesor și s-a apucat de scris. Scria pentru revista *Eulenspiegel* și adaptări pentru programe de televiziune. A lucrat ca producător delegat de filme și câte ceva legat de teatru.

– A scris o cărțulie, zice Miriam, intitulată *Gestern wie heute* (*Ieri, ca și azi*), despre cum dictatura de-aici era același lucru cu dictaturile din alte părți.

A trimis-o în Germania de Vest, unde chiar i-au publicat-o.

– După ce ne-am mutat împreună – eu, fostă infractoare; el, sub supraveghere –, din când în când, veneau și ne scotoceau prin casă, își amintește Miriam. Vecina noastră, o bătrână, văzând ce se-ntâmpla, s-a oferit să ne păstreze la ea unele dintre cărți și manuscrisele lui Charlie, pentru că pe ea n-ar fi suspectat-o în vecii vecilor. Am făcut și greșeli, totuși. Țin minte c-au venit odată aici, erau niște măgădăi tineri, și ne cotrobăiau prin sertare, ne răsturnau totul de pe birouri, ne căutau în colecția de discuri. Unul dintre ei se cocoțase pe-o scară și verifica rafturile de cărți, și-a găsit *Ferma Animalelor*, de Orwell, care era trecută pe lista neagră, bineînțeles. Ne-am ținut amândoi respirația, când a tras-o de pe raft. Parcă văd coperta și-acum: niște porci, care țineau sus un steag roșu. Ne-am uitat la tânărul ăla, cum se holba la porci și la steag. Pe urmă, a pus-o înapoi. Ce-am putut să râdem dup-aceea! Ne-am gândit că văzuse porcii – asta nu era bine –,

dar văzuse și că ținеau sus un steag roșu și că păreau să se afle la o cooperativă agricolă – probabil se gândise că totul era în regulă!

După ce se gândește o vreme, zice:

– Am fost împiedicată să studiez. Și nici o slujbă nu-mi puteam lua. Indiferent în ce domeniu voiam să mă angajez, Stasi avea grijă să fiu respinsă. Angajatorii erau obligați să-mi verifice dosarul personal și de fiecare dată se ciocneau de instrucțiunea: „Nu o angaja“. Îmi luasem obiceiul să fac o mulțime de fotografii. Până la urmă, tot ce puteam face era să le trimit la reviste, cu numele prietenilor mei pe ele, iar prietenii îmi dădeau banii pe care-i primeau pentru munca mea. Își înfoaie părul și adaugă: într-un fel, deci, trăiam, și-ncă trăiam foarte bine – nu mai trebuia să ne supunem bunăvoinței tuturor structurilor și autorităților de-aici, în care nu puteam avea încredere. Ne descurcam.

În 1979, sora lui Miriam și soțul ei au încercat să fugă în Germania de Vest, ascunși în portbagajul unei mașini. Charlie i-a dus cu mașina lui până la întâlnirea cu cărăușul care urma să-i treacă fraudulos frontiera. Cei de la Stasi i-au monitorizat pas cu pas: cei doi soți au fost pedepsiți cu închisoarea, iar Charlie a fost lăsat în libertate condiționată.

În septembrie 1980, cancelarul vest-german Helmut Schmidt avea programată o vizită oficială în RDG. În perioada respectivă, mișcarea Solidaritatea din Polonia reprezenta o sursă de tensiune pentru guvernele din Blocul Răsăritean, pentru că focaliza speranțele multora dintre cei conduși de ele. În cele din urmă, vizita lui Schmidt a fost anulată, din cauza îngrijorării guvernului est-german c-ar fi putut da naștere unor demonstrații în sprijinul democrației, chiar în fața camerelor de televiziune occidentale.

Totuși, autoritățile est-germane se pregătiseră pentru acea vizită: îi adunaseră și îi arestaseră pe toți cei care ar fi putut protesta sau care i-ar fi putut stânjeni sub orice formă pe guvernanți.

La vremea respectivă, Charlie era încadrat la capitolul suspiciune de „tentativă de fugă din Republică“. El și Miriam depuseseră cereri de emigrare din RDG. Asemenea cereri erau aprobate, uneori, pentru că RDG, spre deosebire de oricare altă țară din Blocul Răsăritean, își putea permite să scape de nemulțumiți, aruncându-i peste bord, în

Germania de Vest, unde erau primiți automat, primind direct statutul de cetățeni. Stasi îi punea, însă, pe toți solicitanții, sub o extremă supraveghere. Persoanele care depuneau cerere de emigrare erau suspectate, ce să vezi!, de intenția de a părăsi țara, ceea ce constituia – în alte condiții decât prin acest proces îmbârligat și arbitrar – o infracțiune. „Cererea de emigrare“ era legală, dar autoritățile puteau, dacă așa le venea lor, s-o ia ca pe o afirmare a faptului că nu-ți plăcea în RDG. În acest caz, devenea o *Hetzschrift* (defăimare) sau o *Schmähschrift* (calomnie), prin urmare, o infracțiune cu caracter penal. Pe 26 august 1980, Charlie Weber a fost reținut și plasat într-o celulă din arest.

La început, Miriam n-a putut lua legătura cu el decât prin scrisori. Nu i-au fost îngăduite vizite, iar el nu i-a putut da telefon. În cele din urmă, a fost programată o vizită de jumătate de oră, pentru data de marți, 14 octombrie. În ajunul acelei zile, cea mai recentă scrisoare a lui Miriam către Charlie s-a întors, cu mențiunea scrisă de mână: „Beneficii poștale reziliate“. Alături de scrisoare, Miriam a găsit, în cutia poștală, o notiță de la Stasi: „Autorizația de vizitare pentru data de 14 octombrie 1980, retrasă“.

Miercuri, 15 octombrie, un polițist obișnuit, în uniformă verde, a bătut la ușa locuinței lor:

„Aici locuiește *Herr* Weber?“

„Da.“

„Și dumneavoastră sunteți *Frau* Weber?“

„Da.“

„Deci, trebuie să vă prezentați la sediul procuraturii districtuale și să recuperați de acolo bunurile soțului dumneavoastră, care a decedat.“

Până să-și găsească Miriam vorbele, să-l întrebe ceva, plecase.

Republica Democrată Germană recunoștea, de formă, instituțiile democratice. Existau procurori, a căror treabă era să administreze justiția, și avocați, a căror treabă era să-i reprezinte pe clienți, și judecători, a căror treabă era să pronunțe sentințe. Existau, măcar pe hârtie, partide politice, altele decât Partidul Socialist Unit, aflat la conducere. În realitate, însă, nu existau decât Partidul și brațul său

cel lung, Stasi. Adeseori, judecătorii primeau instrucțiuni de la Stasi, care, la rândul său, le transmitea mai departe dinspre Partid – mergând până la soluția finală a judecății și la durata sentinței. Legătura dintre Partid, Stasi și lege mergea de jos în sus: cei de la Stasi, consultându-se cu profesorii, recrutau studenți obedienți, care demonstrau o atitudine corespunzător de loială față de studierea legii. Am văzut odată o listă cu subiecte pentru lucrări de diplomă, de la Școala de Drept de la Potsdam, din cadrul Stasi, care conținea, de exemplu, o contribuție memorabilă la suma cunoașterii umane, intitulată: „Despre cauzele probabile ale patologiei psihologice a dorinței de a comite infracțiuni legate de frontieră“. Nu exista posibilitatea ca o persoană să se apere împotriva Statului, pentru că toți avocații apărării și toți judecătorii erau parte a Statului.

Miriam s-a dus la *Major* Trost, procurorul răspunzător de investigarea condițiilor în care murise Charlie. Acesta i-a spus că soțul ei se spânzurase. I-a spus că-i părea foarte rău, că toată lumea era, de fapt, profund, profund șocată. I-a spus că fusese imediat convocat la celulă.

Miriam l-a întrebat cu ce anume se spânzurase Charlie. De ce anume se spânzurase?

– Cunosc foarte bine celulele-alea – îmi spune mie –, nu există-n ele țevi la vedere. Totul e neted înăuntru. Nici măcar nu există gratii le ferestre, pentru că ferestrele-s prea mici.

Major Trost i-a spus că nu știa.

„Dar ați fost convocat la celulă. Cum se poate să nu știți? Nu se poate să nu fi văzut de ce anume atârna omul ăla.“

„Nu“ – și Miriam dă din cap, imitând nepăsarea celuilalt.

„Bine, atunci cu ce s-a spânzurat?“, a insistat ea, nevrând să renunțe.

Atunci, *Major* Trost i-a spus că Charlie se spânzurase cu elasticul de la betelia pantalonilor. Miriam nu l-a crezut. A tot revenit la el la birou și l-a tot întrebat. Cei de-acolo s-au purtat cu ea surprinzător de blând. Adjunctul lui *Major* Trost i-a spus că Charlie se spânzurase cu chiloții. Altă dată, *Major* Trost însuși i-a spus că se spânzurase cu un cearșaf de pat, făcut fâșii.

„Chiloți sau cearșaf?“, l-a înfruntat ea. „Chiloți sau cearșaf? Măcar atâta lucru puteți face, oameni buni, să vă puneți poveștile de acord.“

Major Trost și-a pierdut răbdarea. I-a spus că, dacă nu părăsea imediat încăperea, punea să fie arestată.

Miriam a descoperit că trupul lui Charlie era ținut la morgă, la secția de anatomopatologie. S-a dus acolo, dar n-a fost lăsată să intre. Avea impresia că era urmărită.

S-a dus, pe urmă, să-l întâlnească pe avocatul lui Charlie, *Herr* X, care era reprezentantul la Leipzig al lui Wolfgang Vogel de la Berlin. Vogel era avocatul guvernamental răspunzător cu negocierea schimbului de persoane dintre Germania de Est și Germania de Vest. Avea o listă de nume și se tocmea cu omologul său din guvernul vest-german, în privința prețurilor cu care acele persoane urmau să fie, cum le spunea el, *freigekauft* – adică să li se „cumpere libertatea". Exista o scară de prețuri, care variau, pare-se, în funcție de nivelul de educație al celui cumpărat. Un comerciant sau funcționar era mai ieftin decât o persoană care avea doctoratul. Excepție se făcea la cei care țineau de cler – un pastor nu costa nimic, pentru că, de obicei, gândea independent și era preferabil, în ochii regimului, să scape de el. Pentru Germania de Est, comerțul cu oameni era o sursă de valută forte și, concomitent, un mijloc de a scăpa de toți cei care nu voiau să se conformeze.

Una dintre căile de acces pe lista lui Vogel, ceea ce-ți conferea șansa de a scăpa din RDG, era să devii clientul unuia dintre reprezentanții lui regionali. De aceea-l angajase Charlie Weber pe *Herr* X. Când Miriam s-a dus la întâlnirea cu el, *Herr* X avea deja cazul Weber (de-acum în cercetare pentru deces în arest) de opt săptămâni. Miriam s-a așezat pe scaun la el în birou și i-a cerut să-i spună ce aflase până-n acel moment.

Când *Herr* X a deschis dosarul de pe birou, în el se afla o singură foaie de hârtie: delegația, confirmată de Vogel, pentru preluarea cazului respectiv. În loc să-i spună el despre ce era vorba, avocatul a întrebat-o: „*Frau* Weber, de ce nu-mi spuneți *dumneavoastră* ce știți?"

Miriam a simțit că-nebunește. De zile-ntregi, îmi spune, era stăpânită de genul de furie care te face să nu-ți mai pese, să spui lucruri pe care, în mod obișnuit, le-ai ține pentru tine. I-a răspuns că era treaba lui să cerceteze, ca să afle ce se-ntâmplase cu adevărat și să-i spună și ei. Dacă tot nu făcuse nimic pentru Charlie câtă vreme

stătuse la închisoare, i-a spus, măcar atâta lucru să facă, să afle de ce murise și cum.

„Dumitale ți se pare c-aș fi nebun?“, i-a spus avocatul, pe un ton foarte rece. „Chiar așa? Doar nu te gândești serios c-o să mă duc la oamenii ăștia și-o să-i întreb ce s-a-ntâmplat, nu? Pentru așa ceva, fă bine să găsește-ți un alt prost, domnișoară.“

Miriam e supărată din nou. Acolo, în spatele acelui birou, se găsea chipul însuși al sistemului: o bătaie de joc de avocat, care-și bătea joc de ea.

În ziua de marți, 21 octombrie 1980, un angajat de la Stasi a venit la ușa ei, s-o informeze despre eliberarea cadavrului de la secția de anatomopatologie și despre faptul că Ministerul ar fi vrut să-i fie de ajutor în privința ceremoniei funerare. Miriam i-a răspuns că era în stare să se descurce de una singură.

„Sigur că da, *Frau* Weber, i-a spus funcționarul, dar vă gândiți la o societate anume de pompe funebre?“

Miriam l-a trimis la dracu’, după care și-a găsit o capelă funerară mică și discretă. Femeia de la birou era bătrână și amabilă. I-a spus: „Știți, *Frau* Weber, puteți scăpa mai ușor dacă vă duceți la Cimitirul de Sud, pentru că ei vă organizează acolo toată treaba, de la început până la sfârșit, și vă completează și toată hârțogăria, și-așa mai departe. Ar însemna mult mai puțină alergătură pentru dumneavoastră.“ Miriam n-a stat mult pe gânduri. A ieșit și s-a dus glonț la birourile Cimitirului de Sud. A bătut la ușă, iar dinăuntru i s-a spus să intre.

„Ați întârziat – v-așteptam ceva mai devreme“, i-a spus bărbatul care stătea în spatele biroului de acolo.

„Poftim?! Cine v-a spus că vin? Pân-acum jumătate de oră, nici eu nu știam că vin aici.“

„Ăăă… nu știu. Nu-mi amintesc.“

În primul rând, individul i-a sugerat incinerarea în locul înmormântării.

Miriam a refuzat.

Ba, de fapt, i s-a spus, trebuia să se treacă la incinerare, pentru că nu le mai rămăseseră coșciuge.

„V-aduc eu coșciug“, s-a oțărât Miriam.

Bărbatul a părăsit încăperea, dar s-a întors imediat.

„Astăzi, *Frau* Weber, e ziua dumitale norocoasă. Avem totuși, un coșciug rămas.“

Din păcate, însă, i-a spus tot el, nu era posibil ca răposatul să fie așezat în coșciug expus, pentru ca persoanele îndoliate să-și poată prezenta ultimele omagii. Fără nici un motiv.

„Dacă așa e vorba să fie“ – a zis Miriam –, „mă duc la un alt stabiliment funerar și alt cimitir.“

„Nu, nu, nu, *Frau* Weber, nu-i nevoie de așa ceva. Să văd ce pot face, în acest caz, pentru o expunere în sicriu.“

În ziua dinaintea înmormântării, Miriam și o prietenă de-a ei au dus la locul viitorului mormânt câteva dintre jerbele primite – erau prea multe, ca să le care pe toate a doua zi. Un individ se-aținea pe-acolo, fuma, nu făcea mare lucru, observa.

O femeie în uniformă de funcționar al cimitirelor s-a apropiat de ea.

„Cu înmormântarea Weber sunteți?“

„Da.“

„Ăăă… ce voiam să vă spun, să nu vă supărați mâine, dacă n-o să fie nici o expunere-n sicriu, pentru că s-ar putea-ntâmpla să nu fie.“

Miriam s-a proțăpit în fața ei, cu fumătorul destul de aproape, cât s-audă ce-i spunea.

„Să vă spun și eu ceva de pe-acum: dacă nu-l văd expus în sicriu, nu se mai face nici o înmormântare. Anulez totul cu toată lumea de față, uite-aici – o să fac un tămbălău cum n-ați văzut de când sunteți. M-AȚI ÎNȚELES?!“

A doua zi, l-a găsit pe Charlie expus în sicriu. Dar sicriul era plasat departe, în spatele unui panou gros de sticlă, iluminat practic de sub el, de o lumină de neon vineție.

– Chiar și-n lumina aia sinistră, tot i se vedeau rănile de la cap. I-am văzut și gâtul – uitaseră să i-l acopere. Nu existau semne de strangulare, nimic, zice, uitându-se drept în ochii mei. Ai fi zis c-aveau grijă să-i acopere gâtul, dacă voiau să se cramponeze de povestea că se spânzurase, nu?

De acolo, din capela funerară, sicriul a fost coborât la nivelul de mai jos și a reapărut pe un cărucior, împins de angajații cimitirului către locul de înmormântare. Toate aceste amănunte se derulează cu

încetinitorul după trecerea timpului, parcă prinse în chihlimbarul memoriei. În acele minute care au trecut de la coborârea coșciugului până la reapariția lui, aveau tot timpul să scoată corpul din el.

– O mulțime de oameni veniseră să asiste la înmormântare, zice Miriam, dar cred că erau și mai mulți de la Stasi de față. La poartă, era parcată o furgonetă cu antene de rază lungă și, probabil, cu echipamente de înregistrare sonoră. Prin boschete, erau niște inși cu aparate de fotografiat la distanță. Oriunde te uitai, de jur-împrejur, colcăia de indivizi cu stații de emisie-recepție. La clădirea unde erau birourile cimitirului, se muncea de zor: agenții Stasi stăteau pe schele perechi-perechi. Toată lumea, fiecare dintre noi, a fost pozat pe rând. Și se vedea foarte bine traseul procesiunii, de la capelă până la mormânt, după oamenii de la Stasi care-l marcau, ca niște jaloane.

Când cortegiul a ajuns la locul mormântului, erau doi care stăteau așezați pe-o podișcă, pregătiți să observe tot ce mișca în jur.

– Nici n-a apucat bine ultima persoană să-și depună florile, zice Miriam, că oamenii cimitirului s-au și pus pe lucru, să răstoarne pământul peste coșciug – și parc-a fost prea repede. Zău c-a fost prea repede.

Se ridică și se-ndreaptă desculță către un birou de la celălalt capăt al camerei, de unde ia niște hârtii puse într-o mapă de plastic.

– V-am făcut o copie după actele astea, zice, întorcându-se la masa la care stăm.

Este o parte din dosarul făcut de Stasi lui Charlie Weber – un raport scris de mână de un anume *Major* Maler. În el figurează toate planurile diviziei, în clar, pentru organizarea și supravegherea înmormântării Weber: telefonul ei urmează a fi ascultat; în ziua dinainte, urmează a fi convocată pentru o „clarificare a circumstanțelor“; la locul respectiv urmează a fi utilizată tehnologie de înregistrare sonoră; urmează a se face o „documentare fotografică“ a evenimentului; cetățenii Republicii Federale Germania prezenți la înmormântare urmează a fi supravegheați, pentru a garanta faptul că părăsesc Republica Democrată Germană până la ora interdicției de circulație din ziua respectivă. „Numele pastorului desemnat să oficieze slujba religioasă nu a putut fi precizat de semnatarul raportului de față. În condițiile în care s-ar declanșa operațiuni

negativ dușmănoase în timpul înmormântării, toate cadrele au primit ordin să intervină în forță, pentru a le înăbuși, pe temeiul faptului că asemenea activități ar aduce atingere demnității umane în incinta cimitirului.“ *Major* Maler completa că administratorul Cimitirului de Sud, un anume *Herr* Mohre, le garantase cadrelor Stasi o libertate completă de mișcare cu ocazia „acțiunii“ Weber și că, în situația în care vreun lucrător de la Stasi ar fi fost luat la întrebări de angajați ai cimitirului, aceștia urmau să se adreseze tovarășului Mohre, care știa că *Major* Maler era ofițer Stasi și-l cunoștea pe numele său real, nu după identitatea de cadru acoperit.

Toate acestea Miriam le-ar fi putut deduce din ceea ce văzuse în ziua respectivă. Îmi arată rândul următor și mi-l citește cu voce tare: „Nu se cunosc informații precise cu privire la data incinerării. Aceasta va putea fi aflată de la tovarășul Mohre pe data de 31.10.80 sau după această dată.“ Îmi întinde raportul:

– Pe 30 octombrie, deci, am îngropat un sicriu. Noi am îngropat *sicriul*, iar ei stabileau data incinerării pentru a doua zi. Ori nu era nimeni în acel sicriu, ori băgaseră pe altcineva în el.

Miriam s-a dus la Ministerul de Interne și și-a completat cererea de plecare definitivă din RDG cu solicitarea de „transportare sicriu“. Voia să evadeze, și voia să-l reînmormânteze pe Charlie în Germania de Vest.

La fiecare o lună, o lună și ceva, era convocată la Stasi pentru câte o discuție. Ani de zile a durat.

„Ce-i cu pretenția asta cu transportarea sicriului?“, o întrebau. „Ce vreți să faceți cu sicriul?“

„Ce credeți c-aș putea să vreau să fac cu sicriul? Să-l port după mine la plimbare? Vreau să fac cu sicriul ce face toată lumea cu sicriele. Vreau să-l îngrop.“

În 1985, i s-a spus:

„Probabil că vreți să cercetați conținutul sicriului, este?“

„Și ce-i rău în asta? Ce-aș putea să descopăr, decât că s-a spânzurat, așa cum spuneți dumneavoastră?“

„Știți că nu veți găsi nimic în sicriu. Nu veți putea dovedi nimic.“

„Păi, și-atunci, de ce sunteți atât de preocupați?“, a întrebat Miriam, luând reacția lor ca pe o recunoaștere a vinovăției.

După o vreme, a încetat să mai răspundă cărților poștale pe care le găsea în cutia de scrisori și prin care era convocată la birourile de la Stasi, „pentru clarificarea anumitor circumstanțe“. Singurul lucru care devenea din ce în ce mai clar era că puterea le aparținea lor, indiferent care erau acele circumstanțe.

– Era de-a dreptul caraghios. Am încetat să mai sper că aveam să scap vreodată. Se jucau cu mine, parc-aș fi fost un șoricel.

La ora 8 dimineața, într-o zi de mai 1989, lui Miriam i-a sunat telefonul. O sunau de la Stasi. Nu-i puteau spune pentru ce anume, dar era rugată să se prezinte la ei fără întârziere, chiar în ziua aceea, luându-și cu ea și actele de identitate.

S-a gândit că, dacă nu-i mai trimiteau cărți poștale în cutia de scrisori, prin care s-o convoace „pentru clarificarea circumstanțelor“, trecuseră la etapa convocării prin telefon. Avusese o noapte lungă. A mai dormit o vreme, după care s-a trezit, și-a făcut un duș, apoi o primă cană de ceai.

La prânz, a sunat la ușă. Era unul de la Stasi, Divizia Afaceri Interne, care a întrebat-o direct:

„De ce mai sunteți încă aici?“

„Aici locuiesc.“

„Sunteți chemată să vă prezentați de urgență la Minister și s-aduceți cu dumneavoastră și actele de identitate.“

„Am tot timpul. Ziua-i încă la început, amice.“

Omul s-a postat în fața ușii ei.

S-a dus, până la urmă, la birourile Stasi. Un funcționar i-a luat actele de identitate și i-a spus că trebuia să meargă la un fotograf, după care avea programare la un notar public. Pe urmă, trebuia să se întoarcă să-și primească documentul de călătorie.

„Sunteți în tren până diseară“, i-a spus individul.

– Atunci am înțeles, în sfârșit, zice Miriam. Am rămas șocată.

„Sunt unsprezece ani“ – le-am spus – „de când am depus cerere de emigrare, și-acum nu pot să-mi iau rămas-bun de la prieteni?“

„*Frau* Weber, documentul de călătorie care v-a fost emis e valabil numai până la miezul nopții, la noapte. Dacă sunteți găsită pe teritoriul est-german după această oră, vă veți afla într-o situație de ilegalitate și veți fi arestată. Vreau să vă reamintesc“ – și i-a fluturat prin fața ochilor documentele ei de identitate – „că nu mai aveți nici un document de identitate în această țară.“

Trenul respectiv, din acea noapte, gemea de persoane care erau expulzate din RDG. Era ca și cum oricine s-ar fi contaminat cu virusul *glasnost*[8]-ului trebuia să fie azvârlit dincolo de Zid. Miriam și-a lăsat în urmă viața de pân-atunci, luându-și cu ea doar o geantă mică de voiaj, în care avea două schimburi de haine. Prietenii urmau să-i împacheteze tot ce avea prin apartament. Din câte știa în momentul acela, pleca pentru totdeauna. Habar n-aveau că Zidul avea să fie dat jos chiar în luna noiembrie a acelui an.

– În esență, deportarea mi-a venit unsprezece ani prea târziu și șase luni prea devreme, zice.

Noaptea s-a lăsat, și luminile orașului se tot înmulțesc sub ochii noștri. Pe întuneric, ar putea fi orice oraș, din orice loc normal.

Unii oameni se simt confortabil când vorbesc despre viețile lor, ca și cum ar putea găsi un sens în succesiunea de evenimente întâmplătoare care au făcut din ei ceea ce sunt. Acest lucru presupune o încredere în viață, cu perspectivă de viitor; o convingere că există o legătură între cauză și efect și că ei înșiși reprezintă mai mult decât suma zilelor pe care le-au trăit. Pentru Miriam, trecutul s-a oprit la moartea lui Charlie. Amintirile ei despre picnicuri, sau despre ce și cum gătea, sau despre vacanțe, despre viața ei reală, sunt amintiri despre cum „ea“ era, de fapt, „noi“, iar acelea erau lucrurile pe care ea și Charlie le făceau împreună. Este ca și cum timpul trecut de la moartea lui nu s-ar pune la socoteală; a fost un non-timp, care a subîntins o non-istorie. Miriam este curajoasă, și puternică, și distrusă, în același timp. Când vorbește, e ca și cum existența ei n-ar mai fi reală pentru ea în sine – sună ca un epitaf compus încă din timpul vieții, al unei vieți care a fost.

– Când v-ați întors la Leipzig? întreb.

– Păi, cu treaba asta pe care am declanșat-o în momentul de față, e mai bine că sunt aici. Nu-mi ia decât o oră să mă duc la birourile anchetatorilor de la Dresda – și-mi zâmbește. Sper, zice – iar eu văd că, dincolo de zâmbet, se luptă să nu-i țâșnească lacrimile –, sper cu-adevărat ca femeile care descâlcesc ițele la Nürnberg să găsească măcar ceva legat de Charlie, în toate dosarele alea tocate.

Miriam vrea ca rămășițele lui Charlie să fie exhumate, ca să poată afla cu siguranță ce s-a întâmplat cu el.

Mă uit la luminile de-afară. Ea vorbește mai departe:

– Nu cred că s-a sinucis. Nu cred c-a făcut așa ceva. Dintre noi doi, el a fost întotdeauna mai îngrijorat să nu fiu eu cea care să cedeze sub atâtea presiuni.

E-atât de greu pentru ea să nu știe ce s-a-ntâmplat cu Charlie, pentru că, dacă el s-ar fi sinucis, ar fi abandonat-o, de fapt. Mă-ntreb ce se va-ntâmpla cu ea când o să-i dezgroape cu adevărat coșciugul. Dacă el a fost incinerat, înseamnă că nu mai e nimeni în coșciug sau, eventual, sunt rămășițele altei persoane. Dacă e, totuși, Charlie, ce-o să-i spună ei acest lucru? O s-o elibereze, ca să-nceapă o viață nouă? Sau poate viața ei actuală o să-și piardă rațiunea?

Miriam nu-și permite să comande o exhumare privată, așa încât speră ca ea să se facă în contextul cercetării penale a circumstanțelor morții lui Charlie, care se află acum, pare-se, în plină desfășurare sub auspiciile autorităților Germaniei reunificate. Care autorități au încercat deja de două ori să suspende cercetarea, iar ea tot de două ori s-a dus la Dresda, să le „bată cu pumnul în masă“.

– Știți, încearcă, pur și simplu, să nu se mai gândească la trecut. Vor să pretindă că nimic din toate astea nu s-a-ntâmplat.

Foarte recent, procurorul de caz i-a scris lui Miriam că urma să suspende cercetarea, fiindcă un fost angajat al Cimitirului de Sud îl „asigurase, în mod credibil“ că nu se petrecuse nimic nelalocul lui în privința înmormântării Weber. Ea, în schimb, i-a trimis raportul, subliniind porțiunile care se refereau la scoaterea cadavrului de la „Anatomie“ (numele de cod al morgii de la Stasi, ca și cum cadavrele care erau eliberate din custodie ar fi provenit de la școala de medicină); detaliile supravegherii din timpul înmormântării propriu-zise; partea cu *Herr* Mohre, care cunoștea identitatea reală a omului

de la Stasi care făcea aranjamentele împreună cu el; și partea despre incinerare, programată să aibă loc a doua zi după înmormântare.

– Asta i-a făcut să se oprească, zice. Le-am scris: „Tot mai credeți că nu s-a întâmplat nimic nelalocul lui în privința înmormântării Weber?“

Procurorul i-a răspuns că nu apucase încă să studieze partea respectivă din raportul întocmit de *Major* Maler. Când s-a interesat la Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi, Miriam a aflat că individul nici măcar nu depusese vreo cerere, ca să-l primească. O întreb:

– Vă-ntâlniți vreodată cu foști oameni de la Stasi, pe care să-i recunoașteți pe stradă?

Cred că pe mine asta m-ar îngrozi, în acel mod lipsit de sens, în care ți se pare oribil să dai peste cineva care ți-a făcut vreodată un rău.

– Nu, slavă Domnului! Dar am încercat eu să-i găsesc pe cei care au avut de-a face cu cazul lui Charlie.

La scurt timp după revoluția din 1989, Miriam s-a dus la cimitir, să-l găsească pe *Herr* Mohre, dar acesta dispăruse odată cu căderea Zidului.

– Stasi a incinerat o mulțime de oameni la Cimitirul de Sud, zice.

L-a găsit, în schimb, pe *Major* Maler. I-a telefonat și i-a spus c-ar fi vrut să stea de vorbă cu el despre cazul Weber. S-au întâlnit într-o cafenea. Și-a luat o prietenă cu ea, ca să aibă un martor prezent. Prietena ei a stat la masa de alături, fără ca *Major* Maler să știe.

Major Maler i-a spus că nu știa nimic.

„Nu, nu-mi spune nimic numele Weber.“

„Bine, și-atunci, de ce-ați venit aici?“, l-a întrebat Miriam.

„Ăăă…, voiam să văd ce vreți de la mine.“

„Păi, v-am spus la telefon ce voiam, să discut cu dumneavoastră despre chestiunea cu Weber.“

„A, eu am crezut că *dumneavoastră* urma să-mi spuneți mie ceva.“

Oare voia să afle ce anume și cât știa Miriam, dacă urma să fie deconspirat, dacă urma să fie șantajat?

– Este uimitor ce poate face o revoluție cu memoria oamenilor, zice Miriam, cu capul și spateaza scaunului învăluite într-un nor de fum. Există și compensații, în schimb, pentru faptul că sunt aici. În primul rând, apartamentul ăsta…

O sirenă trece lamentându-se și se stinge în depărtare. Miriam are dreptate. Este o fecioară care s-a refugiat în turnul ei și se simte în siguranță.

– Și mă gândesc la oamenii ăștia de la Stasi. În viața vieților lor nu s-au gândit c-ar putea s-ajungă să nu mai existe și că birourile lor ar putea să devină muzeu. Muzeu! – și scutură din cap în timp ce scutură și scrumul țigării. Uite, asta-i ceva ce-mi place să fac. Îmi place la nebunie să mă duc la *Runde Ecke* cu mașina și să parchez acolo, în față. Stau, așa, în mașină și am un sentiment de… triumf! – zice, și face un gest care pornește vălurit și se încheie ca o ghilotină. S-a zis cu voi toți, nenorociților!

Unul dintre cele două concepte lansate și susținute în politica internațională de fostul președinte al Uniunii Sovietice, Mihail Sergheievici Gorbaciov: perestroika („restructurare economică“) și glasnost („transparență a discursului“), care, puse în practică în URSS și în țările satelit ale acesteia din Blocul Răsăritean, au sfârșit prin a desființa comunismul de tip sovietic. (n.tr.)

Capitolul 5

PALATUL CU LINOLEUM

E trecut bine de miezul nopții când ajung înapoi la Berlin. Am venit cu trenul, cu un tren regional, o linie locală, după care am trecut prin parc, unde lucrurile nu sunt altceva decât niște forme – negru pe negru. Povestea lui Miriam m-a întors pe dos. Nemaitrebuind să mă concentrez s-o ascult, a început să-mi pulseze iarăși capul, de cum am ieșit din apartamentul ei. Nu-mi place deloc să mi se reamintească faptul că inima mea nu-i decât o pompiță, care doar împinge-ntruna tot sângele ăla. E puțin spus că sunt obosită. Când ajung la locuința mea, parcă mă mișc în ralanti, încercând să trec o linie de sosire.

Clădirea mea este acoperită cu tencuială cenușie de culoarea betonului, dar încă mai are niște uși mărețe, arcuite, la intrare. La capătul arcadei pentru trăsuri, o pereche de uși similare se deschid către curtea interioară, cu castanul ei și pietrele de caldarâm dintre care au crescut buruieni. Locuiesc la primul etaj, dincolo de cutiile de scrisori, pe scări în sus, la dreapta. Nu mai verific dacă am corespondență, doar aprind lumina de pe hol și o iau direct în sus. Pereții de pe casa scărilor sunt acoperiți cu graffiti în culori vii, dar imposibil de priceput, făcute cu spray-ul, și care pot fi expresii ale bucuriei sau durerii, în funcție de cum le privești, dar acum trec fără să mă uit la ele. Mă grăbesc să-mi bag repede cheia-n broască, până nu se stinge becul de pe hol, de la temporizatorul automat. Am ajuns cu bine acasă, unde mă simt în siguranță.

Înăuntru, luminile sunt aprinse. O voce zbiară:

– Nu te speria! Nu te speria!

Sunt îngrozită, nu speriată.

– Iartă-mă, iartă-mă, zice vocea.

Pompa din pieptul meu pompează, și-anume de zor. Îmi las rucsacul pe jos.

O femeie stă cățărată pe o scară, înarmată cu o șurubelniță. Este Julia, de la care închiriez apartamentul.

– Zău că-mi pare rău, zice din nou, întorcându-se către mine și lăsând șurubelnița jos.

– Nu-i nimic, răspund încet, gâfâind toată.

– Știu foarte bine cum este, zice. Uneori, vrei și tu s-ajungi acasă și să fii singură cu tine.

Asta trebuie să fie, de vreme ce locuiesc singură. Nu-i mai răspund nimic.

– Eu deșurubam aici, zice. Iau rafturile-astea. Sper că nu te deranjează.

– Nu mă deranjează.

– Îmi trebuie la mine, că n-am deloc.

Locuiesc de șase luni în apartament, și tot nu m-am obișnuit cu treaba asta. Mă gândesc: ar trebui să se oprească la un moment dat – și sper să-nceteze cât încă mai am ceva mobilă rămasă. Julia lucra la agenția de închirieri la care m-am dus când îmi căutam o locuință. S-a oferit să-mi subînchirieze apartamentul în care locuia în acel moment, până-i expira și ei contractul de închiriere. Fusese o casă la comun, dar toată lumea se muta. Era mult prea mare numai pentru mine, apartamentul, dar era situat în fostul Berlin de Est, unde voiam să fiu și eu, plus că mi-l puteam permite.

Și era și mobilat, chiar dacă numai „pe sponci“, cum mă prevenise Julia. Ceea ce devenea și mai adevărat acum.

Știu că pe Julia o preocupă faptul că-i trebuie atât de mult timp să se mute și că-mi golește, puțin câte puțin, apartamentul. Mi s-a mai întâmplat s-o liniștesc, spunându-i că nu-mi trebuie altceva decât un pat, un birou, un scaun și-o cafetieră. La momentul respectiv, chiar așa credeam, dar zilele trecute, când am găsit un vraf de hârtii mototolite, șervețele folosite și cutii de casete, pe care le pusesem în coș sub birou, unde pân-atunci stătuse coșul de gunoi, mi s-a părut că era cazul să-i spun vreo două vorbe. Doar că-n momentul ăsta sunt prea obosită.

– Unde-ai fost? întreabă.

– Leipzig.

– A, de unde-a început totul, zice.

– Julia, nu te supăra, dar sunt frântă de oboseală. Trebuie neapărat să mă bag în pat. Hai să bem o cafea-mpreună cândva. Să vii aici, tot așa. Numai c-aș prefera în cursul zilei.

Îmi spune c-o să vină, dar nu stabilim vreo dată și vreo oră, pentru că Julia consideră că întâlnirile prestabilite sunt niște constrângeri intolerabile asupra vieții ei. Ceea ce-ar putea explica de ce i s-a năzărit să facă amenajări interioare tocmai la această oră a nopții.

Eu mă prăbușesc în pat, ea continuă cu dezasamblările nocturne, dar atât de silențios, încât n-o aud plecând cu toate rafturile, și suporții în formă de L, și șuruburile îngrămădite în coșul de la bicicleta pe care probabil că și-a coborât-o pe scări în jos mai devreme.

Dimineața, primul lucru pe care-l observ este că-mi văd respirația. O singură zi fără încălzire și aerul de aici devine o ghețărie. Capul mi-e limpede, numai că ziua de ieri parc-aș fi petrecut-o într-o altă țară. Al doilea lucru pe care-l observ este că, vizavi de pat, unde erau două lădițe albastre de transportat laptele, pe post și de noptieră, și de măsuță de toaletă, este un dreptunghi proaspăt scos la iveală, de linoleum cafeniu.

Când m-am mutat aici, tocmai asta mi-a plăcut, că erau puține obiecte înăuntru. Aveam două dormitoare, o cameră de zi enormă, cu ferestre la înălțimea coroanei copacilor, care dădeau înspre parc, și o bucătărie de partea cealaltă, care dădea înspre curtea interioară. Apartamentul fusese renovat sub comuniști, care-i dăduseră un aspect de clădire de beton pe din afară și unul practic pe dinăuntru, totul tapetat cu linoleum cafeniu, care se spăla, se ceruia și era complet lipsit de orice șarm. Numai c-atunci era vară și mi-a plăcut faptul că era o locuință luminoasă și aerisită, cu verdeață și de-o parte, și de cealaltă.

Mi-am dat seama curând că totul era fie deja stricat, fie pe punctul de a se strica. Fiecare obiect își începuse existența ca o mobilă utilitară dintr-o locuință din Est, cu mai bine de zece ani în urmă. După căderea Zidului, s-au mutat aici niște studenți, și nimic din ce a rămas nu li s-a părut nici măcar lor bun de luat, la plecare. Canapeaua din camera de zi a făcut gâlme și este acoperită cu o cuvertură închisă la culoare, pe care mi-e și frică s-o deranjez; șnurul de la jaluzeaua din bucătărie stă permanent ancorat de-un scaun de plastic, fiindcă altfel n-ar putea s-o țină să nu cadă; arcurile de la salteaua pe care dorm

dau să iasă afară prin fața de pânză; iar la baie, care nu are ferestre și e vopsită în verde ultramarin, țevăria este o veșnică necunoscută.

În vestibul, Julia mi-a lăsat o găleată de tablă plină-ochi cu cărbuni. Probabil că s-a dus azi-noapte în pivniță, unde e întuneric-beznă, și-a umplut-o. Îndes cărbuni și aprinzătoare în soba de teracotă cafenie. Cu toate c-o să dureze ore-n șir până să se încălzească, amabilitatea ei mă face deja să nu mai simt frigul așa de tare.

Nu-i port pică Juliei, propriu-zis, că tot vine să ia din vechiturile astea de-aici. Știu că nici ea nu stă mai bine unde locuiește – într-o garsonieră, în partea din spate a unui bloc situat nu departe. Știu că mirosurile de la pubelele de gunoi din curtea interioară se ridică vara până la geamul ei, aproape vizibile. Știu că tot anul are niște vecini dezagreabili, și unii cu alții, și cu propriile lor familii, și că le-aude întruna certurile, de la ecourile care se rostogolesc prin curtea din spate. Știu că simte nevoia să fie singură, dar și că suferă din această cauză și că și-a umplut camera de vechituri stricate, despre care simte că i-ar putea fi de folos vreodată în viață și că nu e capabilă să renunțe la ele. Și mai știu că are o pisicuță care suferă de incontinență, ceea ce face ca locuința ei să miroasă, cum necum, a teamă.

Așa că nu pot să mă supăr pe ea că și-a păstrat un rând de chei și că revine, din când în când, la fosta ei viață. Mă adaptez la fiecare nouă absență neașteptată – covorul de cauciuc din baie, cafetiera, iar, acum – lădițele de lapte. Mă aclimatizez la o atmosferă din ce în ce mai rarefiată. Nu calc decât pe potecile fără praf de pe linoleum, care leagă bucătăria de birou și baia de pat.

Singurul sentiment care mă-ncearcă astăzi, când trec prin vestibul, unde până de curând au fost rafturile de cărți, este prezența brusc predominantă a linoleumului în viața mea. În total, reușesc să număr cinci feluri de linoleum numai în acest apartament odinioară grandios – și toate sunt, fără excepție, cafenii. Nuanțe de cafeniu: închis în vestibul, bălțat în dormitor, un alt cafeniu în cealaltă cameră, care o fi fost, eventual, de vreo altă culoare inițial, dar care a sucombat în fața regulilor casei, cafeniu-bej în bucătărie și preferatul meu, imitație de parchet, în camera de zi.

Mă duc la bucătărie și-mi fac direct în termos cafeaua. Ceea ce mă surprinde, locuind aici, este că, oricât de multe lucruri ai scoate din

el, acest palat cu linoleum nu încetează să conțină toate cele necesare vieții, în același timp refuzând cu obstinație să accepte un singur obiect, adus fie întâmplător, fie într-adins, care să-ți înfrumusețeze ori să-ți bucure viața. În sensul acesta, mă gândesc, seamănă foarte bine cu Germania de Est însăși.

Îmi iau cana și mă postez la fereastra camerei de zi. În parc e zăpadă și pe jos, și pe copaci, totu-i foarte luminos. Mi se amestecă respirația cu aburul cafelei și se întind amândouă pe geam. Îl șterg. În depărtare, se întinde metropola, cu turnul televiziunii din Alexanderplatz ca un ornament gigantic de pom de Crăciun, cu sclipiri albastre.

De-aici nu-l văd, însă-l știu chiar acolo, pe amplasamentul vechiului palat al regilor Prusiei, demolat de comuniști: fostul *Palast der Republik*, parlamentul Republicii Democrate Germane. Este și el cafeniu și arată de parc-ar fi de plastic, plin de azbest și bine ferecat. Nu e clar deloc ce rost are gardul de metal care-l înconjoară: protejează *Palast*-ul de oamenii care ar dori să-și exprime părerea față de fostul regim sau îi protejează pe oameni de *Palast*, din motive de sănătate publică? Fațada este un lung dreptunghi metalic, alcătuit din dreptunghiuri mai mici de oglindă fumurie. Dacă te uiți la ea, nu vezi nimic înăuntru. În schimb, lumea exterioară și tot ce conține ea se reflectă în forme frânte, cafenii. Înăuntru, visurile se transformau în cuvinte, se luau decizii, se aplaudau anunțuri, se dădeau palme peste spate. Înăuntru, putea să existe o cu totul altă lume, timpul se putea distorsiona și puteai să dispari.

Ca în multe alte situații de-aici, nimeni nu poate hotărî dacă *Palast der Republik* ar trebui transformat într-un memorial care să se constituie într-un avertisment față de trecut, sau ar trebui să scape definitiv de el, pentru ca viitorul să poată fi abordat neîmpovărat de nimic, poate doar de riscul de a le repeta pe toate. În apropiere, buncărul lui Hitler a fost dezgropat în cursul unor lucrări de construcții. Nici despre el n-a fost nimeni în stare să hotărască – un memorial ar putea deveni altar pentru neo-naziști, dar eliminarea lui definitivă ar putea fi semnalul dorinței de a uita ori de a nega. În cele din urmă, buncărul a fost îngropat la loc, așa cum fusese. Primarul a

zis că, poate, peste cincizeci de ani, oamenii vor fi capabili să decidă ce este de făcut. Să-și amintească sau să uite – ce este mai sănătos? Să-l demoleze ori să-l înconjoare cu un gard? Să-l scoată la lumină ori să-l lase acolo, în pământ?

Între *Palast der Republik* și apartamentul meu, se află cartierul Mitte, vechiul centru al Berlinului, cu clădirile lui cenușii, cerul alb și copacii dezgoliți. Străzile din apropiere au fost redenumite: de la Marx-Engels-Platz – Schlossplatz (Piața Castelului); din Leninallee – Landsberger Allee; de la Wilhelm-Pieck-Strasse – Torstrasse (Strada Porții), într-o acțiune masivă de redecorare ideologică. Totuși, majoritatea clădirilor n-au fost încă renovate. Și-au pierdut, în mare măsură, tencuiala și arată acum rănite, cu porțiuni de cărămidă ieșite la iveală – sau ca niște fețe tumefiate după o operație estetică. Sunt așa cum erau și înaintea căderii Zidului, cu excepția spuzelii de farfurii ale antenelor prin satelit, de dimensiuni casnice, apărute în cadrele ferestrelor – o răbufnire de ciuperci albe, racordate la spațiul cosmic. Tramvaiele sunt occidentale de-acum, printre primele lucruri care au trecut frontiera după ce Zidul n-a mai fost o piedică. Sunt ca niște străfulgerări de galbene suspine, suspendate de fire, care alunecă prin cenușiul peisajului.

Un tramvai oprește chiar sub fereastra mea de la camera de zi. Se supune luminilor unui semafor de aici, de sub pervaz, chiar dacă nu există altul, pe partea cealaltă a străzii, care să-i fie pereche. Văd că vatmanul are un tabloid – cu titluri ca niște zbierăte în roșu și negru – pe panoul cu butoane. În spatele lui, stau niște oameni cu mine obosite, pentru care ziua de azi a venit mult prea devreme.

Nu-mi dau seama de ce semaforul ăsta face tramvaiul să oprească sub fereastra mea. Stația propriu-zisă este la colțul străzii, adică o jumătate de cvartal mai departe. Aici, ușile nu se deschid niciodată pentru călători, care consimt să stea pe scaune, arestați. E foarte ciudat să vezi un tramvai, plus un șir de mașini în spatele lui, oprind aici nu pentru pietoni, nu pentru pasageri, pentru nici un motiv, în timp ce, în sensul celălalt, vehiculele își văd neîmpiedicate de drum, urcând panta în direcția Prenzlauer Berg. Semaforul se schimbă, iar vatmanul, cu ochii pironiți în gazetă, rotește manivela și pune hardughia de metal în mișcare.

Ies după ziar și pâine și trec prin parc. Vara, parcul acesta e plin de grupuri pestrițe de bețivani și punkiști. Iarna, punkiștii se mută în stațiile de metrou, la căldură, iar bețivanii se instalează în refugiile de tramvai. Stația de la colț este ocupată azi de un bătrân cu o coamă ondulată și slinoasă, o barbă uriașă, ca de fetru, și o mantie neagră, care-i flutură în jur. Avuția lui, îndesată în pungi de plastic de-o parte și de alta, îi folosește și de pernă. Este atemporal și măreț, de parc-ar fi coborât dintr-un alt secol – un Rege al Iernii. Pe măsură ce călătorii coboară din tramvaie, dă din cap către ei, de parc-ar fi supuși care-i aduc omagii la picioarele tronului, îi face semn cu capul fiecăruia și-l îndeamnă să-și vadă de drum.

Traversez către brutărie, trecând prin fața unui panou pe care scrie: „Reclama te face mai bine cunoscut“. Brutarul meu ține, într-o oarecare măsură, cu tradiția. Face franzele din grâu integral, din secară și populare, stivuite ca niște cărămizi prelungi pe rastelul de lângă peretele din spate. Dar acum, eliberat de constrângerile comerțului de stat asupra inventivității sale, pare să-și pună în practică experimentul personal în materie de artă a vânzărilor. Pe partea stângă, sub tejgheaua de sticlă, sunt produsele coapte: gogoși glazurate, plăcintă cu brânză și tarte cu afine. De partea cealaltă, tot sub sticlă și etalate la fel de ordonat, se află un sortiment variat de cărți broșate, cu titlurile în relief.

Mă servește o femeie cu permanentul făcut cam demult. Poartă un tricou care are un cap de leu imprimat pe el – leul are niște paiete sclipitoare fixate exact acolo unde ar trebui să se afle sfârcurile femeii. Cumpăr o jumătate de franzelă de secară și n-o întreb nimic de cărți. Când ajung înapoi acasă, observ că Regele Iernii a traversat strada și s-a postat aici, unde se oprește tramvaiul fără motiv. Așteaptă, dar nu coboară nici un călător pe care să-l întâmpine. În schimb, când mă apropii de el, se întoarce către mine și se înclină, adânc și periculos de mult.

Săptămâna care urmează, mă gândesc la Miriam și la oamenii de la Stasi. Sunt curioasă ce putea să însemne să faci parte din „Firmă“ și pe urmă să vezi că lumea ta și locul tău în ea dispar. Fac o ciornă de

anunț și-o trimit prin fax la rubrica de mesaje personale a ziarului din Potsdam:

> Caut foști ofițeri Stasi și colaboratori neoficiali, pentru interviuri. Publicare în limba engleză, anonimat și discreție garantate.

Capitolul 6

CARTIERUL GENERAL AL STASI

A doua zi, telefonul începe să sune încă de foarte devreme. Nu m-am gândit așa de departe – nici nu mi-am închipuit ce poate să însemne să fiu sunată acasă de o serie de foști militari, care și-au pierdut puterea și chiar țara.

Sunt adormită. Ridic receptorul și mă prezint.

– *Ja* – Da. Răspund apelului dumneavoastră din *Märkische Allgemeine*.

– *Ja*…

Orbecăi să-mi găsesc ceasul. Este ora 7.35 dimineața.

– Cât plătiți?

– *Bitte?* – Poftim?

– Trebuie să-nțelegeți…, continuă vocea.

Mă ridic în fund și-mi trag plapuma în jurul meu.

– Cu cine vorbesc?

– Asta nu contează, pentru moment, zice vocea, sigură pe ea. Trebuie să-nțelegeți că unora dintre noi ne vine foarte greu, în această nouă Germanie, să ne mai găsim de lucru. Suntem discriminați în sens negativ și umpluți de lături de la un minut la altul, orbește, în acest… acest *Kapitalismus*. Dar învățăm repede, așa că vă-ntreb: cât de mult sunteți gata să plătiți pentru povestea mea?

– Nu știu… dacă nu știu despre ce fel de poveste e vorba.

– Am fost IM, zice vocea.

Mă tentează. IM însemna *inofizielle Mitarbeiter* sau „colaborator neoficial“. Știu că nu voi găsi, probabil, mulți care să stea de vorbă cu mine. Sunt cei mai detestați oameni din noua Germanie, pentru că, spre deosebire de ofițerii în uniformă și de personalul administrativ de la Stasi, care se duceau zilnic la slujbă ca niște birocrați ce erau, acești informatori își turnau familiile și prietenii, care habar n-aveau.

– *Moment, bitte* – Un moment, vă rog, zic, și-mi pun receptorul în poală.

Țin minte ce mi-a spus Miriam, că informatorii susțin, de regulă, că informațiile furnizate de ei n-au făcut rău nimănui. „Dar de unde pot

ei să știe la ce anume erau folosite?“, se întreba ea. „Parcă tuturor li s-a eliberat unul și-același manual de scuze.“

Ridic iarăși receptorul și-i spun că nu plătesc. Adică să răsplătesc un informator a doua oară? Plus că nici nu am bani.

Telefonul sună-ntruna. Stabilesc o serie de întâlniri cu foști oameni de la Stasi: la Berlin, la Potsdam, în fața unei biserici, într-o parcare, într-o cârciumă și la locuințele lor.

Bucătăria mea dă înspre curtea interioară. Adesea văd mișcare dincolo de ferestrele altor apartamente. Astăzi, în unul dintre ele, un bărbat stă în picioare și se uită în gol, parcă pierdut. E gol și el. Eu sunt la telefon și mă uit în altă parte, sperând că nu se simte observat. Când mă-ntorc să pun receptorul în furcă, e tot acolo – pentru o clipă, mă gândesc: poate că nu m-a văzut. Dar, pe urmă, văd că și-a tras perdeaua în dreptul penisului, ținând-o ca pe-o togă de poliester, într-un gest de modestie statică.

Simt nevoia să ies din casă și să plec de lângă telefon.

Afară este un frig mușcător și umed. Nu bate vântul – parc-am fi fost cu toții puși la frigider. Prin atmosfera plină de liniște, respirațiile oamenilor par tot atâtea comete. Iau metroul către Cartierul General al Stasi de pe Normannenstrasse, din suburbia Lichtenberg. Pliantul pe care l-am luat de la *Runde Ecke* arată o desfășurare vastă de clădiri cu multe etaje, care acoperă o suprafață cât mai multe cvartale de oraș. Fotografia este făcută din aer și, cum clădirile sunt amplasate în anumite unghiuri unele față de altele, tot complexul seamănă cu un cip de computer gigantic. De aici era condus tot acel aparat jalnic și monolitic – de la Cartierul General al Stasi. Și-n profunzimile acestei citadele, se afla biroul lui Erich Mielke, ministru pentru Securitatea Statului.

Pe 7 noiembrie 1990, la doar câteva luni după ce complexul a fost luat cu asalt de cetățenii Berlinului, încăperile lui Mielke, inclusiv apartamentul său personal, au fost deschise publicului ca muzeu. Așa-numitul Comisariat Federal pentru Dosarele Serviciului de Securitate a Statului al fostei Republici Democrate Germane (Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi) a preluat controlul dosarelor. Oamenii vin aici, ca să-și citească biografiile neautorizate.

Mă uit, printr-un perete de sticlă, într-o încăpere unde mai mulți bărbați și femei stau fiecare la măsuța lui. Se uită la niște mape cenușii sau rozalii și-și iau notițe. Oare ce mistere se rezolvă astfel? De ce n-au mai ajuns la universitate, de ce nu și-au putut găsi o slujbă sau care prieten le-a spus Ălora despre volumul de Soljenițîn[9] – interzis – descoperit în biblioteca lor? Numele unor terțe persoane menționate în dosare sunt acoperite cu dungi groase, negre, pentru ca secretele altora să nu fie dezvăluite (că unchiul Frank își înșela nevasta, că vreun vecin era bețiv). Dar ești îndreptățit să-i cunoști după numele reale pe ofițerii Stasi și pe informatorii care te-au spionat. În cele câteva momente cât mă uit la oamenii aceia, nimeni nu plânge, nici nu dă cu pumnul în perete.

Mă-ndrept spre clădirea principală, precum un șoricel într-un labirint. Vreau să-mi fac o idee despre omul care era mai mare peste tot complexul, înainte să mă-ntâlnesc față-n față cu câțiva dintre subalternii lui.

Numele Mielke a devenit deja sinonim cu Stasi. Victimele se simt dubios de onorate să-i găsească semnătura în dosarele lor, pe planurile de a-i observa „prin toate metodele disponibile“, pe ordinele de arestare sau răpire, pe instrucțiunile adresate judecătorilor în privința duratei stagiului lor în închisoare, pe ordinele de „lichidare“. Onoarea e dubioasă, pentru că moneda e practic fără valoare – a semnat pentru atât de mulți. Aparatul condus de Mielke, îndreptat în mare măsură împotriva propriilor concetățeni, era o dată și jumătate cât armata regulată a Republicii Democrate Germane.

După căderea Zidului, mass-media germană au numit Germania de Est „cel mai perfecționat stat polițienesc din toate timpurile“. În final, Stasi avea 97 000 de angajați – mai mult decât suficienți, ca să supravegheze o țară cu șaptesprezece milioane de locuitori. Dar avea și 173 000 de informatori diseminați în populația țării. Estimările spun că, în al Treilea Reich al lui Hitler, exista un agent de la Gestapo la fiecare 2 000 de cetățeni, iar, în Uniunea Sovietică a lui Stalin, câte un agent KGB la fiecare 5 830 de locuitori.[10] În RDG, era un ofițer sau informator Stasi la fiecare 63 de oameni. Dacă mai sunt incluși aici și informatorii ocazionali, raportul urcă, după unele estimări, la un

informator pentru fiecare 6,5 cetățeni. Oriunde se ivea vreo formă de opoziție, Mielke descoperea dușmani și, cu cât descoperea mai mulți dușmani, cu atât angaja mai mult personal și mai mulți informatori, pentru a-i ține sub control.

Aici, pe Normannenstrasse, 15 000 de birocrați ai Stasi lucrau zilnic, administrând activitățile agenției din străinătate și controlând supravegherea internă prin fiecare dintre cele paisprezece oficii regionale din RDG.

Din fotografii, se vede că Mielke este un bărbat mic de statură și fără gât. Are ochii apropiați și obrajii umflați. Are fața și aerul unui pugilist. Îi plăcea să vâneze; un filmuleț îl arată inspectând un șir de căprioare aliniate pe-o parte, ca și cum ar fi la o paradă militară. Îi plăceau și medaliile pe care le primise, așa că le purta pe piept, aliniate și ele în șiruri care luceau țipător. Îi plăcea să și cânte, mai ales marșuri înălțătoare și, bineînțeles, *Internaționala*. Cică psihopații, oamenii absolut netulburați de conștiință, pot deveni generali și politicieni de o supremă eficiență – poate că și el era un asemenea om. Cu siguranță era cel mai temut om din toată Republica Democrată Germană: temut de colegi, temut de membrii Partidului, temut de muncitorime și de populația luată în ansamblu. „Nu suntem imuni la ticăloșii dintre noi“, a spus Mielke odată, în fața unei întregi adunări de ofițeri Stasi de rang înalt, în 1982. „Dac-aș cunoaște vreunul, n-ar mai apuca ziua de mâine. Scurt și concis. Pentru că sunt umanist, de aceea susțin acest punct de vedere.“ Și: „Toată vorbăria asta, dacă să execut ori să nu execut, în favoarea pedepsei cu moartea și împotriva ei – niște prostii, tovarăși. Execut! Și, când e necesar, fără vreo sentință judecătorească.“

Mielke s-a născut în 1907 și era fiul unui rotar berlinez.[11] La vârsta de paisprezece ani, a devenit membru al organizației de tineret comuniste, iar, la optsprezece ani, membru al Partidului. De-a lungul întregului deceniu 1920 și în primii ani ai deceniul următor, situația politică din Germania a fost una volatilă, cu lupte de stradă între comuniști și naziști și între comuniști și poliție. Moartea unui comunist, în 1931, în timpul unei răzmerițe izbucnite la Berlin, a determinat Partidul să ordone răzbunarea. Pe 8 august, la o demonstrație din Bülowplatz, Mielke și un alt comunist i-au omorât

pe șeful poliției locale și pe un aghiotant de-al său, împușcându-i în spate de la doi pași distanță.

Mielke a fugit la Moscova, unde s-a înscris la Școala Internațională Lenin, o bază de pregătire de elită pentru liderii comuniști, și a lucrat pentru poliția secretă a lui Stalin, NKVD[12]. În ianuarie 1933, Partidul Nazist a venit la putere în Germania. Unii dintre comuniștii răspunzători de asasinatele din Bülowplatz au fost condamnați la moarte, alții – la pedepse grele cu închisoarea. A fost emis un mandat și pentru arestarea lui Mielke.

Dar el nu s-a întors în Germania. La sfârșitul anilor 1930, s-a implicat în Războiul Civil din Spania; după propria-i mărturie, a fost arestat în Franța, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Dar, apoi, Stalin l-a decorat cu diverse medalii pentru serviciile aduse: pare limpede că, de la mijlocul anilor 1930, oriunde s-a aflat, Mielke a fost un asasin tocmit al serviciilor secrete staliniste.

Când s-a sfârșit războiul, Mielke s-a întors în sectorul sovietic al Berlinului, unde era la adăpost de urmărirea penală. A lucrat în divizia de afaceri interne a forțelor polițienești conduse de sovietici. În 1957, a organizat un puci împotriva șefului acelei divizii și a preluat funcția de ministru al Securității Statului. A trecut imediat la consolidarea puterii sale în interiorul Partidului și în toată țara. În 1971, a participat la organizarea puciului care l-a adus la putere, ca secretar-general, pe Erich Honecker. Acesta din urmă l-a recompensat pe Mielke cu candidatura la un post de membru al *Politburo*-ului, Biroul Politic de conducere al Partidului, și cu o casă în complexul de lux al Partidului de la Wandlitz. De atunci înainte, cei doi Erich au condus țara.

Mielke era invizibil, dar portretul lui Honecker trona peste tot: în școli, în sălile Tineretului Liber German, în teatre și deasupra bazinelor de înot. Îl găseai în universități, în secțiile de poliție, în taberele de vacanță și în turnurile de control ale gardienilor de frontieră. Întotdeauna purta costum și cravată, ochelari cu o ramă groasă, neagră, iar părul, mai întâi negru, apoi încărunțit – pieptănat pe spate, lăsându-i la vedere fruntea înaltă. În afară de faptul că era mic de statură, Honecker avea o prezență neremarcabilă, excepție

făcând gura stranie, cu buze pline, care părea să se lățească într-un zâmbet, dar numai parțial.

Trecutul lui Honecker nu era diferit de al lui Mielke. Tatăl său fusese miner, iar el devenise membru al Asociației *Jung Spartakus* (Tânărul Spartacus) la unsprezece ani și al Tineretului Comunist, la paisprezece. Și-a făcut ucenicia ca țiglar de acoperișuri, înainte să se înscrie și el, în anii 1930–1931, la Școala Lenin de la Moscova, după care a lucrat clandestin pentru comuniști, împotriva regimului hitlerist. În 1937, a fost arestat de Gestapo și condamnat la zece ani de închisoare pentru „pregătire de acte de înaltă trădare“. A scăpat cu puțin înainte de sfârșitul războiului, când a început să-și construiască treptat o carieră în Partidul care preluase puterea în Germania de Est.

După deviza proprie, Stasi era „scutul și sabia“ Partidului Comunist, care în RDG se numea *Sozialistische Einheitspartei Deutschlands* (SED – Partidul Socialist Unit din Germania). Dar, în competențele sale mai largi, Stasi apăra Partidul de popor, arestând, băgând la închisoare și supunând la interogatorii pe oricine voia. Cei de la Stasi controlau toată corespondența, în camere secrete situate deasupra oficiilor poștale (copiau scrisori și rețineau toate obiectele de valoare), și interceptau, zilnic, zeci de mii de convorbiri telefonice. Plasau microfoane în camere de hotel și spionau diplomați. Stasi avea universități proprii, spitale, centre sportive de elită și programe de pregătire teroristă pentru libieni și pentru vest-germanii membri ai Facțiunii Armata Roșie[13]. Stasi a împânzit zonele rurale cu buncăre secrete pentru membrii săi, în eventualitatea unui al Treilea Război Mondial. Spre deosebire de serviciile secrete din țările democratice, Stasi era stâlpul principal de sprijin al puterii de stat. Fără Stasi și fără amenințarea tancurilor sovietice, pe care se sprijinea, regimul partidului unic SED n-ar fi supraviețuit.

Holul Cartierului General al Stasi este o vastă galerie interioară. O lumină difuză vine prin ferestrele din spatele unor scări care se înalță în zigzag, către nivelurile birourilor. O femeie măruntă, care-mi amintește de-o infirmieră de spital – părul strâns, pantofi albi comozi –, însoțește un grup de turiști. Vizitatorii sunt vorbăreți, mai mult bătrânei, care tocmai au descins dintr-un autocar cu numere de Bonn. Poartă haine în culori vii, din țesături scumpe, și au venit să

arunce o privire la ce li s-ar fi putut întâmpla, dacă s-ar fi născut, ori ar fi rămas, mai spre Est.

Grupul de turiști se oprește de jur împrejurul unei machete a complexului, în timp ce ghida le povestește ce-au găsit demonstranții aici în seara de 15 ianuarie 1990, când au reușit, în sfârșit, să pătrundă înăuntru. Spune că exista un magazin universal, cu bunătăți care nu se găseau nicăieri altundeva în țară. Era un coafor cu șiruri de uscătoare ca niște căști portocalii „pentru toate acele coafuri înspicate“. Era o cizmărie și, bineînțeles, o lăcătușerie. Ghida își încrețește nasul, ca să-și ridice ochelarii ceva mai sus – un reflex care aduce, mai degrabă, a gest de lehamite. Clădirea de alături, explică ea – unde erau arhivele –, nu se vedea din afara complexului, iar înăuntru, fusese amenajată o cameră tapetată cu foaie de cupru, pentru ca informațiile vehiculate acolo să nu poată fi spionate prin satelit. Era și un depozit de muniție în clădirea centrală, și un buncăr sub ea, pentru Mielke și câțiva – puțini – aleși, în eventualitatea unei catastrofe nucleare. Mai spune ghida că berlinezii botezaseră locul acesta „Casa celor O Mie de Ochi“.

Mă uit de jur împrejurul galeriei interioare. O săgeată mă-ndreaptă către o bibliotecă, o alta pe scări în sus, către o sală de expoziție. Miroase a praf și a aer stătut.

Pe urmă, o aud pe ghidă spunând ceva despre o „soluție biologică“. Vesticii au amuțit. Spune că ea și cunoscuții ei, în loc să aștepte o revoluție, își puseseră speranțele în faptul că toți acei *Marxisten-Senilisten* (marxiști senili) aflați la putere aveau să mai și moară. La urma urmelor, zice, și iar își încrețește nasul, RDG avea cea mai îmbătrânită conducere din lume: „Probabil c-am bătut cine știe ce record la capitolul ăsta“. Numai că, spre deosebire de China, unde liderii erau scoși din scenă practic morți, ca să-i vadă lumea, gerontocrații de aici demonstrau surprinzător de puține semne ale declinului fizic. „Erau în stare de orice“ – explică femeia –, „să-și injecteze celule de oaie, ultradoze de oxigen, cine le mai știe pe toate. Băieții ăia voiau să trăiască veșnic.“ Apoi, trece să vorbească despre începutul sfârșitului.

Mielke și Honecker se formaseră luptând cu nazismul – răul absolut. Și au continuat să lupte cu Germania de Vest, pe care o vedeau ca

succesoare a nazismului, timp de patruzeci și cinci de ani după încheierea războiului. Asta și aveau de făcut, ca stat-satelit al Uniunii Sovietice și ca redută a Blocului Răsăritean în lupta împotriva Occidentului. Dar, în Germania de Est, au făcut acest lucru mai înverșunat și cu mai mult entuziasm de-a dreptul pedant, decât polonezii, ungurii, cehii sau rușii înșiși. Plus că n-aveau de gând să se oprească.

Când a venit la putere în Uniunea Sovietică, în 1985, Mihail Gorbaciov a introdus politicile de *perestroika* și de *glasnost*. În iunie 1988, a proclamat principiul libertății de opțiune pentru guvernările din Blocul Răsăritean și a renunțat la utilizarea forței militare sovietice pentru sprijinirea lor. Fără amenințarea cu intervenția sovieticilor, care să sugrume în față nemulțumirea populară, așa cum se întâmplase în timpul revoltelor muncitorești de la Berlin, în 1953, din Ungaria, în 1956 și de la Praga, în 1968, regimul din RDG nu avea cum să supraviețuiască. Alternativa era: schimbare sau război civil.

În comparație cu alte țări din Blocul Răsăritean, Germania de Est nu a avut niciodată cine știe ce cultură a opoziției. Poate că acest lucru s-a datorat, fie și parțial, unui nivel de trai mai bun[14], poate fermității mai mari impuse de Stasi – sau, așa cum au susținut unii, disponibilității germanilor de a se supune autorității. Totuși, în cea mai mare măsură, s-a datorat faptului că, spre deosebire de toate celelalte țări ale Blocului Răsăritean, Germania de Est avea unde să-și basculeze cetățenii care-și exprimau nemulțumirile – în Germania de Vest. Îi băga la închisoare, după care-i vindea Vestului pe valută forte. Numărul disidenților, însă, n-a putut atinge o masă critică decât în 1989, când schimbările din Uniunea Sovietică le-au dat curaj oamenilor obișnuiți, care au ieșit în stradă.

Dar oamenii care conduceau RDG-ul se osificaseră. Nu erau interesați de reforme. Nici mai mult, nici mai puțin decât în 1988, au interzis filmele și revistele sovietice, într-o încercare disperată de a-i împiedica pe oameni să se molipsească de idei noi.[15] Ba chiar, au adoptat o poziție și mai dură, exilând valuri întregi de elemente „negativ-dușmănoase“ către Germania de Vest. Expulzarea grăbită a lui Miriam, din mai 1989, a fost parte a uneia dintre ultimele asemenea purjări.

Chiar și așa, nu puteau să expulzeze chiar pe toată lumea. Ar fi fost o măsură nepractică și, chiar și mai rău, le-ar fi putut da oamenilor ideea libertății după care tânjeau. „Așa încât“ – continuă ghida –, „gerontocrații au venit cu o schemă nouă: să se descurce cu nemulțumiții acasă.“

Documentele găsite după căderea Zidului dezvăluie planuri meticuloase, care au circulat în tot deceniul 1980, pentru supravegherea, arestarea și încarcerarea a 85 939 de est-germani, enumerați după nume. În „Ziua X“[16] (ziua în care era declarată o criză, orice fel de criză), funcționarii Stasi din cele 211 filiale locale urmau să deschidă plicurile sigilate conținând listele de oameni din zonele respective, care trebuiau să fie arestați.

Arestările trebuiau întreprinse rapid – 840 de oameni la fiecare două ore. Planurile conțineau prevederi exacte pentru utilizarea tuturor închisorilor și a lagărelor disponibile, iar, dacă acestea se umpleau, pentru transformarea altor clădiri: foste centre de detenție naziste, școli, spitale și cămine de vacanță ale fabricilor. Fiecare detaliu era menționat: locul unde se afla soneria de la ușa fiecărei persoane care urma să fie arestată, cantitatea necesară de sârmă ghimpată, regulile de ținută și etichetă din lagăre: banderole „verzi, 2 cm lățime“ pentru cel mai bătrân ocupant al încăperii, „verzi, trei dungi, 2 cm lățime“ pentru cel mai bătrân ocupant al lagărului, galben cu literele CS pe negru pentru „Comandant de Schimb“ – care urmau să fie purtate pe brațul stâng. Existau și instrucțiuni scrise pentru efectele ce urmau să fie date fiecărei persoane la arestare:

2 p. șosete
2 prosoape
2 batiste
2 x chiloți
1 x vestă lână
1 x pastă de dinți + periuță
1 x ustensile curățat încălțăminte
Femei:
În plus, materiale sanitare

Oamenii urmau să fie închiși pe termen nedefinit și fără nici un motiv, dar trebuiau să aibă încălțările, dinții și chiloții curați.

Până la mijlocul anului 1989, demonstrațiile de după întâlnirile de rugăciune de lunea, de la biserica Sfântul Nicolae din Leipzig, se răspândiseră peste tot în țară: la Erfurt, Halle, Dresda, Rostock. Oamenii protestau împotriva restricțiilor de călătorie, a lipsurilor de produse de bază și a falsificării rezultatelor alegerilor. Protestele i-au condus la birourile celor mai evidenți reprezentanți ai regimului – nu la Partid, ci la Stasi. Au strigat: „Democrație, acum ori niciodată!“, „Stasi, afară!“ și „SED, m-am săturat de tine!“

În august, ungurii au tăiat gardul de sârmă ghimpată de la granița lor cu Austria, creând astfel prima breșă din tot Blocul Răsăritean. Mii de est-germani s-au revărsat într-acolo și au dat buzna peste frontieră, plângând și de ușurare, și de furie. Alte mii s-au dus la ambasadele vest-germane de la Praga și Varșovia și au creat acolo tabere, plus un coșmar diplomatic în relațiile germano-germane. În fine, regimul a consimțit să le dea drumul să plece, cu condiția ca trenurile care-i transportau în RFG să treacă prin RDG. Honecker a sperat să-i umilească pe „expulzați“, confiscându-le actele de identitate. Și voia să-i facă să se teamă – s-au temut – c-ar fi putut să oprească trenurile și să aresteze pasagerii.

Asemenea planuri i s-au întors împotrivă lui Honecker. Oamenii din trenuri și-au făcut ferfeniță actele de identitate, cu lacrimi de bucurie în ochi. Mii de oameni s-au încolonat spre gări, ca să vadă cum ar fi putut să se urce și ei în acele trenuri – sau măcar să-și aclame compatrioții.

La începutul lui octombrie, Leipzigul era un butoi cu pulbere. Operatorii stațiilor de benzină refuzau să alimenteze mașinile poliției; copiii militarilor nu erau primiți la creșe. Cei care lucrau în centrul orașului, lângă biserica Sfântul Nicolae, erau trimiși acasă devreme. Spitalele cereau mai mult sânge pentru perfuzii. Oamenii își făceau testamentele și spuneau ceea ce și-ar fi dorit să rămână în memoria copiilor lor, înainte ca ei înșiși să plece la demonstrații. Circulau zvonuri c-ar fi fost aduse tancuri, elicoptere și tunuri cu apă, în schimb veneau cărți poștale de la prietenii care ajunseseră în Vest. Iar a ieșit lumea pe străzi.

Honecker a ordonat ca toți „contrarevoluționarii“ din Leipzig să fie „stârpiți din față“, zicând că: „Nimic nu are voie să stea în calea înaintării socialismului“[17]. Pe 8 octombrie, Mielke a început să desfășoare planurile pentru „Ziua X“, ordonându-le filialelor Stasi locale să desfacă plicurile. Dar lucrurile ajunseseră deja prea departe. În loc să-i încarcereze pe oameni, cei de la Stasi s-au ascuns în propriile clădiri, închizându-se, de fapt, pe ei înșiși. În birourile regionale, aveau 60 000 de pistoale, peste 30 000 de mitraliere, grenade de mână, puști pentru lunetiști, tunuri anti-tanc și gaze lacrimogene. Frica de linșaj atinsese cote înalte. Polițiștilor din Leipzig le-au fost arătate fotografii cu un polițist chinez sfâșiat de mulțimea din Piața Tienanmen[18] și li s-a spus: „Ori voi, ori ei“. Dar li s-a și ordonat să nu tragă și să nu folosească violența, decât dacă erau ei înșiși atacați.

Pe 7 octombrie 1989, Republica Democrată Germană și-a sărbătorit patru decenii de existență, organizând o paradă grandioasă la Berlin. Într-o mare de steaguri roșii, s-a ținut o procesiune cu torțe aprinse și au fost aduse tancuri. Gerontocrații de pe podium purtau costume gri perlat, cu medaliile afișate la vedere. Mihail Gorbaciov stătea lângă Honecker, dar se vedea că era stânjenit, între mult mai bătrânii lideri germani. Venise ca să le spună că se terminase, ca să-i convingă să adopte politicile sale reformiste. Le-a vorbit fățiș despre pericolele de a „nu răspunde realității“. Direct și la obiect, a informat *Politburo*-ul est-german că „viața îi pedepsește pe cei care ajung prea târziu“. Honecker și Mielke l-au ignorat, la fel cum au ignorat mulțimea care scanda: „Gorby, ajută-ne! Gorby, ajută-ne!“

La Leipzig, curajul extraordinar al oamenilor nu s-a clintit și nici nu s-a transformat în altceva. Pe 9 octombrie 1989, 70 000 de protestatari au ieșit pe întuneric, îmbrăcați gros și purtând lumânări. S-au adunat în jurul sediului de la *Runde Ecke* și și-au scandat lozincile: „Dezvăluiți-i pe informatorii Stasi!“ și „Nu suntem huligani – suntem, poporul!“, plus chemarea constantă, neîntreruptă: „Fără violență!“ Din acea noapte, demonstrațiile s-au înmulțit, filmări cu ele au fost trimise clandestin în Vest și Leipzigul a devenit cunoscut drept „Orașul eroilor“.

Proteste au început să aibă loc în fața sediilor Stasi din toată țara. Până și în cele mai mici orașe, însă, cei de la Stasi, în sediile respective, și-au continuat munca meticuloasă, trimițând fără excepție la Berlin rapoarte[19] în legătură cu cererile mulțimilor de afară: „Stasi în fabrici!“ (auzită la Zeulenroda), „Noi vă câștigăm banii!“ (de la Schmalkalden) și prevestirea: „Zilele voastre-s numărate!“ (la Bad Salzungen). La Leipzig, demonstranții au început să strige: „Ocupați acum clădirea Stasi!“ și „Nu plecăm de-aici!“

Partidul a încercat să-și îmbunătățească imaginea, dar era prea târziu. Pe 17 octombrie, Honecker a fost înlocuit de adjunctul său, Egon Krenz, care, deși mai tânăr, era, în egală măsură, detestat. Apoi, pe 8 noiembrie, împotriva lui Honecker au fost demarate proceduri de cercetare, sub acuzațiile de abuz în serviciu și de corupție.

Pe 9 noiembrie, încercând să facă față crizei, *Politburo*-ul s-a reunit și a decis că era cazul să renunțe la restricțiile de circulație. Urma ca oamenilor să li se îngăduie să călătorească liber și să nu li se interzică să părăsească țara decât în „circumstanțe speciale“. Ședința s-a prelungit până târziu în noapte. La momentul respectiv, regimul își făcuse un obicei din a ține regulat câte o conferință de presă cu mass-media internaționale. Günter Schabowski, membru al *Politburo*-ului, urma să susțină conferința de presă din acea seară. Nu luase parte la ședință, dar i se dăduse în grabă o minută, cuprinzând hotărârea adoptată, pe care s-o citească în fața jurnaliștilor.

Când a terminat de citit, nu a existat o reacție vizibilă din partea oamenilor de presă, care luau parte la conferință: cu toții își lăsaseră pixurile jos, iar microfoanele stăteau nebăgate în seamă. Dintr-odată, cineva a pus o întrebare: „De când intră în vigoare această nouă prevedere?“ Schabowski avea pungi sub ochi și o față de copoi. S-a uitat încurcat pe foaia de hârtie. A întors-o pe dos, dar n-a găsit răspunsul nici acolo. A zis: „Intră în vigoare, ăăă… din câte știu eu… imediat“.[20]

Hotărârea urma să devină operativă a doua zi, după ce gărzile de la frontiere ar fi primit instrucțiunile de punere în aplicare. Dar, din momentul în care lui Schabowski i-a ieșit pe gură porumbelul, a fost prea târziu. În câteva ore de la gafa lui, 10 000 de oameni au luat cu asalt punctul de control de la podul Bornholmer pe jos și în

Trabanturi, năvălind dincolo de Zid. În lumina de pe fâșia morții, se vedeau acum respirația oamenilor și gazele de eșapament ale mașinilor. Se auzea o simfonie de claxoane. Gardienii au stat cu degetele pe trăgaci, dar n-au primit ordin ce să facă. Până la urmă, comandantul punctului de control a decis că oamenii puteau trece, cu o singură condiție: gardienii urmau să aplice ștampila de ieșire pe partea stângă a fotografiilor din pașapoartele elementelor „celor mai negative“ (cei din fruntea coloanelor), ca să poată fi ulterior identificați și să li se refuze revenirea în țară.

Est-germanii n-au priceput și nici nu le-a păsat. S-au revărsat în Berlinul de Vest. Când primii câțiva s-au întors cu doze de bere vestică, să arate unde fuseseră, gardienii au încercat să-i oprească să revină acasă, dar era deja prea târziu, se terminase totul, și mulțimea, vestici și estici deopotrivă, se cățărase pe Zid, strigând și dansând.

E vorba despre *Arhipelagul Gulag*, de Aleksandr Isaievici Soljeniţîn (1918–2008), publicat pentru prima oară în Occident, în limba rusă, la editura pariziană Seuil (în 1973), apoi tradus în alte limbi europene, inclusiv în română. (n.tr.)

Pentru numărul de agenți KGB din Uniunea Sovietică, de angajați Gestapo din perioada regimului nazist și de angajați și agenți Stasi, vezi John O. Koehler, Stasi: The Untold Story of the East-German Secret Police, Westview Press, Boulder, Colorado, 1999, pp. 7–8. (n.a.) Cartea a apărut în limba română sub titlul Stasi. Fața ascunsă a poliției secrete est-germane, la Editura Omega, în 2001. (n.red.)

Despre viața lui Mielke, vezi Jochen von Lang, *Erich Mielke: Eine deutsche Karriere* (*Erich Mielke. O carieră germană*), Rohwolt, Reinbek bei Hamburg, 1993; și J.O. Koehler, *Stasi…*, 1999, pp. 33–72. Poți găsi faimosul discurs susținut de Mielke în parlament în publicația *Der Spiegel* 46, 15 noiembrie 1999. (n.a.)

Inițialele cuvintelor din limba rusă *Narodnîi Komissariat Vnutrennîh Del*, Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne (n.tr.)

În limba germană se numea, de fapt, *Rote Armee Fraktion* (adică, Fracțiunea Armata Roșie), inițial Grupul Baader-Meinhof, grupare de extremă-stânga, constituită în 1970 și autodizolvată tocmai în 1998, finanțată de Stasi. (n.tr.)

RDG avea cel mai mare Produs Intern Brut *per capita* din tot Blocul Răsăritean. Vezi Alexandra Ritchie, *Faust's Metropolis: A History of Berlin (Metropolisul faustian. O istorie a Berlinului)*, Carroll & Graf Publishers Inc., New York, 1988, p. 755. (n.a.)

De exemplu, publicația sovietică *Sputnik* a fost interzisă de autoritățile din RDG în noiembrie 1988. Vezi *Der Weg zur Einheit: Deutschland seit Mitte der Achtziger Jahre (Drumul spre unitate. Germania de la mijlocul anilor 1980 încoace)*, în *Informationen zur politischen Bildung (Informații pentru formarea politică)*, I, Quartal, 1996, p. 15. (n.a.)

Raportul Autorității pentru Studierea Documentelor Stasi, pe marginea pregătirilor efectuate de Stasi pentru încarcerarea cetățenilor în „Ziua X", se intitulează *Vorbereitung auf den Tag X – Die Geplanten Isolierungslager des MfS (Pregătirea Zilei X – Lagărele de izolare plănuite de Ministerul Securității Statului)* și a fost redactat de Thomas Auerbach și Wolf-Dieter Sailer, de la BstU, în 1995. (n.a.)

Vorbele lui Honecker au fost acestea: „Socialismului, în mersul său, cum le place oamenilor să spună la noi, nu i se pune în cale nici boul, nici asinul", la Erfurt, pe 14 august 1989, și iarăși în alocuțiunea sa către Parlament, de pe 6 octombrie 1989, cu ocazia celei de-a patruzecea aniversări a creării Republicii Democrate Germane; vezi *1989 – 40 Jahre GDR* (*1989 – 40 de ani de RDG*); pentru ordinul lui Honecker de a-i „stârpi din față pe contrarevoluționari", vezi *Wende und Ende des SED-Staates*, 2 (*Schimbarea și sfârșitul statului democrat-popular*, 2), în *Der Spiegel*, 40, 4 octombrie 1999, la adresa: http://www.spiegel.de/spiegel/0,1518,44895,00.html. (n.a.)

Între aprilie și iunie 1989, în Piața Tienanmen din centrul Beijingului, au avut loc ample manifestații, mai ales studențești, dar nu numai, înăbușite în forță de organele de ordine. (n.tr.)

Despre cum își luau cei de la Stasi notițe cu strigătele protestatarilor împotriva lor, vezi *Wende und Ende des SED-Staates*, 8 (*Schimbarea și sfârșitul statului democrat-popular*, 8), în *Der Spiegel*, 46, 15 noiembrie 1999. (n.a.)

Discursul lui Günter Schabowski de la conferința de presă din data de 9 noiembrie 1989 a fost prezentat în documentarul TV *Die Stasi-Rolle: Geschichten aus dem MfS* (*Rolul jucat de Stasi. Povestiri din Ministerul pentru Securitatea Statului*), Spiegel TV, 1993. În același program poate fi văzut și *Herr* Jäger, gardian de frontieră de la Stasi, recunoscând că pașapoartele

urmau să fie ștampilate în așa fel, încât anumitor persoane să le fie refuzată reintrarea în RDG. (n.a.)

Capitolul 7

MIROSUL DE BOȘOROGI

La sediul de pe Normannenstrasse, unde mă aflu acum, s-a instalat panica. Ofițerii Stasi au primit instrucțiuni să distrugă dosare, începând cu cele mai incriminatoare – cele în care figurau nume de vest-germani care spionau în favoarea lor și cele în care era vorba despre morți. Au tocat documente până li s-au defectat aparatele. Printre alte lucruri care lipseau din Germania de Est, se numărau și tocătoarele de hârtie, așa că a trebuit să fie trimiși agenți sub acoperire în misiune în Berlinul de Vest, ca să cumpere altele. Numai în Clădirea nr. 8, membri ai mișcării cetățenești au găsit peste o sută de tocătoare de hârtie, care, pur și simplu, se arseseră. Când n-au mai reușit să facă rost de mașinăriile respective, cei de la Stasi au trecut la distrugerea documentelor de mână, rupându-le fâșii-fâșii, pe care le puneau în saci. Dar acest lucru s-a făcut într-o manieră atât de ordonată – sertare întregi de documente sfâșiate și puse într-unul și același sac –, încât acum, la Nürnberg, este posibil ca femeile să pună fragmentele cap la cap și să reconstituie fostele documente.

Pe 13 noiembrie, Mielke, în vârstă de optzeci și unu de ani, care ajunsese disperat, văzând că lumea lui se năruie, s-a adresat Parlamentului pentru prima și singura dată. Intervenția lui a fost transmisă la televizor. „Stimați tovarăși“, a început el, și au început și huiduielile. Dinspre partidele mici, proaspăt independente, s-au auzit strigăte de „Nu suntem tovarășii tăi!“ Apoi, ca și cum n-ar fi fost în stare, pur și simplu, să priceapă de ce era detestat, Mielke s-a bâlbâit la microfon: „Iubesc… dar iubesc întregul popor. Mi-am pus viața în slujba…“ Când se gândesc la Mielke, est-germanii se gândesc la vorbele astea. Poate că ridicolul are ceva tămăduitor. În orice caz, este o eliberare de groază și de mânie.[21]

Pe 3 decembrie, împreună cu Mielke, Egon Krenz a fost exclus din partid. Conducerea a fost preluată de Hans Modrow, un politician din Dresda. Modrow a decis ca denumirea Ministerului Securității Statului să fie modificată în *Amt für Nationale Sicherheit* (Oficiul pentru Securitate Națională), o schimbare cosmetică, al cărei rezultat

a fost acronimul mai mult decât nefericit „Nasi“. Nimeni nu s-a lăsat păcălit.

Grupul de vest-germani care vizitează clădirea a devenit mai compact. Glumele nevinovate dintre bărbați au încetat, la fel și privirile schimbate între ele de femei. Ghida îi întreabă dacă vor să vadă și ce se află la etaj, dar ei se eschivează și scutură din cap, spunând că, probabil, nu mai au timp astăzi.

– Foarte bine, atunci, zice femeia, înseamnă că ajungem și la finalul poveștii noastre.

Cu aerul ei de șefă și tot încrețindu-și nasul, n-are de gând să le dea drumul acestor vestici, până nu le spune și cum au pus oamenii stăpânire pe clădirea în care ne aflăm.

Zice că, în ianuarie 1990, când au văzut fumul ieșind pe atâtea coșuri, berlinezii au venit și aici să protesteze. Au adus cărămizi și pietre și au construit un zid simbolic în jurul clădirii, ca să-i facă pe cei de la Stasi să nu mai ardă documente. Zice că s-a întâmplat ceva extraordinar: cu toate că erau atâtea pietre, nici măcar una dintre ele n-a fost azvârlită și că, drept răspuns, nici măcar un singur foc de armă n-a fost tras din clădire.

– O mulțime de agenți Stasi erau infiltrați printre demonstranți – fornăie pe nas –, și probabil că de-aia n-au tras, de teamă să nu-și rănească vreun coleg.

În ultimă instanță, cei de la Stasi făcuseră tot ce le stătuse în putință ca să evacueze sau să distrugă dosarele, așa că le-au deschis ușile demonstranților.

Denunțurile împotriva lui Mielke au început să curgă, imediat ce puterea lui s-a năruit – și cum să nu fi curs, când oamenii lui erau antrenați în cel mai înalt grad la capitolul denunțuri? Biroul procurorului din Berlin a primit o notă în care Mielke era acuzat că folosise fonduri publice, ca să-și amenajeze domeniul de vânătoare. În ianuarie 1990, alte acuzații au venit să se adauge actului de inculpare: suspiciuni de înaltă trădare; colaborare la subminarea instituției pe care o conducea, prin aceea că el, împreună cu Erich Honecker, instituiseră „un sistem la nivel național de supraveghere a poștei și telecomunicațiilor“; și faptul că, „încălcând legea“, le îngrădise

oamenilor libertatea, impunându-le o stare de „arest protecționist“, cu ocazia celei de-a patruzecea aniversări a Republicii Democrate Germane.

Mielke a fost reținut. Pe parcursul anilor 1990 și 1991, s-a aflat când în stare de arest, când eliberat din diverse închisori din Berlin, inclusiv Hohenschönhausen, unde-i trimisese el însuși pe cei mai mulți deținuți politici. Alte acuzații au venit să se adauge, inclusiv aceea de a-i fi omorât pe acei ofițeri de poliție, în 1931. Procesul lui Mielke a început în 1992, dar, până să se termine, singurele acuzații rămase în picioare au fost cele privitoare la asasinatele din Bülowplatz. Pentru rolul pe care-l jucase în acele omoruri, a fost condamnat la șase ani de închisoare. Ghida le-a spus vizitatorilor:

– A fost caraghios…, adică să-l condamne numai pentru crimele alea vechi.

Mulți au considerat, însă, că tot era ceva. A fost eliberat pe motive de sănătate, în august 1995, iar acum locuiește nu departe de clădirea în care ne aflăm.

Lui Honecker i-a mers mai prost. La începutul lui 1990, a fost arestat, sub bănuieli de corupție și înaltă trădare, apoi eliberat din arest. În noiembrie același an, a fost inculpat pentru responsabilitatea sa în morțile de lângă Zid, însă a fugit la Moscova, de unde a comunicat presei că nu are nici un fel de regrete și a protestat față de arestarea foștilor săi colegi. În iulie 1992, a fost extrădat la Berlin, pentru a fi judecat, dar procesul a fost suspendat în ianuarie următor, din cauza faptului că suferea de ciroză hepatică în fază terminală. Împreună cu soția sa, Honecker a plecat în Chile, unde a și murit, în mai 1994.

Între timp, însă, partidul, văzând că poziția i se șubrezea în raport cu țara, a început să negocieze cu așa-numita *Runde Tisch* (Masa Rotundă[22]), un consorțiu de activiști pentru drepturile omului și de grupări religioase din Germania de Est. Chiar și acestea au fost penetrate de informatori Stasi.[23] Și, totuși, pe 7 decembrie 1989, la prima reuniune a Mesei Rotunde, când a fost adoptată o rezoluție care cerea organizarea de alegeri libere și ca Stasi să fie dizolvată sub control civil, majoritatea informatorilor au votat pentru. Pare-se că s-au simțit obligați, pentru a nu-și dezvălui statutul sub acoperire, să

voteze în favoarea unor măsuri care-și propuneau să distrugă sistemul ai cărui angajați erau.

Din 1989 până în octombrie 1990, dezbaterile s-au ținut lanț în Germania, în legătură cu ce era de făcut cu dosarele deținute de Stasi. Trebuiau să fie făcute publice sau arse? Trebuiau să fie puse sub cheie timp de cincizeci de ani și abia după aceea făcute publice, când oamenii menționați în ele ar fi murit sau ar fi fost, eventual, iertați? Ce pericole ascundea faptul de a ști? Sau ce pericole presupunea faptul de a ignora trecutul și de a-l repeta, sub steaguri diferit colorate sau cu eșarfe diferite la gât și caschete diferite pe cap?

În cele din urmă, unele dosare au fost distruse, altele – puse sub cheie și altele – făcute publice. Masa Rotundă a decis că *Hauptverwaltung Aufklärung* (Biroul Central de Informații – brațul cel lung din străinătate al celor de la Stasi) putea să se autodesființeze. Prea multe dosare privitoare la prea multe țări străine – nu în ultimul rând, la administrația vest-germană –, care fuseseră infiltrate de spionii de la Stasi, se găseau în acest adevărat tezaur și erau mult prea periculoase.

Astfel, au rămas dosarele pe care Stasi le deținea despre cetățenii Republicii Democrate Germane înșiși. Mulți est-germani, mai ales dintre cei care deținuseră puterea sau care erau informatori, au argumentat împotriva punerii dosarelor la dispoziția oamenilor. Și guvernul vest-german a susținut aceeași poziție. Se temea, oare, să nu se simtă stingherit de ce ar fi putut dezvălui acele dosare – de faptul că făcuse înțelegeri prin care sprijinise regimul din Germania de Est? Sau că s-ar fi putut lăsa cu o vărsare de sânge imposibil de controlat, dacă oamenii s-ar fi răzbunat pe informatori?

În august 1990, primul și singurul parlament liber ales în RDG a votat o lege prin care le acorda cetățenilor dreptul de a-și consulta propriile dosare. Dar guvernul vest-german, în proiectul său de Tratat de Reunificare a celor două țări germane, a prevăzut ca toate dosarele să fie predate Arhivelor Federale de la Koblenz, în Germania de Vest, unde ar fi fost, cel mai probabil, puse sub cheie.

Oamenii obișnuiți din RDG au fost oripilați. Se temeau că toate acele informații despre ei ar fi putut fi utilizate în continuare sau că n-ar mai fi aflat niciodată cum le fuseseră manipulate viețile de către

„Firmă“. Au început protestele. Pe 4 septembrie 1990, participanții la campanie au ocupat holul de aici, iar, după o săptămână, au intrat în greva foamei. Protestatarii au câștigat: în forma finală a Tratatului de Reunificare, au fost introduse prevederi care permiteau accesul la dosare.

Pe 3 octombrie 1990, ziua reunificării Germaniei și ziua în care fosta Republică Democrată Germană a încetat să mai existe, pastorul est-german Joachim Gauck a preluat conducerea nou formatei Autorități de Studiere a Dosarelor Stasi. N-a fost ușor de obținut, dar Germania a fost singura țară din fostul Bloc Răsăritean, până la urmă, care atât de curajos, atât de conștiincios, a făcut publice cetățenilor ei dosarele despre cetățenii ei.

Grupul de vest-germani pleacă, fără să mai scoată nici măcar o vorbă între ei. Îmi închipui că se grăbesc să se întoarcă la hotelul de lux din Berlinul de Vest, care nu le aduce aminte de nimic – și nu-i învinuiesc. Ghida se apropie de mine și întreabă ce anume mă interesează în acest loc. O lămuresc: după ce am văzut clădirea *Runde Ecke* de la Leipzig, voiam să văd și Cartierul General al Stasi. Adaug, însă, că mă interesează să stau de vorbă cu oameni care au înfruntat regimul și, în egală măsură, cu cei care l-au reprezentat.

– În cazul acesta, zice, trebuie să faceți cunoștință cu *Frau* Paul.

O urmez în biroul ei, o cămăruță căptușită de bibliorafturi, unde-mi dă un număr de telefon.

Mă-ndrept, apoi, spre holul de la etaj. La nivelul respectiv, în vitrine de sticlă, sunt expuse obiecte care disimulau magnetofoanele și camerele de filmat folosite la documentarea „inamicului“. Aici, varietatea e mai mare față de ce am văzut la Leipzig: un ghiveci de flori, o stropitoare, o canistră de benzină și o portieră de mașină – toate conținând camere de diferite dimensiuni ascunse în ele. Văd un termos cu un microfon în capac, o jachetă de drumeție cu o cameră cusută în buzunarul de sub rever și un aparat ca o antenă de televiziune, care putea înregistra conversația de la o distanță de cincizeci de metri, de exemplu, în clădirea de alături sau când te aflai în mașină și opreai la semafor.

La nivelul următor, trec prin fața unui bust negru al lui Marx pe un piedestal, cu părul ondulat și un aer de divinitate. Unul dintre birouri a fost transformat în cameră de trofee pentru fleacuri legate de Stasi: stegulețe pentru orice regiment, panglici și medalii pentru serviciul credincios, insigne de pus la butonieră, pentru a marca funcțiile de conducere. Există o întreagă panoplie de Lenini în miniatură, cu barbișon, unii mai mari, alții mai mici, și un lung șir de pumni strânși, din ipsos, îndreptați în sus, care luptă pentru socialismul internațional. Există trofee, vaze de flori și halbe de bere cu stema RDG-istă cu secera și ciocanul imprimată pe ele. Un set de cărți în miniatură, puse într-o casetă din lemn, conține viața și realizările tovarășului Erich Honecker, și mai există și un portret al lui Mielke însuși, la dimensiuni de medalion, și-ncă emailat. Un covor atârnat de perete îi înfățișează în lână pe triumvirii Marx, Engels și Lenin din profil, alături de o mușama în culori vii, lucrată de mână, cu emblema Stasi în roșu, galben și negru acrilice. Mă fascinează cele două carpete. Mi se pare că demonstrează valoarea muncii în sine, în contrast cu orice se găsește aici, mai ales cu estetica și utilitatea.

O cameră mai mică o prelungește pe aceasta. Mă gândesc, inițial, că trebuie să fie alte și alte kitschuri revoluționare, dar nu sunt decât cărți și medalii etalate sub sticlă. De fapt, par să fie mai mult hârtii. Dar, când le citesc, îmi dau seama de ce meritau o cameră numai a lor. Sunt planurile din 1985, întocmite de Stasi împreună cu armata, pentru invadarea Berlinului de Vest.

Sunt planuri metodice. Includ împărțirea „noului teritoriu“ în birouri ale unor filiale Stasi și cifrele exacte pentru câți oameni urmau să fie atribuiți de Stasi fiecăreia dintre ele. Și există chiar și o medalie, turnată în bronz, argint și aur, din ordinul lui Honecker personal, care ar fi fost decernată, după invazia reușită, pentru „Curaj în Lupta cu Dușmanul Occidental“. Nimeni din Vest nu bănuia măcar anvergura ambițiilor de care era însuflețită Stasi.

Biroul lui Mielke se află la etajul al doilea. Nu e nimeni prin jur. Încălțările mele scot un zgomot ca de plastic pe linoleum, până ajung în biroul propriu-zis al șefului cel mare, unde podeaua este din parchet. E o cameră spațioasă, care dă senzația unei austerități bine întreținute. Aceeași senzație ai avea-o dacă ai vizita pe cineva care și-

a cumpărat mobila cu ocazia nunții, în anii 1950, dar nu și-a mai permis de-atunci să și-o înnoiască. Ba chiar totul pare să fie de acea culoare specială, gălbui-verzuie, din anii cincizeci – un fel de muștar nuclear.

Principala caracteristică a încăperii este un birou furniruit, nici prea mare, nici prea mic. M-apropii și trec prin fața unui portret al lui Lenin. Ochii lui mă urmăresc, în timp ce traversez camera. Singurele obiecte de pe birou sunt două telefoane și o mască mortuară a lui Lenin, din ipsos alb. La dimensiuni naturale, capul pare mic în comparație cu toate reprezentările sale exagerate în lână, vopsea și marmură, din camera-tezaur de la parter. Pare și foarte mort – un *memento mori* în acest sistem de credințe, ca un crucifix în altul. Cu toată prezența lui, însă, m-aș putea afla în biroul primarului din clădirea vag dărăpănată a consiliului local dintr-un orășel de provincie mândru, ai cărui locuitori își amintesc de vremurile când prețul lânii era undeva sus.

Lumina-i atât de slabă acum, încât nu mai disting prea bine contururile. Merg mai departe, prin refugiul privat al lui Mielke (un divan și un scaun) și baia personală (tapetată cu faianță monocromă), către o anticameră mai mare, unde acum sunt mese ca de cafenea, pentru turiști. Și aceasta e goală. Într-un colț, sunt câteva scaune vechi, ca în holul unui hotel; o înregistrare video rulează pe un televizor. Mă-ndrept către el, fiindcă este o sursă de lumină, și m-așez să mă uit.

Este o filmare de amator, cu demonstranții care au luat cu asalt această clădire în seara friguroasă de 15 ianuarie 1990. Au trecut prin birouri, prin magazinul universal, prin frizerie, au deschis camere încuiate și au rămas cu ochii pironiți la sacii peste saci de fâșii de hârtie. Nu păreau să jubileze; nici măcar nu făceau dovada unei fanfaronade. În schimb, pe fețele lor se citea un amestec liniștit de scârbă și amărăciune. Mi s-a mai povestit despre acest sentiment anume, că nu știi dacă-ți vine să râzi ori să vomiți.

E frig aici, înăuntru, și aerul dă senzația de reciclat. Îmi ridic gulerul paltonului până la urechi. Cred că nu există un caz paralel în istorie, în care, aproape de la o zi la alta, birourile unui serviciu secret să fi trecut de la faza în care erau atât de temute, încât lumea nici nu

îndrăznea să le pomenească, la faza de muzeu în care poți să stai dezinvolt pe un scaun, lângă pisoarul șefului cel mare, și să te uiți la o înregistrare video despre cum i-a fost luat cu asalt biroul. Aud niște pași în spate și tresar. O femeie măruntă, blondă, în blugi și cu mănuși de cauciuc, s-a oprit în cadrul ușii cu o doză de spray de curățat într-o mână.

– Ați venit să-nchideți? o întreb. E cazul să plec?

Ea-mi zâmbește și face un semn prin aer cu o mână de plastic roz.

– Stați liniștită, zice. Oricum suntem ultimele rămase, așa că putem pleca împreună, după ce termin.

Începe să șprițuiască mesele cu ceva ce miroase a amoniac parfumat. Mă-ntorc la filmul care tot rulează. Arată imagini de la morga Stasi din Leipzig – cadavre depuse direct pe gresie, inclusiv al unui tânăr care nu pare să aibă vreo leziune. Trece apoi la un interviu cu un lucrător de la Cimitirul General de Sud, care spune că „de vreo douăzeci sau treizeci de ori“ primise telefon să lase un cuptor anume deschis, „ca să poată să-și facă treaba cei de la Stasi“. Omul pare stânjenit, dar apoi ridică din umeri, ca și cum ar spune: „Asta-i meseria, ce să fac?“ Vocea comentatorului spune că în jur de treizeci de urne s-au găsit la sediul Stasi din Leipzig, fără etichete și nerevendicate de nimeni. Mă-ntreb dacă Miriam știe amănuntul ăsta. Mă gândesc să-i telefonez.

Următorul moment este un interviu cu un bărbat cu părul lins și o mustață roșcată, care a fost angajat la Stasi ca psiholog. Relatează despre disponibilitatea oamenilor de a-și turna concetățenii, pe care o numește „un impuls prin care te asiguri că vecinul tău se comportă corect“. Nici nu clipește, când spune așa ceva. „Totul se reduce la ceva ce ține de mentalitatea germană“ – mai zice –, „la o anume aplecare spre ordine, spre corectitudine, spre lucruri dintr-astea.“

Lucruri dintr-astea. Femeia de serviciu tușește în spatele meu.

– Sigur că *eu* am trăit normal, zice. (Mă-ntorc și văd că are fața osoasă, de fumătoare, e slabă și cu pieptul înfundat înăuntru.) M-am conformat, la fel ca toată lumea. Dar nu-i adevărat când se spune că RDG a fost o națiune de șaptespe' milioane de turnători. Numai doi dintr-o sută erau.

– Da, comentez, apoi mă opresc.

Chiar și cu un singur informator la fiecare cincizeci de locuitori, Stasi tot a putut să acopere întreaga populație.

– Nu reușesc să curăț mesele-astea, zice, și se-ntoarce la munca ei, lăsându-mă în legea mea.

După ce termină, pornim amândouă spre ieșire, prin refugiul privat al lui Mielke, prin baia și biroul său. Femeia de serviciu încuie ușile după noi, pe măsură ce înaintăm.

– Știți, nu există o adevărată unitate-n țara asta, zice, nici măcar după șapte ani. Eu nu mă simt deloc aici ca și cum ar fi și locul meu. Știați că-n Kreuzberg, cartierul din Berlinul de Vest, lumea-și vrea Zidul înapoi? Ca să-i protejeze de-alde noi! (Își aprinde o țigară.) Puteți să pricepeți o asemenea gândire germană?

Sper să fie retorică întrebarea. Tot ce pricep este că n-au trebuit decât patruzeci de ani ca să fie create două tipuri absolut diferite de germani și c-o să mai treacă o vreme, până când or dispărea diferențele dintre ei.

Trecem prin fața unei toalete pe care scrie H, de la *Herren* – „Domni“.

– N-aveau nevoie decât de băi pentru bărbați, zice. Femeile nu puteau trece dincolo de gradul de colonel, și oricum nu erau decât trei cu totul. Era un *Männerklub* (club pentru bărbați).

Își vâră capul într-o cămăruță a fostei santinele.

– Uitați-v-aici puțin, zice. (Deasupra biroului, calendarul este și acum rămas la ianuarie 1990.) Nu, aici – și-mi arată spre peretele din spatele biroului, unde se vede o pată pe tencuială. Probabil că individul se lăsa cu scaunul pe spate și-și rezema ceafa groasă și grasă de perete, îmi explică, scârbită. Nu iese cu nimic.

Ne continuăm drumul, în zigzag pe scări în jos, prin fața lui Marx, cu părul lui înfoiat. Nu se aude nimic altceva, doar pașii noștri, și singura lumină, de-acum, este cea de la intrarea de jos.

– Nu vi se face urât aici, când sunteți singură, noaptea? întreb.

– Doar uneori, zice, dar era mult mai rău mai demult, când abia deschiseserăm. Pe-atunci, toată clădirea mirosea – și noi tot curățam și curățam, dar nu puteam să scăpăm de miros, orice-am fi făcut.

Se oprește din mers și se-ntoarce cu fața către mine. Chiar și în acea lumină de avarie, ochii ei sunt ca niște albăstrele simpatice. Clipește

des.

– Știți despre ce vorbesc? – dar nu mai așteaptă să-i răspund eu și zice tot ea: Mirosea a boșorogi.

Pentru celebrul discurs ținut de Mielke în Parlament, vezi *Wende und Ende des SED-Staates*, 8 (*Schimbarea și sfârșitul statului democrat-popular*, 8), în *Der Spiegel*, 46, 15 noiembrie 1999, la adresa: http://www.spiegel.de/spiegel. Declarațiile lui Mielke despre trădători și execuții au fost preluate din documentarul TV *Die Stasi-Rolle: Geschichten aus dem MfS* (*Rolul jucat de Stasi. Povestiri din Ministerul pentru Securitatea Statului*), de Stefan Aust, Katrin Klöcke, Gunther Latsch și Georg Mascolo, Spiegel TV, 1993. (n.a.)

Și în Polonia s-au desfășurat negocieri asemănătoare la „Masa Rotundă“, în perioada februarie–aprilie 1989, între guvernul Jaruzelski și sindicatul liber Solidaritatea și alte grupări de opoziție. (n.tr.)

Despre numărul de informatori Stasi, care au participat la negocierile de la *Runde Tisch*, vezi *Wende und Ende des SED-Staates*, 11 (*Schimbarea și sfârșitul statului democrat-popular*, 11), în *Der Spiegel*, 49, 6 decembrie 1999. (n.a.)

Capitolul 8

APELURILE TELEFONICE

Telefonul sună. Îmi adun curajul pentru un alt fost angajat al Stasi. Dar este o voce de femeie.

– Anna? Anna, tu ești?

Mi se răsucește ceva în piept. E Miriam.

– Da, Miriam, bună. Aveam de gând să…

– Am sunat doar să-ți mulțumesc pentru zilele trecute, zice. Voiam să-ți mulțumesc foarte mult.

Pentru ce-mi mulțumește *ea* mie? Dintr-odată, îmi dau seama c-ar fi trebuit s-o sun eu pe ea mai devreme.

– Nu, te rog, eu îți mulțumesc ție, zic.

Ceva nu e-n regulă aici. Are loc o retragere din propria intimitate.

– Mi-a părut foarte bine să te-ntâlnesc, zice. Și-ți doresc mult noroc în munca pe care o faci.

Sună a ceva definitiv. Aș vrea s-o întreb dacă știe de urnele nerevendicate de nimeni de la *Runde Ecke*, dar mi se pare că n-aș face bine.

– Poate să ne mai întâlnim o dată, zic. Mai încolo.

– M-aș bucura tare mult, zice ea repede. M-aș bucura să mai vii pe-aici, când o fi. Le-am putea face o vizită prietenilor mei, care au o grădină de sculptură. E foarte frumoasă și mi-ar plăcea să-i cunoști, și… – lasă fraza în suspensie. Sună-mă și mergem acolo.

– Te sun, zic, și-ți mulțumesc. Pentru toate.

Las receptorul în furcă. Dac-aș fi Miriam și mi-aș fi povestit cuiva cele mai dureroase și mai determinante părți ale vieții, nu știu dacă mi-aș dori să mai văd persoana respectivă. Mai ales dacă viața mi-ar fi fost deja scrisă pe hârtie de alții, furată și deturnată. Telefonul e făcut dintr-un plastic negru. Nu este un model cu care să te plimbi prin casă, dar, drept compromis, cine știe ce student priceput i-a montat un cablu de extensie foarte lung. Traversez înapoi apartamentul gol și dărăpănat, ca să-ntorc aparatul la sursa lui.

Mi-am târât salteaua în camera de zi, ca să fiu mai aproape de sobă. În fiecare seară, mă uit la televizor pân-adorm. Este o cutie de stil

vechi, care nu recepționează decât trei canale, dar pe care ea singură și le alege, iar unul este un canal prin satelit, cu toate că eu n-am antenă-farfurie. Toate cele trei canalele sunt în alb-negru, iar cele două care se prind cu antenă terestră au întruna purici.

Noaptea târziu, se dă un program intitulat „Gaura cheii“. Câtorva invitați li se iau interviuri și li se pun întrebări despre viața lor sexuală, în situații ipotetic imposibile, în care, oricum ai da-o, tot prost ieși („Dacă prietena ta și-ar aduce sora la voi, ca să se joace împreună, tu ai vrea să…?“; „Este ceva la care a trebuit să renunți, de când au fost reîmpărțite sarcinile?“). Filmările sunt făcute în așa fel, încât să întindă coarda interdicțiilor cenzurii – despre expunerea sexuală, experimentele sexuale, revistele sexuale, arta sexuală.

Astă-seară, este o emisiune despre o stripteuză din Leipzig pe nume Heidi, zisă Iasmina. E zdravănă și bine făcută Iasmina, cu ochi albaștri și păr blond vopsit. Ea și partenera ei fac un spectacol „sinistru-erotic“ inspirat din *Walpurgisnacht* (Noaptea Valpurgică), în care vrăjitoarele se reunesc să chefuiască împreună cu Diavolul. Pe scenă, tinere vrăjitoare, care poartă măști de latex, costume care imită pielea de leopard și dantele, sunt dezbrăcate de niște schelete, până rămân doar cu fețele de cauciuc și în bikini cu paiete, în pâcla de gheață uscată. Camera se vâră și se trage înapoi dintre sânii și picioarele lor, de te ia cu amețeli. Urmează un interviu cu Iasmina, care și-a ridicat masca de vrăjitoare în vârful capului, încât nasul îi stă proțăpit oarecum deasupra frunții și se leagănă înainte și înapoi, în timp ce vorbește. Cel care ia interviul vrea să știe cum era să fi avut singura școală de striptease „pe vremuri, în RDG“ și dacă „este adevărat“ – și-i împinge microfonul mai aproape de față – „că te-ai dezbrăcat pentru *Politburo*?“

Iasmina zâmbește și flutură o mână cu gheare aplicate. Zice: „Întotdeauna caut să-i ofer publicului meu ceva puțin diferit – atunci, ca și acum“. Face cu ochiul, nasul din frunte încuviințează și el, și programul se oprește brusc, trecând la segmentul următor: modele de ipsos ale părților corpului omenesc. Primul este un trunchi de femeie, urmat de două degete cu unghiile lungi, de-o parte și de alta a unui clitoris. O voce lubrică de bărbat zice: „Gaura cheii – special! Pentru

250 de mărci, și tu poți să-ți păstrezi pentru totdeauna cele mai ascunse părți ale trupului în ipsos de Paris.“

Nu mai sunt capabilă să pricep ce vor cu asta. Albeața ipsosului îmi amintește numai de capul lui Lenin mort, de pe biroul lui Mielke. Schimb canalul și dau peste programul meu preferat. Este o mană cerească pentru insomniaci, oameni ca mine, care parcă nu vor să stea liniștiți. O cameră de filmat este atașată de acoperișul unui vehicul. În timp ce mașina se deplasează, imaginile alunecă prin fața camerei – drumuri, alei, șosele din Germania de Est, într-o vară splendidă. Filmările sunt fascinante: zboară imponderabile prin sate, pe străzi principale, după care iarăși evadează în peisajele de țară. Magazinele sunt ori deschise, ori închise, femei cu șorțuri mătură trotuare pe care lumea stă pe scaune și-și bea cafeaua, mame aleargă pe sub umbrele după copiii care fug de lângă ele, muncitori de la drumuri, îmbrăcați în salopete, stau rezemați de ce nimeresc. Așa arată lumea neîncremenită. Este în alb-negru și-mi defilează mie pe ecranul televizorului, dar știu că, de fapt, văd galbenul aprins al rapiței, verdele mișcător al grâului și verdele mai profund al stejarilor vara, care stau aliniați de-a lungul drumului. Din când în când, ne oprim la semafoare, la nivelul culorilor acoperite cu cozoroace metalice. Pe urmă, iar și iar, ca prin magie ne mișcăm fluid prin sat după sat, locuri pe unde n-am fost și probabil că nu voi trece niciodată.

În somn, îmi continui drumul pe motește prin peisajul de țară, învigorată de vântul care-mi șfichiuiește pielea. Dintr-odată, o altă femeie mi se alătură, zburând la aceeași înălțime ca și mine. Unde ar trebui să-i fie fața e ceva cețos, dar asta nu mă deranjează câtuși de puțin. E goală-pușcă, femeia, cu excepția unor mănuși de cauciuc roz. Are sfârcurile încrețite și de un roz mult mai profund, iar părul pubian – de un auriu seducător. Tresar, când văd că nu sunt singură aici, în aer, și că ea-i goală. „Mănușile, desigur, sunt pentru șofat“, îmi spune. Încuviințez din cap și mă uit la mâinile mele. Eu n-am mănuși. După care, mă uit și la corpul meu și văd că și eu sunt goală. Senzația mea de bine se risipește. Arunc o privire în jos, la strada mare dintr-un sat – trec oameni pe sub noi două. Clopotul bisericii se pune pe bătut, și bate, și bate, și nu se mai oprește, și curând îmi dau seama c-

o să cad – n-am mănuși de șofat! –, și-or să mă vadă cu toții, căzută, despuiată și nelalocul meu.

Mă trezesc ca să răspund la telefon. Ceasul arată ora 2.30 noaptea – oră de infarct, ora veștilor proaste de acasă. Sau poate-o fi vreun alt fost angajat la Stasi? Hărțuiala telefonică e lucru comun, dar nu cred să fiu eu printre primii pe lista lor. Probabil c-a sunat deja de cinșpe' ori, până să dibui eu telefonul negru, înfășurată-n cuvertură cum sunt.

– Alo?!

– Bună, prietena mea.

O voce abțiguită de la cârciuma de lângă mine se aude pe fir, dintr-o gură care ține o pipă, cu un accent saxon apăsat și-o barbă. E Klaus. După cum sună, își ține bărbia în sus cu ajutorul receptorului.

– Cum te-ai scos după data trecută? vrea să știe. N-ai chef de-o altă băută?

– Klaus, e două jumate noaptea.

– Hai, zice, că noaptea trecută, pe la ora asta, abia intrai serios în problemă.

N-am nici un chef să mi se reamintească de alte nopți. După mine, una dintre convențiile care ar trebui să funcționeze între partenerii de băutură onești este că amnezia, dacă nu e reală, ar trebui simulată. Noaptea trecută, am umplut cu toții aerul cu vorbe și fum, care de-atunci s-au risipit. Singurul lucru de care-mi aduc aminte este mahmureala pe care am dus-o cu mine la Leipzig.

– Am avut o zi grea.

– E frumos aici, zice. Se cântă, uite, cântecul nostru.

Nu cu asta m-ademenește. Vrea să spună că se cântă, de fapt, cântecul *lui*.

Klaus Renft este legendarul „Mik Jegger" al Blocului Răsăritean. Locuiește după colț, într-o garsonieră tapetată cu înregistrări video și cu afișe ale trupei lui, Klaus Renft Combo. Are întotdeauna genți de sport pline cu bere și cu toate instrumentele de fumat inventate de om. Suntem amândoi clienți regulați ai cârciumii din apropiere, pe care o folosim, efectiv, ca pe-o cameră de zi. Sistemul de sonorizare din local duduie de minunatul cântec plângăcios „Hilflos" („Neajutorat"), reînregistrat pe recentul lor album prin care își anunță revenirea.

– Mai ești acolo? întreabă.
– Mda. Și aici rămân.
– Atunci, vise plăcute, puștoaico, bombăne.
Când să-nchidă, pune prost în furcă receptorul, care se rostogolește cu fundu-n sus. Îmi iau telefonul cu mine-n pat. Stau întinsă și ascult „Hilflos“, și abia după aceea închid.

Mă trezesc în țârâitul telefonului. E dimineață.
– *Guten Tag* – Bună ziua. Ați pus un anunț în *Märkische Allgemeine*.
– Da. Vă mulțumesc pentru telefon. Caut să stau de vorbă cu oameni care au lucrat pentru minister, ca să pot să prezint lucrurile așa cum au fost. Scriu despre viața din RDG.
Un moment de liniște.
– Anunțul zice că sunteți australiană.
– Da.
– Sunteți australiană?
– Da.
– Sunteți din Australia?
– Exact.
În RDG, o mare parte de geografie a rămas teoretică, pentru că oamenii nu puteau călători în afara Blocului Răsăritean. Dacă se gândeau la Australia, pentru est-germani era un loc imaginar, unde să te duci în cazul unei catastrofe nucleare.
– Scrieți în engleză sau în germană?
– În engleză.
– Sunt de acord să ne-ntâlnim, zice vocea. Ca să punem lucrurile la punct. E posibil ca la dumneavoastră, în Australia, mediile de informare să nu-i fi montat pe oameni împotriva noastră și măcar acolo să ne putem spune și noi versiunea noastră, cu informații și analize obiective. Sunteți disponibilă mâine?
– Da.
– La Potsdam, după-masă?
– Da.
– Atunci, vă dau întâlnire după cum urmează: voi fi în fața bisericii din piața mare, la ora cincisprezece. Voi avea numărul de mâine din *Märkische Allgemeine* făcut sul la subsuoara stângă. S-a-nțeles?

– Da, zic eu ascultătoare – deși nu-mi vine a crede că individul mai vrea să se joace de-a spionii la șapte ani de la căderea Zidului –, apoi întreb: Cum vă numiți?

Alt moment de liniște.

– Winz.

– Pe mâine, atunci, *Herr* Winz.

Ajung mai devreme la biserică și stau singură în curtea din fața ei. Cerul este acoperit de o pătură cenușie, și mult mai aproape. Sunt încălțată cu cizme negre simple, port un palton negru tivit cu blană artificială și ies în evidență de la un kilometru. Este mai mult decât evident că n-am nimic altceva de făcut, decât s-aștept pe cineva cu care mi-am dat întâlnire. În piața de lângă biserică, femei cu basmale colorate și mănuși de lână își trag după ele cărucioarele de cumpărături printre tarabele înșirate ca-ntr-o caravană, vârându-și nasurile sub coviltirele în dungi albe și roșii. Cumpără cartofi, murături din putini și bucăți de lebăr rozaliu. La magazinul cu delicatese, un bărbat cu brațele ca niște jamboane îi servește unui consilier local un cârnat și o felie de pâine pe o farfurie din carton. Clopotele bat de trei ori. Mă mut cu toată greutatea corpului de pe un picior înghețat pe celălalt.

După încă zece minute, se apropie de mine un bărbat având sub braț un ziar făcut sul. Să tot aibă în jur de șaizeci de ani și e burtos și fălcos ca un buldog. Poartă un palton de *tweed* cu aspect cosmopolit. Când își ia sulul de ziar de la subsuoară, ca să mă salute, observ că are și petice de piele la coate – adică-i deghizat în vestic.

– E cumplit să parchezi aici, zice *Herr* Winz, pe post de scuză pentru întârziere. (Dar adoptă un ton de parc-ar fi din vina mea. Vorbește în lătrături autoritare.) Vă propun să mergem într-un loc neutru, zice. De obicei, merg la hotelul Merkur.

Neutru? De obicei?

– Mie-mi convine, *Herr* Winz, îi spun.

Pornim pe jos către hotel, situat la cel puțin cinșpe' minute de unde ne-am întâlnit. Îmi trece prin minte că și-a parcat mașina undeva discret, pentru ca, dacă mi-ar trece prin cap și n-aș putea să mă abțin, totuși să nu-l pot urmări. Mă bucur că ne mișcăm, oricum.

Hotelul are un hol cu tavanul jos, cu fotolii cafenii pătrățoase și o mulțime de plante artificiale. Nu mai e nimeni altcineva înăuntru. Îi comandăm cafele unui ospătar cu un semn în formă de căpșună pe o latură a nasului, iar eu încep să-i explic lui *Herr* Winz interesul meu de a sta de vorbă cu foști angajați ai Stasi. Mă reduce la tăcere cu un gest al mâinii. Așteaptă până când ospătarul s-a îndepărtat suficient, cât să nu-l poată auzi. Apoi, se apleacă spre mine:

– Nu poți fi destul de precaut în vremurile-astea, zice, bătându-se cu degetul peste nas. (Îl privește pe ospătar din spate, după care se uită fix la mine.) Mai întâi, vă rog să-mi arătați buletinul dumneavoastră, zice.

– *Bitte?* (Poftim?!)

– Aș vrea să văd buletinul dumneavoastră de identitate, repetă.

– N-am așa ceva.

– Cum adică? întreabă.

– N-avem buletine de identitate, în Australia.

Rămâne mut. Se uită la mine ca și cum toate suspiciunile i s-ar confirma: vin dintr-un loc atât de îndepărtat, atât de primitiv, încât oamenii de-acolo încă n-au fost etichetați și numărați. Cedez tot eu:

– Dar am pașaport, îi spun, și-l scot din poșetă.

Sunt o mulțime de lucruri pe care nu le poți face anonim aici – de la cumpărarea unei cartele de telefon mobil, până la călătoria cu trenul. De atâtea ori a trebuit să-mi demonstrez identitatea, încât acum stau cu pașaportul la mine, parc-aș fi o fugară.

Îmi citește data nașterii și mă compară cu varianta mai tânără. Apoi, frunzărește paginile, ca să verifice pe unde am fost în ultimii ani.

– A, Cehoslovacia! șoptește la un moment dat, pe urmă vede că, în 1987, am fost în RDG. Așa, deci, mi-ați vizitat țara, zice, de astă-dată pe un ton aprobator.

– Da, am fost aici, la Potsdam, și m-am dus și la Dresda, îi spun. Și am fost la o petrecere o dată, cu câțiva prieteni, în Berlinul de Est.

Țin minte o zi rece și cenușie la Potsdam, la fel cum e cea de azi, și străzile pustii. Grupul nostru de studenți veniți cu autocarul a vizitat numai părțile pavate și aurite ale acestui oraș monument, străzile alese și transformate într-o pășune frumoasă pentru oițele turiști care eram. La Dresda, ne-au cocoțat în vârful unei coline, cu un funicular

pe cablu, și ne-au tratat cu o masă care, inclusiv friptura din înlocuitor de carne, provenea exclusiv din conserve. Gazda petrecerii mele din Berlinul de Est, un jurnalist evreu cu un impecabil pedigri comunist, s-a dovedit, după căderea Zidului, că fusese informator. Oi fi câștigând eu credibilitate, în ochii acestui bărbat, din faptul că am în pașaport câteva ștampile cu ciocanul și compasul, dar nu se poate spune că i-am cunoscut țara. I-am vizitat-o exact atât de mult, cât să mă-ntreb ce anume nu mi se arăta din ea.

Cer și eu să văd un act de identitate de-al lui *Herr* Winz, dar mă refuză, pufnind în râs și făcând cu mâna un gest a lehamite. În spatele lui, ospătarul tresare, ca și cum l-ar fi chemat cu un gest, dar eu îi captez privirea și scutur ușor din cap. Își vâră carnețelul înapoi în buzunarul șorțului.

Herr Winz își deschide servieta și scoate niște hârtii și broșuri, plus o lucrare cu coperțile de vinil. Apoi așază peste toate celelalte o cărțulie cartonată – *Manifestul comunist* al lui Karl Marx și Friedrich Engels.

Îmi spune c-a lucrat la minister aici, la Potsdam, între 1961 și 1990, exclusiv în contraspionaj. Desface lucrarea cu coperțile de vinil și-i citește titlul: „Munca Ministerului Securității Statului pentru apărare împotriva infiltrării de spioni de către serviciile secrete ale statelor membre NATO împotriva RDG. Prezentare din punctul de vedere al unui membru al Diviziei Contraspionaj, Administrația Regională Potsdam.“

– Este o lucrare de evaluare pe care am scris-o bazându-mă pe munca mea de la minister. Dacă o citiți, veți afla o mulțime de lucruri din ceea ce vreți să știți.

Mă uit la pagina de titlu și văd că este o lucrare scrisă în 1994 pentru „Grupul de lucru de la Potsdam din cadrul Comitetului Intern pentru Reexaminarea Istoriei al Ministerului Securității Statului, S.A.“

– A fost scrisă, lucrarea dumneavoastră, pentru *Insiderkomitee*? întreb.

– Da.

– Sunteți membru?

– Da, dar ne-am schimbat denumirea în Societatea pentru Apărarea Drepturilor Civile și a Demnității Omului.

Insiderkomitee. Drepturile Civile și Demnitatea Omului? Am auzit de grupul ăsta. O societate mai mult sau mai puțin secretă de foști oameni de la Stasi, care scriu lucrări în care-și expun varianta proprie asupra istoriei, militează pentru drepturile foștilor ofițeri Stasi și se sprijină între ei, în cazul în care ajung la tribunal. Au legături strânse cu Partidul Socialismului Democratic, succesor al SED-ului, și se presupune că împreună ar putea să aibă acces la zecile de milioane de mărci care au aparținut SED și care sunt practic de negăsit.

Există, de asemenea, suspiciuni solide că acești oameni i-ar hărțui pe cei de care se tem că i-ar putea da în vileag. Un fost gardian de frontieră, care a apărut la o discuție televizată, a fost amenințat că va fi stropit cu acid și a trebuit să fie plasat sub protecția poliției. Hărțuirea la domiciliu este o metodă răspândită: un bărbat a primit la ușă un pachet în care ticăia ceva; niște neveste au fost puse să semneze de primirea unor materiale porno, pe care soții lor nu le comandaseră. Cel mai straniu incident de care am auzit a fost că un bărbat a primit un camion întreg de cățeluși care s-au pus pe hămăit în fața ușii lui, în timp ce șoferul aștepta să-i semneze de primire. Au existat cabluri de frânare tăiate, accidente și morți înscenate. Copilul unui scriitor cam slobod la gură a fost luat de la școală de unul sau mai mulți necunoscuți și dus, timp de o oră, undeva unde i s-a dat să bea ciocolată caldă. Reținerea persoanelor, e clar, oferă anumite plăceri – un obicei la care e greu de renunțat.[24]

Mă uit la *Herr* Winz și, dintr-odată, peisajul de aici mi se pare plin de victimele naziștilor, ale lui Stalin, ale SED-ului și ale celor de la Stasi; iar, acum, indivizii ăștia, care se autovictimizează în democrație, sub domnia legii.

– Cu ce se ocupă *Insiderkomitee*? întreb.

– Încercăm să prezentăm o viziune obiectivă asupra istoriei, zice. Să combatem toate minciunile și răstălmăcirile din mass-media vestică.

– Se spune că *Insiderkomitee* este și un front care coordonează acțiunea împotriva celor care-și propun să scoată la iveală ce le-a făcut Stasi oamenilor.

– Nu cunosc așa ceva.

– Cum de nu?

– Eu sunt doar un pion, zice. Am venit aici să vă povestesc despre munca excelentă – muncă magistrală – a contraspionajului de la Stasi. Acolo mi-am petrecut viața.

Ori *Herr* Winz nu știe mare lucru, ori nu spune. Nu vrea să-mi răspundă la întrebările despre *Insiderkomitee*, nici să-mi vorbească despre el însuși. Ori de câte ori îl întreb despre realitățile vieții din RDG, revine la delicatesele teoriei socialiste. Cred că speră să poată sădi, prin mine, semințele socialismului într-un colț virgin de lume.

– Aveam oameni peste tot! zice.

Principalul său interes pare să fi fost să plaseze tineri est-germani devotați în diverse domenii, în Germania de Vest, unde ar fi fost remarcați, în cele din urmă, de serviciile de securitate vest-germane și recrutați.

– Îi aveam în poziții foarte înalte! Îl aveam pe Günter Guillaume secretar al cancelarului Brandt, și pe Klaus Kuron în contraspionajul vest-german, și pe femeia care-i pregătea zilnic rezumatele informative cancelarului Kohl!

Asta-i adevărat, dar știe toată lumea. Îmi vine greu să cred că *Herr* Winz a fost implicat personal la un nivel atât de înalt. Prea este el însuși ne-convins și ne-convingător, cu toate fițele lui de spion, ca să fi făcut vreodată așa ceva pe bune. Încerc să-mi imaginez ce făcea el, probabil, acolo, de vreme ce nu vrea să-mi spună. Tot ce-mi vine-n minte este că scria manuale de procedură.

Dar *Herr* Winz abia se-ncălzește, în timp ce-mi spune ce *vrea* să-mi spună.

– Acuma CIA – ăia chiar că erau niște bandiți! Ticăloși dați naibii. Știați c-au pus la cale douăzeci de atentate la viața lui Fidel Castro?

– Înseamnă că nu erau chiar atât de buni, îi zâmbesc.

Se uită mirat. Nu pare deloc să se amuze.

– Bandiți! răcnește. Am zis că erau niște bandiți!

Mă uit dincolo de el, în direcția ospătarului, care-și face de treabă la locul lui de observație. Dacă-l mâna vreo curiozitate în legătură cu originile omului din fața mea, de-acum i-a trecut cu vârf și-ndesat.

– Cum sunteți tratat astăzi, ca fost angajat la Stasi? întreb.

Mi-ar plăcea să aflu de ce e deghizat în străin.

– Dușmanul a lansat un război de propagandă împotriva noastră, o campanie defăimătoare și calomnioasă. De-aceea nu-mi dezvălui prea des identitatea în fața oamenilor. Dar la Potsdam – își coboară vocea și adoptă un ton trist –, vin oamenii și-mi spun: „Ați avut dreptate. Capitalismul e chiar mai rău decât ne-ați prevenit c-o să fie. În RDG, puteai să ieși noaptea pe străzi, ca femeie! Puteai să-ți lași deschisă ușa apartamentului!“

N-aveai nevoie, mă gândesc, oricum se pricepeau să vadă înăuntru.

– Capitalismul ăsta e-n primul rând exploatare! E nedrept, e brutal. Bogații se fac și mai bogați, iar masele sărăcesc întruna. Și capitalismul produce război! Mai cu seamă imperialismul german! Fiecare industriaș e-un criminal în război cu ceilalți, fiecare afacere e-n război cu cea de lângă ea!

Soarbe o gură de cafea, în timp ce, cu mâna ridicată, mă oprește să-i mai pun întrebări.

– Capitalismul nu face decât să jefuiască planeta – gaura din stratul de ozon, exploatarea pădurilor, poluarea –, trebuie neapărat să ne dezbărăm de un asemenea sistem social! Altfel, specia omenească nu mai rezistă următorii cincizeci de ani!

Există o artă, o artă profund politică, de a lua circumstanțele, pe măsură ce apar, și a le atribui baricadei tale sau celei a opoziției, într-o continuă împingere a realității către scopuri de care ea habar n-are. Iar mie-mi devine clar, pe măsură ce-mi vorbește, că socialismul, ca profesiune de credință, își poate prelungi existența în mințile și sufletele oamenilor, indiferent de rănile istoriei. Omul din fața mea e deghizat în vestic, ca să treacă neobservat, pe cât posibil, în lumea în care se găsește, dar, cu cât vorbește mai mult, cu atât înțeleg mai bine că e, de fapt, sub acoperire, așteptând a Doua Venire a socialismului.

Se mai calmează, își coboară vocea și se apleacă spre mine cu un aer conspirativ. Are o respirație fierbinte și amară, de la cafea, și împrăștie stropi minusculi de spută pe coperta de vinil a tezei lui de căpătâi.

– Luați asta, zice, și-mpinge spre mine *Manifestul comunist* din vârful teancului, care arată ca o carte foarte îndrăgită. Ați face bine s-o citiți, șuieră printre dinți. Numai atunci veți înțelege mult mai bine decât acum. Nu există, până-n ziua de astăzi, analiză mai bună a

capitalismului. E darul meu pentru dumneavoastră – și scoate un stilou, cu care mi-o dedică: „În amintirea discuției noastre de la Potsdam“.

– Mulțumesc foarte mult.

Herr Winz își adună restul materialelor și se ridică să plece. Apoi, se proptește, în pumnul strâns, în tăblia mesei și-și apropie fața de-a mea.

– Ascultați-mă ce vă spun, zice. Am trăit deja o revoluție – în 1989 – și-i recunosc semnele. (Vocea i se face tot mai puternică. Îi văd venele de pe frunte.) Sistemului ăstuia i se-apropie sfârșitul! Are zilele numărate! Capitalismul nu va dăinui! Revoluția se-apropie – și-și ridică pumnul de pe masă.

După care, traversează holul cu pas apăsat, ca de marș, către ușile de la intrare, iar ospătarul îmi aduce mie nota de plată.

O voce zglobie: „Nu poate răspunde nimeni la telefon acum, dar lăsați mesajul dumneavoastră și vă sună cineva cât de curând posibil. Dacă veștile sunt bune, chiar mai curând. Pa.“

– Miriam, Anna sunt, încep, apoi aud piuitul electronic, și-o iau de la început: Miriam, Anna te sună. Voiam numai să văd ce mai faci, n-am vești să-ți dau. Te sun altă dată, sau sună-mă tu la numărul de Berlin. Sper că toate-ți merg bine – altceva, nu știu ce să-i spun. Pa.

Pe parcursul zilelor următoare, ori de câte ori sună telefonul, mă gândesc c-ar putea fi ea, dar sunt mai mult oameni de la Stasi. După vreo săptămână și ceva, în ciuda oamenilor de la Stasi, rămân cu speranța în suflet de câte ori aud sunetul telefonului. Mai trece o săptămână, și sentimentul ăsta mi se coagulează în ceva mai sumbru: am supărat-o cumva? Tăcerea ei o umplu cu posibile scenarii: „Mi-a pierdut numărul de telefon“; sau: „E-n vacanță“; sau varianta ca o lovitură de măciucă-n moalele capului: „Acum, că și-a retrăit povestea, care s-a dovedit a fi prea mult, și-a pus ștreangul de gât în turnul ăla al ei“. Cu toată teatralitatea gândului din urmă, decid s-o mai las vreo două săptămâni și abia după aceea să-i telefonez din nou. La un anumit nivel, măcar, sunt conștientă că mă țin după un om care a fost hăituit suficient.

Dacă-ți spui povestea, înseamnă că te-ai eliberat de ea? Sau că te duci cu lanțuri la picioare în viitorul care abia te-așteaptă?

Frau Neubert, de la Biroul Cetățenesc al Asociației Voluntare pentru Prelucrarea Daunelor Subsecvente Dictaturii PSUG, mi-a povestit despre livrarea de pornografie sau de pachete care ticăiau; mașina familiei Neubert a avut cablurile de frână tăiate; scriitorul Jürgen Fuchs mi-a spus povestea cu cățeii, iar fiica lui a fost reținută după școală. Pentru amenințările primite de gardianul de frontieră, că urma să fie stropit cu acid, vezi J.O. Koehler, Stasi…, 1999, p. 29. Tot Koehler (p. 30) îl citează și pe Manfred Kittlaus, directorul Unității de Cercetare a Crimelor, din guvernul de la Berlin, care spunea că asociațiile foștilor funcționari comuniști sunt „o formă clasică de crimă organizată“. În 1998, o anchetă parlamentară cerută de guvernul federal a descoperit că, în săptămânile din 1989 care au precedat căderea regimului est-german, o sumă între cel puțin trei și cel mult zece miliarde de mărci vest-germane a dispărut fără urmă. Vezi referirea la Untersuchungsausschuss „DDR-Vermögen“ (Comisia de anchetă „Avuția din RDG“), în Wende und Ende des SED-Staates, 12 (Schimbarea și sfârșitul statului democrat-popular, 12), în Der Spiegel, 50, 14 decembrie 1999. (n.a.)

Capitolul 9

JULIA N-ARE O POVESTE A EI

De la serviciu, iau metroul către Rosenthaler Platz, după care merg pe jos, prin parc, pân-acasă. De la colț încolo, pajiștea se înalță într-o colină, rar lucru pentru acest oraș pe teren mlăștinos. În vârful colinei, se află un centru comunitar, cu o terasă-cafenea, unde se servește cafea și bere. Sâmbăta după-amiază, centrul se umple de pensionari-dansatori, care se mișcă perechi-perechi tandre și atemporale.

Pensionarii sunt doar în vizită – parcul e al bețivanilor și al punkiștilor. Bețivanii sunt îmbrăcați ori în treninguri, ori în costume vechi de la serviciu. În fiecare dimineață, își fac apariția pe la colțurile parcului și-și târșâie picioarele-mpreună, așezându-se în amfiteatru în jurul statuii lui Heine. Cât e ziua de lungă, poartă ceva ce par a fi discuții filosofice, cu mâinile libere gesticulând încet și cu celelalte ținându-și cutiile de bere. Par să-și împărtășească unii altora cunoașterea unei lumi în care-și avea locul fiecare dintre ei.

Mai aproape de gară, sunt tinerii. Aici, sunt și femei, nu numai bărbați. Au la fel de multe cutii de bere și de țigări ca și bețivanii, dar mult mai multă ranchiună. Au capetele rase parțial sau acoperite cu șuvițe-mpletite, vopsite albastru sau negru-tuci, fețele străpunse de inele, membrele tatuate. Înfățișarea lor transmite concomitent: „Uită-te la mine!“ și „Cară-te de-aici!“ Se iau la bătaie și varsă lacrimi; suferințe teribile, făcute publice în parc. Uneori, cer bani. Spre deosebire de bețivani, care pun stăpânire pe bănci și pe refugiile de tramvai, tinerii șed sau dorm direct pe jos, încălzindu-se numai cu proprii câini. Iar câinii par adesea mai bine îngrijiți decât oamenii. Dar, în această după-amiază, trecând pe lângă unul dintre tineri, îmi dau seama că subestimez, probabil, efortul necesar pentru a menține-n stare verde și erectă, în fiecare zi, o creastă de cocoș formată din opt smocuri de păr de câte două palme lungime.

Ușa mea e descuiată. O deschid și văd până-n camera de zi. Arată ca și cum o pisică uriașă ar fi făcut pipi, și-ncă de două ori, pe linoleum. Pe urmă, aud un sunet pe care-l știu instinctiv din copilărie: oposumi

pe acoperiș. Numai că acoperișul acestei clădiri este cu patru etaje mai sus. Mă-ntorc și văd o scară proptită de peretele din vestibul până la înălțimea mezaninului, la un metru mai jos de tavan.

– Eu sunt, eu sunt, zice o voce înăbușită, și văd un funduleț în pantaloni militari gălbui-kaki, care se dă înapoi. Am venit numai să ud plantele, zice Julia, și se-ntoarce spre mine. M-am gândit să iau câte ceva din vechiturile astea, dacă tot sunt aici.

Îmi întinde o pompă de bicicletă, ca și cum ar fi o ștafetă, și coboară cu o cutie de pantofi sub braț.

– Scrisori vechi de dragoste, zice pe ton de scuză, și, spre surprinderea mea, se-nroșește.

Roșeața începe de la gât și se ridică rapid spre părul blond. La fel mi se-ntâmpla și mie, până când un zeu milostiv i-a pus capăt, așa că nu mă uit, ci trec hotărâtă direct în bucătărie.

Julia se folosește acum de plante ca motiv de a trece pe-aici, și de tonul că mă scutește pe mine de grija de-a le uda ca de un blând reproș. „Plantele“ sunt doi așa-ziși palmieri uscățivi, răsuciți și cu trunchiurile parcă rase-n cap, în două ghivece așezate în camera de zi – și nu numai că-i adevărat că uit să le pun apă: uit cu totul de existența lor. În subconștient, am ajuns să văd în apartamentul ăsta un fel de univers închis și suficient sieși, cu propriile-i legi ale naturii. Îmi tolerează prezența, dar cere cât mai puțin amestec cu putință din partea mea. Mă țin de traseele mele: din pat în baie, de la fereastră la birou.

Julia vine și ea la bucătărie. Pe lângă pantalonii militari gălbui-kaki, poartă, ca de obicei, negru: ghete negre, pulover negru care atârnă pe ea și un fular negru, răsucit în jurul gâtului, ca o cârpă de șters vasele. În momentul ăsta, e neagră, roșie și galbenă, atipic pentru ea de patriotică, în culorile drapelului german.

– Cafea? întreb.

– Mi-ar plăcea niște. Am rămas fără, acum două zile.

Mă uit la ea și-mi dau seama că, pe sub toate straturile-alea de negru ale ei, se găsește un trup fibros și o minte brici, dar ceva în persoana Juliei îmi rupe inima. Are un fel onest de a fi, pe care am început să-l consider est-german, o nepărtinire transparentă față de toate lucrurile, care o face să fie ca o carte larg deschisă. Dar nu-i

asta. E ca un crab de-ăla zis ermit, care le-arată prietenilor numai părțile moi, dar e gata oricând să se retragă în carapace, la primul semn de contact. Dar nu-i nici asta. Nu știu ce e, de fapt.

– M-am gândit, în ultima vreme, la toți bețivanii și vagabonzii din parc, zic.

– Nu erau bețivani până la căderea Zidului, zice Julia. În parc, vreau să zic, se corectează imediat. Iar vagabond nu era nimeni, cum sunt acum atâția.

Poate că nu erau aici, în parc, dar bețivani existau, cu siguranță. *Per capita*, est-germanii beau dublu față de omologii lor vest-germani. Uneori, erau obligați să trăiască în condiții de nesuportat, din cauza lipsei locuințelor: cupluri divorțate rămase împreună sau proaspăt căsătoriți care stăteau cu părinții unuia sau ai celuilalt. Indiferent de ce alte lipsuri ar fi fost, bere și șnaps puteai să-ți cumperi oricând. Oamenii erau beți la serviciu, beți după serviciu și beți acasă, nevoiți să se suporte unii pe alții, într-un loc de unde nu exista scăpare.

– Ar trebui să fii atentă cu toți neisprăviții ăia, știi, da? se asigură Julia.

– Hai, că bețivanii, cel puțin, par destul de inofensivi.

– Ei bine, nu sunt, zice Julia. Unul dintre ei s-a cățărat odată pe copacul din dreptul ferestrei de la camera de zi și a intrat aici.

– Serios? Ce voia?

Îmi dau seama că mă gândesc la șoseaua de-afară ca la un fel de șanț de apărare dintre mine și parc.

– A luat un casetofon.

– De unde știi cine era?

– Vecina mi-a spus că l-a văzut părăsind clădirea. Nu faci bine că lași ferestrele din față deschise, adaugă Julia.

Îmi vine greu să-mi închipui vreun bețivan de-ăla cu picioarele moi ca de cauciuc, traversând șoseaua, cățărându-se pe frasinul de-afară și făcând hop aici, înăuntru.

– Și e din ce în ce mai rău, zice. Adică nu-i vorba numai de asta, dar chiar și când mergi pe stradă ești hărțuită, aproape-n fiecare zi.

Își azvârle pe spate o șuviță de păr care-i atârna pe față, dar aceasta revine ca un bumerang.

Orice și oricine ar fi, bețivanii ăia din parc nu sunt agresivi. Făcându-și întruna plinul cu bere, au ajuns deja într-o altă lume, în care potența lor, chiar dacă nelimitată, este absolut imaginară. Nu mi-au făcut niciodată altceva, când am trecut pe lângă ei, în afară de un semn din cap. Julia poate că simte nevoia să prindă niște agresori, ca să știe precis cine și unde ar putea fi. Dar sunt gata să admit c-am observat bărbați fixându-mă cu privirile pe stradă.

– Cred că lucruri de-astea mi se-ntâmplă mai mult aici, decât la mine acasă, îi spun. Deși s-ar putea să fie de vină faptul că observ lucrurile aici mai mult decât acasă.

– Probabil că se-ntâmplă, fiindcă bărbații-și dau seama că ești străină, zice Julia.

– Cum adică?

Și eu, care am presupus întotdeauna că moștenirea de la strămoșii mei danezi e suficientă, ca să trec pe-aici incognito.

– Păi…, n-arăți a nemțoaică, zice.

– Zău?

– Ești prea palidă. (Simt că mi se scurge și bruma de culoare ce-o mai aveam din obraji.) Ai pielea prea palidă. Ai ochii prea palizi. Când un german are ochi albaștri, de exemplu, păi, sunt albaștri, nu glumă. Nu genul tău de culoare palidă.

Mă disipez, mă fac una cu pereții bucătăriei, care au fost odată albi, dar mie mi se par acum de-o culoare ciudată, uimitor de cărnoasă. Mă uit la Julia, care-mi amintește de mine însămi – păr blond răvășit, de care nu se-ngrijește cine știe ce, ochi verzi-cenușii, plus o dantură ușor strâmbă, care a văzut la viața ei cam prea multă nicotină. Mă-ntreb dacă, inițial, arăta ca o nemțoaică adevărată, în culori mult mai luminoase. Nu știu ce să zic, dar ea oricum e pierdută-n gânduri.

– Cred că din cauza primului meu iubit, care era un mascul feroce, nu glumă, zice – cred c-ăsta-i unul dintre motivele pentru care hărțuirea mă face să reacționez așa de puternic.

Mă uit în continuare la ea și mă-ntreb cum se face că putem avea niște idei atât de greșite despre cum arătăm, ce culoare și ce formă avem, și despre locul pe care-l ocupăm în lume.

– De fapt, chicotește acum, era un *macho autentico* – era italian.

– Cum naiba ți-ai găsit un iubit italian?!?

Conversația devine tot mai ciudată. Julia n-ar fi putut în vecii vecilor să călătorească în „străinătatea ne-socialistă“, cum i se spunea restului lumii, iar, în RDG, nu exista o imigrație de italieni. Fără să vreau, prin minte-mi trece imaginea unui prieten de-al meu italian, vânzător de înghețată, care avea o voce frumoasă și un camion cu clopoței – Mr. Whippy, dulce și bun. Julia murmură:

– Poveste lungă… Știi, zice, uitându-se-n fundul căniii, după ce-am trăit și-n Est, și-n Vest, fără să mă mut din casă, cred că pot să spun că există o diferență între hărțuirea sexuală și hărțuire, pur și simplu.

Stă în dreptul ferestrei care dă spre curtea interioară. Lumina după-amiezii târzii pătrunde printre șuvițele ei de păr, învăluindu-le într-o aură care-i împodobește capul. În curte, vrăbiile zboară-n cercuri și se pitesc pe crengile castanului dezgolit de frunze. Cerul atârnă, palid și cu vine mai cenușii, peste acoperișuri.

– Zău? întreb.

– Da. De exemplu, când eram adolescente, băieții din zonă veneau vara – surorile mele și eu stăteam pe balcon și făceam plajă. Se fâțâiau în sus și-n jos cu motocicletele. Uneori, își dădeau tricourile jos de pe ei, pentru noi. Nu era nimic de care să te sperii în asta. Dar mai era și-o mașină – o Lada rusească, mașină scumpă pentru RDG –, care venea uneori și se prelingea încet pe strada din fața casei noastre. Locuiam într-o casă separată, cam pe la marginea orașului, și alte case-n jur nu mai erau. În Ladă erau doi bărbați. Ne lua cu fiori.

– Aha, zic. (Am hotărât să nu-i mai pun întrebări. Sper să nu se retragă înapoi în carapace.) Dar trebuie să fi fost altfel, totuși, dacă erați patru – ceva siguranță tot vă dădea, că erați mai multe.

– Mașina aia, zice, pe un ton meditativ, era pentru mine.

– Cum asta?

– Poveste lungă… (Ia o gură de cafea și tace câteva clipe.) De fapt, era legat de iubitul meu italian. (Legile iubirii, presupun, la fel ca legea gravitației, se aplică peste tot. Ne-am întors la iubiți.) Lucrurile pot să iasă atât de prost, zice.

– Aici ai dreptate, zic, deși am întreținut mereu ideea că inima tânără e și elastică, în general, și prea puțin susceptibilă să capete cicatrice.

– A fost amuzant, zău așa – presupun. Am terminat-o cu iubitul meu italian, când eram în vacanță, în Ungaria…

– Trebuie să fi fost o vacanță grozavă, zic, dar Julia nici nu m-aude.

– … și, totuși, nu s-a sfârșit atunci, nici pe departe.

– Nu se termină niciodată cu-adevărat, nu?

– Nu, nu, zice. Altceva vreau să spun. Am ajuns pe mâna poliției.

– Poftim?

– Cel puțin, așa m-am gândit, că eram la poliție.

– Cum…?

– Poveste lungă, repetă ea, și-mi dau seama că este codul ei pentru a spune că „nu-i nici o poveste“.

În schimb, mă-ntreabă ea pe mine cum a fost călătoria la Leipzig. Îi spun că m-am întâlnit cu o femeie a cărei viață fusese umbrită și controlată de Stasi și despre șirul de oameni de la Stasi care stau acum aliniați în viața mea. Îi spun că sunt în căutare și de alți oameni care au trăit experiența comunismului, de fapt, experimentul secolului XX pe oameni. Julia se uită undeva departe.

– Eu n-am nici o poveste cu Stasi, nimic de felul ăsta, zice. (Ceasul din apartament merge, iar ea își ridică privirile spre el.) Mulțumesc de cafea. Trebuie să plec. Am un curs.

Dintr-odată, sunt și eu undeva departe, gândindu-mă la iubiți de demult, de fapt, alte experimente pe oameni. Țin minte libertatea din tinerețe, de a organiza expediții de explorare în teritorii mai mult decât nepotrivite: neînțeleșii, excentricii, întristații devastați, homosexualii latenți, steaua rock în devenire, care cânta fals. Pe urmă, există ceva ce li se face foștilor iubiți – un fel de manevră ca o autopsie a memoriei, care aspiră tot ce e legat de ei și grețos, lăsându-i secați și stabili, neputând să mai muște. Taxidermia pierdutelor iubiri. Nu vreau să fiu lăsată singură aici, acum, în podul meu, cu toate capetele-alea împăiate legănându-se-n adierea vântului. Deși vechii iubiți par să fie un teritoriu mai sigur decât bătrânii care au lucrat pentru Stasi. Aș vrea ca Julia să nu plece.

Dar ea-și pune cutia de pantofi cu scrisori de dragoste pe genunchi și-și împinge scaunul înapoi. Nu mă pot opri și-i spun:

– Te rog, rămâi.

Își ridică privirile, și o văd surprinsă de nevoia mea bruscă de prezența ei.

– Bine, atunci, îmi spune.

Pune cutia de pantofi înapoi pe jos, cu o vagă bufnitură de carton pe linoleum.

– Așa, zic – și zeii mei buni mă lasă baltă: mă-nroșesc de la claviculă până-n bărbie, mă fac stacojie, nu altceva.

Mă ridic să mai pun la fiert niște apă, într-o cratiță. Stând în picioare, văd curtea interioară până-n colț, unde cei doi pereți înalți de piatră se-ntâlnesc și ne-nchid pe noi înăuntru. Acolo este o ladă de nisip și, lângă ea, o masă de lemn. Vizavi de ele, fostele grajduri dărăpănate se-apropie ușor-ușor, aproape că le-auzi, de pământ.

Bem cafea în continuare, și Julia mai stă. Ceva mai târziu, ne pregătim o masă din ce se-ntâmplă să fie prin frigider – niște păstrăv afumat, pâine și brânză, cu ceai de chimen.

Julia și eu suntem născute în același an, 1966, ceea ce ne prilejuiește, fără-ntârziere, o serie întreagă de socoteli, în universurile noastre paralele. Ea avea douăzeci și trei de ani când a căzut Zidul și face parte din generația norocoasă, care a putut recupera decalajul față de contemporanii ei vestici. A reușit să-și facă o educație și o viață nouă, în loc să și le piardă, ca multe persoane mai în vârstă, pe cele dinainte. Dar încă mai studiază, la Universitatea Humboldt – ea însăși recunoaște –, câteva limbi obscure din fostul Bloc Răsăritean, care nu i-ar putea folosi la ceva, decât dacă s-ar duce să se-ascundă în locurile alea obscure, în care se vorbesc. În Germania, studenții rămân adeseori la universitate până spre treizeci de ani, dar ea – cel puțin, mie așa mi se pare – n-o s-o părăsească niciodată. Mă și face curioasă: o femeie singură, într-o singură cameră, în vârful blocului în care stă, incapabilă să facă un pas înainte în propriul ei viitor.

– Sunt lucruri de care nu-mi amintesc, zice.

Nu-mi dau seama dacă vrea să spună că și-a făcut un obicei din a nu se gândi la ele sau într-adevăr nu și le amintește. Spre ușurarea mea, oricum s-a pus pe vorbit și are genul de voce frumos articulată, peste

care dai uneori aici, și care poate transforma o limbă atât de lătrată într-o melodie de o frumusețe și de o finețe de-a dreptul dureroase.

Julia Behrend este a treia din patru surori. Părinții ei, născuți în primii ani de război, erau profesori de liceu amândoi, într-un oraș din Turingia, landul mărunt înghesuit la extremitatea de sud-vest a Germaniei de Est.

Ca multe alte familii, soții Behrend gândeau ambivalent despre țara lor:

– Nu eram disidenți; nu făceam parte din grupări din jurul bisericilor, nici din cele obsedate de mediu, nimic de felul ăsta, îmi povestește Julia. Eram o familie ca oricare alta. Nimeni dintre noi nu avusese vreodată o ciocnire cu statul.

Chiar și așa, trăiau cu conștiința foarte clară, „din clipa în care ne trezeam dimineața", de ce se putea spune în afara casei – foarte puțin – și ce se putea discuta înăuntru – cele mai multe lucruri.

Părinții Juliei aveau modalități diferite de a-și aborda relațiile cu autoritățile. Mama ei, Irene, era o femeie practică. Ea nu aștepta mare lucru din partea statului și nu se punea singură în pericol, încercând să-l facă să fie altfel. În tinerețe, fusese înotătoare, săritoare la înălțime și acrobată la trapez. Le învățase pe fiicele ei că pot fi orice-și doresc.

Tatăl Juliei, Dieter, era un bărbat sensibil. El voia să facă mai bun un sistem căruia-i găsea anumite cusururi, dar care, date fiind premisele pe care era construit, se dovedea mai echitabil decât capitalismul. Spre deosebire de soția lui, era genul care devenea membru: făcea parte din organizația *Freie Deutsche Jugend* (FDJ – Tineretul German Liber), succesoarea comunistă a Tineretului Hitlerist (*Hitler Jugend*), iar, mai târziu, așa cum fuseseră încurajați mulți profesori, s-a înscris în Partid.

Pentru strădaniile sale, propria-i țară a făcut din el un paria și din viața lui – o teroare.

– În fiecare miercuri, înaintea ședințelor de partid, zice Julia, tata era într-o dispoziție proastă, efectiv oribilă.

Dieter a luat atitudine împotriva lucrurilor cu care nu era de acord, cum ar fi recrutarea elevilor de clasa a opta pentru armată sau

învățarea în școli a unor autori plicticoși ai realismului socialist rusesc. La întoarcerea acasă, părea gol pe dinăuntru.

– Îl tratau ca pe-un copil răzgâiat acolo.

În Republica Democrată Germană, oamenilor li se cerea să recunoască o paletă întreagă de ficțiuni ca fiind adevăruri. Unele dintre aceste ficțiuni erau fundamentale, cum ar fi că natura umană este o carte deschisă, care poate fi mereu îmbunătățită, și că modul de a face acest lucru era comunismul. Altele erau mai specifice: că est-germanii nu erau germanii răspunzători (nici măcar în parte) pentru Holocaust; că RDG era o democrație multipartită; că socialismul era un sistem iubitor de pace; că nu mai rămăseseră foști naziști în țară; și că, sub domnia socialismului, nu exista prostituție.

Mulți oameni s-au retras în ceea ce ei singuri numeau „emigrație internă“. Și-au pus viețile interioare secrete la adăpost, în tentativa de a salva măcar ceva din personalitățile lor, de autorități. După 1989, Dieter s-a pensionat din învățământ, de îndată ce-a putut. Era deprimat și avea nevoie de medicație.

– Cred că și el poate fi pus la socoteală ca victimă a regimului, zice Julia.

Îl dăduse gata faptul că trăise atât de mult într-o relație de ostilitate nemărturisită, dublată de obediență exterioară, față de stat.

În ultima vreme, studiile au sugerat că persoanele deprimate posedă o viziune mai precisă asupra realității, deși o asemenea precizie nu valorează nici cât o ceapă degerată, pentru că-i deprimantă, iar oamenii deprimați au viețile mai scurte. Optimiștii și credincioșii sunt mai fericiți și mai sănătoși, în lumile lor ipotetice. Julia și familia ei, ca multe altele din RDG, făceau echilibristică pe această linie despărțitoare dintre a vedea lucrurile așa cum erau, de fapt, în RDG, și a nu băga în seamă acele realități, ca să-și păstreze sănătatea mentală.

De când își amintește, Julia s-a simțit atrasă de limbile străine. Înainte să știe să citească, era fascinată de alfabetele roman și chirilic, exemple din care găsea prin casă. La școală, a învățat engleza („foarte prost“) și rusa. A câștigat premiul întâi la concursul național de limbă rusă – o excursie la Moscova. Fiindcă lumea din jurul ei o făcea curioasă, avea prieteni prin corespondență în Algeria, Uniunea

Sovietică și India. În timpul liber, formula scrisori în franceză, rusă și engleză, pe care le și expedia în lumea largă.

Și-a dorit să fie traducătoare și interpretă.

– Am crescut în anii 1980, în toiul Războiului Rece. Oamenii credeau cu-adevărat că Statele Unite și Rusia erau în stare să declanșeze o confruntare nucleară și că noi, cei din RDG, ne aflam în linia întâi. Era o naivitate, dar eu m-am gândit că, dacă facilitam chiar și așa, la nivelul meu mărunt, comunicarea dintre oameni, puteam să contribui cu ceva.

Dădu din cap, gândindu-se la ea însăși, ca și cum ar fi fost stânjenită acum de speranțele extravagante pe care le avea atunci. Dar nu-nțeleg de ce o lingvistă de talent, care credea în propria-i țară, ar trebui să se simtă stânjenită de un asemenea țel. Pe de altă parte, nu văd în fața mea o lingvistă de talent, care credea în propria-i țară. Văd o femeie care-și lasă trecutul într-o cutie de carton, pe urmă vine să și-l recupereze; și ale cărei studii la fără frecvență și slujbă cu jumătate de normă la o agenție de închirieri o mențin doar pe jumătate conectată cu lumea.

Ca și tatăl ei, Julia credea că Germania de Est era o soluție alternativă la Occident.

– Voiam să le explic oamenilor de peste mări și țări ce și cum în materie de RDG – despre comunism, că nu era un sistem chiar atât de rău. (Nu voia să plece.) Ne uitam la o mulțime de televiziuni vestice și știam despre șomaj, despre oamenii fără adăpost, despre drogurile de înalt risc. Și prostituția – prostituția! Zău așa, cum vine asta, ca oamenii să creadă că pot să *cumpere*, pur și simplu, o altă ființă umană?! Mi se părea ceva de neimaginat.

Nu pare să regrete acum ceea ce credea pe-atunci despre RDG. Pare cumva nostalgică.

Tremură. Eu cobor în pivniță, după alți cărbuni cu care s-alimentăm soba. Când mă-ntorc în bucătărie, văd că Julia nu s-a mișcat. Mă simt ușurată: mă cam așteptam să găsesc vreun post-it galben, cum se mai întâmplă să-mi lase, cu un scris de mână ordonat: „Mi-am adus aminte c-aveam o întâlnire. scuze. J.“

Dar Julia nu vrea să se oprească din vorbit. O margine a mușamalei de pe masă e desprinsă și ea o tot netezește, involuntar. Amintirile

nu-i vin în ordinea corectă. Ascultând-o, mă gândesc: probabil pentru că nu și le-a pus de mult în cuvinte, de-aia. Dar mai poate fi un motiv: ceva la care mintea ei revine întruna, iar ea se ferește mereu să spună.

Capitolul 10

IUBITUL ITALIAN

Când avea șaisprezece ani, Julia lucra, în vacanțe, ca recepționeră la Târgul de la Leipzig, celebrul târg internațional de comerț, pentru care, de două ori pe an, Germania de Est se deschidea către lumea din afară. Expozanți de mașinării și cărți, de foto-copiatoare și ustensile de bucătărie – toți veneau să viziteze târgul, împreună cu membri ai mass-media vestice. Stăteau la hotelul Merkur sau în plasament la familii care se băteau pe ei și pe veștile din afară, pe care musafirii le-ar fi putut aduce cu ei. Treaba Juliei – și a celorlalți tineri selectați în egală măsură pentru loialitatea și pentru priceperea lor în materie de limbi străine – era să-i îndrume pe vizitatori prin târg și prin oraș.

Aici l-a cunoscut pe iubitul italian. A invitat-o aproape imediat să iasă cu el în oraș („toți își imaginau că eram de vânzare“), iar ea l-a refuzat („nu eram“). Până la urmă, cum se-ntâmplă, a zis da – pentru că el a insistat, pentru c-ar fi putut fi amuzant, pentru că, la urma urmei, cât de rău putea fi?

Iubitul italian era un bărbat de treizeci de ani, reprezentant al unei firme de calculatoare din nordul Italiei. Între el și Julia s-a înfiripat genul neverosimil de relație la distanță, în care dorul unuia de celălalt, alimentat de perioade lungi de stat separat, se coace din proprie inițiativă și se transformă în fructul iubirii. El venea s-o viziteze de două ori pe an – de Paști și de Crăciun –, și se-ntâlneau în timpul vacanțelor mari, în Ungaria. Ungaria, pe-atunci, era destul de liberă, „pentru noi, aproape ca Occidentul“, zice ea. În restul timpului, vorbeau la telefon o dată pe săptămână și-și scriau întruna scrisori. Devenise un fel de corespondent intim al ei.

– Câtă vreme ai fost cu el? întreb.

– Doi ani. Ba nu, Doamne! mai degrabă doi ani jumate.

Ori de câte ori el era cu ea, supravegherea devenea intensă și atentă. Practic, nu puteau să iasă din casă amândoi fără să fie opriți de poliție și luați la întrebări. Sau poliția îi aștepta la vreun punct de control de la marginea orașului.

– Nu conta când plecam de-acasă, nu conta unde mergeam, zice, mereu era câte cineva care ne oprea.

Uneori, li se controla mașina.

– Dacă le spuneam că mergem la film, ne cereau mie buletinul de identitate și lui pașaportul și dispăreau cu ele destul de mult, cât să ne facă să pierdem începutul.

Iubitul italian era îngrozit de fiecare verificare.

– Îl apucau nădușelile, pe urmă se albea tot la față și tremura de groază, literalmente.

Julia, care era pe teritoriul ei, îl tachina, cât așteptau să-și primească înapoi documentele: „Hai, că nu poate fi chiar atât de rău“, îi spunea. „Ce naiba-ți închipui c-or să-ți facă? Doar n-or să te omoare! – nu suntem chiar în America Latină.“

– Trăiam cu genul ăsta de supraveghere, asta era pentru noi realitatea, zice. Nu-mi plăcea, dar mă gândeam: trăiesc într-o dictatură, deci așa este, cum să fie altfel? Pentru mine, era clar un act simplu de logică RDG-istă: mă combinasem cu un străin, și-ncă occidental; de-acum, aveam să fiu sub observație.

Familia Behrend nu avea telefon, prin urmare, Julia se ducea la bunica ei acasă pentru apelul săptămânal din partea iubitului italian. Apelurile lui se făceau prin intermediul autorităților, așa încât amândoi își imaginau că era foarte posibil să fie ascultați.

– Când puneam telefonul jos, îi spuneam lui noapte bună, după care spuneam „Noapte bună!“ pentru oricine ar mai fi fost pe fir, chicotește. Făceam asta-n glumă. Nici nu-mi trecea prin minte să mă gândesc serios c-ar mai fi putut fi altcineva pe fir.

Era o condiție, pentru sănătatea mentală, să accepți „logica RDG-istă“ și s-o ignori, în același timp.

– Dacă luai lucrurile în serios la modul la care cei din Vest cred că le luam, păi, ne-am fi sinucis cu toții!, râde Julia. (Eu mă simt agitată, fiindcă tubul de neon din bucătărie a început să pâlpâie.) Adică ai fi înnebunit, zice, dacă te gândeai tot timpul numai la asta.

Julia a ieșit șefă de promoție în ultimul an de școală generală și a vrut să meargă la un liceu renumit pentru predarea limbilor străine. În loc de asta, din motive nelămurite niciodată, autoritățile au trimis-

o departe, la o școală cu internat și fără urmă de reputație. Mama ei s-a plâns cu înverșunare, dar i s-a spus că nu se putea face nimic.

– Nu știu dacă din cauza iubitului italian sau a celor cu care corespondam. S-or fi gândit că aveam prea multe contacte cu Occidentul și trebuia să fiu izolată.

A început să bată c-un pix în masă și nu se mai uită la mine când vorbește. O vreme, singurele sunete sunt păcănitul pixului pe masă și bâzâitul neonului.

Pune apoi pixul jos și zâmbește. A găsit ceva mai ușor de povestit.

– Școala era strictă, zice. Unele lucruri legate de ea erau de-a dreptul traumatizante, cum ar fi ceea ce numeam acolo „tortura cu TV-ul“.

În anii 1980, majoritatea locuitorilor Germaniei de Est se uitau la televiziunea vest-germană, mai ales la buletinele de știri.[25] Nu se uita nimeni la știrile RDG-iste, cu toate că rulau zilnic pe ambele canale de televiziune de stat, într-o versiune lungă și una scurtă. Julia zâmbește:

– La școala aia, în fiecare seară, fără excepție, eram așezați pe scaune și puși să urmărim *Aktuelle Kamera*, în versiunea lungă. Era un iad.

Programul de știri era foarte lung, pentru că, de fiecare dată când era pomenit Erich Honecker, i se anunțau și funcțiile oficiale, una câte una. Julia își îndreaptă spatele, pune mâinile pe masă și-și ia o voce de buletin de știri. În lumina care pâlpâie și cu părul ei zburlit, e ca o știristă din spațiul cosmic, pe care o auzi prin zgomotul de fond:

– „Tovarășul Erich Honecker, Secretar-General al Partidului Socialist Unit din Republica Democrată Germană, Prim-Secretar al Comitetului Central, Președinte al Consiliului de Stat și Președinte al Consiliului Apărării Naționale, conducător al Grupurilor de Luptă, blablabla…“

Râdem amândouă și ea se împinge de masă, ridicându-și scaunul pe cele două picioare din spate. Este relaxată și încrezătoare.

– Pe urmă, adevăratul buletin de știri, care venea după toate astea, era un zero barat! – se îndreaptă iar de spate: „… a vizitat astăzi combinatul siderurgic așa și pe dincolo, unde a stat de vorbă cu muncitorii despre țintele Planului pe 1984, pe care ei deja l-au supra-

supra-supra-depășit cu atâta și atâta la sută“; sau: „… a inaugurat astăzi al n-șpelea apartament construit în noul cartier Marzahn“; sau: „… a felicitat azi-dimineață cooperativa agricolă din Hicksville[26], pentru rezultatele extraordinare obținute în recolta la hectar, reprezentând o creștere de atâtea și atâtea ori față de nivelul anilor precedenți“.

Râdem în hohote, sub lumina ca de stroboscop.

– Și problema era, cu toată lucrurile astea, zice Julia, dând o palmă cu mâna ei albă și fină peste tăblia mesei, că niciodată nu ni se spunea nimic despre ce mai era prin lume!

Scutură din cap la gândul verbozității acelei lipse de orice știre.

Și, totuși, mai rele decât știrile erau antiștirile. Elevii liceului erau obligați să urmărească și *Der schwarze Kanal (Canalul negru)*, cu Karl-Eduard von Schnitzler. Am auzit de omul ăsta, devenit antidotul uman la influența dăunătoare a televiziunii vestice.

– La noi acasă, toată lumea-i spunea „Karl-Eduard von Schni…“, zice Julia, pentru că atâta ne lua, oricăruia dintre noi, până săream de pe scaun și schimbam canalul.

Treaba lui von Schnitzler era să prezinte fragmente din emisiunile de televiziune vestice, care se difuzau și în RDG – orice, de la știri până la spectacole cu jocuri și serialul *Dallas* – și să le facă harcea-parcea.

– Atâta mizerie umană iradia omul ăsta, încât, pur și simplu, nu era credibil. După emisiunea lui, te simțeai mânjit, ca și cum ți-ai fi petrecut o jumătate de oră potopind pe cineva cu insulte sinistre, zice Julia, încrucișându-și brațele. Adică, da, puteai să ai îndoielile tale în privința Vestului – eu, cu siguranță, le aveam –, dar simțeam cu toții că propria noastră țară ne servea minciuni și că viitorul nostru, al fiecăruia, depindea tare de tot de cum ne prefăceam a fi de acord cu orice.

Într-o zi, în 1984, directorul școlii a stabilit o întâlnire cu părinții Juliei, la ei acasă.

– Ar fi trebuit să bănuim, dacă se-ajunsese pân-acolo. Nu mai auzise nimeni de așa ceva.

Cei trei au stat două ore cu cafele și fursecuri în față, într-un cadru absolut oficial. Directorul venise ca să-i convingă pe Irene și Dieter s-o influențeze pe Julia să se despartă de iubitul italian. Lumea presupunea, dacă n-o cunoștea pe Julia, că italianul era biletul ei de ieșire. Statul se folosea de orice cale pe care o avea la dispoziție ca să împiedice o asemenea evoluție a lucrurilor.

Mama Juliei l-a înfruntat pe director: „Uitați ce se-ntâmplă, fata are șaptesprezece ani, este aproape adultă și, dacă ea s-a oprit la omul ăsta în viață, așa să fie“. După care, i-a mai spus: „Dacă vreți să știți adevărul, nici noi nu suntem prea fericiți de alegerea ei. Ca vârstă, e mult mai mare decât ea, și nu vrem să ne plece fata. Însă nu ne punem în calea fericirii ei.“

Directorul n-a rezolvat mare lucru.

– A plecat nemulțumit, zice Julia. De fapt, era un tip simpatic. Poate c-o fi fost avertizat și el de ce consecințe riscam eu, și a făcut și el ce se pricepea ca s-ajute.

În 1985, Julia și-a încheiat foaia matricolă numai cu note de 10. S-a dus la Leipzig, să dea examenul de admitere la secția de traducere-interpretare de la universitate. A picat.

– Examenul scris a fost caraghios de simplu și de scurt. Numai c-a urmat examenul politic…

– Cum adică, „examenul politic“? Doar voiai să urmezi o pregătire lingvistică!

Tubul de neon din tavan încă mai pârâie și hârâie, ceea ce mă face irascibilă și sâcâită. Într-o asemenea lumină, chipul Juliei parc-ar fi de marmură și buzele ei – trasate cu albastru.

– Păi, ni se verificau cunoștințele de politică. Ideea era că urma să lucrăm la cele mai înalte niveluri guvernamentale, poate chiar internaționale. Așa că mi s-a părut în regulă.

Sigur c-așa și este – o practică standard și-n Occident. Doar că sunt eu cu nervii întinși. Mă ridic și scot niște lumânările din sertarul bufetului, așa, ca să pot să sting naibii neonul. Le pun ici și colo, ca pe niște firimituri de lumină prin bucătărie – pe marginea chiuvetei, pe masă și-n spatele Juliei, pe tocul ferestrei.

– Nu pot să spun cu certitudine că mi-a fost aranjat să pic examenul, zice. Au fost oribil de mulți candidați, și trebuie să recunosc: mi-am

cam băgat picioarele-n el de examen. Zice că n-a știut unele lucruri: …care nu erau numai niște gafe, ci erori serioase, nu glumă – și-ncepe iar să râdă.

De exemplu, n-a știut să numească partidele politice din RDG. Existau partide politice și altele decât Partidul Socialist Unit, de la putere, dar erau partide numai cu numele, iar acele nume erau remarcabil de asemănătoare cu cele ale unor partide politice care existau de-adevăratelea în Germania de Vest: creștin-democrați, liberali și așa mai departe. Julia zice:

– Eram îngrozită să nu le greșesc. Dacă pomeneam vreo denumire care era, de fapt, a unui partid occidental pe bune, puteam fi sigură că picam.

Mai netezește o dată colțul dezlipit al mușamalei de pe masă. I se cerea să-și revadă cunoștințele de catehism socialist și încrederea în lucruri greu de ținut minte, fiindcă nu erau reale.

După ce s-au anunțat rezultatele, pe Dieter l-a luat deoparte un fost elev de-al lui. Nevasta și socrul respectivului făceau parte din comisia de examinare de la Universitate. „Așa, între noi doi, n-are nici un rost ca Julia să mai încerce o dată la anul“, i-a spus. „Vă sugerez foarte serios că e cazul să facă altceva. Să se angajeze undeva.“

– Poate că și el, ca și directorul școlii, încerca să-mi facă o favoare. Să mă scutească de efortul de-a mai da o dată examenul, zice Julia, care a început să se uite în altă parte, nu la mine, îndreptându-și atenția către colțul întunecat al bucătăriei. Dar curios a fost, adaugă ea încet, că pe urmă, pur și simplu, nu mi-am putut găsi o slujbă. Nici un fel de slujbă… – și-și aranjează fularul din jurul gâtului. Atunci am dat cu-adevărat de greu.

S-a gândit c-ar fi putut lucra ca recepționeră la un hotel mare. În felul ăsta, și-ar fi putut exersa cunoștințele de limbi străine. A depus cereri la Berlin, Leipzig și Dresda. Era o elevă premiantă, care vorbea engleza, rusa, franceza și o brumă de maghiară. De fiecare dată, a fost chemată la câte un interviu. S-a prezentat în hainele ei cele mai bune și a primit complimentele administratorilor. Invariabil, toți hotelierii întâlniți au fost încântați și impresionați, văzând-o. Au trimis-o de îndată, fiecare, să-și facă un control medical, i-au strâns mâna călduros și au asigurat-o că abia așteptau s-o revadă.

Uneori, primea prin poștă câte o scrisoare după o săptămână: „Vă informăm, cu părere de rău, că postul s-a ocupat. Vă mulțumim pentru interesul arătat…“ Alteori, a sunat ea însăși, ca să i se spună că tocmai ce fusese scăpată din vedere. Iar alteori, nu mai afla nimic, și gata. Până la urmă, a renunțat să mai sune, ca să i se ofere aceleași scuze jalnice. A încercat să-și găsească o slujbă de chelneriță, tot fără succes. Acum, Julia presupune că tuturor hotelurilor și restaurantelor li se cerea să verifice mai întâi la Stasi numele noilor angajați.

Era pe cale să rămână fără opțiuni. A hotărât să se înscrie la un curs, la seral, pentru obținerea unui certificat de *Stadtbilderklärin* (Interpretă de plan urban).

– De ce anume?!

N-am auzit niciodată cuvântul ăsta. Julia zice că se referă, de fapt, la conducătorul unui grup turistic, dar că, în RDG, cuvântul *Führer* („conducător“) era interzis de când cu *Führer*-ul Hitler. Pentru că verbul *führen* poate însemna și „a conduce“ sau „a șofa“, nu existau „conducători de tren“, ci, în loc de asta, li se spunea *Lokkapitän* (căpitan de locomotivă), după cum nu existau nici permise de conducere auto, ci *Fahrerlaubnisse* (permise de a șofa). Numai că slujba de „interpretă de plan urban“ – sau ghid turistic – era o modalitate ocazională de a câștiga niște bani de buzunar. Nu se putea trăi din așa ceva.

Julia s-a dus la Oficiul de Angajări, și-a luat număr de ordine și a stat la o coadă interminabilă. Se afla printre oameni care ar fi putut avea experiențe similare cu a ei, explicabile sau nu, ca și a ei. S-a întors către bărbatul din spate și l-a întrebat: „Dumneavoastră de când sunteți șomer?“

Până s-apuce omul să-i răspundă, o funcționară de-acolo, o zdrahoancă de femeie-n uniformă, și-a făcut apariția de după o coloană și s-a răstit la ea:

„Domnișoară, nu sunteți șomeră!“

„Ba, bineînțeles că sunt șomeră“, a zis Julia. „De ce-aș fi venit aici, dacă nu eram?“

„Aici este Oficiul de Angajări, nu Oficiul de Șomaj. Dumneavoastră nu sunteți șomeră; doar vă căutați de lucru.“

Julia zice că nu s-a lăsat intimidată. I-a spus:

„Îmi caut de lucru, *pentru* că sunt șomeră.“

Atât de tare a urlat femeia respectivă, încât oamenilor de la coadă li s-au pleoștit umerii.

„Am zis că nu sunteți șomeră! Vă căutați de lucru!“ – după care, aproape isterizată, a răcnit: „*Nu* există șomaj în Republica Democrată Germană!“

În minte, fac o listă de alte ficțiuni RDG-iste: că Führerul fusese extirpat nu numai din istoria țării, dar și din limba ei; că știrile de la televizor erau cele reale; și, contrar experienței trăite de Julia, că *nu* exista șomaj. Fără să fi greșit cu nimic, Julia Behrend căzuse în abisul dintre ficțiunea și realitatea din RDG. Nu se mai conforma ficțiunii. Și, oricât de loială și talentată ar fi fost, acum era scoasă dincolo de marginea realității.

S-ar fi putut gândi ori că ea însăși dăduse greș în tot ce întreprinsese, ori că-și puseseră-n minte „ăia“ s-o lichideze. Sau, dacă nu așa, putea să nu se mai gândească deloc.

– E corect spus că, de-atunci înainte, parcă m-am retras din lucruri. (Dormea până din ce în ce mai târziu, cu fiecare zi care trecea.) Cred că eram deprimată, zice.

S-a înscris la un alt curs la seral, de astă-dată de limbă spaniolă, dar i se părea tot mai mult că era ca și cum ai fi învățat pe dinafară niște coduri secrete, folosite în afara zonei tale de acces în locuri pe care n-aveai nici o perspectivă să le vezi vreodată. După curs, mergea, „cam în orice seară“, la clubul de noapte local.

– Părinții mei parcă-mi dădeau drumul, să mă duc. Nu prea mai puteau face mare lucru. Le părea rău pentru mine, cred.

Cam prin acea perioadă, sora mai mică a Juliei, Katrin, a observat-o – mașina. Era albă. Trei zile a urmărit-o, una după alta, cum stătea în fața casei, până a dat de știre. Julia n-o văzuse.

– Cum ziceam – se uită la mine –, imediat am știut că mașina aia pentru mine era.

La fel a știut că, dacă era vorba să-și vadă mai departe de viața ei, trebuia s-o și lase în urmă. N-avea ce face, trebuia să se mărite cu iubitul italian și să fugă. Ideea în sine o înfricoșa.

– Ăsta era, parțial, motivul pentru care se simțea atras de mine – că aveam să fiu absolut dependentă de el, în casa lui, în țara lui, în limba

lui. La mila lui.

S-a dus la întâlnire cu el în Ungaria, cu prilejul unei vacanțe. La aeroport, a fost luată deoparte și controlată în bagaje. I-au deșurubat uscătorul de păr și i-au golit cutiile de tampoane pe bancheta de verificare. În Ungaria, s-a dus glonț la el și i-a spus că se terminase totul.

– Așa de sever era cu mine, atât de gelos…

De-acum, Julia se retrăsese din relația cu el, se retrăsese în propria-i casă și renunțase la orice speranță. Păi, ăsta era mai mult decât emigrație internă – era exil.

Deși cea mai mare parte a populației avea posibilitatea să urmărească televiziunea vest-germană, semnalul din Vest nu putea pătrunde într-o zonă geografică, care includea și Dresda. Zona respectivă a devenit cunoscută sub numele *Tal der Ahnungslosen* (*Valea celor Neștiutori*). (n.a.)

De fapt, Hicksville este o zonă suburbană a orașului Oyster Bay din comitatul Nassau, statul New York, și este situat în Long Island. (n.tr.)

Capitolul 11

MAJOR N.

Pe urmă, a primit o carte poștală în cutia de scrisori.

– Părea să fie absolut normală – o carte poștală standard, tipărită, ca și cum ar fi trebuit să mă prezint la poliție, să mi se reînnoiască buletinul de identitate. Avea spații libere, ca să mi se poată scrie numele de mână, și data și ora vizitei programate.

Nu se uită la mine. Practic, nu mai vorbește cu mine. Își plimbă privirile de jur împrejurul bucătăriei, deși nu e mare lucru de văzut: în spatele meu, deasupra chiuvetei, boilerul de apă caldă, care are o flăcăruie albastră; în stânga mea, ușa care dă în vestibul. Strălucirea lumânărelelor îi prinde fața, scoțându-i în evidență pomeții și bărbia.

– Sunt unele lucruri…, zice, și se oprește. Nu cred c-o să fiu în stare să-mi amintesc asta. E ceva ce nu mi-am mai amintit.

Mă cantonez în detalii.

– Știai ce era cu cartea aia poștală?

– M-am gândit că depășisem termenul vizei, cât stătusem în Ungaria. De obicei, îți mai ștampilau buletinul o dată la frontieră și te lăsau să intri. Am început să-mi pregătesc în minte ce scuze să invoc. În același timp, îmi spuneam: Hai, că nu-i chiar atât de grav! Ce-or să-mi facă? Adică, zău așa, nu mă temeam c-or să mă-nhațe noaptea și-or să mă-nchidă undeva, să mă tortureze.

Întorcea situația pe toate fețele. În etapele sale mai târzii, regimul a încetat, în cea mai mare parte, cu acțiunea directă (arestări, încarcerări, torturi) împotriva propriului popor. A optat, în schimb, pentru alte metode prin care să-i reducă pe oameni la tăcere – metode pe care organizații precum Amnesty International cu greu ar putea să le contorizeze.

– Chestia tipică pe care o puteai păți, pe vremea cât am trăit eu în RDG, era că-ți distrugeau cariera, până s-apuci tu s-o începi – dar asta mie mi se-ntâmplase deja! Iar acum, că nici nu-l mai aveam pe iubitul italian, ce mai puteau să vrea de la mine?

Secția de poliție avea o sală mare de așteptare. Oamenii stăteau, în tăcere, la două cozi lungi, care șerpuiau prin acea încăpere, fiecare

ajungând la câte un ghișeu. Cozile aproape că nu se mișcau.

– Mi-am luat număr de ordine, după care mi-am dat seama că nu știam la care dintre cozi trebuia să stau, zice. Așa că m-am dus la polițista care supraveghea sala. Mi s-a uitat la cartea poștală și mi-a spus, fără să ezite: „A, domnișoara Behrend! Nu stați la nici una dintre cozi. Dumneavoastră mergeți direct la Camera 118.“ (Râde și ea de ea însăși.) Ce m-am bucurat, la început! Scăpasem de statul la coadă.

Abia pe urmă a observat că toți cei de la cozi intrau în câte una dintre cele două camere din spatele ghișeelor, dar Camera 118 nu acolo era.

– A trebuit să mă duc de una singură. Am urcat mai multe etaje pe scări, am luat-o pe un coridor lung, la stânga pe după un colț și iar la stânga. Nu mai era nimeni altcineva pe-acolo. N-am văzut pe nimeni care să intre ori să iasă din camerele prin fața cărora treceam. Camera 118 era hăt, departe, tocmai la celălalt capăt al clădirii.

A bătut la ușă.

„Intrați.“

Înăuntru, era un bărbat, așezat la un birou. Primul lucru pe care l-a observat Julia la el a fost că purta un costum occidental și o cravată de bună calitate. S-a ridicat imediat, a înclinat scurt din cap și a pocnit din călcâie.

„Domnișoară Behrend, mă numesc N., *Major*“, i-a zâmbit și i-a întins mâna, după care a continuat, sonor ca un clopot: „Ministerul Securității Statului“.

Juliei i s-a făcut frică – „parc-aveam un vierme-n burtă“, zice.

Bărbatul nu putea să aibă mai mult de patruzeci de ani, cu o față lată și un început de chelie. Purta niște ochelari mici, rotunzi. Era bronzat și parcă emana lumină. Era și prietenos – ba chiar exagerat de politicos, după standardele RDG-iste.

„Vă rog“ – i-a spus –, „luați loc.“

Ea s-a așezat. Se gândea c-o fi, totuși, vorba despre viza depășită din Ungaria. *Major* N., însă, a luat-o direct:

„O tânără atât de atractivă, de inteligentă ca dumneavoastră, domnișoară Behrend, poate-ați putea să-mi explicați și mie cum se face“ – a zis, zâmbind – „că nu lucrați?“

Asta era, deci. Până-n momentul acela, totul ar fi putut foarte bine să fie produsul a ceea ce-și imagina ea, în mintea ei: școala cu internat, vizita directorului, perchezițiile de stradă constante, examenul picat, avertismentul „prietenului“, Lada care trecea prin fața casei, extraordinara neputință de a-și găsi o slujbă.

A rămas șocată. I-a răspuns încet:

„Probabil știți de ce nu am un serviciu.“

I-a vorbit și el ei cu o voce moale – și nu-nceta să-i zâmbească:

„De unde aș putea ști, domnișoară Behrend?“

Mintea ei și-a luat zborul. Parcă și vedea încotro se-ndrepta discuția: urma să fie alungată din țară.

– M-am gândit, zice, că era ultima mea șansă de a rămâne acasă.

Așa că i-a spus și ea lui, la fel de direct:

„Uitați, vă rog, nu vreau… eu nu vreau să mă duc în Vest. Dar am impresia că oamenii dumneavoastră vor să mă forțeze să plec“ – și-a dat seama că-l implora, de fapt: „Trebuie să lucrez și eu pe undeva. La urma urmelor, sunt șomeră, nu?“

„Bine, domnișoară Behrend“ – i-a spus el –, „dar cum se poate așa ceva?“ – și și-a încrucișat degetele pe masă. „Nu există șomaj în Republica Democrată Germană.“

Julia n-a știut ce să-i răspundă.

Major N. a întins mâna peste birou, la un teanc de hârtii pe care le-a tras către el, și a zis:

„Mai întâi, aș avea câteva întrebări despre aceste scrisori.“

Julia și-a mutat privirile către mâna lui și a văzut, sub ea, propriul ei scris de mână. A rămas nedumerită. S-a uitat mai bine. Erau copii ale scrisorilor ei către iubitul italian.

Julia-și imaginase de la bun început că s-ar fi putut să i se citească scrisorile. Uneori, cele pe care le primea din străinătate veneau rupte cu brutalitate și lipite înapoi cu bandă transparentă, plus un bilețel adeziv, pe care scria: „Deteriorat în tranzit“.

– Era și caraghios, pe bune, zice.

Dar, cum a procedat cu multe alte lucruri, nu și-a bătut capul prea mult nici cu asta.

Major N. a luat prima scrisoare din teanc, și-a pus-o în față pe birou și a netezit-o cu ambele palme. Și-a dres glasul și a început s-o

citească, spre oroarea Juliei, cu voce tare.

Stau și mă gândesc la rușinea pe care aș resimți-o și eu, stând față-n față cu *Major* Nu știu care, la el în birou, cu niște lucruri atât de intime la îndemâna lui. Rușinea de a-ți auzi propriile cuvinte transformate, în gura lui, în banalitățile universale pe care le scoate la iveală iubirea.

Julia și iubitul ei italian își scriau unul celuilalt în limba engleză. *Major* N. subliniase, în fiecare scrisoare, cuvintele pe care nu le găsise în dicționarul său englez-german.

– Stătea la birou și… – Julia se oprește și ia o înghițitură de ceai. (S-o fi răcit, de-acum. Îl înghite cu greu. Începe să tușească, tușește întruna, dar întinde o mână, ca să nu mă ridic eu s-o ajut.) … și mă-ntreba, zice, cu o voce sugrumată, ce însemnau.

Mie mi se ridică părul pe brațe. Am încetat să mă uit la Julia, fiindcă de ceva timp, în penumbra din bucătărie, nu către mine se-ndreaptă vorbele ei. Mă simt înjosită, din motive pe care nu le pot dezvălui în acest moment. Mă simt ultragiată în numele ei și oarecum vinovată de norocul relativ de care am avut parte-n viață.

Major N. își perfecționa traducerea pe-ndelete. Cuvintele pe care nu le găsise în dicționar erau, cele mai multe, din limbajul privat al celor doi îndrăgostiți. O întreba: „Ce înseamnă acest cuvânt?“ sau: „Vreți, vă rog, să-mi explicați acest termen?“ Ținea un lung deget arătător când pe scrisul ei, când pe-al iubitului ei. „Dar aici?“, a vrut să știe, punând degetul pe cuvântul *cocoriza* dintr-o scrisoare a iubitului italian.

„*Cocoriza* înseamnă porumb pe ungurește“, i-a spus Julia.

„Ce-nseamnă, atunci, domnișoară Behrend, când prietenul dumneavoastră vă scrie: «O vreau pe micuța mea *cocoriza*»?“

A trebuit să-i explice. În timpul vacanței, părul ei se deschisese la culoare și se făcuse ca porumbul. *Cocoriza* era numele lui de alint pentru ea, un fel de „porumbiță“.

„Mulțumesc, domnișoară Behrend.“

Apoi, cu costumul lui din Occident, cu manierele lui cosmopolite și felul exagerat de curtenitor, *Major* N. și-a continuat incursiunea în relația ei de iubire, scrisoare cu scrisoare.

– A durat ceva, zice Julia, cu o voce care vine parcă de departe.

Are privirile înțepenite undeva, la semidistanță. *Major* N. era meticulos. Avea un teanc de scrisori ale ei către iubitul italian și un al doilea teanc de scrisori ale lui către ea. Individul știa totul. Vedea când avusese ea îndoieli, vedea cu ce vorbe dulci se lăsase împăcată. Vedea expus pe birou, în fața lui, dorul iubitului italian față de Julia și cum o inventase, pentru propria-i plăcere, pe fata lui de departe.

A insinuat că știa – ceea ce, cu siguranță, și Julia își dăduse seama mai demult – că iubitul italian își făcuse o imagine despre ea, care nu prea se potrivea cu originalul. A și flatat-o:

„Sunteți mai complexă, cred eu, domnișoară Behrend, și mult mai inteligentă, decât nivelul la care vă plasează el aici."

După ce a terminat de citit, de arătat cu degetul și de cerut explicații, a netezit ambele teancuri de scrisori și le-a dat înapoi la marginea biroului, după care i-a spus.

„Haideți să discutăm puțin despre acest prieten al dumneavoastră, nu?, ce ziceți?" – și a început să-i vorbească Juliei despre iubitul ei italian.

– Nu mi-a spus lucruri cine știe ce spectaculoase, zice. Dar erau lucruri pe care eu n-aveam de unde să le știu, pentru că nu mă puteam duce în Italia, să le văd cu ochii mei – de unde presupun că Stasi avea oameni și-n Italia. M-a luat chiar și la modul glumeț, atrăgându-mă în discuție, ca și cum eu și el am fi putut pune de-o mică bârfă despre diverse aspecte din viața iubitului meu, ca și cum am fi fost în aceeași tabără, și iubitul meu ar fi constituit obiectul observației, nu eu.

„După cum știm" – a zis *Major* N. –, „prietenul dumneavoastră lucrează în domeniul calculatoarelor."

Julia a dat din cap că da.

– N-am înțeles niciodată prea bine, zice, în ce anume constau afacerile lui – și, cu felul meu est-german de-a gândi, n-am înțeles nimic, de fapt. Îmi spusese că făcea comerț cu componente de calculatoare.

Major N. i-a explicat:

„Este director de vânzări pentru sucursala regională a firmei."

Pe urmă, i-a descris casa de familie a iubitului italian, din Umbria. Și ce marcă de mașină conducea i-a spus. Văzând că asta nu-nsemna nimic pentru Julia, s-a oprit să-i explice tot el ce voia să spună: în

estimarea lui, era o mașină de „clasă de mijloc“, așa că „nu ne putem gândi c-ar fi bogat sau mai știu eu cum“.

Julia se întreba ce rost avea toată povestea.

Major N. a desfăcut sertarul biroului și a scos din el o mapă groasă, pe care a depus-o pe birou, fără s-o deschidă.

„Și-acum, domnișoară Behrend, ajungem și la dumneavoastră“, i-a spus, și-a început să-i evalueze viața în plină desfășurare.

– Știa totul despre mine, zice Julia. Știa toate materiile pe care le studiasem și ce note obținusem la ele. Știa totul despre fiecare dintre surorile mele, despre amândoi părinții. Știa că soră-mea cea mică voia să studieze pianul la conservator.

Ba chiar, se simțea suficient de bine informat, *Major* N., pentru a face anumite evaluări psihologice. I-a spus că existau, cu certitudine, chestiuni pe care tatăl ei nu le înțelegea, că Dieter era un „problematic“. Irene, în schimb, era mult mai loială statului.

„Este limpede pentru noi, pe baza probelor, domnișoară Behrend, că semănați cu mama dumneavoastră“, i-a spus. „Ceea ce, dacă mă pot aventura să afirm, este un lucru bun.“

– Ținea să-mi arate că m-avea la degetul mic, zice Julia, care-și ridică genunchii la piept. (Își proptește călcâiele de marginea scaunului, după care-și întinde puloverul peste picioare și se transformă într-un soi de gogoloi negru.) Singurul lucru… ironia face că singurul lucru pe care păreau să nu-l știe, zice, era că mă despărțisem de iubitul meu italian!

De când se întâlniseră în Ungaria și se despărțiseră, iubitul italian îi scrisese mai multe scrisori implorând-o. Julia îi răspunsese la prima, dar apoi încetase a-i mai scrie.

– Sau, cel puțin, *Major* N. se comporta ca și cum n-ar fi știut că eu rupsesem relația, zice. M-am gândit: ciudat că nu știa. Poate fusese-n concediu și scăpase ultimele câteva scrisori.

Sau, mă gândesc eu, probabil că știa, dar credea că avea mai multe șanse în privința ei, dacă se prefăcea că nu.

Ofițerul a pus mapa deoparte, lângă teancurile de scrisori. Și-a lipit vârfurile degetelor unele de celelalte și s-a aplecat în față.

„După cum sunt convins că v-ați dat seama deja, ne interesează prietenul dumneavoastră“ – după care i-a trântit-o în față: „Aș vrea să

vă propun“ – i-a spus –, „dacă sunteți de acord să ne sprijiniți, să ne întâlnim din când în când. Să mai stăm de vorbă.“

– Mi s-a părut absurd, zice. Mă gândeam: ce dracu’-i putea interesa la el? – fiindcă nu-și imagina că iubitul ei italian putea fi nu știu ce mare sculă. N-avea nici un fel de legături sus-puse, de care să-mi fi pomenit vreodată, nici o pregătire specială, nici o expertiză.

Nu i-a trecut prin minte, până n-a ajuns înapoi acasă, că poate pe ea o voiau, de fapt.

Nici nu se punea problema, însă. Nu avea de gând să informeze despre el, nici să se facă informatoare, în general.

„Îmi pare foarte rău“ – l-a refuzat pe *Major* N. –, „dar nu vă pot ajuta, pentru că ne-am despărțit în această ultimă excursie în Ungaria. Nu vreau să mai am de-a face cu el. Avea de gând să pună stăpânire pe mine. Am înțeles că, dacă rămân cu el, nu voi mai putea niciodată să-mi hotărăsc propria mea viață“ – adăugând apoi: „Nu vreau să-l mai văd niciodată, nici măcar ca simplu prieten.“

Major N. a zâmbit și a zis:

„Dacă se-ntâmplă cumva să vă mai gândiți și ajungeți la o altă concluzie, vă rog să nu ezitați să mă sunați, la orice oră“ – și i-a întins cartea lui de vizită, cu numărul de telefon scris pe ea. „A, și încă un lucru, domnișoară Behrend“, i-a spus. „Nu trebuie să discutați cu nimeni despre mica noastră conversație – nici cu părinții, nici cu surorile, nici cu prietenii dumneavoastră cei mai apropiați. Dacă le spuneți, vom ști și noi. Această după-amiază nici n-a fost. N-ați fost niciodată în Camera 118. Dacă mă vedeți pe stradă, vă faceți că nu mă cunoașteți – treceți pe lângă mine, și-atât. Toate acestea din motive lesne de înțeles, după cum sunt convins că v-ați dat seama deja de mult timp.“

Ea a dat din cap că da. Și-asta a fost tot. Îi arătase că putea fi ori înăuntru, ori în afară, dând un singur telefon. Ori era cu ei, ori se ducea, și gata.

– După care, m-a lăsat să plec, zice.

Strada i s-a părut o altă lume, cu o lumină a zilei strălucitoare și nefirească. S-a uitat cum o clasă de școlari mici de tot era mânată ca o turmă pe trotuar. Se simțea despărțită de viață, brusc și-ntr-un mod irevocabil:

– Era ca și cum aș fi fost, dintr-odată, de partea cealaltă, zice, separată de toată lumea.

Pare să fi rămas fără cuvinte, așa că eu adun farfuriile și le-așez în chiuveta din spatele meu. Mă uit în frigider după ceva ce să mai mâncăm, de parcă mi-ar putea oferi posibilități trecute cu vederea la prima căutare. Nu găsesc decât un maț pleoștit, rămas fără lebăr, și un măr. Arunc la gunoi mațul și tai mărul în felii. Cât timp stau cu spatele la ea, Julia începe să vorbească din nou. Ascultând-o, parc-aș fi martora procesului aproape mecanic, prin care lucrurile sunt dezgropate din trecut. Are o voce gravă:

– Cred că mi-am reprimat cu totul în minte acel episod, zice. Poate că tot ce-a urmat, întreaga poveste din 1989, a fost atât de gravă, încât a șters multe altele. Altfel, nu-mi pot explica.

Nu știu ce vrea să spună cu „întreaga poveste din 1989“. Îi spun că mi se pare dus la extrem ce-a pățit ea.

– Așa și este, zice, după ce conștientizezi despre ce e vorba. Dar curios este că numai acum, în această bucătărie, simt cum îmi trece un fior pe șira spinării. Pe vremea aia, criticam alte lucruri – că nu eram lăsată să studiez, să am o carieră. Dar, dacă mă uit în urmă, constat că supravegherea continuă a fost cea care mi-a provocat răul cel mai mare. *Știu* cât de mult sunt în stare oamenii să-ți încalce limitele – până când nici urmă de viață privată nu-ți mai rămâne. Și cred că e cumplit să fii conștient de asta. (Își scutură părul, ca și cum ar vrea să se dezbare de ceva.) De la distanța de-acum, zice, înțeleg pentru prima oară cât de rău a fost ce mi-a făcut în camera aia.

Ia o felie de măr și-o balansează între două degete pe tăblia mesei. Frigiderul gol se scutură și se oprește; în bucătărie se lasă o liniște profundă.

– Oamenii vorbesc despre inconștient, zice, și-mi devine clar acum, când îți spun lucrurile-astea, ce efect a putut avea faptul că le știu asupra existenței mele – și mușcă discret din măr. Cred că sunt evident paradită psihologic! – și râde, însă vorbește serios. Probabil că de-aia și am reacții atât de extreme față de apropierea de bărbați și de restul, zice. Pe toate le trăiesc de parc-ar fi o nouă posibilă

invadare a vieții mele intime. Și cred că e și mai rău dacă-ți reprimi sentimentul, adaugă, uitându-se drept la fața mea, de astă-dată.

Să le dezgropi sau să le lași acolo, îngropate?

Când a plecat din Camera 118, Julia nu a avut nimic – pân-a ajuns acasă. Abia atunci și-acolo, i s-au tăiat picioarele. Cum-necum, a reușit să ajungă la baie și a vomitat. La ieșire, a constatat că-i tremura vocea și că nu putea să se țină dreaptă. Le-a povestit părinților și surorilor ei totul. În seara aceea, au ținut o consfătuire de familie, ca să decidă ce aveau de făcut.

– Maică-mea e o persoană foarte pragmatică, zice.

Irene a zis așa: „Bine, ai terminat-o cu italianul – n-am vrut să te influențez, dar mă bucur că nu te-ai măritat cu el. Acum, însă, trebuie să te gândești foarte bine – și la rece – la ce vrei să faci în continuare."

Juliei nu i-a venit să creadă ce i se-ntâmpla: că stăteau cu toții acasă, în camera de zi a familiei, și discutau despre cum ar fi putut ea să-și trăiască restul vieții. Doar avea douăzeci de ani.

– Întotdeauna discutaserăm despre cum aveam să trăiesc eu cu iubitul italian, de parc-aș fi avut o asemenea opțiune. Dar era mai mult o fantezie aventuroasă adolescentină – să cred că eram liberă să fac așa ceva, și nimeni nu mă putea opri. Dintr-odată, devenise o realitate: urma să plec de-aici pentru totdeauna – să-mi părăsesc familia, să nu-mi mai văd surorile, să mă duc în Vest. Ceea ce nu voiam în ruptul capului să fac, așa cum am mai spus. (A început să vorbească în puloverul tras peste genunchi.) Și mai cred că eram și dezamăgită de stat. Mi-am dat seama, pentru prima oară, că nu era deloc statul părintesc și grijuliu, la care te-aștepți în sinea ta. Văzusem că putea fi atât de periculos, de foarte periculos, fără ca eu să fi făcut absolut nimic.

N-a vrut să devină informatoare. Asta i-a lăsat, în realitate, o singură opțiune posibilă. „O să trebuiască să găsești pe altcineva cu care să te măriți, ca să poți pleca de-aici", i-a spus Irene. „Altă cale nu ai" – după care, însă, și-a exprimat îndoielile: „Dar vrei cu-adevărat să te măriți cu cineva mai în vârstă?", a zis. Dieter stătea în capul mesei, amuțit de furie și de tristețe. N-a scos nimeni o vorbă.

– Atunci mi-a venit în minte, zice acum Julia. M-am gândit așa: dacă nu aveam nici o cale alternativă de scăpare, înseamnă că trebuia să

luăm, ca să zic așa, taurul de coarne. Știam c-ar fi existat o metodă, așa-zisa *Staatsratbeschwerde* (Petiție la Consiliul de Stat), prin care cetățenii îi scriau direct lui Erich Honecker, dacă aveau nevoie de ceva ce nu puteau să obțină sau ca să se plângă de ceva – scutură din cap –, de parcă omul simplu avea realmente un cuvânt de spus și drepturi. Unii îi scriau, de exemplu, că voiau să-și cumpere faianță pentru baie sau componente de tractor și că nu se mai găseau din august – lucruri de-astea. Oameni obișnuiți te luau tare câteodată: „Ia nu te mai plânge-atâta, pune mâna și scrie-i tovarășului Erich!“ Așa că m-am gândit în sinea mea: ce-ar fi să-i scriem și noi? Analizând la rece, pur și simplu, nu era corect ce se-ntâmplase. (Observ că chipul ei a început iar să aibă expresie.) Adică nici nu-l mai am, iubitul italian, și vreau să studiez, și vreau să rămân în RDG – păi, de ce nu pot? Ia să luăm și să-i scriem tovarășului Erich, ca să ne plângem. (Își ridică privirile spre tavan.) Exista o anumită naivitate în această abordare, de care sunt azi conștientă – pe-atunci, ne gândeam că partidul și statul erau una, și Stasi – alta. (Scutură din cap și-și scoate fața din pulover, lăsându-și picioarele jos. Desface larg brațele.) Mă gândeam: ce pot să-mi facă, zău așa?

Cartea de vizită pe care i-o dăduse *Major* N. se afla pe masă, între ei toți. „Ai numărul de telefon“ – i-a spus Irene –, „sună-l mâine-dimineață și spune-i că tu și părinții tăi aveți de gând să-i scrieți lui Honecker și să depuneți plângere.“

– N-o să uit noaptea aia cât oi fi, zice. Le-am spus părinților că bine, așa o să fac, și m-am dus la culcare. Am avut niște coșmaruri cum nu mai avusesem pân-atunci, nici de-atunci încoace.

A visat că era urmărită într-un loc unde totul i se părea cunoscut – blatul mesei din bucătărie, vederea de la fereastra dormitorului ei, fețele dintr-un magazin, ceafa uneia dintre surori. Dar n-o recunoștea nimeni, și nu era nici acasă. Tatăl ei a început să moară, ofilindu-se ca o plantă și strigându-i numele, dar nu auzea răspunsurile ei și nu vedea unde era ea. Când s-a trezit, nu știa dacă visase locul unde se afla sau locul unde avea să ajungă.

– O noapte cumplită, cumplită. Nu țin minte dac-am plâns. Nu cred să fi plâns. Eram leoarcă de transpirație, de s-a udat și patul. M-am trezit de multe ori. Absolut îngrozitor a fost prin ce-am trecut. (Își

trece o mână prin păr.) Ca și cum aș fi pierdut totul, până când și eu dispăream de-a binelea.

A doua zi dimineață, după ce-au plecat cu toții, a luat cartea de vizită și s-a dus cu ea la bunica, să telefoneze de-acolo. Era singură în casă, unde se simțeau mirosuri de cartofi puși la fiert și de dezinfectant. S-a uitat la cifrele scrise cu negru pe cartea de vizită. Parcă se mișcau. A văzut că-i tremura ei mâna, de fapt, și a pus cartea de vizită pe măsuța de telefon. În momentul acela, nu mai era în stare să pună cap la cap motivele pentru care dădea telefonul respectiv, cum se ajunsese într-un asemenea punct. Era doar acolo, și-atunci, cu o carte de vizită și-un nume, și cu cifrele care l-ar fi făcut pe omul ăla să-i vorbească din nou. A dus degetul la cadranul cu cifre al telefonului și a început să formeze numărul.

Major N. a ridicat receptorul imediat. Când și-a dat seama ce-i spunea ea – „Cum adică, le-ați mai spus și altora ce-am vorbit? Aveți de gând să scrieți *ce anume*?!“ –, s-a înfuriat și i-a cerut să vină imediat să se-ntâlnească numai cu el. A chemat-o la un apartament conspirativ din oraș.

– Care era, unde crezi? – deasupra agenției mele de voiaj, zice, și-și strânge buzele într-un zâmbet acru. Bineînțeles că mă uitasem de multe ori la geamurile-alea. Știam foarte bine ce era înăuntru.

Major N. i-a spus că aveau să fie repercusiuni serioase pentru ea, posibil și pentru familia ei, din faptul că-și încălcase angajamentul de a păstra tăcerea. I-a reamintit că sora ei, Katrin – „parc-așa o cheamă, nu?“ –, visa să studieze pianul la conservator. I-a spus că urma să ia legătură cu superiorul său, șeful sucursalei regionale, pentru a vedea ce acțiuni se impuneau mai departe.

Familia Behrend a mai așteptat o săptămână, până când a sosit o carte poștală în cutia de scrisori. Urma să li se facă o vizită la domiciliu. Doi au venit: *Major* N. și superiorul lui.

– Dar n-a fost câtuși de puțin cum ne așteptam noi, zice. *Major* N. mi s-a părut un cu totul alt om. Era nădușit și părea stingher. Șeful lui n-arăta nici el mai breaz. Nu știam ce se-ntâmplase.

Dieter le-a spus celor doi că nu exista nici un motiv – ce motiv ar fi putut fi? – pentru toate lucrurile care se abătuseră pe capul fiicei lui.

Fuseseră cu toții, dintotdeauna, buni cetățeni. Irene le-a spus verde-n față că familia Behrend era hotărâtă să-i scrie tovarășului Honecker.

Amândoi au ridicat mâinile – parcă s-ar fi predat: nu era deloc necesar să se exagereze aici. Cu siguranță, au zis, lucrurile nu merseseră chiar așa departe, încât să nu poată fi drese la nivel local – nu era nevoie să fie implicat și Berlinul. Era o situație – și s-au uitat la Dieter și Irene – în care imaginația unei persoane tinere – de bună calitate, sigur că da – putea să capete un rol în ecuație. Dieter, Irene și fetele n-au spus nimic. După care, tot cei doi au cerut să li se dea ceva timp.

– La început, nu ne-am dat seama, zice Julia. Dar, după ce-au plecat, am știut că noi ieșiserăm învingători. Nu știuserăm niciodată, propriu-zis, unde anume se dădea bătălia, zâmbește ea, dar acum știam că victoria ne-aparținea.

Nu știe de ce se temeau cei de la Stasi că ea și familia ei s-ar fi putut plânge la Honecker. Poate pentru că ambii ei părinți erau profesori și, la prima vedere, conformiști, sau pentru că Stasi nu avea o „bază legală“ pentru tot ce-i făcuse ei. Cine poate ști? Este unul dintre foarte rarele cazuri în care încercatul mării cu degetul reușise, și cineva chiar „câștigase“ în lupta cu „Firma“.

– Cu adevărat uimitor a fost, zice, că săptămâna următoare mi s-a telefonat în legătură cu o slujbă.

S-a trezit angajată ca recepționeră la un hotel. Ai fi zis că avea să lucreze acolo toată viața. Dar a venit apoi anul 1989.

– Asta-i o cu totul altă poveste. (Își ia de jos cutia cu scrisori de dragoste.) E și târziu, ar fi cazul să mă duc, zice. M-am gândit să trec să-mi iau astea – mângâie cutia de pantofi – și să mă mai uit peste ele. Merg la o psihoterapeută și am ajuns la relațiile mele cu bărbații. Încerc să mi-i amintesc – parc-ar fi fost într-o altă viață. (Zâmbește și dinții îi răsfrâng lumina.) Scrisorile astea de la iubitul italian or să fie ca un *aide-mémoire* pentru etapa respectivă, zice.

Mă uit la cutia din brațele ei și-mi dau seama că nu te poți lepăda de propriul trecut, nici de ce-ți face el ție. Niciodată nu este, realmente și efectiv, trecut.

O conduc la ușă. În vestibul, ea fixează pompa de bicicletă pe cadrul bicicletei hârbuite, iar eu îi deschid ușa. O văd coborând scările și

rămân cu senzația că lipsește ceva din peisaj. Nu pare o fată care a pus cu botul pe labe Stasi, care a lucrat într-un hotel timp de doi ani și pe urmă a fost eliberată în propriul ei viitor de revoluția din 1989. Nimeni nu poate înșira evenimentele vieții ca mărgelele pe ață și să calculeze prejudiciile – într-un tabel de mutilări sufletești. Dar aici nu e vorba de totalitatea lucrurilor, mă gândesc, în timp ce Julia dă din pedale pe drumul de întoarcere la turnul ei inexpugnabil, o sumă de lucruri pe care nu le poate nici abandona, nici privi frontal.

Capitolul 12

DANSUL LIPSI

„… nenorociților de credeți că noi aicea toți uitat ceați făcut naziștilor și veniți în casa mea pă televizoru meu cu muzica voastră și cu știrile voastre căcaților mai bine scriți-mi…“

La ușa biroului bate cineva. Uwe.

– Ce zici de-o mașină pân-acasă? mă-ntreabă.

– Ar fi minunat, zic.

Dintr-un impuls prostesc, dau să ascund scrisoarea din fața mea, ca să-l scutesc de insultă. Mă uit fix în ochii lui și o trag încet spre mine, peste birou. Are scrisul mare și strâmb, ca un bilet de răscumpărare, așa că oricum o remarcă.

– Asta ce-i? vrea să știe.

– Este o… ăăă… adevăru-i că e-o mostră de manifestare de ură, zic.

– A, zice… da.

Știe ce-nseamnă asta, și dintr-odată: că ura nu e-ndreptată împotriva unui prezentator anume sau postului de televiziune, ci împotriva națiunii întregi.

– De obicei, răspundem la chestii de-astea pe un ton moderat, zice, și le spunem că dictatura național-socialistă a fost ceva oribil, care s-a abătut peste noi. C-a provocat o durere și-o suferință de nedescris, și-așa mai departe, și că, orice tentative de compensații s-au întreprins, lucrurile nu vor putea fi niciodată reparate cu-adevărat etc., etc.

– Da, zic.

Dar ce vrea să spună că „s-a abătut peste noi“? Germanii au fost înnebuniți după Hitler. E drept că, după ce-a fost ales, a modificat structurile de putere și și-a construit o dictatură, dar e la fel de adevărat că, după ce s-a terminat războiul, oamenii ar fi fost în stare să-l mai voteze o dată. Aici, toată lumea își proclamă nevinovăția întruna.[27]

– Așa, deci, zice Uwe, care nu-și prea îngăduie multă odihnă și are ochii înroșiți de jur împrejur. Vrei să te iau cu mașina?

– Da. Mulțumesc. Minunat.

Rar mi se-ntâmplă să merg cu mașina prin Berlin. Rețeaua de trenuri din subteran e-atât de densă, încât pot ajunge cu ele oriunde, țâșnind afară de sub pământ când ici, când colo. E ca un ghem de artere, care pompează oamenii peste tot prin oraș. La suprafață, se iese-n altă lume.

Străzile sunt pietruite. Uwe șofează cu viteză. Poartă mănuși de piele, care i se-nchid la încheieturi, cu capse. Mașina lui este un Volkswagen Golf nou, argintiu, care sclipește și are un dezodorizant cu miros de ananas.

– Elton John îți place? întreabă.

Până s-apuc eu să răspund, el dă drumul casetofonului la maximum. Își aprinde o țigară de la bricheta de pe bordul mașinii. Se pune pe dat din cap și pe bătut ritmul cu mâna cu mănușă de piele pe volanul cu învelitoare de piele. Parcurge străzile cu motorul turat la maximum și cu scrâșnete de roți pe pietrele de pavaj. Eu mă sprijin c-o mână de mânerul portierei, cu cealaltă-mi țin rucsăcelul în poală. Mă-ntreb dacă rucsacul o fi putând avea un efect oarecare de airbag. Uwe fredonează, și fumează, și bate ritmul, și scutură scrumul pe fereastra mașinii, într-o demonstrație frenetică de cât de țăcănit poate fi. Zbiară ceva prin muzică, prin fum și prin vacarm. Tot ce-aud este că ia lecții de tobă, „ca să-și îmbunătățească“ – îi urmăresc buzele – „ritmul“.

– Acolo merg uite-acuma, urlă. Profesorul meu locuiește-n Mitte, la fel ca tine. Apropo de asta, ce-ai mai făcut cu poveștile alea cu estici, de care ziceai?

Nu-ntreabă ca și cum ar trebui să mă reabilitez pentru izbucnirea pe care-am avut-o de față cu Scheller. Pare curios și nimic mai mult. Plus că dă și muzica mai încet.

– Am făcut ceva, da, zic. Mi-am făcut singură rost de aventuri în Stasiland. (Râde, iar eu continui.) Am fost într-un loc unde ce se spunea nu era real, iar ce era real nu era permis, unde oamenii dispăreau în spatele unor uși închise și ori nu se mai auzea nimic de ei niciodată, ori erau evacuați clandestin pe alte tărâmuri.

– Zău? Și cum i-ai găsit pe oamenii ăștia?

– Sunt peste tot în jurul nostru al tuturor, Uwe. La urma urmei, ăsta era Estul. Iar eu am plecat să-i caut. Am dat anunț că mă interesează

oameni de la Stasi…

– Ce-ai făcut?!

Se uită la mine, deși eu aș prefera să se uite la șosea.

– Am publicat un anunț în ziar, Uwe, n-a fost mare chestie. Iar peste alții, am dat chiar eu, din întâmplare. Proprietăreasa mea, de exemplu, zic. (Îi povestesc pe scurt despre cum a fost Julia expulzată din viață, până când Stasi s-a oferit s-o reabiliteze, cu condiția să devină informatoare.) Iar asta s-a-ntâmplat spre sfârșitul anilor 1980, închei.

– Să mori tu, zice Uwe, și văd cum e povestea Juliei la fel de stranie și de oribilă pentru el, cum e și pentru mine.

Încetinește și oprește de tot. Am ajuns la mine acasă, și-anume intactă. Uwe se-ntoarce către mine:

– Două lucruri, zice, cu vocea lui de jurnalist serios. E un tip aici, care, când era tânăr ofițer Stasi, a trasat pe stradă linia pe unde urma să fie ridicat Zidul, și e pregătit să vorbească despre toată chestia. Îl cheamă Hagen Koch și l-am avut într-o emisiune odată, despre punctul de control Charlie[28]. Iar ce-ai spus tu despre transformarea unei lumi într-o altă lume m-a făcut să mă mai gândesc la cineva. Un tip care se numește Karl-Eduard von Schnitzler – a fost propagandistul-șef al regimului. Și el te-ar putea interesa.

– Julia mi l-a pomenit pe von Schnitzler. Mai trăiește, deci?

– O, da! Și e feroce, din câte-am auzit.

– Cum dau de ei?

– Să văd eu dacă am la birou ceva date de contact.

Și Uwe se apleacă peste mine, ca să-mi deschidă portiera, un gest oarecum cavaleresc din partea lui, dar inutil. Profită de ocazie și se uită-n sus la blocul meu, pentru o verificare scurtă.

– Mulțumesc, Uwe, că m-ai adus cu mașina, zic. Și mulțumesc pentru ponturi.

Uwe miroase a fum de țigară și a fals ananas, ca un hawaiian în mizerie.

– N-ai pentru ce.

Încă mai stă aplecat peste mine, așa că-i urmăresc privirea. Două chestii albe plutesc peste crengile dezgolite ale copacului din fața camerei mele de zi. Una este o pungă de plastic, cealaltă, cum ne

uităm amândoi în sus către ea, se dovedește a fi o pereche de izmene bărbătești. Ridic din umeri. Îmi dau seama că Uwe n-ar locui niciodată într-o asemenea clădire. Se-ndreaptă de spate la locul lui.

– Mult noroc în Stasiland, zice. Ai grijă pe-acolo.

După câteva zile, chiar îmi găsește un număr al lui von Schnitzler, dar nu e cel bun. „Doamnă“ – zice bărbatul care-mi răspunde –, „oameni de-ăștia nu vor să fie găsiți.“ *Herr* von Schnitzler nu figurează în cartea de telefoane. Decid să-l sun pe *Herr* Winz, să văd, poate m-ajută el. *Herr* Winz e mulțumit, aflând că am nevoie de el, și-mi spune că vede el ce poate face. Între timp, decid să mă uit la câteva dintre emisiunile lui von Schnitzler, de pe „Canalul negru“.

Acest „Canal negru“ a fost transmis în Germania de Est din 1960. Intenția care a stat la baza lui era să fie o contra-măsură la emisiunea *„Das rote Optik“* („Viziunea roșie“) din Vest, o critică a socialismului, care se transmitea în Est din Germania de Vest. Lunea seara, *Deutsche Fernsehfunk* – Televiziunea germană –, pe urmă postul unic de televiziune est-german, selecta filme vechi și îndrăgite din perioada de glorie a studiourilor, de dinainte de război, și partidul a hotărât că acestea, la fel ca și emisiunile occidentale, necesitau comentarii. Misiunea i-a fost încredințată lui Karl-Eduard von Schnitzler.

Multă vreme, lucrătorii centralelor electrice au fost în alertă în fiecare seară de luni. În primul rând, pentru că toată lumea comuta deodată la film, așa că se crea o suprasolicitare a rețelei. Pe urmă, când începea „Canalul negru“, aceiași lucrători aveau misiunea să prevină întreruperea furnizării de electricitate din cauza unei oscilații negative, în momentul în care toată lumea își închidea televizoarele simultan.

Karl-Eduard von Schnitzler a devenit o instituție în sine, ca individ, și cea mai detestată figură a regimului. La sfârșitul lui 1989, când au strigat „Noi suntem poporul!“ și „Alegeri libere!“, demonstranții au strigat și „Cere-ți iertare, Schnitzler!“ și „Schnitzler la Muppets!“ Exact asta și era: o marionetă bătrână și cârcotașă, care azvârlea scârbă de sus peste tot ceea ce se transmitea.

Postul de televiziune est-german era la Adlershof, o suburbie din partea de est a Berlinului. Complexul este acum trâmbițat ca fiind ultimul răcnet în materie de centru multimedia, dar a rămas un snop

de clădiri cenușii, reci, trântite pe un platou acoperit cu pietriș, ca într-un parc industrial. Una dintre aceste clădiri găzduiește arhive de programe transmise în Republica Democrată Germană.

Nu este, propriu-zis, un loc deschis publicului, dar Uwe a dat niște telefoane, ca să mă bage înăuntru. Pătrund pe ceea ce pare a fi o ușă din dos, apoi merg printr-un pasaj cu pereții de sticlă mâzgoasă, care leagă această clădire de următoarea. Nu văd pe nimeni. Ajung în fața unei uși duble, securizate cu un interfon de tip vechi. Sun și mi se deschide. Drept în față, o recepție. În ambele direcții, stânga și dreapta, pornește câte un coridor lung, cu linoleum pe jos și presărat cu echipamente străvechi de montaj, plus teancuri de role de film.

În spatele contoarului de la recepție, dau peste primele semne de viață: doi bărbați cu jachete cafenii tricotate, după toate aparențele asortate între ele, beau cafea. Îmi aruncă fiecare câte o privire și se întorc imediat unul către celălalt.

– Bună dimineața, le spun.

– Ați venit după un pachet? întreabă Jacheta Unu, uitându-se direct și fix la Jacheta Doi.

– Nu, zic. Am venit să mă uit la câteva benzi.

– Nu știm nimic despre asta, noi, zice Jacheta Unu, tot fără să se uite la mine.

Se lasă tăcerea.

– *Frau* Anderson este aici, cumva? întreb.

– Trebuie să discute cu *Frau* Anderson despre așa ceva, nu, ce zici? își întreabă Jacheta Unu colegul tăcut.

Jacheta Doi soarbe o gură de cafea. Jacheta Unu ia gestul drept încuviințare.

– Da, repetă Jacheta Unu, va trebui să stea de vorbă cu *Frau* Anderson pentru așa ceva.

Mă uit în sus și-n jos, la cele două coridoare pustii.

– Și mai e și problema timpului, adaugă Jacheta Unu. Știți, noi plecăm de-aici la ora 4 și 25.

– Am înțeles.

Jacheta Doi vorbește, în sfârșit:

– Suntem în pauză de cafea, zice către Jacheta Unu.

– Am înțeles, repet.

Se lasă iar tăcerea. Ce-i asta, Beckett? Țin minte ce spunea poetul german al absurdului Kurt Tucholski despre conaționalii săi și birourile de la ghișee: cu toții se ploconesc în față și aspiră să stea în spatele lor. Dau cu banul, în sinea mea, dacă să mă ploconesc și eu, ca localnicii, sau să fac o scenă în stil occidental, când un zgomot de pași care se aude pe unul dintre coridoare salvează situația – e chiar *Frau* Anderson.

– Și iat-o, așadar, zice Jacheta Unu către Jacheta Doi – de parcă întregul episod n-ar fi fost decât un pariu pus între ei –, pe *Frau* Anderson.

Frau Anderson este o femeie trecută de cincizeci de ani. Greu de spus cum arată, de fapt, pentru că este machiată gros, ca să acopere. Poate c-a lucrat pe scenă sau în televiziune. Are pielea lucioasă, de consistența unei budinci cu brânză, și buzele date cu o nuanță de ruj care se delimitează curajos și teatral de natură.

– *Ach*, *Herr* von Schnitzler! exclamă, în timp ce mă conduce pe coridorul pe care a venit. Era o figură. Trebuie să-i recunoașteți măcar atât: a rămas cantonat la ceea ce spunea la vremea respectivă. Nu s-a sucit după cum a bătut vântul, ca toți ceilalți caraghioși din ziua de astăzi.

Mă șochează amărăciunea și nostalgia ei. Sunt parte a nostalgiei față de Est (*Ost*, în limba germană), care a dat naștere unui nou cuvânt: *Ostalgie* (cum ar veni, *Estalgie*). Clar că numai cei a căror loialitate față de stat era demonstrabilă puteau să lucreze aici, iar *Frau* Anderson se numără și azi printre ei.

Coridorul e luminat de tuburi fluorescente, fără măcar o geană de lumină naturală. Linoleumul de pe jos e bej la culoare, fie pestriț, fie marmorat. Pereții sunt de-un galben biliar, coșcovit. Miroase a stătut. Parc-ai fi în pântecul cine știe cărei fiare bătrâne. Parcurgem toată lungimea coridorului, și număr, din obișnuință, din obsesie ori poate doar nevrând să mă rătăcesc, cincisprezece uși metalice de fiecare parte, până s-ajungem la ultima. *Frau* Anderson o deschide și se întoarce spre mine:

– Eu plec la ora 4 și 25, zice. Credeți că terminați până atunci?

– Sper că da, zic.

– Ar fi cumplit, glumește, să vă las încuiată aici peste noapte.

Cu siguranță c-ar fi. Locul ăsta pare să fi fost proiectat după același principiu arhitectonic „o măsură se potrivește la toate“, ca și orice altă clădire de acest gen: *Runde Ecke* din Leipzig și Cartierul General Stasi de pe Normannenstrasse; la fel ca închisorile, spitalele, școlile și clădirile administrative de peste tot din această țară și, probabil, la fel ca în Palast der Republik cel cafeniu – doar că totul e după gratii și nu pot să intru. De aici până la Vladivostok, acesta a fost darul comunismului pentru construcții – linoleum și ciment cenușiu, azbest și prefabricate din beton și, întotdeauna și peste tot, coridoare lungi, lungi, cu încăperi potrivite oricăror scopuri. Dincolo de aceste uși, se putea întâmpla orice: interogatorii, încarcerări, cercetări, educație, administrație, refugiere în fața catastrofelor nucleare – sau, în cazul de față, propagandă.

Pe dinăuntru, camera e de proporțiile unei celule de închisoare, dar e decorată ca o rulotă-locuință din anii 1960. Ferestruica situată la înălțime are perdelușe maro, iar pereții sunt acoperiți cu tapet la fel, maro, cu modele florale. Mobila constă într-o masă de montaj rolă după rolă, un scaun de birou și un afiș cu o imagine turistică din deșertul Gobi, cu text în limbile rusă și germană. Într-un colț al camerei, se află un televizor și un aparat video.

Frau Anderson mă lasă cu cele câteva benzi care au mai fost găsite. Introduc una în aparat și sting lumina. Este prima emisiune a lui von Schnitzler, din martie 1960. Apar titlurile: un vultur caricaturizat, cu aer dușmănos – de fapt stema vest-germană, purtând culorile roșu, alb și negru ale fascismului –, se așază pe o antenă de televiziune. Apoi apar cuvintele: CANALUL NEGRU. Dintr-odată, un bărbat în costum, cu ochelari negri pătrățoși, umple tot ecranul. Mi se adresează direct, ca și cum s-ar afla chiar aici, în aceeași încăpere cu mine:

Canalul negru, stimate doamne și stimați domni, poartă mizerie și dejecții. Atât doar că, în loc să le poarte spre o stație de epurare, așa cum s-ar cuveni, el le revarsă, zi de zi, în sute de mii de locuințe din Germania de Vest și din Berlinul de Vest. Acest canal de scursuri este cel care transmite programele televiziunii vest-germane – Canalul negru. Ei bine, în fiecare luni seara, la această oră, avem de gând să ne dedicăm unei operațiuni de – să-i zicem – igienizare.

Următoarea bandă era din 1965, după ce doi oameni fuseseră împușcați, în timp ce voiau să evadeze, escaladând Zidul.

Dragi telespectatori,

Știți cu toții de ce mă aflu azi aici, revenit din concediu special pentru a putea să apar în fața dumneavoastră în această seară. Gardienii noștri de frontieră, potrivit îndatoririlor pe care le au trasate, au fost nevoiți să împuște doi oameni. Aceștia încălcau legea și căutau să străpungă frontiera noastră națională. Nu s-au oprit nici când au fost somați, nici când s-au tras focuri de avertisment. Unul dintre ei a fost rănit mortal…

Oamenii ar face bine să ne asculte, când le spunem iar și iar: *noi* stabilim care este ordinea la frontierele noastre! Și *noi* ne asigurăm că este respectată, această ordine – din motive firești. Oricine vrea să treacă frontiera Republicii Democrate Germane are nevoie de permisiune. Altfel, țineți-vă la depărtare de frontierele noastre! Acela care se pune de unul singur într-o situație de pericol moare. Știu, doamnelor și domnilor, sună dur. Și unii dintre dumneavoastră ar putea, chiar, să considere „inumană“ o asemenea afirmație… Dar ce este „uman“ și ce este „inuman“?

Uman este să faci pace pentru toți oamenii de pe Pământ. Și asta nu se face prin rugăciune! Se face prin luptă. Și dacă, așa cum ne învață istoria, războaiele sunt lucrări ale omului, nu ale lui Dumnezeu, atunci pacea este, și ea, o lucrare a omului. Și, pentru prima oară pe pământ german, aici, în Republica Democrată Germană, pacea s-a văzut ridicată la rang de principiu al guvernării statului. Oricine încearcă să slăbească sau să prejudicieze Republica Democrată Germană, conștient sau inconștient, slăbește sau prejudiciază perspectivele de pace din Germania. Uman este să fi creat și construit statul acesta! Uman este să-l consolidăm și să-l apărăm! Uman este să păzim Republica Democrată Germană împotriva celor care și-ar dori, fără doar și poate, să mănânce statul nostru cu fulgi cu tot…

O ține tot așa, dar vreau să-mi iau notițe, așa că dau banda înapoi. Vreau să pot vedea exact cum a reușit omul ăsta să transforme

inumanul în uman și aceste două morți, în simboluri ale mântuirii. Vreau să-l întâlnesc și mai urgent și să văd ce și cum gândește în prezent, când reduta s-a prăbușit, iar lumea lui s-a sfârșit.

Este aproape ora 4 după-amiază și stau bine cu timpul. N-am de gând să mă las încuiată aici, nici vorbă de-așa ceva. M-apuc să-mi adun lucrurile. Banda încă mai merge. Se mută la o altă emisiune, intitulată „*Gut aufgelegt*“ – „Binedispus“ –, cu o muzică introductivă plină de voioșie. O brunetă frumoasă, cu ochi albaștri, într-o rochie strânsă pe talie, gen anii 1960, se află într-un magazin de discuri. Se apropie de obiectivul aparatului de filmat. Zice:

> Vânzătorii de discuri primesc solicitări curioase din partea cumpărătorilor, în ultima vreme, care doresc muzică *Lipsi*. Am și eu o întrebare: ce vrea să însemne *Lipsi*? Brockhaus [enciclopedia muzicală] ar zice așa: „Habar n-am ce înseamnă și, dacă nu figurează în nici unul dintre cele douăzeci de volume ale mele, atunci nu există“. Dar vânzătorul de discuri îți spune: „*Lipsi* – nimic altceva nu vor clienții mei! Parc-ar fi o epidemie!“ Un cuplu de tineri ar putea spune: „*Lipsi*… nimic mai simplu“. Dansul în sine este în ritm de 6/4, și o iei pe fată uite-așa, cu brațul stâng – prezentatoarea își întinde brațul –, mă rog… să zicem că-i ușor, priviți! Se preface că nu-și mai găsește cuvintele, după care dă brusc peste versurile potrivite:
>
> „Dacă vreți să știți ce este, faceți bine și vă luați
> Câte doi, perechi-perechi, dansul *Lipsi* îl dansați!“

Devin brusc curioasă și mă opresc din ce făceam. Ecranul arată o sală de dans și o pereche în mijlocul ringului: el – bine făcut, în costum; ea – în rochie și cu pantofi cu tocuri cui. Împreună, demonstrează cel mai straniu dans pe care l-am văzut vreodată.

La început, bărbatul și femeia se înfruntă, la fel ca dansatorii greci, el în spatele ei, cu mâna ei într-a lui. Se mișcă de-o parte și de alta, unul împreună cu celălalt, apoi își ridică antebrațele și se apleacă în cele două laturi, alarmant de înclinați, ca niște ceainice. Aparatul de filmat coboară spre picioarele lor, care, fără nici o pregătire, se lansează în tropăielile complicate dintr-o gigă irlandeză. Pe urmă, cei

doi se întorc iar unul spre celălalt, într-o priză ca de vals, dar se despart din nou și fac două mici salturi în aer. Acestea sunt urmate de o mișcare de tip rusesc, cu mâinile înfipte în șolduri. În tot acest timp, amândoi afișează niște zâmbete uriașe, fixe, de parcă nici nu le-ar trece prin cap ce fac picioarele lor. Apoi se întorc la manevra ceainicului grecesc. Peste toată scena, o voce ca a lui Doris Day cântă, pe ritm de *bossa nova*:

Astăzi, toți tinerii dansează
Dansul *Lipsi*, doar în pas de *lipsi*,
Astăzi, toți tinerii vor să-nvețe
Pasul *Lipsi* – e-așa modern!
Rumba, boogie, chachacha,
Toate sunt dansuri du passé,
Acum, de nicăieri și peste noapte,
Avem un pas nou și-altul nu vrem!

Rulez banda înapoi. Vreau să descopăr, în toate aceste mișcări, ce anume face atât de straniu acest dans. *Lipsi* e varianta colocvială a numelui orașului Leipzig, dar nu era numai încercarea fățișă a regimului de a confecționa o tendință în beneficiul maselor, de parc-ar fi provenit din acel oraș, altminteri sofisticat. Mă uit îndeaproape la perechea de îmbătoșați. Femeii pare să-i lipsească un dinte incisiv – curioasă alegere, pentru cineva care demonstrează un dans. Mă concentrez, pe urmă, la mișcările lor și îmi dau seama că nici măcar într-una din toată această panoplie de mișcări, dansatorilor nu li se mișcă șoldurile. Corpurile lor stau drepte – nici nu se apleacă unul către celălalt, nici nu se răsucesc dintr-o parte în alta. Inventatorii acestui dans au jefuit fiecare tradiție care le venise-n minte, extrăgând cu migală numai mișcările asexuate. La fel cum „Canalul negru“ era antidotul televiziunii vestice, dansul Lipsi venea ca o replică a Estului la Elvis Presley și rock'n'rollul decadent străin. Și iată ce-a ieșit: un dans născocit de-o comisie, o struțo-cămilă stranie, fără urmă de complexitate.

Îmi arunc lucrurile-n geantă și-o iau din loc – ies din cameră și pornesc pe coridor. Tuburile de neon sunt încă aprinse, dar la recepție nu se mai vede lumină. Sunt la jumătatea drumului într-acolo, când

îmi aduc aminte c-am lăsat caseta video în aparat. Alerg înapoi până-n cameră și-o scot, ca s-o pot returna, când o revăd pe *Frau* Anderson, dacă mai este aici. Dacă mai este cineva aici. În timp ce alerg pe coridor pentru a doua oară, mă-ntreb dac-o fi trebuind să știu vreun cod, ca să pot ieși.

Ceasul meu arată ora 4.27, iar Jachetele au plecat. Mă opresc în fața recepției, cu geanta într-o mână și caseta video în cealaltă. De-o parte și de alta a mea, coridoarele se întind până la infinit, cu toate ușile lor închise. Mă îndrept spre ieșire și văd, în stânga ușilor, un sistem vechi de securitate, cu tastatură. Câte încercări de a nimeri combinația pot să fac, înainte să rămân blocată înăuntru? Sau înainte să izbucnească vreo alarmă? Nu vreau să provoc vreo scenă, dar nici să-mi petrec aici noaptea.

Trebuie neapărat să găsesc un telefon. Când mă-ntorc la recepție, aud un zgomot. O ușă care se deschide. *Fran* Anderson își face apariția, cu o pălărie de blană sintetică pe cap și o geantă verde în mână, din imitație de piele de crocodil.

– Tocmai veneam să vă iau, zice. M-am gândit să vă mai las puțin timp.

Îmi ia caseta video din mână. Eu îmi stăpânesc respirația. Nu știu dacă-și dă seama c-am intrat în panică și se distrează puțin pe seama mea. Poate c-am început să iau prea tare în serios termenele de predare, orarele trenurilor și orele de închidere, în această țară de o punctualitate nemiloasă.

După o săptămână, mă sună un anonim. *Herr* Winz i-a spus ce vreau, și el îmi telefonează ca să verifice c-așa este, înainte de a-l suna pe *Herr* von Schnitzler. După câteva minute, sună din nou și-mi spune că *Frau* von Schnitzler va răspunde la apelul meu. Îmi dă numărul. *Frau* von Schnitzler îmi răspunde și-mi dă adresa ei și-a soțului.

Sondaje de opinie întreprinse imediat după sfârșitul războiului au arătat că perioada lui Hitler din istoria Germaniei (1933–1945) era evaluată pozitiv de circa 40% dintre germani. Vezi *Umfrage des Instituts für Demoskopie Allensbach*, 1951 (*Sondajul de opinie al Institutului de Demoscopie Allensbach*, 1951), în Alfred Grosser, *Die Bonner Demokratie: Deutschland von draußen gesehen* (*Democrația de la Bonn. Germania văzută din afară*), Rauch, Düsseldorf, 1960, p. 22. Într-un sondaj de opinie din 1971, cea mai mare parte a poporului german încă mai susținea că nazismul fusese o idee bună, dar pusă prost în practică. Vezi Max Kaase, *Demokratische Einstellungen in der Bundesrepublik Deutschland* (*Atitudinile democratice în Republica Federală Germană*), în Rudolf Wildenmann (ed.), *Sozialwissenschaftliches Jahrbuch für Politik* (*Anuarul științelor sociale pentru politică*), vol. 2, Olzog, München, 1971, p. 325. (n.a.)

Checkpoint C sau *Charlie*, denumit astfel de aliații occidentali, era cel mai cunoscut punct de trecere a Zidului Berlinului, între Berlin-Est și Berlin-Vest, în perioada Războiului Rece. (n.tr.)

Capitolul 13

VON SCHNI…

Numele ei de fată e trecut pe sonerie, nu și numele lui. Îmi deschide o femeie cu trăsături elegante, care să tot aibă șaizeci și ceva de ani. Are un păr negru tuns bob, buze rujate și unghii date cu ojă roșie. *Frau* Marta von Schnitzler a fost actriță.

– Bine ați venit, zice, întinzând o mână ca de porțelan.

Mă conduce până-n salon. Apartamentul e mic, dar luminos. Toate nimicurile acumulate într-o viață întreagă stau îngrămădite pe rafturi de bibliotecă și polițe sau atârnate pe pereți: cărți, cutii de medalii, figurine, căni din plastic pline cu articole de birotică.

În salon, se află un bărbat cu ochelari pătrățoși, cu o barbă atent conturată, care stă pe un fotoliu. Mâna dreaptă, netedă pentru o persoană de șaptezeci și nouă de ani, și-o ține pe mânerul unui baston. Mă salută, înclinând capul înspre mine. Pe măsuța de cafea, sunt un termos cu apă fierbinte, un borcan de Nescafé și-o sticluță cu niște medicamente. În fața lui, *Herr* von Schnitzler are un pahar mare de vin, cu ceva ce pare a fi un întăritor de culoare roșie. Mă așez față-n față cu el. Are capul mai mare și pielea mai zbârcită, pometii obrajilor mai pronunțați decât la televizor, dar este, inconfundabil, *Sudel-Ede*, sau „Scârba de Ed“. În spatele capului său, cum ar veni, zăresc un șir de alte capete pe o simeză, la aceeași înălțime: un bust al lui Marx, un daghereotip cu Lenin și, urmărindu-le cu privirea, chiar și o statuetă reprezentându-l pe Stalin din cap până-n picioare.

– *Herr* von Schnitzler, zic, aș vrea să vă întreb câteva lucruri despre biografia dumnea…

– Da, este important, a) pentru istoria vieții mele și b) pentru că, din ce veți fi citit despre mine, 95% e fals.

Are o voce ca un croncănit, care iese din gâtlejul bătrân și uscat.

– Credeți…

– Nu cred, știu. Așa este.

Vocea lui pare să câștige forță și timbru.

– … dar am citit cărți scrise chiar de dumneavoastră, zic. Iar acelea n-au cum să fie greșite, nu?

– Ei, da, în acest caz, e cu totul altceva, zice, fără să schițeze nici cel mai vag zâmbet. Nu, asta-i bine, chiar foarte bine.

Îmi dau seama că n-o să-mi fie ușor. Privește provocator în direcția mea. Îi aud respirația.

Karl-Eduard von Schnitzler s-a născut în 1918, într-o familie berlineză bogată.[29] Tatăl său, Julius Eduard Schnitzler, fusese consul-general al kaizerului Wilhelm la Anvers și locotenent în armata prusacă. În 1913, împăratul i-a înnobilat pe Julius și pe cei doi frați ai săi, acordându-le privilegiul de a se prezenta cu particula *von*. Familia s-a menținut în apropierea puterii sub regimul nazist. Unul dintre verii lui von Schnitzler a fost bancher al lui Hitler; un altul – directorul de vânzări al companiei IG-Farben, răspunzătoare de livrarea gazului otrăvitor Zyklon-B către lagărele de concentrare.

Karl-Eduard a reacționat față de inegalitățile de avere și de nazismul din jurul său. La vârsta de paisprezece ani, a devenit fascinat de comunism. A studiat medicina pentru scurt timp, apoi a optat pentru ucenicia în tot ce ținea de vânzări. În al Doilea Război Mondial, a fost militar în armata lui Hitler. În iunie 1944, britanicii l-au internat în lagărul „antifascist“ de prizonieri de război de la Ascot, iar, de-acolo, după numai câteva zile, a început să facă emisiuni în limba germană la BBC, în cadrul programului „Prizonierii de război germani se adresează Patriei“.

A fost eliberat în 1945 și lăsat să plece înapoi în Germania, unde a continuat să facă emisiuni din Zona de Ocupație britanică, de la Köln, dar n-a trecut mult și vederile lui neclintit comuniste l-au adus în vizorul administratorilor britanici, care l-au dat afară.

În 1947, s-a mutat în Zona de Ocupație sovietică. Odată ajuns acolo, i-a spus viitorului conducător est-german Walter Ulbricht că voia să renunțe la particula *von* dinaintea numelui său. Ulbricht i-a spus: „Nu ești zdravăn la cap? Lumea trebuie să știe că oameni de *tot felul* trec de partea noastră!“

Așa se face că omul cu nume caraghios de nobiliar a devenit interfața regimului cu mass-media. „Canalul negru“ a continuat să transmită până tocmai la sfârșitul lui octombrie 1989.

Von Schnitzler și-a dat drumul la vorbă și-mi turuie o mulțime de amănunte despre război. Îl întrerup:

– Aș vrea să vorbim despre „Canalul negru“…

– Dar săriți peste o parte foarte importantă a vieții mele – perioada cât am fost prizonier de război și am transmis de la BBC…

– M-aș bucura să vorbim și despre aceea, dar asta în funcție de cât timp avem.

– Eu am timp, mi-o întoarce. Dumneavoastră cât timp aveți?

– Am toată ziua, îi spun, dar mă gândesc, nu-i așa?, că nu vrem să stăm la discuții chiar toată ziua. Eu aș prefera să vorbim vreo două-trei ceasuri.

Frau von Schnitzler s-a instalat în așa fel încât să nu fie în raza noastră vizuală, dar să audă efectiv tot. Apartamentul e chiar mai mic decât mi s-a părut prima oară; nici nu se compară cu conacul în care s-a născut Karl-Eduard. Cred că *Frau* von Schnitzler coase. Șoptește ceva despre timp, dar nu înțeleg prea bine.

– *Nein?* (Nu?), zice el, oarecum către ea.

– Atunci, poate numai o oră, zic.

Dar continuă cu povestea completă a vieții lui, chiar și așa. Von Schnitzler și-a petrecut întreaga viață profesională urmărind și criticând televiziunea vestică și n-are de gând să mă lase pe mine să-i spicuiesc lui din viață. S-a lăsat să alunece într-un ritm al vorbirii de un autoritarism îndelung exersat, cu emfaze surprinzătoare din când în când – oricare dintre ele putând să se transforme, în orice moment, într-un reproș la adresa unui ascultător a cărui atenție ar slăbi.

Întind o mână, cu palma desfăcută spre el, și-l întrerup din nou.

– Dacă nu avem decât o oră la dispoziție, aș vrea foarte mult să vorbim despre „Canalul negru“.

Asta-l enervează.

– Dar este mai important să vorbim despre istorie! (Bastonul îi scapă din mână și se reazemă de scaun. Îl apucă din nou.) Despre „Canalul negru“, puteți să citiți, să citiți și iar să citiți! (Scutură bastonul dintr-o parte într-alta.) „Canalul negru“ a fost parte a Războiului Rece. Eu am fost una dintre figurile de prim rang din RDG, în timpul Războiului Rece…

Rămâne fără suflu sau nu mai ține minte ce voia să spună.

– Da, zic, și tocmai RDG mă interesează, în primul rând.

– Aha. Aha, zice, și brusc e din nou calm. (Recunosc acest tipar de strigăt imprevizibil, urmat de pase liniștite și raționale, de la alți tartori pe care i-am cunoscut.) Foarte bine, zice, absolut politicos. Ce anume doriți să știți despre Canal?

– Cum l-ați început? A fost ideea dumneavoastră sau vi s-a trasat o sarcină?

– A fost ideea mea, zice. Am văzut odată politicieni din Vest, la buletinul de știri de la televiziune, cum împroșcau cu minciuni ordinare despre RDG. Și nici nu se terminase măcar jurnalul respectiv, că eu și pregătisem un scenariu pentru o emisiune! Le-am dat peste bot, de nu s-au văzut! Pe urmă, întrebarea s-a pus așa: cât de frecvent? Eu am insistat să fie o dată pe săptămână. Astăzi… – și se-apleacă spre mine furios – … astăzi, aș face câte o emisiune-n… fiecare zi! (Asta-i o răbufnire făcută special, ca să mă intimideze.) Atât de tare mă dezgustă această… televiziune de rahat! – și arată cu bastonul către televizorul din salon.

Foarte bine, atunci, mă gândesc. S-o luăm pe calea deschisă de el.

– Ce anume vă înfurie cel mai mult la televiziunea de astăzi?

– Nimic nu „mă-nfurie“! zice. (De fapt, e roșu la față de nervi. Din colțul ochiului, o văd pe *Frau* von Schnitzler cum își înalță capul.) De-aia sunt comunist! Ca să nu mă poată-nfuria nimic! – și, dintr-odată, iarăși e calm: Îmi provoacă silă, zice, pe un ton care ar vesteji orice, tot ce li se pune-n față oamenilor pe mizeria asta de televiziune. De pildă, emisiunea… emisiunea asta de idioți, cum îi zice?

Nu se adresează nimănui în mod special, dar tot se aude un murmur din partea cealaltă a camerei. Îl ignoră. Îmi spune mie:

– Niște idioți cu toții, asta sunt, nu credeți? Marta, chiar trebuie să faci grimasele-astea? – după care, mai mult pentru sine: Cum se numea programul ăla, B-Block…?

– B-Block?

– Cel în care zece oameni sunt încuiați la un loc…

– A, da, zice cu glas tare *Frau* von Schnitzler, acum știu la care te referi, la „Big Brozer“.

– Da, zice el. „Big Brozer“!

„Big Brother“ a fost o emisiune de așa-zis reality-TV, care s-a transmis aici recent și în care oamenii erau încuiați la un loc, într-o

casă, și filmați zi și noapte cu ajutorul camerelor de supraveghere montate peste tot. Luându-și denumirea de la „Fratele cel Mare“, conducătorul regimului polițienesc din romanul *1984*, de George Orwell, emisiunea îi oferea un premiu substanțial în bani celui sau celei care era în stare să reziste cel mai mult în conviețuirea cu ceilalți, în condițiile în care sunt închiși și supravegheați constant. Orwell a fost un autor interzis în RDG; mă-ntreb dacă von Schnitzler s-a simțit atât de lezat în amorul propriu de această emisiune pentru conotațiile ei orwelliene sau, pur și simplu, pentru stupizenia ei generală. Se uită la mine:

– Cred că marele dumneavoastră tiran de televiziune a fost băgat și el în…

– Doamna-i australiancă, îl corectează *Frau* von Schnitzler, nu-i americancă.

– Știu eu ce spun, zice.

– Murdoch[30], spun. E-adevărat, a fost australian, dar acum e-american.

– Ce importanță are? mi-o-ntoarce von Schnitzler, nepăsător. Un imperialist la scară globală.

Îmi deschid carnețelul. Vreau să-i servesc un citat din el însuși. Am devenit precaută.

– Îmi dați voie să vă citesc ceva? zic. În noiembrie 1965, doi est-germani au încercat să treacă frontiera și unul dintre ei a fost împușcat mortal. Iar de Crăciunul din acel an, dumneavoastră ați făcut o emisiune…

– Evadările erau înscenate mereu de Crăciun, zice.

Folosește cuvântul *insziniert*, de parcă evadările ar fi fost dinadins orchestrate, pentru a-i face o imagine proastă regimului. E-atât de pe-alături cu drumul în această privință, încât aprehensiunea mea este înlocuită de un alt sentiment, mai calculat:

– Aș vrea să vă citesc un text din propria dumneavoastră emisiune și să vă-ntreb dacă mai sunteți de acord cu ce spuneați.

Îi citesc din ce mi-am transcris:

> Politica de așa-zisă „eliberare a celor din Blocul Răsăritean“ este o codificare pentru lichidarea Republicii Democrate Germane, iar

asta înseamnă război civil, război mondial, război nuclear, înseamnă sfâșierea familiilor, Armagheddon atomic – adică inumanitate! Ca să combatem așa ceva ne-am întemeiat un stat! Ca să combatem așa ceva ne-am înălțat o frontieră cu măsuri de control stricte, ca să oprim ce s-a petrecut întruna, timp de treisprezece ani, cât a rămas deschisă și forțată acea frontieră – iar asta e uman! Este un serviciu adus umanității!

Când termin de citit, îl văd uitându-se fix la mine, cu bărbia înălțată.

– Și întrebarea dumneavoastră, domnișoară, este…?

– Întrebarea mea este dacă sunteți de aceeași părere și azi, că Zidul a fost ceva uman și că omorurile de la frontieră erau gesturi de pace.

Își ridică brațul celălalt, trage aer în piept și răcnește:

– Mai! Mult! Ca! Niciodată! – și-și coboară pumnul strâns.

Mă surprinde, în prima clipă. După aceea, mă tem ca *Frau* von Schnitzler să nu pună capăt interviului.

– L-ați considerat necesar, Zidul? întreb, grăbită.

– Nu l-am „considerat“ necesar. A *fost* absolut necesar! A fost o necesitate istorică. A fost cea mai utilă construcție din toată istoria germană! Din istoria europeană!

– De ce?

– Pentru că n-a permis ca imperialismul să contamineze și Estul. Pe care l-a zidit înăuntru.

Singurii zidiți înăuntru au fost oamenii lui. S-ar zice că știe deja ce gândesc.

– Mai mult decât atât, oamenii din RDG n-au fost „zidiți înăuntru“! Puteau merge în Ungaria, puteau merge în Polonia. Atât că nu puteau merge în țări membre NATO. Pentru că, firește, nu poți să te fâțâi pe teritoriul inamicului. Simplu ca bună ziua.

Este așa o nebunie, încât nu-mi vine în minte pe loc o întrebare. Dar von Schnitzler, după numai o respirație, se contrazice singur. Pare a fi un *modus operandi* pentru el, să parieze și c-o tabără, și cu cealaltă.

– Mă gândesc, totuși, că-n ultimii câțiva ani, ar fi făcut bine s-o deschidă de mai devreme, zice, apoi adaugă, aproape-n silă: Oamenii s-ar fi întors. (Mă-ntreb dacă pot crede, într-adevăr, treaba asta. După

șapte ani, populația încă mai părăsește statele estice. Îl văd cum se foiește pe scaun.) Cei mai mulți dintre ei… cei mai mulți s-ar fi întors.

Von Schnitzler este unul dintre aceia ale căror concepții s-au format în anii 1920, în bătălia contra nedreptăților flagrante ale pieței libere, din Republica de la Weimar, apoi în condițiile crimelor fascismului, și care a trăit să vadă nașterea și, ulterior, moartea națiunii edificate pe temeiul acelor concepții. Este un credincios autentic și, pentru el, întrebările mele nu fac altceva decât să demonstreze o jalnică lipsă a credinței.

– Ați trăit pe toată durata Republicii Democrate Germane, de la început până la sfârșit…

– Așa este, chiar așa.

– Există ceva, în opinia dumneavoastră, ce ar fi putut fi făcut mai bine sau diferit?

– A, sunt convins că există lucruri care ar fi putut fi făcute altfel, sau mai bine, dar nu asta-i acum chestiunea care se cere examinată.

– Eu cred că este, zic, deși am senzația că-mi trece un nu știu ce pe undeva, prin străfundurile minții mele, care mă deranjează. A existat o încercare serioasă de a edifica un stat socialist, și-ar trebui să examinăm de ce, până la urmă, statul acela nu mai există. Nu e lipsit de importanță.

Acel ceva din mintea mea se dovedește a fi amintirea unor vestici, precum Scheller și Uwe, care sunt la fel de puțin interesați de fosta RDG.

– Eu, unul, am observat relativ de timpuriu, zice von Schnitzler, că n-am fi putut să supraviețuim economic. Și, când am început să ne legăm la cap cu toată acea propagandă caraghioasă, cu cât de multe succese înregistra RDG – recolte la hectar și niveluri de producție atât de exagerate, și așa mai departe –, m-am retras cu desăvârșire din așa ceva și m-am rezumat la zona mea de specialitate: lupta împotriva imperialismului. Exclusiv. Și de-aceea sunt și-n ziua de astăzi atât de preaiubit, zice, încărcat de sarcasm.

– Cum adică „de preaiubit“. De cine? întreb.

– De-aceea sunt atât de preaiubit de toți cei care gândesc în mod imperialist, și se comportă imperialist, și-și cresc până și copiii tot în

mod imperialist!

De fiecare dată când pronunță cuvântul *imperialist*, împinge în față, către mine, pumnul cu care strânge mânerul bastonului. Omul ăsta, care a fost în stare să transforme inumanul în uman, se confruntă astăzi cu provocarea poate cea mai mare din viața lui: să transforme faptul că e detestat în faptul că are dreptate, în ciuda tuturor dovezilor disponibile.

– Emisiunea dumneavoastră se baza pe dezvăluirea minciunilor din mass-media vestică. Dar, când ați remarcat propaganda cu falsele succese interne, nu v-ați simțit răspunzător să procedați la fel?

– Nu! Mi-am axat emisiunea în mod absolut deliberat și exclusiv pe antiimperialism, nu pe propaganda RDG-istă.

– Dar înțelegeți întrebarea mea, *Herr* von Schnitzler. Propaganda cu succesele din mass-media RDG-iste era tot o minciună…

– Ce-i drept, i-a îndepărtat pe oameni de noi, fiindcă contrasta atât de flagrant cu realitatea.

E capabil să comute cu o nonșalanță înfricoșătoare de la o viziune la cea opusă. Cred că este un semn al obișnuinței de a poseda o asemenea putere, încât adevărul nici nu mai contează, pentru că tot nu poți fi contrazis.

– Și-atunci, de ce n-ați comentat și aceste minciuni?

– Nici nu mi-a trecut prin minte! (Se-ncruntă și-și trage gâtul înapoi, ca o țestoasă dezgustată.) Doar nu era să-mi critic propria republică!

– De ce nu?

– Critica imperialismului e mai mult decât suficientă!

– Eu îmi critic propria țară…, zic.

Nici nu clipește, când îmi spune:

– Fiindcă aveți și o mulțime de motive s-o criticați.

Nici n-aș avea ce să fac, decât să râd.

– Oi fi având, zic.

Trecem la prezent. Începe să vorbească despre „foarte bunul meu prieten Erich Mielke“.

– Avea un dosar și despre dumneavoastră?

– Nu știu.

– N-ați făcut cerere să vi-l consultați?

– De ce să fi făcut?

– Din curiozitate.

– Curiozitatea mea nu are ca obiectiv decât mașinațiile imperialismului și cum pot fi ele dejucate.

Șah-mat. Așa că formulez o altă întrebare:

– Observarea internă a populației din RDG, cu ajutorul aparatului de colaboratori oficiali și neoficiali…

Îmi taie vorba, și iarăși e furios:

– Puteți arunca la coș 90% din ce-ați auzit și citit despre asta. Sunt minciuni, și-atât. Ascultați-mă pe mine, chiar și 10% din tot ce se spune, și tot ar fi fost prea mult, în opinia mea.

– Vreți să spuneți că nu erau decât 10% din numărul de angajați, pe care se spune că i-ar fi avut Stasi, puși să lucreze împotriva populației est-germane?

– Da. Totul a fost nemăsurat de exagerat. În tot cazul, sunt mai mult decât sceptic în privința numerelor.

Apoi schimbă vorba și revine la prietenul său Mielke.

– Zidul a fost necesar, pentru a proteja o națiune amenințată. Iar în vârful ierarhiei, se afla Erich Mielke, un exemplu viu de cea mai umană ființă omenească.

N-am auzit niciodată să se refere cineva la Mielke în acești termeni. Era prea feroce și prea temut, ca să se vorbească despre el într-un sens cât de cât afectuos. Îmi las privirile să alunece la rafturile de pe peretele din spatele lui. Sunt ticsite de cărți și mici obiecte evocatoare, un șir de borcane cu pilule și un magnetofon ieftin. Cuvintele „cea mai umană ființă omenească“ încă mai plutesc în aer. Von Schnitzler începe să tușească sacadat și adânc într-o batistă, apoi își duce la buze paharul cu băutura întăritoare.

– Și cum vi se pare acum, zic, după 1989, când trăiți în capitalism sau, cum îi spuneți dumneavoastră, în imperialism? Este așa cum vă așteptați – mă uit fix în ochii lui – sau nu-i chiar așa de rău cum ați crezut?

– Trăiesc în mijlocul dușmanului, zice, cu un aer aprig. Și nu-i pentru prima oară în viața mea. Am trăit în mijlocul dușmanului și în vremurile naziste. (Se străduiește să-și declanșeze o altă mică furie. O văd pe Marta cum stă cu ochii pe el și mă-ntreb dacă medicamentul are menirea să lupte cu aceste furii sau cu efectele lor.) Ce vă pot

spune, zice, este că n-ar fi îndrăznit, porcii de la Bonn, să pornească un război cât a existat Republica Democrată Germană! (Se chinuie să-și recapete suflul. Și-a strâns mâna cealaltă pumn, dar și-o ține-n poală.) RDG ar fi prevenit un asemenea război prin simplul fapt că exista!

Vrea să spună că, atât timp cât Cortina de Fier a fost la locul ei, statele membre NATO n-ar fi îndrăznit să bombardeze fosta Iugoslavie, de teamă că rușii ar fi declanșat represalii în numele și apărarea sârbilor.

Gâfâie și suferă, și mă tem c-a ajuns la capătul puterilor. Se uită la mine, și-i văd vinișoarele roșii ca un filigran peste albul ochilor. Geme:

– Punct! Această… discuție… s-a… încheiat!

Se lasă o tăcere scurtă.

– Vă mulțumesc foarte mult, zic.

– Ce?! se răstește la mine.

– Am zis că vă mulțumesc.

– A… N-aveți pentru ce.

Încep să-mi adun lucrurile și-mi aduc aminte că i-am adus un cadou simbolic din Australia: o agrafă emailată cu drapelele german și australian încrucișate.

– Ce-i asta? întreabă, luându-mi-o din mână și ținând-o cât mai departe cu putință de proprii ochi.

– Sunt drapelele noastre… pentru Australia. Îmi pare rău că n-am găsit…, dau să-i explic.

– Stați o clipă. Stați o clipă, zice, privind fix agrafa. Ăsta nu-i drapelul meu. E-al Republicii Federale.

Mă tem c-ar putea să strige iar la mine.

– Știu, zic repede. Îmi pare rău, dar n-am găsit una cu drapelul RDG-ist la mine acasă.

– Bine, bine, zice, dintr-odată destul de bucuros. Cred că-i găsesc și-ăsteia loc aici, în spate – și face semn către Marx și Lenin, ba chiar și către Stalin.

Pentru relatarea lui Karl-Eduard von Schnitzler însuși despre viața sa, vezi *Meine Schlösser oder Wie ich mein Vaterland fand* (*Castelele mele sau În ce fel mi-am descoperit patria*), Verlag Neues Leben, Berlin, 1989. Pentru alte amănunte despre opiniile sale, vezi *Provokation* (*Provocare*), Edition Nautilus, Hamburg, 1993. (n.a.)

E vorba de mogulul de presă Keith Rupert Murdoch (n. 1931), proprietarul a numeroase periodice și posturi de radio și televiziune în Noua Zeelandă, Australia, Marea Britanie și Statele Unite. (n.tr.)

Capitolul 14

CÂND TE SIMȚI MAI PROST

Îi telefonez Juliei și-o invit la prânz. Pregătesc paste cu somon și mascarpone și gălbenușuri de ou cu frișcă – pun cât mai multe calorii în ceva ce știu să fac. Îmi telefonează cam la ora la care ar trebui s-ajungă și mă-ntreabă dacă e-n regulă s-ajungă mai târziu.

– Sigur, zic. Și… cam cât de târziu?

– Jumătate de oră.

– Ne vedem atunci.

Stau la fereastra bucătăriei. Un bărbat cu mănuși vine în curtea interioară dintr-o aripă laterală a clădirii, ducând o găleată de metal plină cu un praf oranj. Deschide magazia și golește găleata cu praf de cărbune înăuntru – niște particule de consistența talcului sau o materie incinerată. Capacul magaziei se trântește înapoi, într-o răbufnire de praf oranj. Praf de-ăsta e peste tot. Chiar și când nu-l miroși, tot e prezent în aerul cu nuanțe oranj al iernii.

Când ajunge, în sfârșit, Julia se poartă de o politețe stranie, ca și cum ar fi cineva care se află într-o casă străină. Presupun că și-a făcut un obicei din a se strecura înăuntru, aici, când nu sunt eu de față. Ne așezăm în bucătărie amândouă, iar eu desfac o bere.

– Te deranjează dacă fumez? întreabă.

– Deloc. Nu știam că fumezi.

– M-am apucat iar, zice.

Își aprinde o țigară și o fumează pe jumătate, după care și-o stinge. Mâncăm și apoi își aprinde încă una, pe care o ține de-o manieră practicată intens, în despicătura dintre degetul arătător și cel mijlociu, mișcând-o în toate direcțiile, în timp ce vorbește. Stă pe același scaun ca și mai înainte, cel care proptește jaluzeaua. Stă cu spatele spre fereastră, iar ochii negri îi lucesc. În spatele ei, cerul are culoarea lânii ude. Am invitat-o la masă, dar știm amândouă că mai sunt lucruri de spus din povestea ei.

Încep prin a o întreba dacă și-a văzut viața, cumva, desfășurându-se diferit, după căderea Zidului. Mă-ntreb cum trebuie să fi fost să vezi cu ochii tăi cum bariera care te-a ținut prizonieră dispare și întreaga

lume ți se deschide înainte, ca un lucru straniu și nou, la care doar ai visat.

– Mă rog, e complicat, zice, trecându-și o mână prin păr. (Electricitatea statică stârnită de mânecă îi ridică șuvițe în aer.) Cred că… poate sunt. (Face o pauză.) Observ că tot mai… (Trage aer în piept.) Sunt unele lucruri, de pildă… (Se oprește.) Toată povestea m-a dat peste cap realmente, zice, dând aerul afară. Și nu numai asta, dar și pe urmă. O mulțime de lucruri, de lucruri personale. Cred că toată acea *Wende* (răsturnare) din 1989 și toate lucrurile pe care le-am trăit în legătură cu ea… Cred c-am trăit-o mai intens decât alții.

A găsit iarăși locul în care mușamaua s-a desprins de tăblia mesei și se-apucă să o râcâie c-o unghie.

– Am vorbit despre asta cu psihoterapeuta mea, care tot revine la o temă – care temă e foarte stânjenitoare pentru mine. Are legătură cu felul în care nu sunt capabilă să mă supun autorității, de orice fel ar fi. Am ajuns acum la punctul, mi se spune, în care nu mă pot angaja să ajung nicăieri la timp – zâmbește –, după cum ai văzut. Pur și simplu, nu suport să-mi fie impus ceva bine structurat.

Mai torn bere. Este a doua, poate chiar a treia, și are darul să detensioneze după-amiaza. Pentru o clipă, sunt ca un ochi plasat în colțul tavanului. Văd mai jos două femei, una reflecția celeilalte, stând la o masă veche, într-o bucătărie veche din Berlinul de Est. Una și-a tras mânecile-n sus, cealaltă și-a tras puloverul negru peste pumni, pe care și-i scoate doar ca să fumeze. Încăperea s-ar zice că e cam inadecvată pe post de refugiu de lumea exterioară, de vreme ce culorile curții s-au strecurat înăuntru, cenușiul și cafeniul – lăsând la o parte lumina de control minusculă de deasupra chiuvetei și rămășițele unui sos rozaliu dintr-o cratiță.

– E greu de trăit în societate, dacă nu te poți supune autorității, zice Julia. Mai ales în societatea germană. Cred că e legat de o mulțime de lucruri, motivul pentru care nu pot eu. Faptul c-am fost reținută-n spatele Zidului și, pe urmă, c-am lucrat în posturi cu mult sub capacitățile mele, fără să am de ales – la hotel și la cele care au mai fost. Pur și simplu, nu suport genul de structuri care te țin încorsetat, presupun. (Vocea ei s-a făcut foarte slabă.) Și, pe lângă toate astea,

zice, am fost și violată. Mi s-a-ntâmplat exact după căderea Zidului. Eram în Est, și asta chiar c-a fost picătura care a umplut paharul.

Mi-e frig acum, sunt dezmeticită și speriată de ce urmează, mai mult ca sigur, să aud. Nu știam, data trecută, ce-o costa pe Julia să-mi spună ce i se-ntâmplase, și poate că nici ea nu știa. După o săptămână, m-a sunat și mi-a spus că-i fusese rău, pe urmă, trei zile.

La scurt timp după căderea Zidului, prizonierii încarcerați în RDG, majoritatea deținuți politici, au fost amnistiați. Julia s-a întors în Turingia, la o nuntă. Și-a petrecut noaptea în apartamentul miresei, de fapt o garsonieră la ultimul nivel al unui bloc turn, iar prietena ei urma să rămână peste noapte acasă la mire. Julia s-a gândit să coboare, ca s-o conducă până la taxi.

– Nu știi niciodată ce se poate întâmpla în blocurile astea mari, zice. De multe ori, nu vezi țipenie de om și poate părea destul de înfricoșător.

Când s-a întors în clădire, un bărbat aștepta în fața ușilor liftului. Liftul a venit și au intrat amândoi, după care s-au întors cu fața spre ușile care tocmai se-nchideau. Julia zice:

– Am știut atunci – a fost un moment în care m-am gândit că era ceva în neregulă și c-ar fi trebuit s-o șterg, până nu se-nchideau acele uși. Dar ești educată să-ți spui, în sinea ta: „Nu fi caraghioasă“, așa c-am rămas pe loc.

Bărbatul s-a uitat la numărul etajului pe care apăsase Julia. El, în schimb, n-a mai apăsat pe nici un buton. Liftul a pornit. Imediat, l-a blocat cu butonul de urgență.

După o vreme, omul de serviciu a observat că unul dintre lifturi era blocat. S-a dus pe acoperiș, de unde a strigat pe puțul liftului respectiv în jos, ca să vadă ce se-ntâmplase, dacă era cineva înăuntru sau avea nevoie de ajutor. Nu i-a răspuns nimeni.

Bărbatul era uriaș. A pocnit-o pe Julia și i-a pus amândouă mâinile peste față. Ei i s-a părut că purta o perucă neagră. A amenințat-o c-o omora dacă țipa, c-o omora dacă suna la poliție. Când s-a terminat, ea s-a târât din lift până la ușa apartamentului. El a luat-o la fugă pe scări în jos și s-a făcut nevăzut.

Și-a petrecut noaptea singură-n apartament, îngrozită. Nu avea telefon. Bărbatul era liber și știa unde s-o găsească. A doua zi, a reușit

să se ducă la secția de poliție. N-a primit acolo nici consiliere, nici îngrijire medicală, nici n-a tratat-o nimeni cu înțelegere.

– Violul era ceva tabu în RDG, zice.

Polițista care era de serviciu și-a declinat competența, când a venit vorba s-o examineze, și a ieșit afară, în schimb, să fumeze o țigară, așa că un coleg al ei, bărbat, i-a făcut Juliei, care stătea goală pe o masă, un control fizic integral. Pe urmă, au dus-o glonț înapoi unde se-ntâmplase și au pus-o să retrăiască totul pas cu pas, apăsând ea însăși pe butonul de urgență și mimând atacul.

– S-au purtat de parcă nu m-ar fi crezut, zice. Ăla umbla liber, iar ei nu-mi ofereau nici un fel de protecție.

Pe urmă, s-a dus, totuși, la nuntă.

– Nu puteam spune nimănui. Le-aș fi distrus petrecerea. Mi-am aplicat un machiaj gros și, cum necum, am făcut față.

Stăm în bucătărie toată după-amiaza. La un moment dat, începe să bată grindina. Bucăți de cer zdrențuit se izbesc de fereastră. Julia fumează țigările pe jumătate și-și spune povestea. Lacrimi nu i se văd; e ca și cum n-ar avea nici o urmă de autocompătimire.

Îmi spune că părinții ei n-au știut cum s-o ajute. Autoritățile l-au prins repede pe bărbat, un violator în serie cu un pomelnic de condamnări anterioare. Ea, în schimb, n-a mai fost în stare să-și continue studiile, temându-se de cele mai mărunte lucruri. S-a simțit despărțită de toată lumea – iarăși. La un moment dat, înaintea procesului, a primit și a acceptat oferta de a fi asistentă universitară, timp de un semestru, la San Francisco, unde oamenii discutau despre viol în moduri care i-au fost de ajutor. Când s-a întors, a trebuit să dea iar ochii cu bărbatul din lift.

– Aproape că-mi vine să cred că procesul a fost partea cea mai rea dintre toate. Dacă mi s-ar mai întâmpla o dată, pentru nimic în lume n-aș mai depune plângere, zice, pe un ton solemn. L-aș omorî direct pe individ.

I-a venit greu să găsească un avocat care s-o reprezinte și i-a fost foarte greu să și-l permită. Cât a fost ea în America, bărbatul a fost condamnat pentru alt viol comis în cursul aceleiași serii de violuri, „unul încă și mai rău“ – zice –, „fata respectivă a trebuit spitalizată“. La procesul Juliei, avocatul bărbatului a susținut că avea un

discernământ limitat, pe motiv de beție, și i-a atacat ei credibilitatea, ca martor. „Dacă mâinile acestui bărbat erau peste fața dumneavoastră“ – a zis –, „cum de n-ați văzut ce culoare avea părul de pe ele?“ Ea a spus că nu știa. Soția bărbatului a depus mărturie că el fusese acasă toată seara. Doar mama lui, care locuia cu ei, a declarat că fiul ei își vopsise părul negru în acea zi și că ieșise în oraș. Se-ntorsese abia noaptea târziu și-și arsese hainele în incineratorul din spate. Pe urmă, s-a uitat la Julia, peste sala tribunalului, și i-a spus: „Îmi pare rău“. Violatorul a fost condamnat, dar Julia s-a simțit violată încă o dată.

După proces, a locuit singură în cartierul Lichtenberg, din Berlinul de Est. Îi venea greu să părăsească apartamentul.

– Dacă trebuia să cumpăr câte ceva de la magazinele din jur, zice, mă trezeam dimineața devreme și-mi puneam pe mine toate hainele lălâi pe care le aveam, straturi și straturi de haine, ca să-mi acopăr cât mai bine corpul. Pe urmă, beam bere – dimineața! –, până ajungeam destul de amorțită, încât să fiu în stare să ies pe ușă.

Maică-sa, Irene, nu pricepea de ce Julia nu-și vedea mai departe de viață. Dar ea, deși abătută cum era, terminată și cu idei suicidare, o dată pe săptămână se îmbrăca, bea zdravăn și se ducea la gară, de unde o suna pe Irene de la un telefon public și-i spunea că totul era bine și frumos.

O țigară stă uitată în scrumieră. Firișorul ei albicios de fum răspunde unor curenți de aer nevăzuți din bucătărie.

– Aș fi vrut să mor, zice. Nu reușeam să-mi dau seama cum aș fi putut merge mai departe și să-mi construiesc o viață în această lume, darmite o viață normală.

S-a gândit să se arunce în fața unui tren la gara Lichtenberg, dar simpla idee că surorile ei ar fi putut citi despre asta în ziar a oripilat-o. În schimb, a renunțat să mai mănânce.

– Mi s-a părut a fi linia de minimă rezistență, zice. Eram atât de tulburată, atât de aproape de capătul puterilor și de ce puteam suporta.

O soră de-a ei a venit să stea cu ea, s-o urmărească în privința mâncării.

– Îi datorez viața, pe bune, zice. Eu îi spuneam că mâncasem destul, dar ea îmi număra îmbucăturile și nu-mi dădea voie să mă opresc.

În ultimii șase ani, a reușit să-și termine studiile, cu pauze mai mari sau mai mici. A lucrat în diverse posturi, ca să poată să se descurce cu banii, „orice găseam și orice-mi ieșea în cale“ – ceva traduceri, într-un magazin de haine la mâna a doua, meditații particulare, iar acum, la o agenție de închirieri.

E convinsă că, în valurile de amnistieri din 1990, s-au făcut și greșeli, iar violatorul în serie a fost pus în libertate.

– Cumplit a fost că mi s-a întâmplat așa ceva exact în acea perioadă, zice. A însemnat că, până s-ajungă și la noi lucrurile bune din Vest, peste mine s-a abătut lucrul ăsta negativ – punerea în libertate a delincvenților.

A văzut un documentar care susținea că și criminali odioși fuseseră puși în libertate, în balamucul eliberării deținuților politici. Dacă bărbatul care a violat-o pe ea se număra printre cei puși efectiv în libertate sau era doar pe listă pentru eliberare (cum va fi și acum, în curând), nu schimbă cu nimic experiența Juliei: sfârșitul statului securității naționale a însemnat și sfârșitul securității ei personale. Sistemul care o ținuse prizonieră o și protejase, în felul său.

– Erau mult mai rapizi, în Est, când venea vorba să găsească pe cineva, zice.

În sinea ei și din motive deocamdată de neuitat, Julia asociază căderea Zidului cu sfârșitul a ce mai rămăsese din viața ei privată, după ce Stasi își făcuse mendrele cu ea.

Acum trebuie să plece, îmi spune, fiindcă se-ntâlnește cu sora ei.

– Da, sigur că da, zic, dar nu mă pot gândi la nimic altceva, iar ea vede că sunt blocată.

– Cred că e ceva important asta, ce faci, zice, ca și cum ar vrea să mă consoleze, și mă simt rușinată. Ca să priceapă cineva un regim cum a fost cel RDG-ist, poveștile oamenilor obișnuiți trebuie spuse. Nu numai ale activiștilor sau ale scriitorilor celebri. (Ochii ei verzi-cenușii au în ei o formă mai închisă la culoare. Când se mișcă, îmi dau seama că eu sunt aceea.) Trebuie neapărat să vezi cum s-au descurcat oamenii obișnuiți cu lucrurile astea din trecutul fiecăruia.

– Am impresia că pierd șirul a ce mai înseamnă obișnuit.

– Da, zice, zâmbind. Știu că e relativ. Noi, est-germanii, avem un avantaj, poate, în sensul că ne amintim și putem să comparăm două feluri de sisteme. (Face o grimasă și zâmbește, în timp ce-și adună țigările și bricheta și le vâră în buzunar.) Dar nu știu dacă asta-i un avantaj. Adică, vezi greșelile unui sistem – supravegherea – și greșelile celuilalt sistem – inegalitatea –, dar într-unul n-ai fi putut face nimic atunci, iar în celălalt nu poți face nimic acum. (Pufnește într-un râs amar.) Și, cu cât le vezi mai clar, cu atât te simți mai prost.

Pleacă, iar eu mă duc la fereastra din față, ca să mă uit după ea, când ajunge în fața clădirii. Îi văd creștetul capului, blond ciufulit și vulnerabil, parc-ar fi al unui copil, când se apleacă să-și bage un crac al blugilor în jambieră. Pe urmă, pune celălalt picior pe pedală și-și face vânt înainte, ca Tiresias[31] pe bicicletă.

Îl sun pe Klaus.

– Vrei să te-mbeți?

– Bineînțeles. Tu ești OK?

– Mda.

Nu mă crede, însă e un suflet empatic, și ne-ntâlnim la cârciumă.

Mă trezesc și mă doare capul dacă-l mișc. Mă uit la palmierii ofiliți din camera de zi – m-am trântit pe canapea, când m-am întors. Reflectă starea mea interioară. Mai sumbru, însă, decât îmi simt capul, gura și amărâții de plămâni distruși este un vag sentiment al regretului. Ce-am zis acolo? Încerc să mă gândesc retrospectiv și să-mi aduc aminte cine mai era în cârciumă, în afară de Klaus, și cât de beți erau ceilalți. Nu pot. Ca într-un soi de penitență cosmică, restul zilei mi-l petrec în pat.

Spre seară, mă decid să merg să înot. La piscina din apropiere, plătești o taxă de intrare în funcție de timpul pe care intenționezi să-l petreci acolo, începând de la o oră și jumătate. Asta mi se pare fără noimă (cine poate înota lungimi de bazin atât de mult?), până îmi dau seama că oamenii folosesc piscina pe post de baie publică.

Eu vreau să înot lungimi de bazin. Numai că sunt corpuri peste tot, care înoată, sau se bălăcesc, sau par să se spele de-a dreptul, direct în bazin. Culoare nu sunt. Nu există o direcție general acceptată. Oamenii avansează bras în diagonală, cu capetele afară din apă, ca

rațele. Un bărbat nu și-a dat jos de pe nas ochelarii. Copiii plonjează de pe toate laturile, iar un bătrânel se odihnește într-un colț al bazinului, jucându-se cu părul de pe-o aluniță de la subsuoară.

Simt nevoia să-mi dezmorțesc membrele și să-mi bag niște aer în plămâni. Trebuie să reușesc să fac măcar o lungime de bazin sau două. Poate că există un sistem de trecere unul pe lângă altul, de care nu știu deocamdată, ca regulile de navigație. Îmi aleg o latură a bazinului, care mi se pare mai puțin aglomerată, și încep cu niște înot liber. Dar nu reușesc nici să-mi fac mișcările în ritmul meu, pentru că trebuie să fiu atentă mereu, să n-am vreun obstacol în față. Și nu numai în față: un adolescent care înoată de-a latul bazinului se îndreaptă fix către mine. Când mă-ntorc pe partea cealaltă să respir, o fetișcană cu flotoare pe brațe sare în apă și trece razant pe lângă mine. Ridic ochii. O femeie cu un costum galben, în două piese, a pornit în direcția mea, lipăind apa cum înoată câinii, ca să-și păstreze machiajul neatins. N-am scăpare.

Mă opresc, mă țin la suprafață dând din picioare și mă gândesc care ar putea fi următoarea mea mișcare. În timp ce pun la cale un traseu, îmi trece prin minte o întrebare năucitoare: ce caut eu în acest haos, la urma urmei? În acest oraș haotic?

Femeia cu costumul galben în două piese se preface că nu m-a văzut. Ce-i asta, un pui de găină înotător? M-am săturat de locul ăsta. Ia să dau eu din brațe mai departe. Îmi trece prin minte că forța brută ar putea fi soluția câștigătoare și mă pun pe bătut apa în viteză. Nu sunt eu mare înotătoare și știu că mă aflu în Germania de Est, patria dopaților și-a solizilor, a femeilor-bărbați și a fetelor-minune, dar, pentru o clipă, sunt și eu Dawnie a noastră, sunt Shane Gould, sunt Susie O'Neill[32], sunt bătătorul de spumă uman, care face să fiarbă apa. Sfrijită gălbejită! Nici eu n-am văzut-o. *Ce naiba se-ntâmplă cu mine?*

Se-aude un fluier. Ce? Femeia-pui de găină are o mină îngâmfată; runda s-a terminat, și ea a fost declarată învingătoare. Un supraveghetor al piscinei, cu boxeri prea strâmți, vine la marginea bazinului și mi se adresează, oferindu-le, totodată, un divertisment celorlalți oameni care se bălăcesc.

– Nu se face înot aici, zice, doar scăldat.

Of, Doamne!

– Și-atunci, când pot să înot aici, în bazinul ăsta?

– Să vedem, zice. Scăldat în apă caldă e marțea; numai femei – miercurea dimineață; femei cu copii – miercurea după-masă; hidroterapie – vinerea dimineață și… da, culoare pentru înot sunt lunea, joia și vinerea, între orele 4 și 6 după-masă. La sfârșit de săptămână, e scăldat liber, cum e azi.

Înțeleg. Ies din bazin. Deci, ăsta-i haos ordonat. Avem „scăldat liber“ în cutare și cutare moment, adică uite-acum. Îngăduim căști de baie neobișnuite și bombe, zgârmatul de alunițe, spălatul și bebelușii, nu și înotul. Oriunde altundeva există ordine, în viața din Germania – chiar și handicapații sunt etichetați cu banderole galbene – auzi: galbene![33] (Menirea lor este să le atragă atenția celorlalți că purtătorii lor ar putea să aibă nevoie de ajutor, deși sunt șocante pentru vizitatorii din afară: trei puncte galbene prinse cu ace de siguranță pe haine.) Bazinul ăsta trebuie să fie subconștientul țării: balamucul din care ia naștere toată acea ordine.

Ce fac eu aici? Lumea se uită la mine. Plec, și văd că piscina de plonjat este goală-goluță. O să fiu ascultătoare. N-o să înot în perioada în care nu se înoată. Mă strecor în piscina de plonjat și stau într-un colț. Nu mă vede nimeni aici, și nu pot fi reguli pe care să le-ncalc. Ce fac eu aici?

Corpul îmi este imponderabil și picioarele parcă fac parte din alt corp. Și unul, și celelalte se văd mai scurte și îndepărtate. Și-atunci îmi vine-n minte: fac portrete de oameni, de est-germani, dintre care n-o să mai fie nici unul peste o generație. Și realizez un portret al unui oraș, după vechea linie de falie dintre Est și Vest. Toate astea folosesc împotriva uitării – și-mpotriva trecerii timpului.

Alt fluier se-aude, mult mai tare. Ridic privirile și-l văd pe supraveghetor chiar lângă mine, atât de aproape, că mi-ar fi putut vorbi în șoaptă, ca să-mi atragă atenția.

– Acesta-i bazinul de plonjoane, zice. Numai pentru cine plonjează. (Rămân mută, așa încât adaugă tot el, ca să puncteze.) Dumneavoastră nu plonjați.

Aici m-a-ncuiat. Deși nimeni altcineva nu plonjează. Dar nu pot să mă cert c-un bărbat înarmat cu un fluier și pregătit să-l folosească, așa că ies și de-acolo.

În vestiar, o femeie rotofeie, într-un soi de uniformă, îmi spune că picură apă din costumul meu de baie pe podea.

– Ăăă, da, pentru că-i ud, zic.

Vine către mine, pregătită să-mi spună ceva care să mă usture, dar îmi iau geanta de jos și plec. Prea multe reguli.

În mitologia greacă, profet orb în templul lui Apollo de la Teba, mare clarvăzător, care timp de șapte ani a fost transformat în femeie. (n.tr.)

Dawn Fraser (n. 1937), Shane Gould (n. 1956) și Susan O'Neill (n. 1973) sunt înotătoare australiene, multiple campioane olimpice. (n.tr.)

Aluzie la steaua galbenă în șase colțuri (Steaua lui David), pe care erau obligați evreii s-o poarte într-un loc vizibil, prinsă de haine, în timpul regimului nazist din Germania. (n.tr.)

Capitolul 15

HERR CHRISTIAN

Trec mai multe zile, în care activitatea mea principală pare să fie umplerea și golirea sobei. Acum sunt încotoșmănată și mă-ndrept spre gară. Lângă intrare, se află studioul unui fotograf. Întotdeauna mă uit în vitrina lui, la chipurile pe care le-a expus acolo, ca să-i văd pe localnici așa cum vor ei să fie văzuți. Are bebeluși chelboși, cu panglici în jurul capetelor; are un instantaneu de la o nuntă, cu mireasa pe-o motocicletă, parcă s-ar da la pachet; are un tânăr tuns cu creastă, care se ține mândru de prietena lui, ca și cum tocmai ar fi prins-o. Fotografiile se mai schimbă din când în când, însă și astăzi, cum o văd mereu, are una cu o femeie de o frumusețe răpitoare – atât de frumoasă, încât mă opresc și mă uit la ea de parc-ar fi vreo enigmă sau, dimpotrivă, vreun răspuns.

În tren, o altă femeie frumoasă vine și se așază față-n față cu mine. Poartă la piept un bebeluș într-un *porte-bébé*. Mă-ntreb dacă și alții observă cât de fermecătoare sunt femeile de pe-aici ori sunt obișnuiți cu ele. Bărbatul de lângă mine, turc, este absorbit și el, dar în alt sens. Își vede propria reflecție în fereastra din spatele femeii cu bebelușul, așa că scoate un pieptene din buzunar și începe să și-l treacă drăgăstos prin mustață. Tânăra mămică stă și se uită în jos, la copilaș, iar eu nu-mi pot desprinde privirile de ei doi. Când își înalță capul, văd că are un buton înfipt în nas și ochii albaștri încrucișați – foarte puțin, ce-i drept, atrași de butonul respectiv ca de un magnet.

Mă opresc la marginea parcării de mașini de la gara din Potsdam. Toți ceilalți pasageri din tren se scurg șuvoi pe lângă mine, către mașinile, tramvaiele și locurile numai de ei știute. După ce trec toți, numai eu rămân – de fapt, eu și un bărbat în blugi, rezemat de botul celui mai mare și mai negru BMW pe care l-am văzut vreodată. Îmi face semn cu mâna. El este omul meu azi – cel mai recent om al meu de la Stasi.

Herr Christian îmi strânge mâna călduros. Are un zâmbet larg și parșiv.

– M-am gândit că o tură cu mașina, zice, cu o voce afectată și tabagică, n-ar fi o idee rea, ca să v-arăt câteva dintre locurile în care ne desfășuram operațiunile.

– Minunat, zic.

Îmi deschide portiera *mașinoiului*, sprintează până-n partea cealaltă și sare și el înăuntru.

Mă uit, să-l văd mai bine. E distanță mare între noi. *Herr* Christian e trecut bine de patruzeci de ani, are o față turtită, juvenilă, și nasul i-a fost rupt de mai multe ori. Părul blond și cârlionțat îi stă parcă lipit de cap, iar ochii îi sunt mici, albaștri și jucăuși. Se uită drept la mine și-mi aruncă un zâmbet dintr-o parte a gurii, ca un gangster sau ca un înger.

– Să mergem, zice, și observ că se bâlbâie vag.

Își pune ochelarii de soare și pornește motorul. Mașina urmează drumurile cu aerul unui crucișător. *Herr* Christian o manevrează delicat, mai degrabă ca un băiat înarmat cu o jucărie, decât ca un bărbat cu așa un avantaj mare și negru. Trecem pe străzile din Potsdam, peste caldarâmuri pe care nici nu le simțim și prin fața unor clădiri grandioase, aflate într-o stare de ruină mai mult sau mai puțin avansată. Ferestrele mașinii sunt fumurii și nu ne vede nimeni aici, înăuntru.

Oprim în fața unui conac vopsit în galben, bine întreținut, cu pragurile de sus ale ușilor albe, în mijlocul unei grădini împrejmuite cu gard viu.

– Aici, zice, era ceea ce numeam „Vila de Coduri“.

Herr Christian a lucrat în această clădire, la codificarea stenogramelor după discuțiile telefonice interceptate de la telefoanele din mașini și stațiile de emisie-recepție ale poliției din Vest.

– Le primeam prin telex și le transformam în codificări, după care le trimiteam la Berlin. (Pufnește pe nas.) Codificam absolut orice vorbă, chiar și *Ja, guten Tag* („Da, bună ziua“) și ce mâncaseră la prânz. Cei de la Berlin voiau să știe absolut *tot*. Și chestia este că prindeam și o mulțime de politicieni din Vest, care vorbeau între ei.

Plecăm de lângă trotuar. Platanii înșirați de-a lungul străzilor sunt dezgoliți, cu trunchiuri împestrițate și crengi care se termină cu

cioturi acoperite de rășină coagulată. Șirurile desenează modele eterice de întuneric și lumină pe capota BMW-ului. *Herr* Christian e vorbăreț și dezinvolt. Are un deosebit simț al umorului, când îmi spune ce-a făcut el pentru Stasi. Mi se adresează pe tonul unui coleg de conspirație.

– N-am fost niciodată cine știe ce ideologic, zice.

Părăsim orașul Potsdam și ne stabilim cursul pe-o autostradă. Ajungem din urmă un Trabant verde-brotăcel, cu ferestre întunecate și o țeavă de eșapament ca un coș de fum. De-a curmezișul portierei din spate, cu litere de mână roz-neon, scrie așa: „Eu sunt coșmarul tău numărul unu“. Râdem, în timp ce trecem de el.

Când avea nouăsprezece ani și-și făcea serviciul militar, *Herr* Christian a fost convocat la un interviu, într-o cameră specială.

– Mă și miram cu ce greșisem, zice.

Bărbatul dinăuntru purta un costum și fuma țigări din Vest. L-a întrebat pe *Herr* Christian ce-și propunea să facă în viață. „Să boxez la Clubul Dinamo“, i-a spus *Herr* Christian.

„Dinamo“ era clubul sportiv al forțelor armate – și al celor de la Stasi, deci. Bărbatul din acea cameră i-a dat să semneze un angajament de a lucra pentru Stasi.

– N-a fost o problemă pentru mine, zice. Mă gândeam că mi-ar fi putut aduce și puțină aventură-n viață.

Un accident de mașină i-a pus capăt, mai târziu, carierei de boxer, însă a rămas în cadrul „Firmei“.

– Mereu am avut un simț pronunțat al datoriei de a respecta legea, zice, și mi s-a părut că era corect să procedez astfel.

Ieșim de pe autostradă și o luăm pe-un drum lăsat în paragină. Pădurea, și de-o parte și de cealaltă, e formată din pini înalți și negri, toți de-aceeași înălțime, plantați șiruri-șiruri. Mașina se ridică și coboară pe hârtoapele drumului, ca o barcă pe valuri, până ajungem la un gard metalic, de pe care o pancartă ne avertizează: „Accesul interzis!“ *Herr* Christian intră, fără să ezite. Ajungem la ceea ce pare a fi o movilă de pământ. În jurul ei, sunt risipite mai multe construcții cu aspectul unor dependințe.

Herr Christian se întoarce către mine, iar jacheta lui de piele se freacă zgomotos de scaunul de piele, parcă s-ar fi lipit între ele.

– Ăsta era buncărul destinat cadrelor de conducere Stasi de la Potsdam, în eventualitatea unei catastrofe nucleare, zice. L-am păzit o vreme și eu. Intrarea era printr-o construcție de-asta – arată către o colibă de azbociment –, intrai și coborai niște trepte, până-ntr-un complex uriaș de beton, subteran. Când l-au construit, a trebuit să mute de-aici tone și tone de pământ în camioane deghizate în transporturi de animale și să-l descarce undeva departe. Buncărul avea înăuntru tot ce-ți putea trece prin cap: mâncare, medicamente, spații de dormit, echipamente de comunicații, mese de ping-pong – dar ce n-aveau acolo!

Multe asemenea buncăre existau peste tot în RDG, pentru ca oamenii de la Stasi să se poată salva și să repopuleze pământul – cu condiția să nu uite să ia și niște femei acolo jos, cu ei.

Un polițist în uniformă verde vine spre noi. E tânăr, proaspăt bărbierit și are cu el un lup alsacian, prins în lesă.

– Ce treabă aveți dumneavoastră aici? întreabă.

Herr Christian îi spune că el a făcut de pază, pe vremea când era buncăr pentru Stasi.

– Nu știu nimic despre așa ceva, zice polițistul. Sunteți pe o proprietate federală și sunt obligat să vă invit să circulați.

Herr Christian se întoarce către mine, în mașină:

– Mă-ntreb la ce o fi folosit în prezent.

În loc s-o luăm înapoi pe drumul pe care am venit și să ieșim pe autostradă, *Herr* Christian bagă mașina pe o serie de poteci noroioase, printre pini. În mai multe locuri, șirurile de copaci sunt întrerupte, și se vede pe unde a fost Zidul, o fâșie ca o cicatrice nisipoasă prin pădure, pe care au rămas echipamente pentru mutarea pământului și turnuri vechi de pază, acum acoperite cu graffiti. Îl întreb cu ce-și câștigă existența în ziua de azi.

– Ăăă…, sunt detectiv particular, zice, oarecum sfios. Mda… fac aproximativ același lucru pe care-l făceam și pe-atunci. În această viață a mea de-a doua.

– Și cum vă merge afacerea?

– Nu merge prea bine, zice, ăsta-i adevărul. Angajamentele nu-mi vin atât de regulat cum aș vrea eu, și multe dintre ele sunt genul de

treburi – își drege glasul – cu care nu mă leg la cap – și-mi aruncă o privire piezișă pe sub sprâncene.

– Ce fel de treburi?

– Chestii conjugale, zice, întorcându-și privirile iarăși spre drum. Nu m-ating de așa ceva. Când unul din soți îl bănuiește pe celălalt de-o aventură amoroasă și vrea să-l știe urmărit. (Își aprinde o țigară dintr-un pachet de hârtie marca Stuyvesant și trage adânc din ea.) Când am început să lucrez la Stasi, eram căsătorit, dar nu eram fericiți împreună, iar eu m-am îndrăgostit de una dintre profesoarele fiului meu. Am legat o poveste de amor cu ea. Și m-am destăinuit prietenului meu cel mai bun, care s-a dovedit a fi, ca să zic așa, posesorul unui simț supradezvoltat al loialității – și le-a spus celor de la serviciu. M-au băgat la izolare trei zile. După care, m-au trimis la munca de jos, și am lucrat pe un șantier de construcții timp de un an. Supraveghetorul de-acolo mi-a spus: „Oricine poate să aibă o aventură, dar *totul* trebuie raportat“.

Stasi nu putea suporta nici măcar ca unul dintre ai săi să aibă ceva în viața lui de care ceilalți să nu știe. *Herr* Christian, însă, pare-se c-a știut întotdeauna că unele lucruri sunt făcute să fie private. Scoate pe nări două fuioare de fum, în atmosfera întunecată din mașină.

– Mi-era frică, știți, când lucram pe șantierul ăla de construcții. Știam atât de multe, fiindcă lucrasem la centrul de codificări, încât mă gândeam că erau în stare să vină după mine. Mi-era frică să nu pățesc vreun accident de circulație, sau vreun accident de muncă la serviciu, sau cine știe cum se mai putea duce la îndeplinire o sentință. (Scutură din cap.) Pur și simplu, nu vreau să mă ocup de chestii conjugale. E sub demnitatea mea.

După stagiul pe șantierul de construcții și după ce s-a căsătorit cu noua iubire, *Herr* Christian a fost acceptat înapoi în turmă și desemnat ofițer de securitate acoperit în clădirile Stasi.

– Acum ar trebui să fim foarte aproape de locul unde mi-am făcut eu cea mai mare parte din treabă, zice, Popasul de Odihnă Michendorf.

Ieșim din pădurea ordonată și tristă și-o luăm iarăși pe autostradă, până la un popas de camioane, cu aspect anodin. Clădirea principală, din beton cenușiu, are două etaje cu o cafenea la parter. Era ultima oprire de pe autostradă, înainte ca mașinile din est să intre în Berlinul

de Vest. Este și acum în folosință, vechile autocisterne fiind încremenite într-o rână în fața intrării, alături de două cabine telefonice noi de la *Deutsche Telekom*, magenta la culoare.

Coborâm și ne plimbăm puțin pe pietriș. *Herr* Christian își ridică ochelarii de soare pe creștetul capului și-și aprinde încă o țigară.

– Pe vremea mea, tot locul ăsta-l țineam sub o supraveghere continuă. Camera de deasupra, de colo, zice, arătându-mi niște lucarne întunecate, era ocupată zi și noapte. Și de-acolo, dinăuntru, aveam o vedere panoramică peste tot ce mișca pe-aici – toate vehiculele care treceau din Est către Vest. Totul era ținut într-un secret absolut. Operatorii de la pompele de motorină erau mai ales informatori, dar nici ei nu știau ce se petrecea în camera aia de sus. Aveam întotdeauna cel puțin doi inși în civil de față, pentru observație de la nivelul solului. Asta era treaba mea. Aveam un instrument de înregistrare în buzunar sau, dacă eram într-o mașină, aveam camere de filmat în faruri. Aveam echipament de ascultare, cu care puteai prinde ce se discuta înăuntrul vehiculelor. Era o cameră de filmat și-n cisterna de colo – îmi arată spre pompa de motorină –, pe care puteam s-o manevrez de la distanță, ca să obțin o imagine din prim-plan a cuiva, dacă eu mă aflam cumva în fundal. Reușeam să acoperim aproape tot ce era de acoperit.

Treaba de-aici a lui *Herr* Christian era să depisteze mașinile în care s-ar fi putut ascunde vreun est-german, încercând să evadeze. Dăm ocol popasului și ajungem de partea cealaltă. Cerul e de-aceeași culoare cu betonul clădirii; suntem prinși ca-ntr-un sandvici, între două felii de cenușiu. Vârful nasului și lobii urechilor încep să-mi pulseze de frig.

– Contrabanda cu oameni către Vest era o afacere organizată de infractori, ăsta-i adevărul –, le luau niște sume uriașe de bani bieților amărâți pe care-i scoteau fraudulos, după ce ajungeau cu ei dincolo, în jur de 20 000 de mărci vest-germane. Sau îi puneau să le plătească și înainte, cu moșteniri de familie sau cu colecții de timbre. Mașina din Vest oprea în câte un punct de pe traseul de tranzit, iar esticii o așteptau acolo, plăteau ce-aveau de plătit și se urcau în ea. Câte lucruri oribile n-am văzut! Oameni care-și drogau copiii și-i vârau în portbagaje. Am deschis un portbagaj odată și-am dat înăuntru peste o

femeie și copilul ei. Pentru că eram în civil, au crezut că eram de la organizația de contrabandiști care-i băgase pe ei acolo. Țin minte și-acum ce fericire li s-a citit pe fețe în acel moment, cât au crezut că ajunseseră în libertate. (Stinge chiștocul de țigară cu piciorul și-și bagă mâinile în buzunarul jachetei de piele, ținându-și umerii aduși în față, ca să se apere de frigul cenușiu.) Trebuie să recunosc: a fost un moment amar, pentru că sunt un om sufletist. Dar sunt și obsedat de lege și m-am gândit că făceau ceva greșit, iar eu fusesem crescut să gândesc așa încă din primele zile de la grădiniță.

– Ce urma să li se întâmple?

– I-am dus în arest la Potsdam. De-acolo, urma condamnarea. De obicei, luau câte un an jumate până la doi ani. Așa scria-n lege. Deși erau și părți amuzante în toată povestea, zice, iar din gură parcă-i iese fum în continuare, atât de frig e. Cred c-aveam singura slujbă din lume, în care trebuia să intru, în fiecare dimineață, într-un depozit și să mă decid: „Astăzi, cine vreau să fiu?“ (Râde.) Trebuia să-mi aleg o deghizare. Uneori, o făceam pe pădurarul – asta însemna o uniformă verde; alteori, pe gunoierul în salopetă, sau pe omul venit să repare instalația electrică. Cel mai mult îmi plăcea să mă dau drept turist occidental, fiindcă ținuta era de-o calitate mult mai bună – cu mănuși de piele autentică –, plus că aveam ocazia să șofez câte un Mercedes ori, cel puțin, câte un VW Golf.

Ne întoarcem la BMW-ul de-acum, iar el bagă cheia în contact.

– Dar știți care era cea mai bună? zice, întorcându-se către mine. Cea mai bună dintre toate deghizările – și-mi dă un brânci în umăr, așa, în joacă – era când o făceam pe orbul: îmi luam bastonul, ochelarii negri, banderola de pus pe braț cu trei puncte. Câteodată, aveam și-o fată pe care o țineam de braț, pe post de însoțitoare. Deși trebuia să țin minte să-mi dau jos ceasul de la mână!

Se uită de jur împrejurul spațiului pustiu al popasului, bucurându-se de amintirea muncii bine făcute. Trece o mașină pe șosea, și ce vede? Numai două siluete mici, care se urcă într-o mașină mare, la o stație de motorină.

– Da, zice *Herr* Christian, cel mai bine-i observi pe oameni dacă ești orb.

Râde pe-nfundate, își pune ochelarii negri pe nas și pornește motorul mașinăriei sale uriașe.

Capitolul 16

OMUL SOCIALIST

În august 1961, un proaspăt recrut de la Stasi, pe nume Hagen Koch, mergea pe străzile Berlinului cu o găleată de vopsea și o bidinea în mâini și trasa linia după care urma să fie ridicat Zidul. Avea douăzeci și unu de ani și era cartograf personal al secretarului general al Partidului, Erich Honecker. Spre deosebire de majoritatea șefilor de stat, Honecker avea nevoie de cartograful său personal, de vreme ce redesena hotarele lumii libere.

Koch locuiește într-un apartament ca o celulă dintr-un fagure de miere, într-un bloc turn unde locuiau o mulțime de foști ofițeri Stasi și familiile lor, înainte de căderea Zidului – și unde încă mai locuiesc. Balcoanele, toate, au fost vopsite într-o nuanță rozalie. Pe câteva dintre ele hibernează umbrele de soare, strânse bine.

Bărbatul care deschide ușa emană un fel de lumină – are fața strălucitoare, părul rărit și ochii de-un căprui-deschis. *Herr* Koch îmi zâmbește larg și-mi strânge mâna. Face un gest amplu, exuberant, de jur-împrejurul propriei persoane, ca un maestru de ceremonii de la circ. Zice:

– Bine ați venit în Arhiva Zidului!

De-a lungul coridorului, sunt atârnate fotocopii color înrămate ale unor hărți de la Stasi, cândva strict secrete. Arată diverse porțiuni ale Zidului în vedere aeriană, cu o cheie a codurilor de culori pentru turnurile de pază, locurile minate, zonele cu câini și firele capcană. Fanioane în culorile est-germane, negru, galben și roșu, sunt prinse de pereți, iar o tunică de la uniforma gărzii de elită a conducătorilor, așa-numitul regiment „Feliks Djerjinski“[34], stă etalată de niște cârlige, pleoștită ca o sperietoare de ciori. Alte suvenire obscure de-ale regimului se află în vitrine închise. Trecând pe coridor, mi se pare că zăresc un milieu croșetat în culorile naționale.

Herr Koch vorbește în timp ce mergem și, când ajungem în biroul său, îmi enumeră deja pe degete VIP-urile care au venit să-l vadă pe el și să-i vadă arhiva. În spatele biroului, exact mai sus de înălțimea capului, tronează și sclipește o stemă aurită mare, cu ciocanul și

compasul est-germane. Încăperea e tapetată cu articole de ziar înrămate. Fotografiile îl arată pe *Herr* Koch cu vizitatorii săi. Se uită direct în obiectivul aparatului, perfect ras, cu fața ca o lună plină zâmbind radios: *Herr* Koch și regina Suediei, *Herr* Koch și un actor din *Star Trek*, *Herr* Koch și Christo, artistul care împachetează clădiri.

Se simte mai mult decât confortabil în prezența reportofonului meu. Când îl întreb dacă pot să îi atașez microfonul de cămașă, mi-l ia din mână și-l fixează el însuși, ca o vedetă *rock*. Are antebrațele de un brun ca mierea, cu puțin păr pe ele.

Îl întreb cum de a făcut cerere să intre în Stasi.

– Nu, nu, nu, nu! Nu așa funcționa. Trebuia să fii ales.

După toate aparențele, era unul dintre fundamentele sistemului: Nu ne suna tu, noi te sunăm.

– Cum de-ați fost ales, atunci?

– Stați un moment, zice. Pentru dumneavoastră, e greu să-nțelegeți. Dacă nu-mi înțelegeți copilăria, nu puteți pricepe cum de-ar fi vrut cineva să lucreze la Stasi.

Nu-i chiar așa. M-am gândit mult la motivele pentru care oamenii voiau să lucreze acolo. Într-o societate scindată între „noi“ și „ei“, un tânăr ambițios poate foarte bine să-și dorească să fie parte a grupului care deține adevărul, să se numere printre cei nemolestați. Dacă n-ar fi existat niciodată un sfârșit al țării tale și dacă n-ai fi putut niciodată să pleci, de ce să nu fi optat pentru o viață liniștită și o carieră satisfăcătoare? Ceea ce mă interesează este procesul prin care se ajungea la decizia respectivă, dacă tot au rămas toate undeva în trecut. Poți să-ți revezi trecutul, acea energie care te rodea pe dinăuntru, până rămânea lucioasă și netedă ca o perlă?

– Am fost crescut așa de… – își caută cuvintele –, …așa de RDG-ist. (Pleoapele i se mișcă în sus și-n jos.) Toate lucrurile pozitive din RDG, mă recunoșteam în ele. (Se răsucește către o cutie mare de carton de pe jos, de lângă birou.) Tatăl meu m-a îndreptat în această direcție.

Caută în cutie și scoate o fotografie în sepia cu tatăl său în uniformă militară, având acea expresie pe care o au frecvent oamenii pozați în timpul serviciului militar, ca și cum ar fi deja în altă parte. Pe urmă, iarăși caută în cutie și scoate o foaie matricolă. Mi-o flutură pe la nas, și reușesc să văd numai scrisul acela de mână cu caractere gotice, de

stil vechi. Începe să citească: „Hagen a fost un elev silitor și ordonat…“ Și tot așa, îmi citește până la capăt foaia matricolă. Ne-am întors la începuturile vieții sale. Mă uit la cutie și-mi dau seama că-i adâncă. S-ar zice c-o să ne petrecem după-amiaza luând, bucată cu bucată învelită în mapă de plastic, tot ce-i în ea.

– Trebuie să înțelegeți că RDG, zice Koch, în contextul în care trăia tatăl meu și al propagandei Războiului Rece, era ca o religie. Era ceva în care am fost crescut să cred…

Vorbește cu pasiune și cu glas tare, deși stau lângă el și camera-i mică. Mă uit la el, cum gesticulează cu brațele și cu microfonul meu. Scoate și mai multe fotografii, și mai multe documente, și-l aud spunând:

– Vedeți aici că, după război, n-aveam saltele, în schimb aveam găuri în ciorapi…

Dar eu învârt pe toate fețele ideea că RDG putea fi o profesiune de credință. Comunismul, cel puțin în varianta sa est-germană, era un sistem închis de credințe. Era un univers într-un vid, care-și avea propriile iaduri și raiuri autocreate, damnările și mântuirile trăite chiar aici, pe pământ. Multe dintre damnări le căpătai, pur și simplu, pentru lipsă de credință – sau numai pentru suspiciune de lipsă de credință. Neloialitatea era calibrată în funcție de cele mai mărunte semne: antena orientată în așa fel încât să recepționeze televiziunea din Vest, drapelul roșu nearborat la fereastră de 1 Mai, cineva care spunea vreun banc nesărat despre Honecker, numai ca să-și păstreze intactă sănătatea mentală.

O țin minte pe Sora Eugenia de la școală, cu degetele ei ca niște cârnăciori strânși unul în altul, explicându-ne „saltul de credință“ care ni se cerea, pentru ca universul închis al catolicismului să capete o brumă de sens pentru noi. Degetele ei rozalii și nefirești făceau saltul, în timp ce noi, copiii, ne înfruptam din „roadele Sfântului Duh“ – o banană pentru mântuire, țin minte –, iar eu n-aveam altceva în minte decât o persoană ca un cârnat, un om care făcea pasul în gol de pe muchia unei faleze, convins, în orice moment, că mâna lui Dumnezeu avea să-l prindă în cădere. Sentimentul că putea să existe cineva care să-ți cerceteze valoarea interioară era totuna cu violența ideii în sine că așa ceva poate fi măsurat. Dumnezeu vedea înăuntrul tău și

socotea dacă aveai suficientă credință, ca să te salveze de la prăbușire. Și Stasi vedea înăuntrul vieții tale, doar că avea mult mai mulți fii pământești, pe care să se bazeze.

Republica Democrată Germană, în cei patruzeci de ani de existență, s-a străduit din plin și să creeze Omul German Socialist, și să-i facă pe ceilalți oameni să creadă în el. Germanul Socialist urma să fie diferit de Germanul Nazist și de Germanul (Capitalist Imperialist) din Vest. Istoria era prezentată ca o succesiune de salturi evolutive inevitabile către comunism: de la statul feudal, trecând prin capitalism și, apoi – în cel mai mare salt înainte făcut vreodată – ajungând la socialism. Nirvana comunistă era lumea viitorului. Prin minte îmi fulgeră schemele darwiniste, care arată omul pe o scară a pozițiilor din ce în ce mai verticale și cu tot mai puțin păr pe corp: maimuța – omul de Neanderthal – omul de Cromagnon – omul modern. Acum, aici, în fața mea, se află Omul Socialist, amabil, calm și foarte, foarte vorbăreț.

Herr Koch se apleacă iarăși spre cutia de carton, în timp ce eu mă întreb dacă și-a dorit vreodată să fie un elev turbulent și dezordonat, în locul unuia silitor și ordonat; dacă asta l-ar fi salvat de la căratul acelei cutii explicative prin viață.

– Povestea mea este produsul direct al poveștii tatălui meu.

Hagen Koch îmi întinde iarăși fotografia tatălui său, Heinz Koch, care se uită spre mine din prima parte a secolului XX. Are aceiași ochi căprui ca și fiul său, dar un chip mai prelung, mai nesigur.

Heinz Koch s-a născut într-un sat din Saxonia, în ziua de 5 august 1912, și a crescut acolo ca fiu al croitorului din sat. Într-o zi, pe când avea șaisprezece ani, s-a întors acasă de la școală în fugă, tulburat, cu foaia matricolă în mână. Acolo scria, în spațiul pentru „Nume“: „Koch, Heinz, nepot al meșterului croitor“. Hagen Koch scoate din cutie o foaie matricolă îngălbenită.

– Asta s-a întâmplat pe 23 martie 1929, zice, scuturând hârtia. În acea zi, tatăl meu a aflat că era nelegitim – sora lui cea mare era, de fapt, mama lui!

Heinz a fost uimit când și-a dat seama că toată lumea îl mințise: „Cu toții mi-ați ascuns atât timp treaba asta?“

– Cine era tatăl lui, de fapt? întreb.

– Ajung și la asta, zice Hagen Koch. Potrivit codului moral german de la vremea aceea, să fii copil nelegitim era ceva cumplit, umilitor.

Heinz Koch a fost imediat ostracizat de colegii săi și a trebuit să părăsească școala. S-a hotărât să se înroleze în armată, sperând că uniforma i-ar fi putut ascunde stigmatul nașterii. În septembrie 1929, s-a înscris pentru un serviciu militar de doisprezece ani.

A căpătat, însă, mai mult decât ce scria în contract. Când urma să-i expire termenul, în octombrie 1941, se afla staționat în Franța, în cadrul forțelor de ocupație naziste, și nu putea fi lăsat la vatră. În mai 1945, după ce Berlinul a capitulat, sergentul-major Koch a reușit, cum necum, să ajungă înapoi la Dessau, la nevasta și cei doi copilași ai săi. A călătorit printr-un peisaj ciuruit de cratere, a trecut prin orașe făcute praf și pulbere, cu țevile și canalizările dezgolite pe străzi. Oamenii erau înnebuniți de durere și de secretomanie. Pădurile și drumurile colcăiau de refugiați, de criminali de război, de grupuri de haimanale care puneau bombe și de forțe aliate, care începuseră deja Războiul Rece, înainte să se fi terminat de-a binelea cel fierbinte. La Dresda, lui Heinz Koch i s-a părut că simțea miros de carne putrezită. Dar, la numai o săptămână după încheierea războiului, ajungea acasă. La Conferința de la Potsdam, orașul Dessau le-a revenit rușilor. Ei l-au eliberat din serviciul activ.

Hagen Koch vorbește, bagă mâna în cutia lui cu documente, iar vorbește. Pe urmă, se apleacă în față, ca și cum ar vrea să-mi furnizeze o informație cu greutate. Îi miros loțiunea după-ras.

– La 1 septembrie 1945, zice, Comandamentul sovietic i-a eliberat lui Heinz Koch un permis de circulație pe bicicletă.

– De ce le trebuia oamenilor permis ca să meargă cu bicicleta? întreb.

– Pentru că puteau duce mesaje! Puteau răspândi vești!, exclamă Koch. Nu existau alte mijloace de transport. Oamenii pe biciclete puteau evita punctele de control, puteau ține reuniuni secrete.

E clar că atmosfera paranoică de control se instalase de la bun început, sub ruși. Oricum, deja îmi fac griji despre nivelul de detaliu până la care coborâm. Arunc o privire pe furiș la cutia lui fără fund, întrebându-mă dacă ne afundăm în toată mocirla de amorul artei sau

există, cumva, un rost al poveștii cu bicicleta. După care, întorcându-și fața de la mine, ca să depună documentul înapoi în cutie, zice:

– Dar, înainte de asta, vă dați seama, trebuia să-i cerceteze dosarul, ca să verifice că nu era vreun om rău.

Ăsta să fie rostul? Are *Herr* Koch de gând să folosească probele existente – în acest caz, un permis de bicicletă –, pentru a construi sau confirma o narațiune despre nevinovăția tatălui său pe durata războiului? E clar că există o parte a trecutului care nu poate fi definită precis cu fapte sau documente. Singura dovadă este un permis de mers cu bicicleta.

Îndată după sfârșitul războiului, Aliații și-au împărțit dușmanul înfrânt. Englezii, americanii și, mai târziu, francezii au preluat părțile de vest ale Germaniei, rușii luând landurile răsăritene Turingia, Saxonia, Saxonia-Anhalt, Mecklenburg-Pomerania de Vest și Brandenburg. Berlinul a fost și el împărțit, la fel, între învingători: cartierele vestice la englezi, americani și francezi, cartierele estice la sovietici. Dar, de vreme ce orașul era situat în mijlocul zonei răsăritene, cartierele sale de vest au devenit o insulă ciudată de administrație democratică și economie de piață, într-un peisaj comunist.

În zonele lor, puterile occidentale s-au pus pe capturat naziști de frunte și au instaurat sisteme democratice de guvernare: un sistem de landuri federale, o împărțire a puterilor politică, administrativă și judiciară și garantarea proprietății private. În 1948, au predat instituțiile acestea nou-create Republici Federale Germane (Germania de Vest), odată cu o injecție masivă de fonduri, în cadrul Planului Marshall american.

Rușii au administrat direct părțile răsăritene ale Germaniei, până la crearea statului satelit Republica Democrată Germană, în 1949. Producția s-a văzut naționalizată; fabricile și proprietățile i-au fost predate statului; sistemele medical, locativ și alimentar au devenit subvenționate. A fost instituit un sistem monopartit, având un atotputernic serviciu secret, pe care să se sprijine. Rușii, în schimb, după ce au refuzat oferta de capital american, au exploatat producția est-germană în interes propriu.

Au golit fabricile de mașini și de echipamente, pe care le-au expediat în Uniunea Sovietică. Totodată, au pretins o retorică a „frățietății comuniste“ din partea est-germanilor, pe care-i „eliberaseră“ de fascism. Oricare ar fi fost istoriile lor personale și loialitățile private, oamenii care trăiau în această zonă au fost obligați să treacă de la statutul (retoric, în cel mai bun caz) de naziști azi, la cel de comuniști înfrățiți cu foștii lor dușmani, mâine.

Și, mai mult sau mai puțin peste noapte, germanii din landurile răsăritene au fost făcuți – ori s-au făcut ei înșiși – nevinovați de nazism. S-ar fi zis că ei credeau cu adevărat că naziștii veniseră din și se întorseseră în zonele vestice ale Germaniei și că erau, într-un fel sau altul, altceva decât ei, est-germanii – ceea ce n-avea nimic de-a face cu adevărul. Atât de rapid a fost refăcută istoria, și atât de bine a reușit această rescriere, încât se poate spune, fără exagerare, că est-germanii nu simțeau pe-atunci – nu simt nici acum – c-ar fi fost și ei, ca toți germanii, răspunzători de regimul hitlerist. Această răstălmăcire a istoriei ar trebui să treacă drept una dintre cele mai fabuloase manevre de deculpabilizare din tot secolul.

La Dresda, pe un pod albastru de peste fluviul Elba, am văzut o placă odată, care comemora eliberarea est-germanilor de agresorii lor naziști, de către sovietici, frații lor. Am privit-o multă vreme: era mică și înnegrită de funinginea din aer. M-am întrebat dacă o fi fost pusă acolo imediat după sosirea sovieticilor în Germania înfrântă sau fusese lăsat să treacă un timp anume, până când lucrurile au început să fie rescrise.

Ca să întemeiezi o țară nouă, cu valori noi și cetățeni socialiști proaspăt ieșiți din malaxor, trebuie să începi cu începutul – cu copiii. Profesorii de școală din regiunile răsăritene au fost imediat concediați, fiindcă se ocupaseră cu educarea copiilor în valorile regimului nazist. Era necesar să fie instruiți profesori socialiști. Autoritățile au elaborat scheme de pregătire de șase luni pentru „profesori ai poporului“, care, după aceea, mergeau să predea în școli. Până în februarie 1946, Heinz Koch, deși el însuși nu terminase școala, era profesor titular în satul Lindau, la treizeci de kilometri de Dessau.

În octombrie același an, în Germania de Est, au avut loc primele alegeri „libere și democratice“. Adevărul este că alegerile s-au ținut în mod regulat, pe toată durata existenței Germaniei de Est. Pe buletinele de vot erau trecuți reprezentanți ai tuturor partidelor importante – în realitate, copii în oglindă ale partidelor existente în Germania de Vest. Existau creștin-democrați (CDU) de centru-dreapta, liberal-democrați (FDP-ul de mai târziu) și comuniști (SED). Tur după tur de alegeri, televiziunea transmitea rezultatele și, întotdeauna, cu procentaje copleșitoare, comuniștii erau votați și iar votați la putere. Majoritățile sfidau credibilitatea: 98,1 la sută, sau 95,4 la sută, sau 97,6 la sută.

Nimic din toate acestea nu era evident, însă, în 1946. La vremea respectivă, era posibil – pur și simplu, posibil – să ia naștere, cum necum, un stat socialist, care să fie la înălțimea termenului „democrat“ din propria-i denumire. Cu toții trecuseră prin iadul de pe pământ; nu meritau și ei niște rai? Visurile oamenilor fuseseră ciuntite de suferință, reduse la forme ascuțite și clar definite.

Heinz Koch a pus bazele sucursalei din Lindau a liberal-democraților și a candidat în alegeri pentru postul de primar. La el, acolo, în septembrie, apusurile de soare se prelungesc, lumina de amurg pătrunzând printre frunzele aflate în continuare pe crengi. Chiar și în acea țară făcută praf și pulbere, tot mai era loc de speranță. La urma urmelor, iată, se țineau alegeri: existau partide, existau candidați, se făceau campanii la nivel local și se organizau secții de votare.

Și exista un buletin de vot, pe care numele candidatului prezentat de Partidul Comunist era trecut în capul listei. Și poate că era doar o coincidență, dar alături de numele candidatului, „Paul Enke“, nu scria: „candidat din partea SED“, ci direct: „Primar“.

Chiar și așa, după numărătoarea voturilor, a fost limpede că Heinz Koch câștigase alegerile. Lindau era o comunitate mică: liberal-democrații au adunat 363 de voturi, SED avea 289, iar CDU – 131. Oamenii nu mai voiau dreapta sau stânga – voiau de la mijloc, nici-nici.

– Dar comunistul Enke, zice Hagen Koch, era președintele comisiei electorale. Iar Enke a convocat imediat o ședință la primărie, „pentru evaluarea votului“.

Sala primăriei era plină de femei, unele cu copii. Erau și câțiva bătrâni, dar tineri sau de vârstă medie, nu era mai nimeni. Enke le-a urat bun-venit, după care s-a uitat peste sală și a întrebat pe toată lumea: „Ei, și? Unde vă sunt bărbații?“

A urmat un moment de tăcere și de frecat pe scaune.

„Căzuți în război“, a răspuns cineva.

„Dați dispăruți“, a zis o altă voce.

„Nu știu“, a zis o femeie, pe un ton calm.

După care, tocmai din spatele sălii, a răsunat o voce:

„Soțul meu e prizonier de război în Rusia“.

Enke a profitat de ocazie: „Câți dintre bărbații voștri sunt în lagăre de prizonieri de război?“, a vrut să știe, așa că mâinile au început să se ridice, la început mai timid, apoi din ce în ce mai multe. „Ia spune-mi“ – a întrebat-o Enke pe o femeie care stătea mai în față –, „câtă vreme a fost soțul tău în armată?“

„Un an“, a zis ea.

Răspunsurile au început să curgă de peste tot din sală: cinci ani, trei ani, șapte ani.

„Și pentru asta v-au fost luați prizonieri de război?“

„Așa s-a-ntâmplat“, a zis o femeie.

„Și-atunci, vă-ntreb“, a zis Enke, „vi se pare corect ca bărbații voștri, care au fost în armată trei ani, cinci ani, șapte ani să fie la închisoare, în timp ce sergentul-major Koch aici de față, în dreapta mea, care a slujit acea armată fascistă, imperialistă, timp de șai-spre-ze-ce ani, să scape basma curată? Nici măcar o singură zi de pedeapsă?“

– Ei, și-n felul acesta, zice *Herr* Koch, tatăl meu a fost condamnat la șapte ani într-un lagăr de prizonieri de război.

– Cum? Așa, pur și simplu? întreb, dar *Herr* Koch e de-acum agitat.

– Au venit rușii să-l aresteze. Așa funcționau lucrurile. Și oamenii au zis că era corect să se întâmple așa. Dacă soțul meu e deținut acolo, să fie și el.

Între 1945 și 1950, poliția secretă sovietică a băgat la închisoare prizonieri de război, naziști și alții, cum era infanteristul Heinz Koch, care le-ar fi putut sta în cale sovieticilor, la un moment dat. Au refolosit lagărele de concentrare naziste de la Sachsenhausen și Buchenwald, și altele, de prin alte părți, iar când s-au umplut până la

refuz, au construit alte închisori sau, dacă nu, i-au trimis pe oameni în Rusia. Estimarea sună astfel: în jur de 43 000 dintre acești oameni au murit de boli, de foame sau de forme diferite de violență – după război. La Lindau, localnicii i-au ajutat pe învingători să-i pedepsească pe semenii lor și au considerat că era corect așa.

După aproape o lună de arest, pe 22 octombrie 1946, Paul Enke a venit să-i facă o vizită prizonierului. Heinz Koch a crezut că-i sunase ceasul. Enke l-a abordat pe un ton cu totul neobișnuit:

„Din câte știu, azi e ziua soției tale“, i-a spus.

„Da.“

„N-ar fi o surpriză plăcută pentru ea, de ziua de naștere, dacă i-ai veni acasă? Cum ți se pare asta?“

Heinz Koch a rămas încurcat. El se pregătise pentru deportare, în tot acest timp. A întrebat:

„Se… poate așa ceva?“

„Sigur că se poate. Doar sunt primar, ce spun eu se face.“

A urmat un moment de tăcere, după care lucrurile s-au lămurit:

„Care sunt condițiile?“, a vrut să știe Heinz Koch.

„Stai calm, tovarășe, stai calm. E foarte simplu, zău. Tot ce trebuie să faci este să pleci de la liberal-democrați și să treci la noi. Să te faci membru al Partidului Socialist Unit. De îndată ce se-ntâmplă asta, pot să te iau acasă. Adevăru-i c-aș putea să te iau acasă chiar de azi.“

Hagen Koch se uită la mine atent.

– Dumneavoastră ce-ați fi făcut? mă-ntreabă. Cum ar fi trebuit să procedeze tatăl meu?

– S-aleagă soția, bineînțeles, și viața împreună cu ea, zic.

Herr Koch mă privește mulțumit, zâmbește, încuviințează din cap și scutură microfonul.

– Așa că, zice, de ziua nevestei lui, Heinz Koch a schimbat partidele și-a plecat acasă.

Iată cum și-a lichidat opoziția partidul comunist din Lindau și, totodată, l-a instalat pe omul său ca profesor la școala primară din localitate, sub amenințarea deportării într-un lagăr de prizonieri de război. L-au pus acolo unde puteau sta cu ochii pe el – doar era o singură școală în sat și copiii tuturor membrilor de Partid învățau în acea școală.

Mai târziu în același an, Hagen a început și el școala. Heinz Koch îi învăța pe toți elevii doctrina comunistă, inclusiv pe băiețelul său. Ajunsese un bun educator de cetățeni socialiști, în numele unui regim care fusese la un pas de a-i distruge și familia, și viața.

La sfârșitul lui 1946, comuniștii au înființat organizația pentru tineret *Junge Pioniere* (Tinerii pionieri), menită să le insufle copiilor iubirea de Marx și de țară. Pentru cei puțin mai mari, a fost înființată organizația Tineretul German Liber. Cele două erau imagini în oglindă ale echivalentelor naziste: *Pimpfe* (Ștrengarii), pentru copiii mici, și *Hitler Jugend* (Tineretul Hitlerist), pentru adolescenți. Oamenii glumeau că Tineretul German Liber și Tineretul Hitlerist semănau atât de bine, încât numai culoarea eșarfelor de la gât îi deosebea. În ambele organizații, se țineau întruniri, se defila cu torțe, se făceau jurăminte de supunere și o ceremonie de confirmare pentru cei de treisprezece ani, la care se aprindeau lumânări și se rosteau incantații cu aer de rugăciuni.

Toți copiii mici trebuiau să devină *pionieri*. Dar, pentru sătenii din Lindau, această măsură a venit prea devreme. S-au cutremurat când și-au văzut iarăși copiii aliniați și puși să mărșăluiască și au refuzat să și-i îmbrace iar în uniformă, pentru oricine ar fi deținut puterea pe moment. Heinz Koch a fost arestat și băgat înapoi la beci.

Enke a zis: „De ce s-ar înscrie ceilalți copii, dacă fiul profesorului nu se înscrie?“ Heinz Koch trebuia neapărat să dea un exemplu cu propriul fiu. A fost eliberat și a primit o nouă șansă de a dovedi pentru ce motiv merita să nu fie deportat.

Herr Koch se întoarce către cutia lui și scoate o mică eșarfă albastră.

– Așa se face c-am fost primul copil care a purtat această cravată la gât, pe 13 decembrie 1946.

Rezultatul a fost că Hagen Koch a devenit un *Musterknabe* (Băiat model), numai bun de pus pe un afiș pentru noul regim.

Privirea mi-a rătăcit pe peretele din spatele lui. Alături de stema aurită, este atârnat un calendar care înfățișează trupul unei femei dezbrăcate, într-o pădure. Fotograful i-a scos din cadru capul și picioarele mai jos de genunchi. Sub ea, scrie: „Zonă sălbatică“.

Herr Koch se întoarce iarăși la cutia lui, la colecția de talismane stranii dintr-o lume dispărută.

– Haideți să v-arăt acest gândac, zice.

Scoate un afiș, pe care-l desfășoară: „OPRIȚI GÂNDACUL AMERICAN!“ – scrie cu majuscule în partea de sus. Dedesubt, este un desen care înfățișează un copil ținând în mână o lupă, apropiată de pământ. Sub lupă, este un gândac având o față umană și dinți mari, tot de om. Gândacul poartă o jachetă în culorile drapelului american, iar fața este a președintelui Harry Truman.

– Astea erau peste tot prin școala noastră, zice, și-mi explică de ce.

În 1948, sovieticii au decis că se săturaseră de insulița de imperialism capitalist, care era Berlinul de Vest. Colcăia de spionii țărilor inamice. Era un cap de pod al Aliaților, pe tărâm socialist. În cadrul unui adevărat asediu modern, Stalin a tăiat căile de aprovizionare terestre care traversau Germania de Est către Berlinul occidental. În noaptea de 24 iunie 1948, a fost oprită centrala de curent electric est-germană, care alimenta partea vestică a orașului. Vest-berlinezii urmau să fie lichidați prin înfometare, pe întuneric.

Dar Aliații n-au vrut să-i abandoneze pe cei două milioane de vest-berlinezi. Timp de peste un an, din iunie 1948 până în octombrie 1949, au menținut orașul în viață pe cale aeriană. În perioada respectivă, avioanele americane și britanice au efectuat un număr de 277 728 de zboruri prin spațiul aerian sovietic, parașutându-le oamenilor din Berlinul de Vest baloturi cu alimente, îmbrăcăminte, țigări, medicamente, combustibil și echipamente, inclusiv componente pentru construcția unei noi centrale de produs electricitate.

În Vest, avioanele au devenit cunoscute sub denumirea de *Rosinenbomber* (bombardiere cu stafide), pentru că aduceau mâncare. Dar în Est, lui Hagen Koch și colegilor săi de clasă li se spunea că avioanele dușmane împrăștiau gândaci de Colorado peste câmpurile est-germane, când treceau pe deasupra lor, ca să distrugă recoltele.

– Lindau era practic pe culoarul de zbor – avioanele treceau peste capetele noastre zi și noapte, zice Koch. În felul acesta, ne-am făcut o imagine despre inamic: într-un loc unde oamenii nu primesc nici o veste din afară, n-au nimic altceva în care să creadă.

– Bine, dar de ce era credibil că americanii ar face așa ceva? întreb.

Părea greu de crezut că o superputere nucleară s-ar fi apucat să încarce avioane întregi cu frunze infestate cu gândaci vii, după care ar fi pornit să traverseze Atlanticul, cu ei cu tot.

– Pentru că tocmai ce bombardaseră Dresda pân-o făcuseră una cu pământul! exclamă *Herr* Koch. Centrul acela minunat de cultură germană! N-avea nici o noimă! Și mai aruncaseră și două bombe atomice peste Japonia! Erau, evident, răul întruchipat! Ce alte dovezi vă mai trebuie?

Bombe, arme atomice și acum o plagă de inspirație biblică.

– Vă spun cum funcționează propaganda, continuă. Și cum am crescut eu.

La vremea respectivă, încă mai existau rații. Zahărul se găsea cu greu, iar dulciurile preparate erau un lux. În schimb, exista o schemă stimulentă pentru copii.

– Pentru fiecare gândac pe care-l colectam, căpătam recompensă o centimă. Pentru fiecare larvă, o jumătate de centimă. Iar pentru fiecare o sută, căpătam zece rații de zahăr! Așa că noi, copiii, mergeam pe câmpuri în fiecare minut liber pe care-l aveam, să culegem gândaci și larve, gândaci și larve. Îi predam și ne pricopseam cu mai multe dulciuri decât puteam să mâncăm!

În mintea lui Hagen Koch, dulcele gust al răsplății se leagă de zădărnicirea complotului american de sabotare a recoltelor de cartofi și de înfometare a poporului său. Această poveste – cu insecte, cu dulciuri și confecționarea unui dușman – este și povestea confecționării unui patriot.

Feliks Edmundovici Djerjinski (1877–1926), revoluționar bolșevic, șef al primelor servicii secrete sovietice, Ceka și GPU (n.tr.)

Capitolul 17

TRASAREA LINIEI

– Așa se face c-am ajuns, pe 5 aprilie 1960, la Ministerul Securității Statului, zice *Herr* Koch, aproape înghițindu-și cuvintele. Patru zile mai târziu, a fost făcută această fotografie.

În poză, se vede un tânăr în uniforma cenușie de la Stasi, ferchezuit și tensionat, stând în spatele unui pupitru enorm. Hagen Koch își ținea discursul de proaspăt recrut: de ce vreau să-mi protejez și să-mi apăr patria. A rostit un jurământ: „La ordinul statului muncitorilor și țăranilor, mă angajez, dacă este necesar, să-mi dau viața… ca să-l apăr împotriva dușmanului… disciplinat și oriunde…“ Toată șefimea era de față. Mielke asista și el.

Pe urmă, Koch a rămas într-un grup informal, împreună cu comandantul său. Ceilalți recruți se prefăceau relaxați, dar încercau să se facă observați în același timp. Dintr-odată, Koch a simțit că toate privirile erau ațintite către el – plus o mână pe umăr. S-a întors. Era Mielke.

„Care-i pregătirea dumitale, tinere?“

„Desenator tehnic.“

Mielke i s-a adresat comandantului lui Koch: „Vreau s-aveți grijă de acesta. De cariera lui. E genul de care avem nevoie.“

– Și iată cum, zice *Herr* Koch, am fost ales și cules din marea masă cenușie. (A fost făcut imediat director al Oficiul de Proiectare pentru Cartografie și Topografie.) Habar n-aveam, zice. Pregătirea mea era ca desenator tehnic de mașini. Ce știam eu de hărți?

În vara lui 1960, la scurtă vreme după ce se angajase la Stasi, Hagen Koch s-a îndrăgostit de o fată din Berlin. Ea nu fusese la *Pioniere*, nici la Tineretul German Liber și sigur nu era membră de Partid, dar nici radicală nu era. *Herr* Koch zâmbește și parcă-mi face cu ochiul:

– Mi-am ales nevasta după aspectul exterior, nu după convingerile politice.

Mă surprind întorcând privirile, care mi se opresc pe calendarul cu femeia goală. Nu mă pot uita în ochii ei, fiindcă-i lipsește capul. Mă uit, în schimb, la harta cu Tasmania, suprapusă pădurii.

Stasi știa totul. Șeful l-a chemat pe Koch și i-a spus: „Fata asta nu e potrivită. Avem planuri mari cu tine, iar micuța ta e… RDG-negativă.“

De partea lor, părinții fetei erau oripilați: băiatul era dintre *ăia*. Imediat ce ea a împlinit optsprezece ani, au fugit împreună. Asta se-ntâmpla pe 21 iulie 1961.

Herr Koch se întoarce și face un semn cu mâna spre calendar. Pufnește în râs:

– Ați observat ăsta, nu-i așa?

– Îhîm…

– Știți ce este?

– Cum adică? întreb.

– Acesta e calendarul gărzilor de frontieră ale Republicii Democrate Germane, zice. Știți de ce e special?

– Nu.

– Acest calendar a fost tipărit la mijlocul anului 1990. *După ce* a căzut Zidul. A fost tipărit pentru că, nici măcar atunci, în ceasul al doisprezecelea, oamenilor de aici nu le venea să creadă că națiunea lor avea să înceteze, pur și simplu, să mai existe. În ciuda tuturor evidențelor, se gândeau că RDG avea să meargă mai departe ca stat independent, având armată și pază de frontieră proprii. Iar această pază de frontieră avea și ea nevoie de un calendar propriu cu fetițe.

– Când a fost construit Zidul, în 1961, credeam că era ceva ce trebuia să facem, fiindcă eram furați ca-n codru, zice *Herr* Koch. RDG era obligată să se apere de toți escrocii, paraziții și speculanții din Vest.

Datorită subvențiilor, prețurile erau mai mici în Est – dar și salariile.

– Înainte să existe Zidul, oameni gândeau așa: de ce să stau eu și să lucrez în Est, când aș putea câștiga mai bine în Vest? zice. Așa că treceau la ceilalți, în fiecare zi, și-și ofereau acolo puterea de muncă, de care noi aveam atâta nevoie aici, să reconstruim. Pe urmă, la punctele de control, când se-ntorceau acasă, își schimbau mărcile vestice pe mărci estice, la o rată de schimb de cinci la unu! Vă imaginați? (Zice asta, ca și cum ratele de schimb ar fi un fel de

voodoo cu bani.) Se-ntorceau aici, numai că acum erau în stare să ne cumpere tot ce-aveam. Și nu numai asta, dar mai cumpărau și pentru prietenii pe care și-i făcuseră în Vest – dimineața, îi vedeam pe oamenii ăștia îndreptându-se spre locurile lor de muncă, și aveau rucsacurile burdușite cu pâinea noastră, untul nostru, laptele, ouăle și carnea noastră. Ceva trebuia făcut, pentru a-i opri pe oameni să se strecoare prin această gaură de șoarece, care exista în RDG.

Pe lângă faptul că plecau să lucreze în sectorul occidental în fiecare dimineață, sute și, mai târziu, mii de refugiați au început să părăsească de-a binelea sectorul răsăritean. În 1961, în jur de două mii de oameni părăseau Berlinul de Est în fiecare zi, trecând mai întâi în Berlinul de Vest.

Koch zice că pe-atunci avea o gândire ortodoxă.

– Oamenii ăștia se eschivau de la munca susținută, care se cerea făcută aici, pentru a construi un viitor mai bun pentru ei înșiși – voiau să se bucure de viețile lor exact aici, exact acum.

Era ca și cum ar fi fost vorba de un eșec moral, de o cădere din sfera religioasă: cine erau acești oameni, ca să-și dorească să culeagă ceva ce nu semănaseră?

Republica Democrată Germană sângera, ca la o hemoragie.

– Și nu plecau numai muncitorii simpli! Și doctorii plecau, inginerii, oameni cu carte în general. RDG le plătise studiile, iar ei acum își permiteau să se lase atrași de ispita Vestului.

Așa că Ulbricht, povestește *Herr* Koch, care era șeful statului, a decis că era nevoie să fie construit un „mijloc de protecție antifascistă“. Întotdeauna mi-a plăcut această formulă, pentru că are în ea ceva ce ține de profilaxie – protejarea est-germanilor de boala vestică a materialismului superficial. Și urmează toată logica de a închide oamenii liberi, pentru a-i ține la adăpost de infractori.

În noaptea de duminică, 12 august 1961, armata est-germană a desfășurat role de sârmă ghimpată de-a lungul străzilor care mărgineau sectorul răsăritean, amplasând santinele din câțiva în câțiva metri. Când s-a luminat de zi, oamenii s-au trezit că nu mai aveau cum să ajungă la rude, la locul de muncă și la școli. Unii au încercat să forțeze bariera cu ghimpi. Alții, care locuiau în apartamente ale căror ferestre dădeau chiar peste linia de frontieră, s-

au apucat să sară de sus în păturile ținute întinse de vest-berlinezi, pe cărarea de dedesubt. Atunci, soldații i-au obligat pe rezidenți să-și zidească ferestrele. Au început cu cele de mai jos, forțându-i pe oameni să sară de la înălțimi din ce în ce mai mari.

Herr Koch a fost chemat la garnizoană pe 13 august, ziua în care a fost ridicat Zidul. Era stare de urgență și urmau să rămână în alertă.

– După două zile, am fost convocat la comandant. S-a uitat la bocancii mei și i-a declarat prea uzați pentru misiune. Mi-a ordonat să însoțesc un grup de persoane, din care făcea parte și Honecker, pe traseul pe care fusese desfășurată sârma ghimpată și unde începea deja să fie Zidul. Și mi-a ordonat să-mi iau o pereche de bocanci noi. Era o zi obișnuită de vară. Când ne-am apropiat de locul unde mai târziu a fost punctul de control Charlie, în partea de vest era o mulțime de protestatari care strigau la noi. Eu stăteam cu piciorul stâng în est, cu dreptul în vest și-mi trasam linia albă de-a curmezișul străzii. Eram concentrat la linie, nu la ce se-ntâmpla în jurul meu. Îmi spuneam, în sinea mea, că toți cei din vest erau dușmani, jefuitori și profitori.

Pe urmă, *Herr* Koch a parcurs, cu Honecker și ceilalți, toată lungimea frontierei prin mijlocul orașului, preț de vreo cincizeci de kilometri. Mă și mir că nu are mai multe de spus despre acea zi, care poate fi considerată punctul de pornire al obsesiei lui.

– Aveam doar douăzeci și unu de ani, zice. Mă concentram doar la treaba mea, să trasez linia – după care adaugă: A doua zi, abia mă mai puteam ține pe picioare. Știți cum e cu bocancii noi. (Se apleacă în față.) Mă-ntreabă lumea de ce n-am trecut acea linie, chiar în timp ce-o trasam de-a lungul străzilor. De ce n-am făcut un pas, pur și simplu, în partea de vest și nu m-am dus unde vedeam cu ochii? Pentru că eram îndrăgostit! Mă-nsurasem de trei săptămâni. Așa încât, bineînțeles, m-am întors la proaspăta mea soție, nu-i normal așa? La fel ca tatăl meu: și el s-a întors la nevasta lui, și eu m-am întors la a mea.

Atât doar că *Herr* Koch senior se întorsese la familie sub amenințarea deportării într-un lagăr de prizonieri de război. Hagen

Koch nu avea nevoie de amenințări: bine pregătit de tatăl său, devenise Omul Socialist.

Zice că el e singura persoană în viață care poate prezenta Zidul, cu documente, fotocopii și fotografii, dinspre latura de est. Poate că asta se-ntâmplă, fiindcă majoritatea oamenilor de pe acea parte a Zidului vor să-l uite. Ba chiar, se pare că majoritatea oamenilor de pe ambele părți vor acum să pretindă că Zidul nici n-a existat vreodată. A fost ras de pe fața pământului atât de repede, că practic nu mai există nici urmă de el pe străzi. Doar o mică parte din secțiunea cea mai viu colorată a rămas în picioare, ca o piatră de căpătâi bătătoare la ochi.

În 1966, Heinz Koch a dat de urma tatălui său biologic, stabilit în Olanda. Bunicul a venit în RDG, cu o viză valabilă o zi, ca să-și întâlnească fiul. A venit ca un turist oarecare.

– Și, fiindcă eu eram la Stasi, tatăl meu, în vârstă de cincizeci și patru de ani, a fost dat afară, și-a pierdut slujba, zice Hagen Koch.

– Fiindcă vă era o rudă apropiată, însemna că n-avea voie să aibă *Westkontakte* – „legături cu Occidentul“?

– Fiindcă nu le spusesem despre vizită. (Stasi trebuia să știe totul despre familiile tuturor, și cu atât mai mult despre cele ale propriilor oameni.) Atunci mi-a povestit pentru prima oară, tatăl meu, despre faptul că era copil nelegitim, despre candidatura la primărie, despre amenințările care-l pândeau, dacă nu făcea din mine un bun socialist.

Mi-am mai pus această problemă: cum trebuia să te simți dacă aflai că fuseseși crescut de proprii părinți ca subiect exemplar al unui regim în care ei înșiși nu credeau.

Hagen Koch i-a spus părintelui său: „Tată, dacă așa stau lucrurile, m-am săturat. Vreau să renunț.“ Se gândea: Păi, dacă faptul că eu lucrez aici este un motiv pentru care tatăl meu nu se poate întâlni cu tatăl lui, nu vreau să mai lucrez aici.

– Mi-am depus cererea de demisie, zice.

În aceeași zi, a fost arestat și băgat într-o celulă. I-au fost aduse acuzații penale, care sunau așa: „Pregătire și reproducere de material pornografic“.

– Ce?!

Se bucură să mă vadă surprinsă și bagă mâna iarăși în cutia lui de carton. Scoate o broșură făcută artizanal și capsată. Este scrisă de mână și are niște benzi desenate – totul într-o culoare vineție de șapirograf. *Herr* Koch a făcut o duzină de exemplare din broșură, ca s-o distribuie la nunta unui prieten. În stilul german tradițional, îi lua peste picior pe mire, pe mireasă și pe socrii fiecăruia dintre ei. Toți erau caricaturizați, dar cu hainele pe ei și cu baloane de text – n-avea nimic de-a face cu pornografia. Și, totuși, era ceva ilegal. În această țară, orice formă de tipăritură era interzisă, cu excepția celor autorizate. Stasi dezvoltase chiar o știință prin care orice mașină de scris putea fi legată de literele pe care le imprima pe hârtie, ca într-un fel de amprentare a gândirii. *Herr* Koch se folosise de mașina de scris de la biroul său.

Două nopți l-au ținut în celulă și nu i-au spus nimic soției lui, nici unde se afla, nici de ce. Nu i s-a permis nici un contact cu exteriorul, nici avocat, nici măcar o convorbire telefonică. Procedura standard. În a treia zi, Stasi și procuratura i-au percheziționat apartamentul, în căutare de alte materiale „pornografice“, ca probe. N-au găsit nimic. Au luat-o la întrebări pe *Frau* Koch, care a fost cuprinsă de un straniu amestec de sentiment de ușurare și de groază bine definită: deci, *acolo* era.

– Au întrebat-o…, zice *Herr* Koch, și vocea-i tremură de silă, … au întrebat-o despre viața noastră sexuală. I-au spus că, dacă era ceva în neregulă în sensul acela, puteau înțelege și că „așa s-ar putea explica de ce soțul dumneavoastră s-a apucat de pornografie“.

„Nu, nu!“, a izbucnit în plâns tânăra soție și le-a spus că nu era nimic în neregulă, la care procurorul a zis:

„Păi, în cazul acesta, *Frau* Koch, vă informez că soțul dumneavoastră nu s-ar fi apucat de această pornografie…“

„Ce pornografie?“, l-a întrerupt ea, disperată.

„… această pornografie“ – a ignorat-o procurorul – „decât la instigarea dumneavoastră.“ Singurul zgomot care s-a mai auzit a fost al celorlalți indivizi care-i întorceau locuința cu fundu-n sus. „Din câte s-ar zice, n-aveți nimic de spus“, a continuat el. „Să vă-ntreb ceva. Știți, poate, cine s-ar oferi să aibă grijă de băiețelul dumneavoastră în următorii… cinci ani, să zicem?“

„Ce?! De ce?“

„Pentru că mă tem, *Frau* Koch, că pedeapsa pentru dumneavoastră, ca instigatoare de activități pornografice, va fi una severă.“

Biata femeie a izbucnit în plâns:

„Nu-nțeleg! Ce vreți de la noi? Ce vreți de la mine? Nu-mi luați copilul de lângă mine, vă implor!“

„*Frau* Koch“ – i-a spus procurorul –, „la cum văd eu lucrurile, singura dumneavoastră șansă ar fi să vă delimitați credibil, dar cre-di-bil, de soțul dumneavoastră și de ce-a făcut el. Numai atunci ar fi posibil ca eu să-i recomand judecătorului clemență în ceea ce vă privește.“

„Ce-nseamnă asta? Ce așteptați de la mine?“

„E foarte simplu“, a zis el, deschizându-și servieta. „Tot ce aveți de făcut este să semnați această cerere de divorț.“

Și eu mă simt, acum, de-a dreptul șocată fizic.

Koch zice că soției sale i-a fost pusă pe masă o cerere de divorț, gata completată cu ambele lor nume întregi, cu datele de naștere, numerele de identificare și adresa. Cu un aer de resemnare, zice:

– A semnat. A semnat-o de teama că i-ar fi putut lua copilul. Pe urmă, au venit la mine, la închisoare, cu acea… mizerie. (Iarăși e dezgustat, numai pentru faptul că povestește.) Mi-au spus: „Ia uite, ce-avem noi aici? S-ar părea că nevestica ta nu mai vrea să știe de tine“ – și *Herr* Koch își coboară vocea: În momentul acela, tot universul meu s-a făcut țăndări. Trei zile mai târziu, secretarul meu de partid a venit să mă viziteze în arest. Era un tip trecut de cincizeci de ani, cu părul blond și roșu la față. Mi-a spus: „Koch, prietene, nu pot să dorm de trei nopți! Pentru Dumnezeu, ce se-ntâmplă aici? Ai fost mereu așa punctual și de nădejde. Atât de corect și de ordonat. Trebuie neapărat să te scoatem din tot necazul ăsta.“ Se fâțâia de colo-colo prin celulă. „Uite care-i treaba, dacă pleci, tot ce știi tu pleacă odată cu tine. Cunoștințele tale operative pleacă odată cu tine. Și cunoștințele trebuie să rămână unde sunt! Ori pricepi c-ai comis o eroare de gândire, dându-ți demisia, ori o să stai închis aici patru ani jumate, ca să rămână și cunoștințele tale operative aici, odată cu tine, oricum ai da-o.“ Mi-a întins amândouă mâinile, într-un gest de înțelegere. „Să știi, Koch, că nu ți-a rămas decât o singură soluție, fără

glumă: să-ți retragi cererea de demisie și, ca dovadă c-ai priceput eroarea de gândire pe care ai comis-o, să-ți reînnoiești legământul de fidelitate, pentru serviciu pe viață.“ Și mi-a pus și el mie pe masă două documente, la fel, gata completate: o retractare și un nou angajament. „A“ – zice –, „și ce-i chestia asta, ce-am auzit, că nevasta vrea să te părăsească? Oribil. Să știi, tovarășe, că-n asemenea momente ale vieții, noi, partidul, suntem alături de membrii noștri.“

– Și ați crezut că soția voia să vă părăsească? întreb.

– Am văzut hârtia scrisă! exclamă el. Mi-au arătat în scris!

– Da, bine, dar dumneavoastră ați crezut ce v-arătau ei?

– Am văzut hârtia scrisă! (Iată un om care crede în documente.) A, și-ncă ceva, zice. Mi-au spus așa: „După ce scapi de nevastă-ta, de influența ei negativă, abia dup-aceea probabil c-o să poți fi promovat“. Eram la închisoare. N-aveam pe nimeni cu care să vorbesc despre asta. Așa c-am întrebat: „Pot să trec, atunci, la divizia culturală?“ – și secretarul de partid mi-a spus: „Da“.

Mă-ntreb cum funcționau lucrurile la Stasi: cine venea cu schemele-astea de șantaj? Erau trimise pe linie ierarhică-n sus, pentru aprobare? Se-ntorceau foi de hârtie la inițiator, semnate cu inițiale și ștampilate „Aprobat“ – destrămarea unei căsnicii, distrugerea unei cariere, încarcerarea unei neveste, abandonarea unui copil? Circulau cumva memorandumuri interne: „Cinci metode noi și inedite prin care se poate frânge o inimă“?

Când a ieșit din arest, Hagen Koch era surd la orice altceva, în afară de nenorocirea lui. E limpede: îl tulbură faptul că-mi povestește.

– N-am vrut să mai am nimic de-a face c-o asemenea femeie, zice. Credea că mă poate lăsa baltă chiar așa? Și, pe urmă, să vină-napoi, să-mi fie nevastă? Am divorțat. Băiatul nostru, Frank, avea cinci ani și a rămas cu ea.

Încerc să mă gândesc la ce-aș fi făcut eu în locul lui. Îmi închipui c-aș fi vrut, în primul rând, să obțin o explicație, de la persoana cea mai apropiată mie, că totul nu fusese decât o teribilă greșeală. Întreb de ce n-a întrebat-o…

– Pentru că nu voiam s-aud nimic! Nu voiam s-aud nimic de la ea! țipă, făcând un gest cu mâna despre cum o tăiase pe nevastă din viața lui. Cum îndrăznești să-mi ceri să te-ascult, după ce mi-ai făcut?

Dar pe fiul său l-a ascultat. După câteva luni, scoțându-l pe Frank la o înghețată, copilul i-a spus toată povestea. Frank fusese acasă și auzise cum ofițerii o amenințau pe mama lui că îi iau copilul. Hagen Koch a stat de vorbă cu fosta lui nevastă. La un an după eliberarea lui din închisoare și la șase luni după divorț, *Herr* și *Frau* Koch s-au recăsătorit.

Stasi l-a supus unor proceduri disciplinare, pe motiv de „inconsecvență“, iar, în dosare, faptul că se recăsătorise a fost pus pe seama „influenței negative exercitate constant de *Frau* Koch“.

Capitolul 18

STEMA

În 1985, Heinz Koch a murit. Sora lui, care locuia la Hamburg, în Germania de Vest, a primit autorizația să asiste la înmormântare. Pentru că venea ea, lui Hagen Koch i s-a interzis, în schimb, să ia parte. Asta chiar n-a mai putut suporta.

A făcut cerere de mutare la regimentul său. Și-ar fi dorit să fie, aceasta, o mică și ultimă sfidare, un fel de „băga-v-aș“ într-un moment în care tatălui său nu i se mai putea întâmpla nimic rău, și nici el însuși nu mai avea prea multe de pierdut. Dar nu era, de fapt, decât un simplu transfer de la Stasi în armata regulată, cu condiția păstrării secretului de serviciu de la Stasi. S-a hotărât să i se dea drumul să plece, iar asta l-a făcut să se simtă gol pe dinăuntru.

Stătea pe scaun la el în birou. Există momente stranii în viață, când prezentul ține deja de trecut – ultima zi de serviciu, de exemplu, în care problemele și politica de-acolo au și devenit o poveste spusă la persoana a treia. Hagen Koch se uita la biroul său, ca și cum ar fi aparținut altcuiva.

Tot ce se afla în acel birou rămânea pe loc. Înlocuitorul său venea și-i lua locul, și nimeni n-ar fi observat vreo diferență. Era interșanjabil ca orice altă uniformă și tunsoare cazonă. Îl înfuria faptul că nu lăsa nici o urmă a trecerii sale prin „Firmă“, și-l înfuria încă și mai tare faptul că, presupunând c-ar fi fost vorba s-o ia de la capăt, se temea că n-ar mai fi avut aceeași tragere de inimă.

Peretele din fața lui avea un luciu nesănătos, de vopsea veche, la fel ca stema cocoțată sus pe el. Era o răsplată pentru activitatea culturală a unității lui – locul trei. Sclipea ca aurul, dar era făcută din plastic acoperit cu o vopsea metalizată, ca o jucărie de trei parale. Nu era ceva ce-ar fi putut spune că el însuși câștigase. Chiar și așa, Hagen Koch a încuiat ușa biroului pe dinăuntru, s-a urcat pe scaunul de la biroul său și a dat stema jos din cârligul care o susținea. S-a mirat și el de cât de ușoară era. Servieta nu i s-ar fi închis peste ea, așa că și-a scos vestonul, l-a pus peste servietă și a strâns cele două mânere pe

deasupra lui. A ieșit din birou, i-a urat rămas-bun asistentului și a plecat, fără să se mai uite înapoi.

– Mica mea răzbunare, zice. Stema asta – și se uită fix la mine –, e tot ce-am avut curaj să iau de-acolo.

După trei săptămâni, i-a bătut cineva la ușă. Pe coridor, se afla șeful fostei secții de la Stasi din care făcuse parte *Herr* Koch. L-a luat pe un ton colegial: „A dispărut stema“.

„Ce?“

„M-ai auzit foarte bine, tovarășe. A dispărut stema. Comandantul vrea stema înapoi.“

„Și ce să vezi?“, i-a spus Koch, rezemându-se de ușa deschisă. „Nici n-am plecat bine, și toată șandramaua se duce naibii. Cât am stat *eu* pe scaunul ăla, stema era la locul ei.“

„Haide, Koch, zău așa, nu se poate să fi dispărut, pur și simplu. La Ministerul Securității Statului, nu dispar lucrurile așa, din senin!“

„Mă tem că nu pot s-ajut cu nimic“ – și *Herr* Koch i-a închis ușa în nas.

Comandantul a înființat un Grup de Lucru pentru Recuperarea Stemei. Hagen Koch a fost convocat înapoi la sediu, ca să i se pună întrebări și să i se ceară să semneze o declarație. Stema o ascunsese în bucătărie.

N-a trecut mult și au fost trimise tunurile cele mari. L-a vizitat procurorul districtual:

„Unde-i stema de care se face vorbire?“

„Nu știu.“

„Am nevoie de o declarație sub jurământ în acest sens.“

„N-am nimic împotrivă.“

După care nu s-a mai întâmplat nimic. A venit anul 1989, Zidul a căzut, iar *Herr* Koch a început să-și alcătuiască arhiva. El însuși a recuperat stema din spatele țevii de scurgere de la chiuveta din bucătărie și a fixat-o pe perete, în biroul său. De-acum, era un trofeu autentic.

În 1993, o echipă de televiziune a venit să-l intervieveze pe Hagen Koch. Germania se reunificase, iar Germania de Est rămăsese un loc din trecut. Reporterul care-i lua interviul și-a prezentat întrebările,

înainte să înceapă filmarea propriu-zisă, ca să-l pregătească pe *Herr* Koch. Dar el era gata pregătit, pentru că toate erau întrebări obișnuite: Regretați perioada cât ați lucrat la Stasi? Ce legătură ați avut cu Zidul? Din acest motiv ați alcătuit această „Arhivă a Zidului“?

Parcă și vedea ce avea să scrie pe burtieră: „Fost ofițer Stasi păstrează Zidul viu acasă…“ Se gândea la cât de ușor poate cineva, când îți ia un interviu, să adopte o atitudine de superioritate morală, pentru simplul fapt că este cel sau cea care pune întrebările. Chiar și în Germania cea nouă, întrebările nu se refereau, de fapt, la cât de strâns îi ținuse regimul pe oameni, și nici răspunsurile lui nu aveau în vedere asta. În consecință, el intenționa să le spună, școlărește, povestea felului în care fusese crescut.

Reporterul era pregătit să dea drumul întrebărilor și începuse deja să rostească primele cuvinte, când cameramanul a strigat: „Stop!“ Toată echipa s-a relaxat brusc.

„Ce s-a-ntâmplat?“, a întrebat reporterul.

„Stema aia – vreau să fie dată jos. Mi se reflectă-n obiectiv.“

Reporterul i-a făcut semn unui băgător de seamă să-l ocolească pe *Herr* Koch și să dea stema jos, dar *Herr* Koch s-a ridicat în picioare. Îmi povestește momentul ca pe un episod glorios.

„Ba nu“, le-a spus, și-n cameră s-a făcut liniște. „Nu-mi pasă de ce vreți de la mine“, a continuat, vorbind fără grabă. „Fac orice-mi cereți – întorc apartamentul ăsta cu fundu-n sus, cânt imnul național, dacă vreți. Dar… stema… de… acolo… rămâne… unde… este…“

Reporterul a făcut o figură nelămurită. Avea în fața lui un om care lucrase pentru „Firmă“ timp de douăzeci și cinci de ani și care acum avea tupeul să caute să-și câștige existența vorbindu-le celorlalți despre ea; un gimnast nerușinat în materie de morală, care-și relua compromisurile în fața camerei de filmat. Și avea pretenția să tragă o linie roșie, când venea vorba de-o stemă?!

Herr Koch a rămas în picioare și a repetat: „Stema de-acolo rămâne unde este“.

„OK. OK.“

Herr Koch s-a așezat la loc pe scaun. Reporterul știa când era cazul să tacă. *Herr* Koch a început să le spună toată povestea: cum șterpelise el stema, cum se constituise Grupul de Lucru pentru

Recuperarea Stemei, întrebările și declarațiile, amenințările și tot circul. Zice că nu și-a dat seama că aparatul înregistra. Iar după cum zice asta, nici nu-l deranja că era filmat.

Emisiunea s-a făcut și a fost dată pe post. După câteva zile, la ușa locuinței lui Hagen Koch a sunat cineva. Doi bărbați și-au arătat legitimațiile: Trustul Financiar. Ăsta era organismul constituit după ce regimul se prăbușise, ca să supervizeze vânzarea cu toptanul a întreprinderilor de stat est-germane către sectorul privat.

„*Herr* Koch, am venit după stemă“, a zis unul dintre ei.

„Ce?!“

Acum, când Germania se reunificase, când Germania era occidentalizată și modernizată, cineva tot mai voia nenorocita de stemă?

„Urmare a Tratatului de Reunificare dintre Republica Federală Germană și fosta Republică Democrată Germană, tot ce înseamnă proprietate care a aparținut celei de-a doua i-a revenit celei dintâi. Acea stemă reprezenta, de drept, proprietatea fostei RDG și reprezintă acum proprietatea Republicii Federale Germania. Noi, cei de față, am fost însărcinați cu colectarea ei.“

„Ieșiți afară!“

„Suntem dispuși să închidem ochii la felul în care stema respectivă a intrat în posesia dumneavoastră, *Herr* Koch, cu condiția s-o returnați imediat.“

Herr Koch a luat foc:

„Ieșiți afară din apartamentul meu! Dacă vreți stema, duceți-vă și obțineți un ordin judecătoresc de percheziție. Fără ordin judecătoresc, nu intrați. Nu-mi ia nimeni stema!“

Ei bine, a primit citația prin poștă. Se declanșase o acțiune penală împotriva lui. Rechizitoriul îl acuza de furt din proprietatea obștească RDG-istă. *Herr* Koch, însă, n-a mișcat un deget.

După nu mult timp, iarăși i-a bătut cineva la ușă. Erau aceiași doi bărbați.

„Ne cerem scuze, *Herr* Koch. Îmi face plăcere să vă informez că acuzația de furt a fost retrasă.“

„Mda…“

„În primul rând, pe motiv de prejudiciu nesemnificativ: stema respectivă costa doar șaisprezece mărci est-germane. În al doilea rând, în temeiul termenului de prescripție pentru asemenea infracțiuni: acuzația privea un act care s-a desfășurat în urmă cu opt ani și, prin urmare, s-a prescris.“

Herr Koch se uită la mine semnificativ.

„Totuși“ – a continuat ofițerul –, „o nouă acțiune judecătorească a fost declanșată împotriva dumneavoastră.“

„Zău?“

„Pentru sperjur.“

„Ieșiți afară!“

Dar trimisul oficialităților a oprit ușa cu piciorul.

„Mă tem, *Herr* Koch, că sunteți acuzat că, pe 14 iunie 1985, ați dat o declarație sub jurământ la Ministerul Securității Statului din fosta Republică Democrată Germană, în care afirmați că nu știați unde se afla stema în cauză. Aceasta a reprezentat o încălcare a legislației pe atunci în vigoare în RDG, și cade în responsabilitatea noii Germanii să asigure cercetarea infracțiunilor săvârșite în fosta RDG.“

De-acum, nu mă mai abțin și râd. *Herr* Koch nu se oprește aici.

– Le-am spus: „Bravo. Excelent. Bine lucrat. Dar hotărâți-vă odată, oameni buni. Vreți să mă vedeți pedepsit, fiindcă am lucrat pentru Firmă, sau vreți să mă vedeți pedepsit, fiindcă am lucrat împotriva Firmei? Care din cele două? Ce vreți, de fapt?“

Râde chiar și el. Este momentul său de glorie. Omul care a trasat linia și care a stat călare pe frontieră extrage niște echitate din molozul rămas în urma Zidului.

– Și procesul s-a ținut? întreb.

– Nu. Dar toate aceste acuzații n-au rămas chiar fără consecințe. Soția mea și-a pierdut serviciul din cauza lor. Zvonurile s-au amplificat și au căpătat o existență proprie – știți cum se-ntâmplă: Koch e-un hoț, un mincinos, un sperjur. (Se oprește și se apleacă spre mine. Îi simt iarăși mirosul, dulceag și de rășină de brad.) Dar să știți dumneavoastră c-a meritat, zice. Tot curajul pe care l-am avut și eu s-a concentrat în stema asta. Așa nenorocit și căcăcios cum a fost. Atât am putut. Stema asta, zice, arătând cu degetul în spatele său, rămâne unde este.

Biiip!

– Bună, Miriam, Anna sunt, zic, pe un ton jovial. M-am gândit să te sun să te-ntreb ce mai faci. M-aș bucura să mai stăm de vorbă. Am tot avut o serie de aventuri stranii în vechea ta țară! Din ce în ce mai ciudate… am să-ți povestesc o mulțime de lucruri. Oricum, te mai sun, sau poți, uite, să mă suni tu – și-i las numărul meu. Pa.

Herr Koch mi-a dat scheme și fotografii de la Stasi, cu „instalația de frontieră“ de pe Bornholmer Strasse. „Strict secrete!“, a exclamat, afișând un zâmbet larg, în timp ce le făcea fotocopii la mașinăria de pe coridorul său.

După o zi sau două, cu ele făcute sul în buzunar, mă duc pe jos de la mine de-acasă până unde a escaladat Miriam Zidul. Am și schița desenată de ea; locul unde a fost prinsă este marcat cu o dungă de cerneală albastră. Vreau să văd locurile din perspectiva ei; vreau să așez imaginile pe care le am eu peste ce mai există acolo acum, ca și cum aș aduce trecutul înapoi în actualitate.

Este umed și cald astăzi. Toată lumea și-a ținut sobele în funcțiune, fără întrerupere, de câteva săptămâni bune, iar norii stau coborâți și mânjiți de praf de cărbune. În timp ce merg, trag adânc în piept aerul ăsta oranj.

Primul loc unde ajung este colonia de mici grădini. O cărare trece printre loturi, fiecare despărțit de cel învecinat printr-un gard de sârmă împletită. Loturile au câte o colibă – unde se țin uneltele de grădinărit și semințele, grătarele, scaunele pliante și scările. Sunt și câțiva copaci mai mari, dar cel mai vizibil este pământul negru îmbibat de apă, tăiat în pătrate care așteaptă o mângâiere de soare, ca să scoată la iveală flori și legume. Sunt mai degrabă niște pătrate, de pus la lucru diverse fantezii – pe un lot, o găsesc pe Albă-ca-Zăpada cu piticii ei, doi fauni și doi gnomi corpolenți, care coabitează în liniște și pace cu o scroafă aproape în mărime naturală și trei purcelușii grăsuni.

Între loturile de grădinărit și amplasamentul fostului Zid, este acum o fâșie mai lată de iarbă, după care urmează un dig de pământ. Urc până la un alt gard din plasă de sârmă și prin el mă uit la nebunia de linii de cale ferată și de ziduri scunde. Acest gard e vechi și ruginit.

Mă-ntreb dac-o fi chiar cel pe care s-a cățărat Miriam. Spre stânga mea, este podul de pe care i s-a părut ei c-o urmăreau gărzile și pe care, douăzeci de ani mai târziu, vreo zece mii de oameni s-au bulucit într-o singură noapte, ca să treacă în Vest.

Țin o fotografie alb-negru într-o mână și schema de la Stasi în cealaltă – „Îmbunătățiri tehnice aduse frontierei naționale cu Berlinul (Vest)“. Vreau să văd unde erau al doilea gard, fâșia cu nisip, tancurile camuflate, turnurile gardienilor, pilonii reflectoarelor, aleea câinilor și cablurile-capcană. Totul a dispărut. Apoi îmi aduc aminte că erau *înaintea* liniilor de cale ferată – deci, trebuie să fi fost unde-i acum fâșia de iarbă peste care am trecut adineauri, dintre loturile de grădină, și unde mă aflu în acest moment.

Scot și schița lui Miriam. Sunt câteva linii pe o pagină – pentru ziduri, pentru nișa din Zid unde s-a oprit să-și tragă sufletul și să se uite în ochii câinelui, pentru firul-capcană care a dat-o de gol. Mi s-au albăstrit mâinile de frig tot ținând foaia de hârtie la nivelul romburilor de sârmă ruginită. Mă-ntreb dac-am ajuns în locul potrivit. Miriam zicea că podul se afla cam la o sută cincizeci de metri de unde traversase ea. Mă mut înspre dreapta mea, până mi se pare c-am ajuns în același punct. Două trenuri se încrucișează; ritmurile în care troncănesc roțile lor se fac unul, după care se despart iar în două. După ce trec ele, mă uit mai bine la liniile de cale ferată. Sunt cel puțin șase, pe care trec întruna, înainte și-napoi, trenuri dinspre nord și sud. Urmează un zid care sprijină pământul, nu cine știe ce înalt, dar terenul de dincolo de el este la un nivel mai înalt. Oare pe-acolo se cățărase? Caut o nișă din priviri, și chiar o găsesc. Oare acolo se făcuse una cu pământul?

Începe să se întunece. Felinarele de pe pod își revarsă lumina gălbuie, bolnăvicioasă. Rotesc iarăși sul fotografia, schema, schița făcută de Miriam și mi le îndes în buzunar. Îmi vâr degetele prin ochiurile gardului și mă țin de el o vreme.

Capitolul 19

KLAUS

– Pot să trec pe la tine?

– Pen' ce?

L-oi fi trezit, mă gândesc. Este ora unu după-masă.

– Să te vizitez, Klaus. Trebuie neapărat să ies din casă.

Ceea ce-mi trebuie, de fapt, începe să devină un obicei: să testez chimia dintre hamei și malț. Îmi trebuie să mă simt bine, fie și numai o vreme, printre atâtea steme și pereți, oameni bătrâni și reguli, brutării și carpete și coridor după coridor de camere sigilate, în scopuri ținute secrete. Simt nevoia să văd un supraviețuitor.

– OK, zice, dar nu acum. Ceva mai târziu.

– Bine, atunci, cum zici tu, mai târziu.

Suntem la a treia bere, și e numai ora șase seara. Lui Klaus i-a trecut tremuriciul; s-a schimbat din halatul de casă, pe care-l avea când am ajuns la el, într-o pereche de blugi negri și o geacă de vânt la fel, neagră. Are părul vălvoi și pe cap, și-n barbă. Are fața pleoștită, cu dinții maronii și ochii vag șașii, dar zâmbitori. Are mâinile mari și vineții, mâini de fumător delicat. Este, în același timp, morocănos și prietenos – la faza de încălzire.

Ca multă lume, știu și eu câte ceva despre viața lui, dar nu m-ar deranja să-l aud pe el spunându-mi-o, ca pe-o poveste de spus noaptea. La început, bombăne – ce icoană care se respectă simte nevoia să spună de ce și cum a ajuns ce-a ajuns? Dar mai desfacem și alte cutii de bere, și-mi face pe plac, lăsând garda jos din ce în ce mai mult. Stă trântit în fotoliu, ca și cum i-ar fi fost scoase proptelele; ai zice că se face una cu mobila.

Avem în față o măsuță de cafea cu chibrituri și cutii de tablă pe ea, cu scrumiere deja pline de chiștoace, cu hârtii și ghemotoace de tutun ca ghemele de păr. Dincolo de asta, se află un televizor masiv, cu boxe stereo. Încăperea în care stăm este și dormitor, și birou pentru Klaus – pe platforma înălțată din stânga mea este o saltea, iar dedesubt, un fax, un calculator și un sintetizator. Pereții sunt tapetați cu fotografii și afișe, plus picturile întunecate, în ulei, ale lui Klaus. Cea mai

apropiată, din raza mea vizuală, este o serie de desene – evoluția sânului de la mic și ascuțit la mare și atârnător. Această cameră e viața lui Klaus; este interiorul capului său.

Fotografiile cele mai timpurii îl arată pe Klaus Jentzsch înainte să fi luat numele de fată al mamei sale ca nume de scenă – un tânăr bine făcut, în 1958, purtând costum și cravată îngustă și privind în jos, modest, la contrabasul său –, și-i urmăresc evoluția până la statutul de star cu păr lung, cojoc din piele de oaie și chitară-bas. Cele mai recente sunt afișe de turneu: un grup de șase bărbați între două vârste, etalând un sortiment de bandane, bărbi și ochelari de soare, cu pumnii ridicați și piepturile nădușite. Și, totuși, Klaus pare să fi devenit mai mult el însuși, dacă se poate spune așa: fără bandană, fără ochelari de soare, doar cu blugi, un tricou și o chitară.

Klaus Renft este băiatul rău al rock'n'roll-ului est-german. Formația Klaus Renft devenise cel mai răzvrătit și mai popular grup rock din RDG.

Klaus a început prin a relua piese de-ale lui Chuck Berry și Bill Haley din anii 1950, după care, în anii 1960, a trecut la piese de Animals, Beatles și Rolling Stones, iar în anii 1970 – la Steppenwolf, Led Zeppelin și Pink Floyd. De multe ori, aceste piese erau interzise de-a dreptul, așa încât Klaus și amicii lui ascultau ilegal postul de radio RIAS din Vest și înregistrau cântecele cu niște magnetofoane uriașe, ca să poată prelucra muzica. Să-i fi auzit cântând zbierat: *A kent get nö zetizfektion*…

Mă uimește că autoritățile i-au lăsat să cânte „Satisfacția" celor de la Rolling Stones, o piesă care, dacă a devenit un imn al dorințelor de tot felul în Vest, era menită să ajungă un strigăt de unitate împotriva întregului sistem din Est.

– Știau ce înseamnă? întreb.

– *Noi* nu știam ce înseamnă, râde Klaus, îndesându-și tutun și bobițe arse de hașiș într-o pipă cu mâner alb.

Are un râs profund și nevinovat, al omului cu darul plăcerii. Zâmbetul său încălzește atmosfera din cameră.

Cu timpul, membrii formației Klaus Renft au cântat din ce în ce mai mult propriile cântece, iar când li s-a alăturat și Gerulf Pannach, în 1969, versurile au început să sugereze rebeliunea, mesajul percutant

și speranța sau, așa cum s-a exprimat o revistă, „sufletul, fragilitatea și durerea“. În lumea *Ersatz*[35] a dansului Lipsi, cei de la Renft măcar veneau cu ceva autentic și neautorizat. Dar nu exista decât o singură casă de discuri, AMIGA, iar Klaus îmi spune că versurile fiecăruia dintre cântecele lor erau modificate, altfel n-ar fi putut obține autorizația de înregistrare. Formația Renft a luat, zice Klaus, „lucrurile sfinte“ din RDG – Armata și Zidul – și le-a introdus în cântecele proprii, fiindcă „voiam să zgândărim Republica Democrată până-n măduva oaselor“.

Se ridică de pe fotoliu, cu mișcările iuți ale unei pisici, deși se poate să fi început eu să văd lucrurile mai lent. Încerc să mă gândesc ce-ar fi însemnat ca toată experiența în materie de muzică *rock* să-ți fie oferită pe viu, dar la mâna a doua – și mă-ntreb: oare au știut Mick Jagger, Robert Plant și Roger Daltry că aveau în Est niște *Doppelgänger*-i (dubluri)?

Numai că, de îndată ce Klaus îmi pune s-ascult muzica, încep să cred. Există ceva, la rockul bun, care sfidează gândirea. E pur și dur în același timp, și te mișcă pe dinăuntru în moduri pe care nu le poți descrie în cuvinte. Vocalistul, Christian Kunert – „Kuno“ – și-a făcut ucenicia într-un cor bisericesc, la Leipzig, și vocea lui te scormonește precum adevărul. Cântă piese celebre de-ale lor: „Die Ketten werden knapper“ („Lanțurile mai slăbesc“) și „Balada micului Otto“, care tânjea să ajungă la fratele său, în Vest. Klaus vine și se așază la loc în fotoliu, pufăind fericit. Când se termină cântecele, își reia povestea.

Trupa Renft nu avea voie să cânte în orașe, de aceea cântau în fața unor mulțimi uriașe, care veneau în sate.

– Woodstock zi de zi, rânjește Klaus. Pentru noi, RDG nu era doar Stasi, Stasi, Stasi, să știi. Era *sex und drugs und rock’n’roll*, zice, aproape în englezește. (Prin droguri, vrea să zică alcool și țigări, fiindcă alte droguri nu aveau, dar dintr-astea aveau din plin.) Adică, noi chiar *trăiam*, zice. Și ne distram. Unele orășele în care mergeam aveau strada mare cu clădirile vopsite numai până la jumătate! Partea de sus era lăsată în culoarea cenușie a betonului. (Se uită la mine ca și cum e-o ghicitoare, ce mi-a spus – și asta și este.) De ce? Pentru că Erich Honecker, când trecea pe-acolo, nu vedea mai sus de nivelul

ăla, de pe bancheta din spate a limuzinei. Plus că nici n-aveau destulă vopsea, ca să dea și la nivelul superior!

Știam despre asta, ca și despre măcelăriile pline cu tot felul de bunătăți pentru momentul în care Honecker trecea cu mașina prin fața lor, care se goleau la loc după trecerea lui sau a celorlalte oficialități. Lui Klaus, toate astea i se par atât de amuzante, încât râde isteric. După care, zice:

– Această societate a fost construită pe minciuni – minciună, peste minciună, peste minciună…

Împăratul nu are haine! Clădirile sunt semidespuiate! Trupa Renft și-o fi luat ea zborul cu piese rock împrumutate din Vest, dar minciunile erau atât de multe, încât simplul fapt de a cânta lucruri adevărate le-a garantat un dublu statut, de eroi și de infractori. Pe la mijlocul anilor 1970, formația întruchipa o combinație mortală de rock, mesaj antioficialități și adorație de masă. Erau niște bărbați șleampeți, refractari, cu pantaloni evazați, erau tari, erau bogați, după standardele RDG-iste, și mult prea explozivi, după gustul regimului.

Artiștii care dădeau spectacole aveau nevoie de licență ca să poată lucra. În septembrie 1975, trupa Renft a fost chemată să cânte pentru Ministerul Culturii la Leipzig, ca să le fie reînnoită licența. Klaus se ridică iar și se întinde sub platforma înălțată – sub dormitor, cum ar veni – după un dosar.

– De-acum, pot să-mi verific detaliile vieții din dosare, zâmbește, ceea ce nu mă deranjează.

Odată, referindu-se la starea creierului său, a zis că era „de dat la câini“. Îmi place pentru autocunoașterea de care dă dovadă, și-i întorc zâmbetul. Cu puțin timp înainte de audierea pentru reînnoirea licenței, i s-a oferit un pașaport, niște valută forte și un drum neted prin viață – aici sau în Vest –, cu condiția să se despartă de doi dintre cei mai gură-spartă, din punct de vedere politic, dintre membrii formației – Pannach și Kunert. A refuzat.

– Am știut imediat că era o condamnare la moarte pentru noi, zice.

– Îți trebuia ceva curaj să refuzi o asemenea ofertă, zic.

– Era mult mai rău sub Hitler, zice, și ridică din umeri. Ne-ar fi săltat și azvârlit într-un lagăr de concentrare.

Fumul e dulce, iar timpul pare că nu mai stăpânește această seară. Klaus are un fel de franchețe, pentru o stea rock; nici unul dintre răspunsurile lui nu e alb sau negru.

– Greu de spus, zice. Pe de-o parte, presupun că dovedește caracter, sau ce-o fi. Dar, pe de altă parte, dacă ești onest, știi că te căcai pe tine… – și se pune pe râs, dar apoi se oprește: S-ar fi zis că pe toți ne păștea închisoarea – normal, așa s-ar fi întâmplat, zice, de astă-dată pe un ton sobru. Iar oamenii de-acolo erau tratați mai rău decât animalele. Sigur că nu ne doream așa ceva.

Acum, că are documentele din dosarul său, poate vedea succesiunea evenimentelor de pe partea cealaltă a baricadei. Frunzărește paginile, apoi se oprește.

– Asta-i amuzantă, zice. De la Honecker către Mielke – și citește: „Dragă Erich, te rog să te apleci asupra cazului Jentzsch Klaus, cât mai curând cu putință. Toate cele bune, Erich.“ (Râde.) Te-ai prins? De la un Erich la alt Erich.

Dar putea foarte bine să nu mai fie atât de amuzant, și asta brusc. La un moment dat, Mielke și-a întrebat ofițerii de la Leipzig: „De ce nu-i băgați la zdup, și gata? De ce nu pot fi reduși la tăcere?“ Numai că membrii trupei Renft erau deja prea celebri ca să fie tratați atât de brutal.

Klaus mai întoarce câteva pagini și dă peste o plângere oficială din partea Clubului Marx-Engels, unde trupa Renft avusese spectacol cu două săptămâni mai devreme. Plângerea i se adresa tovarășei Ruth Oelschlägel, președinta comisiei de licențiere, în fața căreia urmau să se prezinte Klaus și ai lui.

– O să-ți placă asta, zice, și mi-o citește cu voce tare.

Klaus e singura persoană, din câte cunosc eu, căreia îi face o asemenea plăcere să citească poveștile rezultate din propriile dosare. Administrația clubului se plângea de cât băuseră membrii formației: „După încheierea concertului, aprox. patruzeci de sticle de vin au fost găsite… Este pentru noi de neînțeles faptul că un ansamblu muzical simte nevoia să consume o cantitate atât de mare de alcool, pentru a obține starea de spirit corespunzătoare.“ Se plângea și de „râgâitul în microfon și utilizarea unor cuvinte precum «rahat»“. Încep să râd, probabil mai tare decât s-ar cuveni, dar cui îi pasă? Klaus își ridică un

picior peste brațul fotoliului și râde și el, apoi continuă: „Protestăm împotriva folosirii unor afirmații cu caracter incitator rostite pe scenă, cum ar fi: «Societatea-i decadentă, noi suntem pe dos», «Astăzi mă simt liber», «Sunt oameni aici, în sală, care fac rapoarte despre noi» sau: «Voi sunteți publicul pentru care trupa Renft cântă pentru ultima oară, fiindcă suntem pe cale de-a fi interziși»“. Lui Klaus, râsul îi vine din ce în ce mai adânc din piept, așa că începe să tușească. Ia o gură zdravănă de bere, după care-și rulează o țigară cu iarbă.

– Aveam niște bani din Vest, zice, și înaintea audierii, am cumpărat un casetofon mic de la un Intershop[36].

Când se află pe scenă, Klaus își ține chitara la verticală, cu totul neobișnuit, ca și cum ar fi contrabasist. Își trece cureaua pe după umărul stâng și printre picioare, fiind practic pe jumătate băgat în ea. În timp ce se pregăteau să cânte pentru comisie, a dat drumul casetofonului să înregistreze și l-a ascuns între chitară și vintrele sale, susținut de cureaua chitarei.

Doar că n-au mai ajuns deloc să cânte, fiindcă tovarășa Oelschlägel s-a uitat la ei și le-a cerut să se apropie de birou. Le-a spus că membrii comisiei nu aveau de gând să asculte „versiunea muzicală a ceea ce-ați considerat potrivit să ne puneți în scris“, de vreme ce „cuvintele cântecelor n-au absolut nimic de-a face cu societatea noastră socialistă… clasa muncitoare este insultată, iar statul și organizațiile de apărare sunt defăimate“.

Klaus se apleacă în față, după cutia de tutun.

– După care, ne-a spus: „Ne-am adunat aici, astăzi, ca să vă informăm că nu mai existați“.

S-a făcut liniște. Unul dinte membrii formației s-a întors către un membru al echipei tehnice și i-a făcut semn să oprească instalarea sculelor. Kuno a întrebat: „Asta ce înseamnă – că suntem interziși?“

„N-am zis că sunteți interziși“, i-a întors-o tovarășa Oelschlägel. „Am zis că nu existați.“

Klaus își scutură bricheta Zippo, încercând să facă în așa fel încât flacăra să-i mângâie vârful țigării cu marijuana. Trage din ea și se uită pe deasupra ei la mine, apoi începe să dea fumul afară și să râdă.

– Atunci, i-am spus: „Dar, ăăă… suntem… încă… aici“. S-a uitat fix în ochii mei și a zis: „Ca trupă, nu mai existați“.

Li s-a dat liber să plece. Klaus a reușit să-i paseze caseta iubitei lui, Angelika.

– Nu știa ce este, zice, dar știa că e ceva important.

Angelika și-a ascuns-o în batic și a dus-o acasă, unde locuiau amândoi. Când a ajuns și el acasă, după ce băuse toată după-masa la *Ratskeller* – „Cârciuma Primăriei“ –, Klaus a scris cu litere mari, pe casetă, FATS DOMINO[37], și a pus-o pe un raft de sus.

Angelika avea pașaport grecesc, iar asta însemna că putea călători în Vest. A doua zi, Klaus a rugat-o să se ducă în Berlinul de Vest, pentru o călătorie de o zi, „să facă rost de pastă de dinți sau ce-o fi“. Nu putea fi sigur că nu i s-ar fi făcut percheziție corporală la frontieră, așa că nu i-a dat caseta – voia doar să vadă autoritățile că fusese până dincolo și înapoi. După care, a răspândit în Leipzig zvonul că făcuse o înregistrare a deciziei comisiei de licențiere, care acum era la postul de radio RIAS din sectorul american al Berlinului de Vest, și că urma să fie transmisă pe post imediat, dacă membrilor formației li se întâmpla ceva.

E greu de spus cât de multă protecție le-a oferit această mișcare, dacă le-a oferit, cât de cât. Albumele Renft au dispărut din magazine peste noapte. Formația n-a mai fost dată la radio, nici nu s-a mai scris despre ea. Casa de discuri AMIGA și-a retipărit catalogul în întregime, numai ca s-o scoată din el.

– Până la urmă, zice, s-a întâmplat exact cum ne-au avertizat: am încetat să mai existăm, exact ca în Orwell[38].

Statul a răspândit și el zvonuri, că formația se scindase, că trecea prin dificultăți. Chiar trecea – nu mai putea cânta. Unii membri voiau să rămână în RDG, alții știau că n-aveau altă soluție decât să plece. Pannach și Kunert au fost arestați și băgați la închisoare până în august 1977, când libertatea lor a fost răscumpărată de cei din Vest. Ceilalți doi, „cei mai nepolitici“, au rămas în Est, alături de impresarul lor, zice Klaus și se așază mai bine pe scaun.

– Ai auzit de trupa Karussell? întreabă.

– Nu.

Îmi explică: impresarul care a rămas alături de membrii mai maleabili ai formației s-a dovedit a fi de la Stasi. Sub conducerea lui,

trupa Renft s-a regrupat sub titulatura Karussell și a continuat să înregistreze piese ale celor de la Renft, „notă cu notă“.

– Ne-au copiat cu atâta precizie, încât nu puteai face diferența, zice Klaus, între ce era de la Renft și ce era Karussell.

Stasi venea în întâmpinarea nevoilor poporului, dar cu o formație pe care o putea controla.

– Nu erați furioși?

Ridică din umeri. Altcineva poate c-ar fi văzut în asta o trădare, un motiv de a se arăta deprimat de această perioadă a vieții. La urma urmei, a marcat, pentru Klaus, începutul unui hiatus de cincisprezece ani. Numai că el are darul de a lua lucrurile ușor. Amețit bine de alcool, cade întotdeauna pe moale. Pare incapabil de regrete, iar mânia se evaporă din el precum transpirația.

De la sfârșitul anului 1975 încolo, Klaus a rămas fără nimic de făcut și fără nimeni cu care să facă, presupunând c-ar fi avut ceva de făcut. După obișnuitele șicanări din partea autorităților, a fost lăsat să plece, cu iubita lui cu tot, în Berlinul de Vest. I-a fost greu să treacă de la bani și celebritate la nimic. Trupa Renft avea o autenticitate în Est, care nu se transferase în Vest. A rămas uluit. Fanii lui erau rebeli și nu erau acolo. Klaus a lucrat ani de zile în Vest, ca operator de sunet într-un teatru. După ce Zidul a fost dat jos, a descoperit că „deveniserăm o trupă-cult în RDG – albumele noastre erau mai scumpe decât un album Pink Floyd“. De atunci, membrii formației s-au reunit, dar componența ei s-a schimbat, iar Pannach, magicianul lor în materie de cuvinte, a murit.

Am citit recent despre moartea lui Pannach. A murit prematur, de o formă neobișnuită de cancer, la fel ca Jürgen Fuchs și Rudolf Bahro, ambii scriitori disidenți. Cu toții trecuseră prin închisorile Stasi cam în același timp. Când o mașinărie care emitea radiații a fost găsită într-o asemenea închisoare, Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi a început să investigheze posibila utilizare a radiațiilor împotriva disidenților.[39] Descoperirile Autorității au șocat un popor altfel obișnuit cu veștile proaste.

Stasi se folosise de radiații pentru a marca oamenii și obiectele pe care voia să le țină sub observație. Realizase o întreagă paletă de obiecte radioactive: insigne iradiate, care puteau fi atașate pe furiș de

hainele unei persoane, magneți radioactivi de fixat pe mașini și alice radioactive cu care se putea trage în cauciucuri. Realizase pulverizatoare manuale, cu care angajații săi să se poată apropia de oameni în mulțime și să-i pulverizeze cu substanța din ele sau să le iradieze în secret podelele de acasă, astfel încât cei vizați să lase urme radioactive oriunde s-ar fi dus. Un manuscris al lui Rudolf Bahro fusese iradiat, ca să poată fi urmărit la cei prin mâinile cărora trecea, chiar și în Vest. Ca să detecteze persoana sau obiectul marcat, Stasi realizase contoare Geiger portabile, care puteau fi prinse de trup și vibrau în tăcere, ori de câte ori ofițerul se apropia de o țintă. Iar în închisori și centre de tranzit, Stasi folosea uneori dispozitive de iradiere și camere de luat vederi, cu care le făceau prizonierilor fotografii de prim-plan. Raportul Autorității a fost precaut. Nu s-au găsit probe care să ateste că radiația fusese folosită pentru a ucide bărbații și femeile marcate. În schimb, s-a dovedit că fusese folosită cu o indiferență nesăbuită față de sănătatea oamenilor. Așa încât, s-a recomandat ca foștilor prizonieri din închisorile Stasi să le fie făcute periodic analize.

Deși Pannach a murit, Kuno e bine-sănătos și a trecut acum în prim-planul trupei Klaus Renft reunite. Cu toții sunt iarăși în turneu în fosta RDG, ținând concerte cu casa închisă, în fața unor audiențe însetate de ceva ce le aparținea, de ceva nemânjit, de ceva ce fusese bun. Cântă un amestec de piese vechi și noi. CD-ul lor din 1997, *40 de ani ai trupei Klaus Renft*, include – parțial din glumă, parțial din răzbunare și parțial ca explicație pentru anii pierduți – înregistrarea autentică, din 1975, a discuției cu tovarășa Oelschlägel, care declara că ei, ca trupă, nu mai existau. Cel mai recent album al lor se intitulează *Ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat*. Pe copertă este o imagine cu o scrumieră plină, multe doze de bere goale și o sticlă de whisky desfăcută.

Conversația noastră alunecă înainte și înapoi. Klaus încă se mai gândește la întrebarea mea, dacă dăduse dovadă de curaj când refuzase oferta inițială: ori pleca, ori cânta după cum îi dicta Stasi.

– Nu știu dacă de curaj a fost vorba, zice. Mai degrabă de un fel de naivitate, care m-a protejat, cred. (Și eu cred asta, îi dau dreptate aici, dar a fost o naivitate atent alimentată și menținută, o inocență

pe care nu i-a lăsat să i-o strice.) Adică, știi, nu ne-am ales toți cu vile uriașe pe malul *Müggelsee*[40], ca ăia de la Pudhys, dar pot să mă uit dimineața în oglindă și să zic: „Hai, Klaus, c-ai procedat corect!“ Nu lucrurile materiale contează pentru mine.

Se lasă pe spate în fotoliu. Fumul pe care-l scoate pe gură i-o ascunde într-un halou cenușiu, suprapus peste barba căruntă.

– Cred că oamenii de la Stasi au fost pedepsiți suficient.

– Cum adică?

– Păi, dacă au măcar o brumă de conștiință…

– Și dacă n-au?

Mă gândesc la *Herr* Winz, și *Herr* Christian, și *Herr* Koch, și la diferitele tipuri de conștiință pe care o reprezintă.

– Nu mă interesează chiar atât de mult, zice. Nu i-am lăsat să pună mâna și pe mine.

Asta-i victoria lui, mă gândesc. Asta-l ajută să nu fie legat de trecut și să ducă trecutul acela după el peste tot, ca pe-o rană. Dac-a existat „emigrație internă“ în RDG, a existat, probabil, și victorie internă.

Se uită la mine. După toată această seară, el pare să fi devenit mai pătrunzător și mai receptiv, în timp ce eu sunt inertă ca un burete plin.

– Vrei s-auzi ceva frumos? întreabă.

Dau din cap că da. Pune un filmuleț cu formația cântând o piesă pe care Pannach a scris-o chiar înainte să moară. Kuno arată acum ca un măcelar, ca un motociclist, dar vocea lui e plăcută și înălțătoare, mai rafinată ca oricând:

Cânt un blues pentru un om
Care ți-ar fi putut spune
Cât de roșii erau visurile-n ruine
Unde sunt acum turnurile de beton.
Și vrei să știi ce-a mai rămas
Din visurile-acelui om? Întreabă zidurile
Celulei 307 de la Hohenschönhausen.
Cânt un blues în roșu,
Pentru cineva care nu mă mai aude,
Așa cum un copil, în beznă,

Își cântă lui însuși un cântec…

Pentru moment, cântecul răsună, și nimic altceva nu mai există! Nu mai am trup, și timpul s-a oprit în loc. Klaus, în fotoliul său, își întinde oasele. Când se termină piesa, zice:

– Știi, nu te poți lăsa mâncat pe dinăuntru și chinuit. E bine să râzi când și cum poți.

Are dreptate, bineînțeles. Și să bei. După socoteala mea, țin ritmul cu el cam în proporție de 1 la 3, dar nu mai sunt sigură de numărătoare. Întinde mâna după o chitară și începe să-i mângâie drăgăstos și distrat rotunjimile de lemn lucioase. Mă uit prin fundul paharului la măsuța de cafea, la scrumieră și la cutiile de bere. Mi se par curios de mici și de îndepărtate. Când îmi scot nasul din pahar, constat că mă uitam, de fapt, la coperta CD-ului. Dar și masa propriu-zisă e-acoperită de scrumiere și cutii de bere – aceeași scenă, în două dimensiuni diferite. E momentul să mă retrag.

Nu simt frigul, nu mai simt mare lucru. Rolling Stones. Ca o piatră mă rostogolesc și eu spre casă.[41] Macadamul e umed, iar felinarele desenează bălțoace de lumină gălbejită pe trotuar. Mă gândesc la prietenul meu Klaus, care stă la el în cameră și-și cântă ca să fie fericit.

„Înlocuitor“ (în lb. germ., în orig.), termen care se referea la toate produsele nenaturale vândute în țările fost comuniste, cel mai bun exemplu fiind cafeaua cu năut sau alți înlocuitori.

Așa-numitele *shop*-uri din perioada regimurilor comuniste erau magazine deschise la vedere pe aeroporturi, în hoteluri sau în stațiunile turistice, de unde se puteau cumpăra produse occidentale cu valută. (n.tr.)

Antoine Domino (n. 1926), poreclit Fats („Grasu’“), pianist și cantautor american de origine franco-creolă. (n.tr.)

În romanul *1984*, de George Orwell, o persoană căzută în dizgrația regimului Fratelui cel Mare era scoasă din articolele de ziar și din emisiunile de radio-televiziune, toate acestea fiind modificate retroactiv, astfel încât nu se mai puteau aduce dovezi concrete c-ar fi existat vreodată. (n.tr.)

Raportul Autorității de Studiere a Dosarelor Stasi despre utilizarea de radiații împotriva elementelor „opoziționiste“ se intitulează *Raport asupra proiectului: Utilizarea razelor Röntgen și a materialelor radioactive de către Ministerul Securității Statului împotriva opozanților – ficțiune sau realitate?* și a fost redactat de echipa de proiect „Raze“: Bernd Eisenfeld (șef proiect), Thomas Auerbach, Gudrun Weber și dr. Sebastian Pflugbeil și publicat de BstU în 2000. (n.a.)

Lac de la periferia Berlinului, zis și *Großer Müggelsee* (Lacul Müggel cel Mare) (n.tr.)

Joc de cuvinte intraductibil: denumirea formației Rolling Stones ar însemna, în limbaj curent, „pietre care se rostogolesc“. (n.tr.)

Capitolul 20

HERR BOCK DIN GOLM

Apelurile telefonice curg în continuare.

– Bock. (O voce calmă, o respirație greoaie, de om bătrân, se aud în receptor.) Răspund la anunțul dumneavoastră.

– A, da, *Herr* Bock. Vă mulțumesc de telefon.

Până s-apuc eu să-i explic despre ce e vorba, zice tot el:

– Pot să vă spun tot ce e de știut despre Ministerul Securității Statului. Tot ce vă trebuie, domnișoară, pot să vă ofer eu, pentru c-am fost profesor al Academiei de Pregătire a Ministerului. De fapt, am predat *Spezialdisziplin* – Disciplina specială.

– Aha, zic. *Ja?* – Da?

– *Spezialdisziplin*, repetă. Știți ce înseamnă asta?

– Nu, nu știu.

– *Spezialdisziplin* este știința recrutării informatorilor. *Spezialdisziplin*, zice, este arta manipulării. (Face o pauză.) Ați face bine să veniți la mine acasă. Locuiesc exact vizavi de Academia din Golm. Știți unde vine asta?

– Nu, nu știu.

Îmi dă instrucțiuni de cum s-ajung la el cu trenul și autobuzul.

Cu cât este cineva mai înclinat să se rătăcească, cu atât se străduiește mai abitir să-și compenseze tendința. Bunica mea purta un carnețel cu spirală atașat discret de lenjerie, ca un *aide-mémoire*, iar eu – o mulțime de hărți. Am o hartă a Potsdamului din 1986, în care zonele unde Stasi avea clădiri și obiective – de la buncăre și construcții cu mai multe etaje până la poligoane de tragere, orice – sunt lăsate goale. Pe o alta, din 1984, o hartă a Berlinului de Est, cvartale întregi și străzi din zonele obiectivelor Stasi sunt, pur și simplu, nereprezentate – rămân goluri palid-portocalii. Din pură curiozitate, caut Golmul și descopăr că nu e decât o zonă goală a hărții, la periferia Potsdamului.

Urmez instrucțiunile primite de la *Herr* Bock. Iau trenul de la Berlin către capătul de linie, după care schimb două autobuze. Casa lui e situată pe o stradă cu locuințe tip, lipite două câte două, identice,

fiecare cu câte un petec de pajiște în față și o poartă de acces, din plasă de sârmă. Pare să fie singura stradă de aici, ca și cum un urbanist ar fi avut o idee de amplasare, pusă în practică până s-apuce el să se mai gândească. Toate casele sunt acoperite cu un *calcio vecchio* în culoarea cenușie a betonului, zgrunțuros peste tot, ca o piele de găină. Nici una dintre ele, inclusiv cea în care stă *Herr* Bock, nu pare locuită.

Este după-amiază, spre seară. Camera de zi în care mă primește *Herr* Bock este, în proporție covârșitoare, bej-maronie: podeaua, cu linoleum cafeniu, iar pereții cu lambriuri furniruite într-o nuanță închisă, o canapea maro și *Herr* Bock însuși stând pe ea, camuflat, fiindcă poartă o jachetă tricotată, cu model de romburi maro și bej. Are niște ochelari groși, pătrățoși, care-i fac ochii să arate ca și cum ar fi sub apă, și dinții de sus încălecați peste cei de jos. Pe buza de sus, îi tronează o mustață. Vorbește atât de încet, că trebuie să m-aplec înspre el.

– Nu-mi puteți folosi numele, zice, în loc de introducere.

Sunt de acord.

Se lasă pe spate pe canapea și-ncepe să vorbească. Zice că ministerul era împărțit în două secții principale: internă (denumită „Apărare“) și externă (denumită „Contraspionaj“). El preda un curs destinat ofițerilor Stasi care urmau să lucreze la secția de Apărare. Titlul acesta era un eufemism. „Serviciu intern“ însemna că Stasi îi spiona și-i ținea sub control pe cetățenii Republicii Democrate Germane. Singura modalitate prin care denumirea lui căpăta sens era să înțelegi că Stasi apăra guvernarea împotriva poporului. Iau notițe, ca o studentă. *Herr* Bock enumeră departamentele secției de Apărare, eu scriu:

Departamente principale:
Economie
Aparat de stat
Biserică
Sport
Cultură
Antiterorism

Germania de Est era o țară mică, de numai șaptesprezece milioane de oameni, dar aceste divizii și departamente ale marii „Firme“ Stasi se repetau de nu mai puțin de cincisprezece ori de-a lungul și de-a latul teritoriului ei. În fiecare colțișor al națiunii, fiecare aspect al vieții tale își avea imaginea deformată, în oglindă, la un departament sau altul.

– Să luăm ca exemplu specific, zice *Herr* Bock, Departamentul Biserică.

Biserica – pastori și credincioși – era singura zonă a societății din RDG, în care gândirea de opoziție putea găsi un cadru organizat și se putea coagula în ceva concret. Pe cale de consecință, colegiile teologice atrăgeau studenți străluciți, independenți ca gândire.

– Trebuia ca toți oamenii noștri să aibă ei înșiși o pregătire teologică, pentru a putea trece drept membri ai bisericilor în care se infiltrau. (Își ridică o gleznă peste genunchiul celălalt.) Cum făceam așa ceva, poate vă-ntrebați? (Pocnește din degete.) Răspuns: mergeam la colegiile teologice și-i recrutam pe studenți direct! (Își freacă mâinile una de alta, cu un foșnet ca de hârtie.) Să știți c-am avut o eficiență extraordinară, zice. Nu știe multă lume, dar, până la urmă, șaizeci și cinci la sută dintre liderii bisericilor erau informatorii noștri, iar pe ceilalți oricum îi supravegheam.

Am văzut odată un dosar Stasi, de la începutul anului 1989, pe care n-am să-l uit niciodată. Acolo, un tânăr locotenent își avertiza superiorii despre faptul că erau atât de mulți informatori în grupurile opozanților de pe lângă biserici, la demonstrații, încât făceau ca respectivele grupuri să pară mai mari și mai puternice decât erau, de fapt. Adică, era una dintre cele mai frumoase ironii pe care le văzusem vreodată: după spusele tânărului ofițer, umflând astfel rândurile opoziției cu propriii oameni, Stasi îi încuraja pe ceilalți oameni să demonstreze mai departe împotriva sa.

Herr Bock își coboară glezna ridicată și-și întinde genunchii. Abia dacă atinge podeaua cu picioarele încălțate cu șosete și sandale. Afară, lumina zilei mai are puțin și ne părăsește. Trecem la lucruri serioase.

– Acuma, despre metodele noastre de lucru. Erau elaborate sub formă de Directive. Existau patru zone principale.

Scriu:

Metodele de lucru:
Deconspirarea cârtițelor *(Enttarnung)*
Recrutarea de informatori
Controlul operațional asupra persoanelor (Supraveghere)
Verificarea stării de securitate

Herr Bock însuși este pasionat de recrutare.

– Directiva 1/79! strigă. Unu pe șaptezeci și nouă! „Despre convertirea la statutul de și colaborarea cu informatorii“! (Scoate o batistă și se șterge la colțurile gurii.) Nu era nimic lăsat la întâmplare în ea. Trebuia să decidem unde anume în societate, în baza unor principii *obiective*, era nevoie de un informator. De exemplu, poate aveam nevoie de unul într-un bloc de apartamente, sau într-o fabrică, sau într-un magazin universal. Atunci, se făcea o evaluare foarte rațională: de ce fel de persoană aveam nevoie acolo? Ce calități trebuia să posede? Găseam câte trei–patru inși care se potriveau profilului. Fără știrea lor, îi țineam o vreme sub o supraveghere cuprinzătoare și-i evaluam, ca să hotărâm dacă puteau fi abordați sau nu. De cele mai multe ori, zice, oamenii pe care-i abordam erau de acord să devină informatorii noștri. Foarte rar se întâmpla să nu fie de acord. Chiar și așa, uneori simțeam c-ar fi fost bine – pentru orice eventualitate – să știm care erau punctele lor nevralgice. De exemplu, dacă voiam un pastor, aflam dacă avusese vreo aventură amoroasă, dacă avea vreo problemă cu băutura – lucruri pe care le puteam folosi pentru a-i forța mâna. Cel mai adesea, totuși, oamenii spuneau da.

S-a întunecat afară, în schimb *Herr* Bock pare să se fi înviorat de-a binelea. Zice:

– A treia metodă era controlul operațional asupra persoanelor.

– Ce însemna, mai exact? întreb.

– Păi, zice, oamenii erau controlați, folosindu-se mijloace și metode – toate mijloacele și metodele aflate la îndemână puteau fi folosite, pentru a-i controla. (Își unește palmele și le strânge pe amândouă între genunchi.) Trebuie spus că nu le-a fost deloc ușor, unora dintre ei.

Următoarele erau mijloacele și metodele aflate la îndemână:

Ascultarea telefoanelor
Mobilizarea informatorilor
Supravegherea din umbră, de către Forțele observaționale
Utilizarea Forțelor de investigație.
Utilizarea Forțelor tehnice (inclusiv instalarea de tehnologie – microfoane – în zona locuibilă a subiectului)
Interceptarea corespondenței și a mesageriei

Mai rămâne un singur lucru care-mi vine în minte:

– Folosești și eșantionarea mirosurilor?

– A, nu, nu, nu, zice. Asta era pentru criminali.

– Bine, și cine erau persoanele asupra cărora făceați „control operațional“?

– Erau dușmani.

– Aha… De unde știați că erau dușmani?

– Păi, zice, cu vocea lui moale, odată ce era declanșată o cercetare asupra cuiva, însemna că exista suspiciune de activitate dușmănoasă. (Asta, da, logică dictatorială: noi te cercetăm, prin urmare tu ești dușman.) Căutam dușmani în toate zonele pe care le-am menționat: în fabrici, în aparatul de stat, în biserici, în școli, și așa mai departe. Realitatea este că, pe măsura trecerii timpului, aveam din ce în ce mai mult de lucru, zice, pentru că definiția „dușmanului“ s-a tot amplificat.

Îmi așez pixul în carnet și mă uit prin semiîntuneric la *Herr* Bock. Îmi spune că alți profesori ai academiei și-au clădit carierele căutând să extindă aria de acoperire a paragrafelor de lege, în așa fel încât să poată cuprinde în ele mai mulți dușmani.

– Adevărul este că promovările lor depindeau de asta, zice. Discutam între noi pe această temă la etajul șase, uitați, acolo – și întinde brațul către clădirea de pe cealaltă parte a străzii. Și nu vă ascund faptul că unii dintre noi aveam sentimentul că paragrafele de lege ajunseseră să acopere o zonă cam prea vastă.

Încuviințez din cap. Dacă simplul fapt că tu cercetezi pe cineva îl transformă pe acel cineva în dușman al statului, înseamnă că poți ajunge, măcar în teorie, să ai de-a face cu toată populația.

– Prea vastă, în tot cazul, continuă *Herr* Bock, pentru a putea lucra eficient. În limitele resurselor existente, vreau să zic.

– Ce calități trebuia să aibă un informator? vreau să aflu de la *Herr* Bock.[42]

– Păi, zice, lăsându-se pe spate și încrucișându-și degetele ambelor mâini la ceafă, trebuia să fie capabil să se adapteze rapid la situații noi și să pară a fi de-al locului, oriunde l-am fi plasat noi. În același timp, trebuia să aibă un caracter suficient de stabil, încât să aibă mereu clar în minte faptul că nouă ne dădea raportul. Dar, mai presus de toate, zice, uitându-se fix la mine, cu ochii distorsionați și amplificați de ochelari, trebuia neapărat să fie cinstit, loial și de încredere.

Îi întorc privirea. Simt că și mie ochii mi se cască. *Herr* Bock se corectează:

– Față de minister, bineînțeles, vreau să zic. Nu ne interesa dacă trăda încrederea oricui altcuiva… (Își înclină capul într-o parte, cu un aer gânditor.) Dacă stai și te gândești, zice, asta și făcea, nu? – apoi continuă: O asemenea capacitate poate că nu reprezintă cine știe ce calitate, la o ființă umană. Dar era vitală pentru munca noastră. Nu pot să nu spun că la fel se întâmplă în toate serviciile secrete.

Numai că nu așa se-ntâmplă. Puține servicii secrete au informatori care să raporteze meticulos despre activitățile dintr-o grădiniță, de la petreceri și de la evenimentele sportive ale unei națiuni.

– Ce câștigau informatorii din asta? întreb, ca să aflu cu cât erau plătiți.

– Aici, chiar că era jale, recunoaște *Herr* Bock. Nu erau plătiți mai deloc. În fiecare săptămână, aveau întâlnire cu supervizorii lor, și nu erau plătiți pentru asta. Din când în când, poate că primeau niște bani, ca răsplată pentru câte o informație anume. Uneori, li se mai dădea câte un cadou de ziua lor.

– Și-atunci, de ce mai făceau asta?

– Păi, zice, unii dintre ei erau convinși de cauză. Dar eu cred că altul era motivul principal: informatorii căpătau sentimentul că, făcând acest lucru, deveneau cineva ei înșiși. Știți cum este – îi asculta și pe

ei cineva, timp de câteva ore pe săptămână, și-și nota ce spuneau. Asta-i făcea să se simtă mai presus de alți oameni.

După mintea mea, există dictaturi, de pildă cele din America Latină, care au ceva mai cald și mai uman, în carnalitatea lor. Mai ușor se poate înțelege dorința de valize burdușite cu bani sau cu droguri, de femei, de arme, de sânge. Oamenii ăștia obedienți și cenușii, care se-ntâlneau săptămânal cu informatorii lor, par deopotrivă mai stupizi și mai sinistri. Și e clar că trădarea își are propria răsplată: satisfacția umană măruntă și adânc înrădăcinată, de a deține un ascendent asupra cuiva. Este psihologia metresei, de care s-a folosit regimul ca de un combustibil.

Herr Bock vorbește în continuare și eu îmi notez în continuare. Orice întâlnire cu orice informator trebuia să se desfășoare într-un loc ascuns, conspirativ.

– Adevărul este, zice cu mândrie, întorcându-și capul în direcția scărilor, că am chiar aici, la mine, la etaj, un loc conspirativ.

Camera lui de sus este și acum aranjată pentru același scop, cu o masă rotundă în mijloc și scaune cu căptușeală de vinil cafenie.

– Fiecare informator, bărbat sau femeie, știa exact ce făcea, zice, și întinde mâna în spatele lui, ca s-aprindă o veioză.

Mă uit la ceas. E ora nouă.

– Dacă-mi permiteți să vă-ntreb: cu ce vă ocupați acum, *Herr* Bock?

– Sunt consilier de afaceri.

Nu zic nimic.

– Păreți surprinsă, zice tot el. Vă-ntrebați ce-aș putea eu să știu în materie de afaceri.

– Așa este, mă-ntreb.

– Lucrez pentru firme vest-germane, care vin aici să cumpere bunuri est-germane. Mediez între ele și est-germani, pentru că vesticii nu vorbesc limba celor de-aici. Iar esticii sunt reținuți, când văd hainele fițoase, mașinile Mercedes-Benz ale celorlalți, și așa mai departe.

Terifiant. Încă o dată le câștigă oamenilor lui încrederea, după care-i vinde pe mai nimic. Oamenii de la Stasi sunt mai puțin afectați, în linii mari, de șomajul care a măcinat Germania de Est după căderea Zidului. Mulți și-au găsit de lucru în asigurări, în teleshoping și în imobiliare. Nici una dintre aceste afaceri nu exista în RDG. Dar Stasi

avea, de fapt, oameni pregătiți pentru ele, școliți în arta de a-i convinge pe alții să facă lucruri care erau împotriva intereselor proprii.

– Nu ne-am gândit niciodată, nimeni nu s-a gândit vreo clipă, zice, că totul avea să se sfârșească. Nu i-ar fi trecut nimănui prin minte că țara noastră ar putea înceta să mai existe, într-un fel sau altul. Așa, dintr-odată! Sus, la etajul șase, peste drum – și face iarăși un gest cu capul către academia de vizavi –, la sfârșitul lui 1989, glumeam și noi, ca toată lumea. Ziceam: „Cine rămâne ultimul pe-aici, să stingă lumina“, pentru că n-ar mai fi rămas nimeni, la sfârșit de tot, în RDG.

Mă gândesc și eu c-ar fi cazul să plec. Îi mulțumesc lui *Herr* Bock, îmi iau lucrurile și mă-ndrept către stația de autobuz. Nu e decât un singur felinar pe toată strada, exact aici. Ca să oprească autobuzul numai pentru mine, trebuie să stau în conul de lumină făcut de el. Nu văd mare lucru în afară; nici măcar o lumină aprinsă nu este, la nici una dintre clădirile dimprejur. Așa că, iată-mă proțăpită într-un loc netrecut pe hartă, bine luminată, să mă vadă oricine. După orar, mai sunt trei sferturi de oră până trece următorul autobuz. În cel mult zece minute, precis că-mi pătrunde frigul până-n măduva oaselor.

Îmi iau rucsăcelul pe umăr și mă-ntorc la *Herr* Bock. Nu e nici o lumină aprinsă nici la el, dar unde să se fi dus? N-a trecut nici o mașină. Poarta e blocată și zdrăngăne. O sârmă pe care n-o văd îmi zgârie palma. Mi-l și închipui pe *Herr* Bock trăgând cu ochiul de după draperii, și adevărul este că nici nu deschid eu bine poarta, că și el deschide ușa. Are gura plină.

– Cred c-ar fi mai bine să chem un taxi, dacă nu vă supărați, zic. Mai sunt trei sferturi de oră până la primul autobuz, și ratez legătura cu trenul către Berlin. Pot să intru?

Este mai mult întuneric înăuntru. A stins veioza, ca să se uite la televizor, și-acum îl stinge și pe-acela. Înghite ce-are în gură și zice:

– Nu mă pricep eu la taxiuri. Nu cred că vin pân-aici.

– Încercăm să chemăm unul, totuși?

Se simte bine așa, pe întuneric.

– Ar putea să dureze ceva timp, zice. Probabil că vine tocmai de la Potsdam.

Dar găsește o carte de telefoane chiar și așa, în penumbră, și sună la o companie de taxiuri. Ne-așezăm. Mi se acomodează ochii. Îl văd luând ceva de pe o farfurie.

– Nu vă temeți de întuneric, nu-i așa? zice, cu gura plină.

– E chiar *foarte* întuneric, zic.

– În felul ăsta, vedem taxiul când vine, zice.

Nu-mi dau seama cum l-am putea vedea. Toate draperiile sunt trase și, chiar dac-ar fi ceva lumină înăuntru, tot n-ar scăpa nici urmă printre ele. Încep să cotrobăi prin geantă, căutând ceva, nici eu nu știu ce anume. Câștig puțin timp de gândire și evit să mă uit la *Herr* Bock. Sunt obosită și mi-e foame, iar limba de-aici nu mi se mai pare așa simplu de vorbit. Bărbatul ăsta, în coconul lui cafeniu și cu camera lui conspirativă, n-are prea multe șanse de-a mă atinge, dar nu-mi place felul în care se bucură c-am ajuns la mila lui. Mă tem că taximetristul o să vadă o casă cufundată în beznă pe o stradă neluminată, o să-ntoarcă și-o să plece. Și mă gândesc la modalități de-a ieși de-aici, când îl văd ridicându-se brusc. Aruncă o privire printre draperii, în așa fel încât să nu se vadă nici o mișcare. Dar se întoarce de la fereastră, aproape dezamăgit.

– Repede a mai venit, zice.

Îmi iau în grabă lucrurile și-l părăsesc în casa lui RDG-istă, cu toate luminile stinse.

Ulterior, am găsit instrucțiuni adresate cadrelor operative, cu modalități de a contracara elementele „opoziționiste“, care ofereau mai multe detalii decât mica prelegere de conjunctură pe care mi-a ținut-o *Herr* Bock. Acestea se găseau în directiva „Instrucțiuni. Cuvânt-titlu: Percepție“. Se urmărea: „Dezvoltarea apatiei (la subiect)… atingerea unei situații în care conflictele sale interioare, de natură socială, personală, politică, privitoare la carieră sau sănătate să pară de nerezolvat… provocarea de temeri acestuia… dezvoltarea/crearea de dezamăgiri… restrângerea talentelor sau posibilităților sale… reducerea capacității sale de acțiune și… alimentarea disensiunilor și a contradicțiilor din jurul său în acest scop…“ Pe 18 ianuarie 1989 – cu mult înainte ca oricine să fi putut anticipa demonstrațiile din octombrie, același an –, statul a emis o directivă și mai amănunțită, intitulată *Zersetzungsmassnahmen*. Conceptul de *Zersetzung* presupune anihilarea sinelui uman (deci, „Măsuri de anihilare interioară“). Directiva recomanda următoarele metode: „… răspândirea de zvonuri direcționate, prin intermediul unor scrisori anonime și pseudo-anonime despre anumite persoane… punerea lor în situații compromițătoare prin crearea de confuzie în privința faptelor… [și] provocarea de comportamente isterice și depresive la persoanele-țintă“. Vezi Jürgen Fuchs, *Unter Nutzung de Angst (Folosirea fricii)*, 2/1994, raport publicat de BstU, și *Politich-opertives Zusammenwirken und aktive Maßnahmen (Cooperarea politic-operativă și măsurile active)*, raport publicat de

BstU în *Bearbeiten – Zersetzen – Liquidieren. Analysen und Berichte* (*Tratare – distrugere interioară – lichidare. Analize și rapoarte*), 3/1993, pp. 13–24. Pentru definițiile proprii date de Stasi, vezi Siegfried Suckut, *Das Wörterbuch der Staatssicherheit: Definitionen des MfS zur „politisch-operativen" Arbeit (Dicționarul securității statului. Definiții ale Ministerului Securității Statului pentru munca „politic-operativă")*, Christoph Links Verlag, Berlin, 1996. (n.a.)

Capitolul 21

FRAU PAUL

Știu foarte puține despre această femeie. Ghida de la Cartierul General al Stasi a fost atât de fermă în ideea că trebuie neapărat să stau de vorbă cu ea, încât am sunat-o, pur și simplu, și ne-am dat întâlnire. Iau trenul de la Mitte către capătul liniei, la Elsterwerdaer Platz, în partea de sud a Berlinului de Est. Acolo, aștept un autobuz cu care s-ajung la *Frau* Paul acasă.

În stația de autobuz, un vietnamez vinde niște flori pleoștite și mușcate de ger, la o tarabă. RDG importa muncitori din Vietnamul de Nord, „frați întru socialism“, și-i trata prost. Locuiau în tabere și erau duși cu autobuzele, în fiecare zi, la fabrici, nu cumva să intre în contact cu localnicii. Acum, se descurcă și ei cum pot.

Cumpăr cel mai puțin obosit aranjament, din câte pot să îmi dau seama. Floarea miresei și garoafe. Arată ca de înmormântare – nu știu de ce. Vânzătorul e un tip mărunt, cu fața lăbărțată, ca de mumie, și cu niște dinți care nu-i stau bine în gură. Îmi dă restul dintr-un buzunar de piele de la șorțul pe care îl are pe el și-mi oferă o țigară. O iau și ne zâmbim unul altuia. Pe urmă, se apleacă sub tejghea și scoate un cartuș de Marlboro roșu.

– Țigară? întreabă din nou, rânjind cu toată gura.

– Nu, mulțumesc, zic.

Deci, taraba cu flori degerate e doar o fațadă pentru comerțul cu țigări de contrabandă. Camioane întregi sunt aduse din Polonia clandestin, pentru a evita plata de taxe și impozite, și sunt vândute, în mare măsură de către vietnamezi, la colț de stradă, la intrarea în stațiile de metrou și mai poetic, iată, la tarabele de flori. Îmi place acoperirea omului ăstuia și stilul său generos de a face comerț.

Îmi deschide o femeie masivă, trecută de șaizeci de ani. Are părul negru coafat ca o căciuliță și niște ochi foarte albaștri în mijlocul unei fețe pufoase. Mă conduce în camera de zi, care pare plină ochi din cauza celor două canapele cu fețele de vinil și a ghivecelor cu flori atârnate de tavan. Totul este aici „ca scos din cutie“, cum ar spune mama – la fel și Sigrid Paul. Hainele și părul îi stau perfect, și are

degetele bondoace, cu vârfuri ascuțite, ale unei Marii Magdalene îndoliate. De altfel, deja ține între ele o batistă călcată. A pregătit niște tartine minunate cu pastă de ou și carne roz, cu castraveciori tăiați felii subțiri.

Înainte de toate, *Frau* Paul se scuză:

– Mai pierd șirul, zice. Și nu vreau să vă consum prea multă bandă. Mi-am scris o scurtă notă biografică – o ia de pe măsuța de cafea –, ca să nu mă îndepărtez prea mult de la temă.

Pare confuză – o femeie care se cramponează de notițe despre viața ei personală. Îmi întinde cele două pagini de autobiografie. Titlul sună astfel: „Zidul a trecut direct prin inima mea“.

Totuși, *Frau* Paul nu folosește notițele. Ce-i drept, mai pierde șirul, iar câteodată se mai repetă. Altfel, își spune bine povestea.

În ianuarie 1961, *Frau* Paul – pe atunci se numea Rührdanz, după soț –, care lucra ca tehnician dentar, a dat naștere primului ei copil. Travaliul a fost unul dificil, cu fătul poziționat invers. Doctorii tocmai schimbau tura, așa că a fost asistată cu întârziere la naștere. Când, în sfârșit, a venit cineva să se ocupe și de ea, copilul „scosese deja un picior“, zice, dar tot i-au făcut cezariană.

Primele câteva zile după ce se născuse, Torsten Rührdanz a scuipat sânge. Nu-l putea hrăni deloc. Atunci, doctorii s-au gândit că avea cine știe ce tulburare gastrică și au încercat să-i dea ceai. La șase zile după naștere, *Frau* Paul a fost externată din spital, deși copilașul ei reținea foarte puțin din ce i se dădea să sugă. Și tot mai scuipa sânge. Mama lui l-a dus la un spital din partea de est a orașului, dar nici acolo nu s-a descoperit ce nu era în regulă cu el.

– Asta-mi crea o mare nervozitate, zice. Pentru mine și soțul meu, era copilul la care visaserăm de mult.

Apoi, s-a dus cu el la spitalul Westend (de Vest), în sectorul vestic al orașului, unde i s-a dat un diagnostic după douăzeci și patru de ore: Torsten suferise o ruptură de diafragmă în timpul nașterii. Avea stomacul și esofagul afectate; existau inflamații și hemoragii interne. Starea în care se afla îi punea viața în pericol, așa c-a fost operat imediat. Recuperarea s-a desfășurat acolo, în spital.

La început de iulie 1961, se simțea destul de bine încât să poată fi luat acasă, cu instrucțiuni precise în legătură cu alimentația și

medicația. *Frau* Paul și soțul ei, Hartmut, urmau să ridice, în mod regulat, de la spitalul vest-berlinez, formula de hrană și medicamentele. Deși nu exista deocamdată Zidul, frontiera dintre cele două sectoare era controlată, așa încât aveau nevoie de permisiune ca să treacă dintr-o parte în cealaltă cu produse medicale. *Frau* Paul solicita de fiecare dată autorizație de la Ministerul Sănătății și abia după aceea trecea frontiera și se ducea să le ia.

Pe parcursul săptămânilor care au urmat, Torsten a făcut progrese lente, dar de netăgăduit.

– Ni s-a spus că erau șanse mari să se dezvolte normal, dacă-i asiguram tratamentul cu acea hrană specială și cu acele medicamente, zice, și începe să plângă, dar atât de reținut, încât lacrimile par să i se prelingă din ochi pe obraji, de unde și le adună imediat cu batista. Vă rog, zice, mâncați ceva.

Întind mâna și duc o tartină la gură. Mă uit în jur, după fotografii de familie, dar nu văd nici una pe pereți, iar în vitrine, tot așa, nu sunt – nu la vedere, cel puțin.

În noaptea de 12 spre 13 august 1961, Zidul Berlinului a fost instalat provizoriu, sub formă de role de sârmă ghimpată. Pe-atunci, *Frau* Paul și soțul ei locuiau tot în această jumătate de casă din sectorul estic. N-au văzut și auzit nimic din procesul de divizare a orașului lor, care tocmai se desfășura, dar s-au trezit într-o lume schimbată.

Data următoare când *Frau* Paul s-a dus la Ministerul Sănătății, după aprobarea de ridicare a formulei de hrană și a medicamentelor din sectorul vestic, a fost refuzată. Ține minte cum s-a rugat de funcționarul de acolo, explicându-i cât de bolnav era bebelușul ei și că, fără tratamentul respectiv, putea să și moară. „Dacă fiul dumitale e-atât de bolnav cum spui“ – a zis funcționarul –, „i-ar fi mai bine să moară.“

Frau Paul nu mai varsă lacrimi acum, dar chipul ei lat e roșu de mânie. Cei doi părinți n-au avut ce face, decât să-l treacă pe Torsten la o alimentație obișnuită. Copilul a început să scuipe iar sânge. Într-un miez de noapte, l-au dus la Charité, marele spital din sectorul estic. Doctorii l-au pus sub observație și au trimis-o acasă pe mamă.

– A doua zi dimineață, când m-am dus înapoi la spital, să-mi văd copilul, nu mai era acolo. Nu-mi spusese nimeni nimic. Nu mai

avuseseră timp să stea de vorbă cu mine. (Când și-au dat seama că nu-l puteau ajuta, doctorii din est au făcut cumva și au reușit să strecoare bebelușul peste noua frontieră, ducându-l înapoi la spitalul Westend. *Frau* Paul nu știe cum au făcut asta, în schimb crede că i-au salvat viața.) Absolut nimic n-am să le reproșez doctorilor de la Charité. Era imposibil de prevăzut ce avea să însemne asta pentru el, ce avea să iasă din toată povestea pentru noi toți.

Copilul ei se afla, deci, de partea cealaltă a Zidului. *Frau* Paul și soțul ei s-au întors la Ministerul Sănătății, ca să obțină permisiunea de a merge să-l viziteze. Dar trecerea dincolo de „Mijlocul de Protecție Antifascistă“ ținea de Ministerul de Interne de-acum.

Frau Paul întinde mâna după o fotografie veche și mi-o arată. Este ea însăși, cu fața fără riduri și cu părul tapat, cum se purta în anii 1960. Ține în brațe un bebeluș, afișând un zâmbet nesigur. Copilul își suge buza de jos și se uită direct la obiectivul aparatului de fotografiat. Corpul nu i se vede. Un bărbat cu sutană neagră de pastor și guleraș alb stă lângă mamă și copil, cu toții flancați de asistente medicale în uniforme și bonete de spital.

– Asta era în octombrie 1961, zice *Frau* Paul. Botezul de urgență.

După nouă săptămâni și câteva zile de când fusese despărțită de copilul ei, care păruse iar pe punctul de a muri, *Frau* Paul singură a căpătat un permis de liberă trecere de o zi și o viză cu care să meargă să asiste la botezul său. Autoritățile au refuzat să-i permită și soțului ei să meargă să-și vadă copilul, nu cumva să se hotărască amândoi să rămână în Vest. Acum plânge iar, ca și cum lacrimile i-ar da pe din afară. Este o liniște absolută, nici măcar zgomotul traficului nu se aude. Singurul sunet este cel făcut de respirația ei.

În fiecare dimineață, câte o clipă, Sigrid Paul se trezește, la fel cum făcea ea însăși pe vremuri, când imaginea lui Torsten, cu trupul său micuț și bolnav, îi inunda mintea. Starea lui nu se ameliora. De patru ori a fost operat la spitalul Westend. A trebuit să i se introducă un esofag, o diafragmă și un pilor, toate artificiale. A trebuit să fie hrănit artificial. Părinților săi li s-a spus, o dată în plus, c-ar putea muri.

– Am fost să-l văd de data aceea și, bineînțeles, am vrut mai mult, zice. Am vrut mai mult.

Frau Paul se exprimă de parc-ar vorbi în limbajul autorităților:

– Soțul meu și cu mine am hotărât să încercăm să părăsim, în mod ilegal, teritoriul Republicii Democrate Germane. (Își ține batista cu ambele mâini în poală.) Nu sunt eu genul de luptător clasic al rezistenței, zice. Nici nu făceam parte din opoziție. Nici măcar în ziua de azi nu sunt membră a nici unui partid politic. (Își suflă nasul.) Și nici infractoare nu sunt. (Respiră adânc și-și îndreaptă umerii.) Ascultam și eu postul de radio RIAS, din Vest. Era ilegal, dar toată lumea-l asculta. Mi se părea important să primesc vești din afară. Și, cum necum, până la urmă, RIAS m-a salvat.

Frau Paul și soțul ei, care era constructor de bărci, au început să caute modalități de a se reuni cu fiul lor. În 1961 și 1962, s-au format nenumărate comunități mici de interese în Germania de Est – oameni uniți de nimic altceva decât de o minimă cunoaștere a celuilalt și de dorința de a evada. Un anume doctor Hinze și soția lui, care locuiau în orașul Rathenow din landul Brandenburg, voiau să i se alăture fiului lor Michael în Vest. Michael Hinze urma studii de sociologie la Universitatea Liberă, când fusese ridicat Zidul, și luase decizia să rămână unde era. Doctorul Hinze discutase de câteva ori cu soțul ei, zicea *Frau* Paul, despre cum ar fi putut ei să construiască un iaht și să se îmbarce, pentru o călătorie în jurul lumii. Era clar că așa ceva nu se mai putea întâmpla de-acum, dar însemna că el știa despre necazul lor. Iar fiul său, Michael, împreună cu alți câțiva tineri studenți din Vest, erau implicați într-o schemă de ajutat oamenii să evadeze.

Michael Hinze locuiește în Germania de Vest, unde l-am și sunat. Vorbește rar și reținut. Nu pomenește de ce-a făcut, în sensul că și-ar fi riscat el însuși libertatea, ca să-i elibereze pe alții. Nici măcar nu pare un tip modest și stingherit de conotațiile de eroism. Are, mai degrabă, tonul unuia care-și amintește cum și-a reparat mașina la un moment dat, pas cu pas și urmând instrucțiunile.

– În 1961, zice, aveam douăzeci și trei de ani și nici o experiență în asemenea lucruri.

După ce s-a ridicat Zidul, Michael a luat legătura cu o grupare preocupată de drepturile omului, din Berlinul de Vest.

– Cineva de dincolo mi-a spus că exista o cale de a-i scoate pe oameni din țară.

După ce a fost construit Zidul, RDG a căutat să blocheze orice posibilă cale de evadare. A modificat rutele autobuzelor, le-a interzis trenurilor să mai oprească în gările din sectorul vestic, a instalat baraje rutiere de-a lungul frontierei și a organizat misiuni de patrulare în apele Mării Baltice. Dar este imposibil să închizi o țară cu totul de lumea din exterior și, cu siguranță, imposibil să închizi ermetic toate rutele de fugă și să blochezi toate mijloacele de transport în același timp. Trenurile care mergeau din Europa Occidentală către Danemarca și Suedia treceau prin Germania de Est și opreau la Ostbahnhof, în Berlinul de Est, pe drum într-acolo. Dacă aveau în pașapoarte vize de tranzit valabile, cetățenii vest-germani puteau călători prin teritoriul est-german, pe drum spre Warnemünde, pe țărmul Mării Baltice, pentru a se îmbarca pe feribot spre Malmö sau Copenhaga. Iar, la gara din Berlinul de Est, încă nu exista nici un zid, nici un punct de control între peroanele trenurilor locale și cele ale trenurilor de lungă distanță. Așa cum fusese dintotdeauna, și cum este iarăși astăzi, controlul biletelor, al pașapoartelor și al vizelor se făcea în tren. Altfel spus, persoana care avea pașaport vest-german și viză de tranzit putea să se urce în tren în Berlinul de Est și s-o șteargă definitiv de-acolo.

– Eram, cu toții, vreo opt sau zece studenți care ne ocupam cu asta, zice Michael Hinze. Pot să spun că-n total am reușit să scoatem vreo cincizeci de inși în felul ăsta – după care, adaugă: Nu eram eu cine știe ce mare și tare.

Schema era isteață și simplă. Consta în a transforma un est-german în vest-german, pentru o zi. Studenții le cereau cetățenilor vest-germani să renunțe la pașapoarte, pentru cauză.

– N-aveam deloc probleme în a face rost de acte. Oamenii erau mai mult decât doritori să-i ajute pe ceilalți să scape de-acolo.

Îi alegeau pe cei care semănau, ca vârstă și înălțime, la culoarea ochilor, cu est-germanii pe care aveau de gând să-i scoată fraudulos din țară. Deținătorii pașapoartelor înaintau cereri de viză de tranzit către autoritățile est-berlineze. În același timp, est-germanilor li se făceau fotografii de dimensiunile celor din pașapoarte vest-germane, care erau apoi trecute peste frontieră, în Berlinul de Vest. Când pașapoartele se întorceau la titularii lor, cu vizele de tranzit aplicate,

studenții le duceau la un artist grafician, care adăuga fotografiile persoanelor care încercau să evadeze. Pașapoartele astfel prelucrate erau trecute fraudulos înapoi în Germania de Est, la RDG-iștii care așteptau să plece.

– Înveleam câte cinci sau șase pașapoarte în ziar și le vâram în conductele de ventilare ale Volkswagenului meu Beetle.

Michael putea călători în Est, cu câte un permis de liberă trecere de o zi. Odată cu pașapoartele, ducea dintr-o parte în cealaltă articole necesare pentru a le completa est-germanilor transformarea în turiști vest-germani.

– Le duceam diverse lucruri, cum ar fi paste de dinți cu denumiri de mărci din Vest, pe care să și le pună-n bagaje, și permisele de conducere ale titularilor de pașapoarte. Și țigări occidentale, bineînțeles – Marlboro și ce mai era pe-atunci. Și-i învățam să-și scoată etichetele de pe haine, ca să nu scrie pe ei: „Produs în manufactura poporului“.

Pe o alee din apropierea gării, Michael preda pașapoartele și celelalte lucruri. Est-germanii se pregăteau să plece către viețile lor cele noi cu câte o sacoșă de voiaj nu mai mare decât pentru o scurtă vacanță. Până la Crăciunul 1961, tatăl și mama vitregă ai lui Michael Hinze ajunseseră în siguranță în Berlinul de Vest.

Pe durata iernii 1961, *Frau* Paul a primit autorizație să-l viziteze pe Torsten de patru ori. Prima dată, o aștepta la spital un plic. Era un bilet de la doctorul Hinze, cu numărul său de telefon și cu niște mărunțiș. Când l-a sunat, el a informat-o că fiul său Michael avea să-i ajute să evadeze. Data următoare când s-a dus la spitalul Westend, avea la ea poze în format de pașaport – a ei și a soțului ei. Michael i le-a introdus în două pașapoarte vest-germane.

– Așa că, în februarie 1962, zice *Frau* Paul, am aranjat să plecăm pe ruta de tranzit de la Berlin-Ostbahnhof în Danemarca, și de-acolo să ajungem în Berlinul de Vest. O rută de tranzit foarte ocolită.

Frau Paul este o femeie lipsită cu desăvârșire de simțul ironiei. Pare să fi luat, de fapt, foarte puțină distanță față de ce i s-a întâmplat atunci. Lucrurile rămân apropiate și dure.

Trei studenți din Est urmau să evadeze odată cu ei: un tânăr pe nume Werner Coch și o altă pereche. *Frau* Paul și soțul ei și-au

încredințat mașina unui prieten și și-au vândut, foarte discret, unele dintre bunuri. Și-au lăsat locuința intactă, plină de mobilier.

– A fost o perioadă cumplită, nesigură, zice.

Werner Coch este inginer chimist și se apropie de șaizeci de ani. Vorbește încet și la obiect, are părul negru, ochii întunecați și o față calmă. Este îmbrăcat elegant, în haine de culori pastelate și pantofi, tot așa, deschiși la culoare. Ne așezăm în camera de zi a casei spațioase și confortabile, pe care și-a construit-o singur, și-mi povestește care a fost ruta de scăpare. O mică pendulă bate jumătățile de oră ale după-amiezii.

– Am obținut pașapoartele și biletele de tren, zice, și am învățat povestea corespunzătoare pe dinafară: cine eram – nume, data nașterii –, unde mergeam în vacanță, și așa mai departe. (A trebuit să învețe și pe unde mai fuseseră. Pașaportul lui Koch era al unei persoane care călătorise odată în Togo.) Auzi: în Togo! – și râde. Nu pot să mă laud c-aș fi expert în istoria din Togo, sau mai știu eu ce, dar m-am pus cu burta pe carte și-am învățat cum se cheamă capitala – Lomé – și ce limbă se vorbește acolo – franceza…

În ziua stabilită, s-au dus toți cinci la gară. Planul era să stea în sala de așteptare, până când un student din Vest, care venise cu un permis de o zi, le dădea semnalul că totul era în regulă și că puteau să pornească. Abia atunci se duceau la peronul de curse internaționale și se urcau în tren. Studentul trebuia să telefoneze la Copenhaga, să se intereseze dacă și grupul dinaintea lor ajunsese în siguranță. După aceea, le dădea semnalul că puteau pleca. Coch nu mai ține minte care era semnalul exact. Zice:

– Era ceva legat de un ziar. Felul în care era ținut, parcă.

Frau Paul pare să fi uitat ori să-și fi reprimat în minte cu totul asemenea detalii. Zice atât:

– Am primit un semnal de la un student, care însemna că nu trebuia să ne urcăm în tren. Dacă ne-am fi urcat, am fi fost arestați. Ne-am dus direct acasă, fără să ne mai uităm în urmă.

Coch intră în detalii. Când au primit semnalul:

– A fost ca un șoc, zice. Dar trebuie să spun că-n același timp am avut și-un sentiment de ușurare. Știam că erau lucruri în bagajul meu care arătau a bunuri est-germane.

Frau Paul știe acum că membrii grupului dinaintea lor au fost cu toții arestați și băgați la închisoare. Și pe studentul vest-german care-i însoțea l-au arestat și i-au dat o pedeapsă de doi ani într-o închisoare est-germană. Stasi avea unele bănuieli și, peste noapte, introdusese o nouă ștampilă pe viza de tranzit. În timpul care trecuse de la cererea de vize până la introducerea frauduloasă, înapoi în Berlinul de Est, a pașapoartelor prelucrate, ștampila respectivă devenise obligatorie, fără ca micul grup de persoane să știe.

– Am dus acasă la noi toate pașapoartele, zice *Frau* Paul, și le-am pus pe foc. Aici, în apartamentul în care suntem. (Spune asta cu un fel de fatalism exagerat, de parcă un foculeț, acolo, i-ar fi mântuit de orice vinovăție.) Pe urmă, n-am avut ce face, decât să sperăm că fiul nostru avea să se facă bine, să se întoarcă înapoi acasă. Ne gândeam c-am încercat și noi o dată, și n-a mers. N-aveam de gând să mai încercăm o dată.

Eșecul avusese darul, măcar, de a-i vindeca de acea dorință puternică, și se simțeau de parc-ar fi fost grațiați. Insistă că ea și soțul ei, Hartmut, atunci și acolo, renunțaseră la ideea c-ar fi putut evada.

– Ne-ajunsese – nouă, cel puțin. Dar așa am ajuns, prin toată această poveste, să-i cunoaștem pe cei trei studenți care locuiau aici, în Est. (În anul care a urmat, *Frau* Paul și soțul ei au corespondat cu studenții.) Așa se-ntâmplă în viață, că oamenii care gândesc la fel se găsesc unii pe alții, așa că și noi am păstrat legătura.

În februarie 1963, la un an după tentativa cu pașapoartele, cei trei studenți au întrebat dacă puteau veni să stea câteva nopți la Berlin. Torsten era tot în Vest, și tot la spital.

– Le-am spus că da, zice *Frau* Paul. (De aici înainte, conversația ei devine confuză, punctată de afirmații de genul că „nu știam la vremea respectivă“ sau „nu puteam bănui“. Avea încredere în studenți și le-a dat pe mână cheia casei ei.) Lucram cu normă întreagă la serviciul meu de tehnician dentar, zice, așa că n-aveam de unde bănui ce se petrecea în acest apartament în timpul zilei. Pur și simplu, nu eram acasă. (Își aranjează mai bine gulerul.) Soțul meu era de față, adaugă.

– *Frau* Paul și Hartmut erau neliniștiți, zice Coch, despre șederea sa în casa familiei Rührdanz. Era o atmosferă încărcată.

Studenții veniseră să mai încerce o dată. Se construise un tunel din Berlinul de Vest, pe sub Zid, până în subsolul unui bloc de locuințe de pe Brunnenstrasse, în Berlinul de Est. Douăzeci și nouă de persoane trecuseră dincolo prin el, cu câteva luni mai înainte. Pe urmă, însă, tunelul se umpluse de apă, lăsându-i pe alții blocați de partea estică. Acum, apa de pe fund înghețase, și o nouă evadare fusese plănuită.

Capitolul 22
ÎNȚELEGEREA

– Eu voiam să plec, zice Coch, pentru că aveam senzația că totul era perfect organizat. Mă gândeam așa: dacă pericolul e prea mare, primim noi un semnal, ceva, la fel cum se-ntâmplase la tentativa cu pașapoartele falsificate.

Studenții au așteptat, acasă la *Frau* Paul, să primească mesaj din partea vreunui curier. Ca și mai înainte, noua tentativă era organizată de alți studenți, din Vest, care urmau să le spună esticilor unde se afla tunelul și când și cum puteau pătrunde în el.

Curierul a sosit cu informația.

– Ni se dădeau instrucțiuni să mergem pe o stradă anume din apropierea Teatrului Rosa Luxemburg, zice Coch. Acolo, urma să găsim o mașină parcată, având o pancartă sub luneta din spate. Din acel mesaj, am fi reușit să descifrăm adresa clădirii pe unde puteam intra în tunel.

După aceea, trebuia să meargă la o cabină telefonică din apropiere. Dacă totul era în ordine și puteau merge mai departe, ar fi găsit un plasture lipit sub receptor.

– Dacă plasturele nu era la locul lui, însemna că-l smulsese cineva, ca să ne avertizeze. Pe urmă, nu ne mai rămânea decât să ne ducem la adresa respectivă și să spunem parola.

Planul era să intre în clădire la intervale de câte jumătate de oră și să fie conduși la intrarea în tunel. Dacă totul mergea bine, trebuia să li se dea un semnal de la fereastra unei clădiri din sectorul vestic: un steguleț alb, care ar fi fost o urare de succes. Dac-ar fi apărut probleme de orice fel, în fereastră urma să fie pusă o minge roșie.

– Hartmut Rührdanz și eu am fost să verificăm traseul în după-amiaza dinainte. Am luat metroul până la stația Rosa Luxemburg și-am aruncat o privire prin zonă.

Au văzut mașina, și cabina telefonică, și au socotit cât le-ar fi luat să ajungă până acolo, în aceeași seară, de acasă de la *Frau* Paul.

– Am pornit eu singur mai întâi, și Hartmut a venit după mine, la o distanță sigură. Era la vreo sută de metri în spatele meu, cam atâta.

Coch s-a apropiat de mașină și a citit ce scria sub luneta din spate.

– Era un fel de ghicitoare legată nu știu cum de primăveri, zice, nu mai țin minte precis, și de numărul patruzeci și cinci.

Brunnen înseamnă, în limba germană, primăvară, sau pârâu. Coch a dedus că trebuia să meargă la numărul 45 de pe Brunnenstrasse. După care, s-a dus la cabina telefonică, să verifice dacă plasturele era unde ar fi trebuit să fie, sub receptor.

Brunnenstrasse 45 era la mică distanță de cabina telefonică. De fapt, este chiar după colț față de unde locuiesc eu. Am trecut pe-acolo într-o dimineață. Cerul era de-un albastru palid, părea foarte înalt, iar soarele strălucea ca beculețul din frigider. Brunnenstrasse dă în Bernauer Strasse, pe unde trecea Zidul și unde au fost făcute celebrele fotografii cu oameni care săreau de la ferestrele apartamentelor proprii pe saltele stivuite una peste alta de partea cealaltă, în vest, pe 13 august 1961. Acum, în locul respectiv este o porțiune cu vegetație crescută la întâmplare. Dacă n-ai ști că Zidul a fost chiar în acest loc, ar fi și greu să ți-l închipui. Până la urmă, vor exista blocuri noi de locuințe ridicate pe fostul amplasament al Zidului și, peste mai puțin de o generație, cicatricea nu se va mai vedea. Pentru moment, însă, e ceva straniu în privința porțiunii respective: nu e parc, nu e nici măcar teren viran. Este, pur și simplu, o gaură-n oraș.

Mi-am ridicat gulerul cât am putut de mult, în timp ce parcurgeam strada. Urmăream numerele cu mare atenție, căutându-l pe 45, când am trecut prin fața unei vitrine și am citit denumirea. M-am întors după câțiva pași. Citisem corect. Firma suna cam așa: „Echipamente pentru săpături, de închiriat sau de vânzare. Mașini de săpat pe arcuri. Ciocane pneumatice electrice. Burghie spirale. Bormașini. Pompe.“ Doi tineri au trecut pe lângă mine. Erau niște duri, amândoi purtându-și desfăcute jachetele, deși era foarte frig. Pe un tricou scria, în englezește: „Prea mult am băut / Să mai fut“, iar pe celălalt, în limba germană: „Faceți loc să treacă căcănarul“. S-au uitat intens la mine, apoi la magazin, apoi iar la mine, ca și cum ar fi vrut să priceapă ce naiba găseam atât de fascinant la un magazin de pompe și burghie.

Brunnenstrasse 45 este un bloc de locuințe obișnuit, de cinci etaje. Nimic nu scoate în evidență această clădire față de toate celelalte de

pe stradă. Nu e nici o placă fixată pe ea, nici o inscripție pe trotuar, care să reamintească de tunel. Și, ca multe alte clădiri din fostul Berlin de Est, se află în curs de renovare. Când să intru, doi turci în salopete de muncitori tocmai ieșeau, cărând unelte și găleți de moloz. Am dat din cap a salut, ca și cum aș fi știut ce căutam acolo, și am intrat fără ezitare. Ușa subsolului era în partea dreaptă. M-am oprit în fața ei o clipă. După aceea, am deschis-o și am dat de întuneric și de miros de tencuială și umezeală. O luasem deja pe trepte în jos, când m-am auzit strigată:

– Scuzați, vă rog! Scuzați, vă rog! Pot să v-ajut cu ceva?

Șeful echipei de lucrători, și el turc, stătea în capul scărilor. I-am explicat că venisem să văd un tunel, care fusese accesibil, mai demult, din subsolul acelui imobil.

– Așteptați puțin aici, a zis.

A plecat și s-a întors cu o lanternă cu mâner lung. Am coborât împreună treptele. Subsolul avea un acoperiș boltit și despărțituri de lemn pentru boxa fiecărui apartament. Nu cred că ne-așteptam, nici el, nici eu, să găsim realmente un tunel. A legănat lanterna dintr-o parte într-alta, pe toată lungimea coridorului acoperit de un praf gros, până la capăt, unde se-nfunda. Și-acolo, în perete, era o porțiune care sugera un pasaj cât un stat de om, unde cărămizile erau mai noi decât oricare altele din jur. Am luminat acea porțiune cu lanterna și am rămas cu privirile ațintite spre ea. Mă gândeam la cei douăzeci și nouă de oameni care-și părăsiseră țara pe-acolo, la Werner Coch și la ceilalți.

– Când am ajuns la clădire, zice Coch, am intrat în holul mare și m-am îndreptat spre ușa de intrare în subsol. Am rostit parola, care era: „*Herr* Lindemann locuiește aici?“ Nu mi-a răspuns nimeni, așa c-am repetat: „*Herr* Lindemann locuiește aici?“ Trebuia s-o audă oamenii – sprijinitorii – din spatele ușii. Eu trebuia s-aștept o reacție din partea lor. M-așteptam s-apară cineva c-o lanternă, sau poate să-mi spună ceva și să mă ia de-acolo. Dar nu s-a întâmplat nimic. Absolut nimic. Mă gândeam: ceva nu e-n regulă aici. Doamne, ajută-mă să scap întreg din toată mizeria. M-am răsucit pe călcâie și am ieșit din clădire. Abia atunci au sărit pe mine – câțiva inși de la Stasi, în haine civile. Cred

că erau trei, care m-așteptau în stradă, să ies din acel bloc. Acum știu: înconjuraseră clădirea, și aveau pe unul chiar și pe scări, înăuntru.

L-au întrebat ce căuta în acea clădire, și le-a spus că venise în vizită la *Herr* Lindemann. „Nu locuiește nici un *Herr* Lindemann aici“, i-au spus. L-au luat pe sus, mai întâi la secția de poliție, apoi în arest la Cartierul General al Stasi din Berlin și, în cele din urmă, la închisoarea din Hohenschönhausen.

– Hartmut Rührdanz urmărea toată scena de pe celălalt trotuar, zice Coch, după care s-a dus acasă, îngrozit.

Soții Rührdanz aveau să rămână în Est. S-aștepte, până când bebelușul lor se făcea destul de mare, ca să vină acasă. Și sperau ca el să supraviețuiască.

Pe memorie, ca pe atâtea alte lucruri, nu te poți bizui. Nu numai pentru ce-ți ascunde sau pentru ce modifică – nici pentru ce-ți dezvăluie. *Frau* Paul trebuie să fi știut de ce veniseră cei trei studenți să stea la ea și știa, probabil, și de ce tentativa cu tunelul eșuase. Motivul pentru care nu recunoaște c-ar fi știut este că faptul de a fi știut a transformat-o în infractoare în RDG – și, lucrul cel mai grav dintre toate, și acum la fel se simte.

Frau Paul îmi arată un raport de la Stasi în legătură cu tunelul. Gaura lui de ieșire fusese chiar sub picioarele mele pe Brunnenstrasse, nu în peretele din subsol, așa cum demonstrează acest document, în birocratismul său îngrozitor:

> GUVERNUL REPUBLICII DEMOCRATE GERMANE
> Ministerul Securității Statului
>
> CONFIRMARE
> asupra existenței unui tunel între Berlinul de Vest și Capitala Republicii Democrate Germane
>
> În cursul unui control, efectuat de membri ai Armatei Populare Naționale în ziua de 18.02.1963, în clădirea de pe strada Brunnen nr. 45 din Berlin-Mitte, s-a stabilit că exista o gaură în podeaua subsolului, care a dat naștere supoziției că acolo urma să fie descoperit un tunel.
>
> O lărgire a găurii și examinarea ei consecutivă a făcut posibilă confirmarea faptului că, în această clădire de pe strada Brunnen

nr. 45, se afla capătul unui tunel construit pe sub frontieră, pornind de pe teritoriul Berlinului de Vest.

Tunelul pornea de pe teritoriul Berlinului de Vest, trecea pe sub strada Bernauer din Berlinul de Vest și pe sub mai multe clădiri ocupate din Capitala Republicii Democrate Germane, până la subsolul de pe strada Brunnen nr. 45.

De la subsolul clădirii de pe strada Brunnen nr. 45 până la frontiera națională, tunelul măsura 130 de metri și se prelungea de acolo pe sub strada Bernauer, care are o lățime de aproximativ 30 de metri.

Dimensiunile culoarului de trecere erau de 75 cm lățime și 70–80 cm înălțime. La cercetarea culoarului de trecere au fost confiscate 4 lanterne de fabricație occidentală, 1 cazma pliabilă de origine americană, 1 cazma de mână, 2 toporiști, 1 sfredel pentru piatră, precum și mai multe șurubelnițe.

Pe lângă acestea, o serie de cabluri electrice, mai multe becuri de iluminat și saltele de cauciuc au fost găsite pe lungimea tunelului și confiscate.

Prin intermediul comparațiilor cu materiale adunate deja până acum, s-a tras concluzia că studentul [nume], de la Universitatea Tehnică din Berlinul de Vest, a fost în mod neîndoios implicat în organizarea construirii tunelului care se deschidea în subsolul clădirii de pe strada Brunnen nr. 45.

De atunci, *Frau* Paul și soțul ei au început să fie urmăriți.

– Dimineața, când mergeam la serviciu, era cineva care se ținea scai de mine, zice. Dacă intram la Alexanderplatz, să fac niște cumpărături, câte un bărbat venea cu mine de la ușa mea, cu autobuzul și cu trenul și înapoi până acasă. Se mai schimbau, dar era mereu câte cineva pe urmele noastre. Și voiau să simțim asta.

Ce să simtă? O neliniște nelegată de nimic anume, care-i fierbea la foc mic? Dincolo de faptul în sine că se știau urmăriți, nu puteau anticipa nimic. La fel ca multe alte lucruri, până nu ți se-ntâmplă ție personal, nu crezi că ți se vor întâmpla vreodată. Situația s-a prelungit două săptămâni.

Într-o dimineață, când se-ndrepta spre stația de autobuz, doi bărbați în haine civile au oprit-o pe *Frau* Paul și i-au cerut buletinul de identitate.

– Ăsta era un lucru absolut banal. Trebuia să ții buletinul la tine în orice moment.

Până s-apuce ea să și-l caute în poșetă, o „limuzină mare neagră“ a oprit lângă bordura trotuarului. Cei doi bărbați au apucat-o de mai sus de coate și au vârât-o în mașină.

– Am fost răpită direct de pe stradă, zice.

Nu știa unde au dus-o, „dar știam că era undeva la Stasi“. Acum, a intrat în posesia înregistrării de la interogatoriu, și rezultă că se afla pe Magdalenenstrasse, o zonă din Normannenstrasse, la Cartierul General al Stasi. A fost interogată de la ora 8 dimineața, din ziua de 28 februarie, până a doua zi la 6 dimineața.

– Atât de mult a durat, zice, și-mi întinde documentul. Mereu am zis c-a durat douăzeci și două de ore și, când am căpătat acces la dosarul meu, ce să vezi: exact douăzeci și două de ore.

Este ca și cum lucrurile pe care le-a pățit *Frau* Paul sunt în asemenea măsură de extreme pentru felul ei de a gândi și pentru cum simte ea c-ar trebui să se desfășoare viața, încât vrea să fie mereu sigură că nu exagerează, în nici o privință. Și este ca și cum nu i-ar veni să creadă că i s-a întâmplat chiar ei.

Frau Paul își amintește foarte clar de cel care a interogat-o. Era tânăr, corpolent și nesincer.

– La început, n-am recunoscut nimic, dar, pe urmă, am remarcat că știau deja foarte multe. Voiau să capete informații despre studenții care locuiseră la noi.

Când s-a sfârșit interogatoriul, a fost dusă înapoi în celulă.

– Nici nu mai puteam să vorbesc. Eram terminată. Dar nu m-au lăsat mult acolo. Au venit și m-au dus în altă parte, într-o dubă de-a poliției. Acolo, au luat-o de la început cu interogatoriile, zi și noapte – le plăcea să facă treaba asta, să te priveze de somn. Deloc nu mă lăsau să mă odihnesc.

În timpul unei asemenea sesiuni, au momit-o pe *Frau* Paul cu o înțelegere. O puseseră să stea pe un taburet cu picioarele tăiate, în colțul încăperii. Când se deschidea ușa, ea dispărea. Parc-o și văd pe

Frau Paul, corpolentă cum e, stând pe scăunelul ăla, folosit special ca să-i facă praf demnitatea. Locotenentul care o interoga stătea în spatele unui birou masiv. I-a spus:

„Din câte înțeleg, fiul dumneavoastră se află pe teritoriu inamic“.

„Da, domnule.“

„Din informațiile noastre, pare să fie foarte bolnav.“

„Da, domnule.“ (Ce urmărea cu asta? Să i se fi întâmplat ceva lui Torsten, de care ea nu aflase? Doar nu i-ar fi făcut nimic unui copilaș atât de mic și de bolnav?)

„Ați vrea să vă vedeți fiul?“

„Da, domnule.“ (Ce întrebare mai era și asta?)

„Se poate aranja.“

Îmi și închipui speranța uriașă care s-a născut atunci în ea, umplându-i sufletul chiar și așa, cum stătea pe scăunelul umilitor. Dar ea zice:

– Atunci am devenit bănuitoare. Adică eu stăteam acolo, la bulău – iertați-mă, la închisoare –, și ei îmi propuneau să mă duc pe teritoriul dușmanului – fiindcă asta era pe-atunci Vestul. Nu mai înțelegeam nimic.

„Cum să se poată așa ceva?“, l-a întrebat.

„Nu-i complicat deloc“, a zis ofițerul. „Ba chiar, este o chestiune foarte simplă. Dacă doriți să mergeți să vă vedeți fiul pe teritoriul inamic, vă cerem numai atât: cât vă aflați acolo, să aranjați o întâlnire cu mai tânărul dumneavoastră prieten Michael Hinze. Ați putea să mergeți amândoi la o plimbare. De pildă, în parcul din jurul castelului Charlottenburg.“

Ea nu știa ce să creadă. I-a spus tot el:

„Lăsați restul în seama noastră“.

– Așa mi-a spus: „Lăsați restul în seama noastră“, auziți și dumneavoastră! – și plânge. După care, a mai zis: „O faptă bună merită răsplătită cu alta la fel de bună“. Zău așa! „O faptă bună merită răsplătită cu alta la fel de bună.“

În vocea ei se simte un amestec de groază și de triumf. Am senzația clară că-mi scapă ceva. Mă-ntreb dacă în limba germană există vreun termen dintr-ăsta compus, care să descrie această emoție stranie, combinată.

– În acel moment, îmi explică, mi-a trecut prin minte Karl Wilhelm Fricke. Îl auzisem cu ani în urmă, la radioul din partea de Vest, povestind cum fusese răpit și băgat la închisoare, și nu reușisem să uit așa ceva. Într-o clipită, mi-a fost clar: voiau să mă folosească pe mine drept momeală, ca să-l răpească pe Michael.

Karl Wilhelm Fricke este bine-cunoscut în Germania ca om de radio și jurnalist, dar și ca fenomen – „cazul Fricke“. A fost întotdeauna un agitator de opinii împotriva Republicii Democrate Germane. Pe 1 aprilie 1955, la o întâlnire din Berlinul de Vest, agenți trimiși de Stasi i-au pus droguri în coniac și pe urmă l-au luat pe sus, inconștient cum era, și l-au adus în sectorul estic. A fost inculpat pentru „instigare la război și boicot împotriva RDG“ și condamnat la patru ani de închisoare cu izolare, pe care i-a petrecut în acele condiții până în ultima zi. Vestul n-a putut face nimic pentru a-l scoate de-acolo. Când i s-a dat drumul să se ducă înapoi în Berlinul de Vest, primul lucru pe care l-a făcut, asumându-și toate riscurile, a fost să transmită la radio povestea răpirii lui. La capătul unei după-amiezi petrecute împreună cu el, mi-a spus: „*Frau* Paul – pe atunci, Rührdanz – este o femeie *foarte* curajoasă“.

Frau Paul știa că Michael ar fi avut încredere în ea și ar fi venit, dacă-și dădeau întâlnire în parc, iar când oamenii aceia și-ar fi făcut apariția și l-ar fi băgat pe el într-o mașină, ei nu i-ar mai fi rămas nimic altceva de făcut, decât să întoarcă spatele și să plece. Nu poate spune dacă oferta presupunea mai mult decât o singură vizită la Torsten sau și eliberarea ei din închisoare. Știa doar atât: dacă accepta, însemna că puseseră mâna pe ea, că-i cumpăraseră sufletul cu o vizită la copilul ei aflat într-o stare critică. Ar fi fost a lor pe vecie: o denunțătoare și o provocatoare de ultimă speță.

– Eu, momeală într-o capcană pentru Michael?! Dar bineînțeles c-am spus un *nu* absolut. Nu puteam face așa ceva. (Stă cu spatele drept și cu pumnii strânși pe coapse.) Karl Wilhelm Fricke – el a fost îngerul meu păzitor, zice. (Și începe să se prăbușească, să cedeze. În acest moment, nu arată deloc a femeie salvată de la indiferent ce.) A trebuit să iau o decizie împotriva copilului meu, dar nu mă puteam lăsa manipulată în așa hal.

Se apleacă de spate și începe iar să plângă. Își ține o mână în cealaltă și, din când în când, le schimbă între ele, ca și cum ar vrea să se reconforteze cât de cât.

– La momentul respectiv, a fost decizia corectă, zice, printre lacrimi. Nu m-am făcut vinovată de nimic. Pot să dorm noaptea, după ce am făcut ce-am făcut. (Nu încearcă să-și acopere fața. Nu exista răspuns corect în situația ei, nici n-avea cum să iasă bine.) Ce-i drept, nu mi-am împovărat conștiința cu așa ceva, zice, trăgând aer adânc în piept și luptându-se cu un spasm, dar am luat o decizie împotriva copilului meu.

E-atât de greu de știut în ce fel gesturile noastre ne amanetează viitorul. *Frau* Paul a avut curajul să procedeze cum se cuvenea, după conștiința ei, într-o situație în care aproape oricine ar decide să se ducă să-și vadă copilul și mai târziu și-ar spune, în sinea sa, că n-a avut de ales. Odată decizia luată, însă, *Frau* Paul a trebuit să-și găsească întreaga rezervă de curaj, ca să se împace cu ea însăși. Senzația mea este că tânăra mamă, așa cum se întâmplă, își va fi supraestimat propria tărie și rezistență în fața suferinței și c-a ajuns, în ciuda principiilor, o epavă însingurată, întristată și roasă de vinovăție.

– Rezultatul a fost că nu m-au mai adus niciodată la interogatoriu, zice.

Mai târziu, a aflat că soțul ei și cei trei studenți fuseseră arestați, la fel ca ea și la fel ca vreo alți treizeci de inși de prin tot RDG-ul, care plănuiseră să evadeze tot pe-acolo, prin tunel.

Capitolul 23

HOHENSCHÖNHAUSEN

Frau Paul și soțul ei au fost ținuți la închisoarea din Hohenschönhausen timp de cinci luni, după care, împreună cu cei trei studenți, au fost duși la Rostock, pe țărmul Mării Baltice, pentru proces. *Frau* Paul crede că procesul s-a ținut acolo pentru că mass-media vestice aflaseră despre cazul penibil cu Torsten de-o parte a Zidului și părinții lui de cealaltă parte, și autoritățile au vrut să fie sigure că nu exista nici un risc de publicitate.

Cei doi soți n-au văzut nici o clipă acuzațiile care li se aduceau, nici nu au participat la judecata propriu-zisă. Le-au fost oferite serviciile avocatului din oficiu, dr. Vogel, cel cu legături strânse cu cercurile guvernamentale, care a devenit celebru prin aceea că negocia comerțul cu oameni între Est și Vest. Dar ei n-au avut încredere în aranjamentul respectiv și l-au refuzat, insistând să vină cu avocatul lor de familie. Acesta n-a putut face mare lucru ca să-i ajute, pentru că i-au fost arătate acuzațiile aduse clienților săi cu doar cinci minute înainte să înceapă procesul.

Procurorul a susținut că:

> Numita Rührdanz Sigrid este acuzată de a fi convins ori, dacă nu, măcar ajutat și instigat cetățeni ai Republicii Democrate Germane să-și părăsească țara în mod ilegal.
>
> Inculpata păstrează legături cu membrii unei organizații vest-berlineze teroriste, de contrabandă cu oameni, care ademenește oamenii să plece din RDG și le facilitează plecarea ilegală din RDG, fie prin folosirea de documente ilegale, fie prin violarea frontierei naționale… [Aceasta] a deținut pașapoarte falsificate în reședința ei, a organizat întâlniri și a transmis informații despre operațiunile plănuite de a scoate oameni ilegal peste frontieră și a găzduit în apartamentul său persoane care urmau să fie scoase ilegal peste frontieră. Există suspiciuni întemeiate că ea însăși intenționează să părăsească RDG în mod ilegal.

Frau Paul îmi citește lucrurile-astea și-și reafirmă nevinovăția la fiecare punct:

– Renunțaserăm demult, v-am spus deja, să mai încercăm să evadăm, zice, și: Nu știam ce făceau studenții aceia în casa noastră.

În 1992, la douăzeci și nouă de ani după proces, *Frau* Paul a văzut în dosar, pentru prima oară, mascarada care avusese loc și în care ea însăși fusese judecată. Nu se pomenea nimic de Torsten. Judecătorii scriseseră că „atitudinea ei de respingere față de statul nostru“ fusese „exacerbată de faptul că inculpata este o ascultătoare constantă a postului de radio defăimător al organizației NATO“.

– Au băgat-o pe-asta cu „postul de radio defăimător al organizației NATO“, pentru că știau că n-am de gând să mă las manipulată și să fiu momeală în capcana lor.

Frau Paul și soțul ei au primit câte patru ani de muncă silnică fiecare. Pe ea au suit-o în duba poliției și au adus-o înapoi de la Rostock la Hohenschönhausen, ca să-și ispășească pedeapsa. Werner Coch a primit o condamnare mai ușoară – un an și nouă luni de închisoare normală –, pentru că faptul de a fi complice la tentativa de părăsire frauduloasă a țării se pedepsea mai aspru decât tentativa de evadare în sine.

Închisoarea Hohenschönhausen este situată nu departe de centrul Berlinului de Est, dar existența ei le-a rămas necunoscută chiar și oamenilor care locuiau în suburbiile învecinate. Fiecare stradă care ducea înăuntrul sau în afara zonei respective era blocată de o barieră păzită de o santinelă. Hohenschönhausen era o închisoare pentru prizonierii politici – cea mai izolată instalație securizată dintr-o zonă păzită, dintr-o țară zidită pe dinăuntru, o altă porțiune goală pe hartă.

Frau Paul m-a și dus acolo într-o zi. Era o zi obișnuit de friguroasă și ne aflam pe o stradă rezidențială obișnuit de cenușie. În timp ce mergeam pe acea stradă, a început să dea din cap și a zis:

– Acolo era bariera.

Tot ce mai rămăsese din ea era o bornă pe trotuar, care ajungea până la înălțimea șoldului. Am trecut de ea și am pătruns în fosta zonă de excludere impusă de Stasi.

– Clădirea de colo era Secția M, de Supraveghere Poștală, a zis *Frau* Paul, mergând puțin mai în fața mea și arătând cu mâna. În cealaltă,

de colo, erau atelierele de falsificare pentru Stasi. Dincolo, era un spital special, tot pentru Stasi.

Toate clădirile respective erau simple, de beton. Păreau goale.

– Blocurile din partea aceea sunt locuințe ale celor de la Stasi, a mai zis *Frau* Paul.

Am urmărit direcția mâinii ei și am văzut un grup de blocuri turn albe și cenușii. Dintr-unul s-a ivit un bărbat între două vârste, cu un câine baset ținut într-o lesă retractabilă. Omul nu ne-a băgat în seamă, dar câinele s-a uitat la mine plictisit, în timp ce făcea pipi la marginea trotuarului.

Pătrunzând și mai adânc în zona securizată, am ajuns la o clădire cu ziduri înalte de beton, coafate cu sârmă ghimpată. Păreau să se întindă la nesfârșit acele ziduri, delimitând o suprafață cât un cvartal. La colțuri, erau turnuri de pază octogonale, iar la baza lor, pe din afară, o alee pentru câini. Închisoarea Hohenschönhausen a fost închisă de câțiva ani. Oamenii se luptă acum s-o păstreze ca muzeu al regimului. *Frau* Paul este membră a grupului respectiv, prin urmare are o cheie.

Ne-am apropiat de porțile masive de oțel cenușiu. Lângă ele, era o ușă cât un stat de om. *Frau* Paul avea ochii limpezi, și hainele ei foșneau a nailon. Mergea în fața mea cu un aer preocupat, care părea să spună: „Urăsc locurile astea și, totuși, iată-mă în continuare aici“. Ne-am strecurat în închisoarea pustie, ajungând într-o curte uriașă, înconjurată de clădiri, în mijlocul căreia se înălța o altă clădire scundă. Pe jos erau asfalt și pietriș, care scrâșnea precum glazura de pe o prăjitură. În curte, mai era și un camion parcat. Era vopsit în gri și avea o cușcă de oțel solidă la spate, fără ferestre și fără vreun sistem de ventilare vizibil.

– Ăsta-i la fel cu duba poliției care m-a transportat pe mine timp de cinci ore, de la Rostock, a zis *Frau* Paul, adăugând, spre surprinderea mea: Urcați.

Am urcat. Înăuntru, în locul celor două banchete pentru prizonieri, pe care m-așteptam să le găsesc, avea un coridor strâmt, cu șase celule interioare, fiecare cu câte o ușiță care se putea încuia. Nici una dintre cele șase nu era destul de înaltă, ca să poți sta în picioare în ea,

și conținea doar un soi de poliță de stat jos. *Frau* Paul s-a urcat după mine în camion.

– Intrați, mi-a spus, arătând către cea mai din fund celulă minusculă, ca să vă faceți o idee despre cum a fost.

Am intrat și ea a închis ușa grea de oțel după mine. A răsucit cheia în broască. M-am așezat pe poliță. Era întuneric beznă și oribil. De afară, din fața ușii, am auzit-o spunând cu voce tare:

– Imaginați-vă că, de cealaltă parte a ușii, stă cineva cu o mitralieră.

Mi-am imaginat, după care mi-a dat drumul.

Mai târziu, am aflat că asemenea camioane erau deghizate uneori în vehicule ale curățătoriilor, sau de pește congelat, sau de produse de panificație, când ele transportau tot timpul prizonieri și disidenți de-a lungul și de-a latul patriei est-germane, oameni ținuți la izolator.

Am traversat curtea până la clădirea din mijloc și am pătruns înăuntru printr-un pasaj pentru camioane, cu porți uriașe.

– Aici am fost adusă, zice *Frau* Paul. Habar n-aveam unde ajunsesem. Din câte știam eu, puteau să mă ducă de la Rostock în orice alt loc din RDG. Cu siguranță nu știam că m-aduseseră exact în inima Berlinului.

Duba și pasajul pentru camioane erau în așa fel proiectate încât prizonierii să nu poată fi scoși din mașină decât unul câte unul și să nu se vadă nici unul pe altul, nici lumina zilei, nici strada, nici intrarea în clădire.

Am urcat câteva trepte. O ușă mare de metal, cu nituri, s-a dat într-o parte și ne-a dezvăluit un coridor lung, cu linoleum pe jos. *Frau* Paul mi-a arătat un sistem rudimentar de cârlige pe cablu, care urmărea peretele, la înălțimea capului. Când sosea câte un prizonier nou, totul funcționa ca un sistem de alarmă, aprinzându-se lumini roșii din loc în loc. Acesta era semnalul pentru ca toți ceilalți prizonieri să fie încuiați în celulele lor, și gardienii să se facă nevăzuți. Noul prizonier nu trebuia să știe cine mai era de față, nici să aibă contact cu vreo altă ființă, decât sub un control strict al celor care-l păzeau – și asta din motive psihologice.

Am pornit-o de-a lungul coridorului. Unele celule erau deschise, altele închise. Singurele sunete erau zgomotele pașilor noștri pe linoleumul de pe podea. Vopseaua cenușie se cojea de pe pereți. Nu

era pentru prima dată când *Frau* Paul se întorcea în locul acela, dar îmi închipui că tot nu-i venea prea ușor. Știu că există locuri pe care nu le vizitez și unele prin fața cărora nu vreau să trec nici măcar cu mașina – locuri în care s-au petrecut evenimente oribile. În schimb, ea se întorsese în locul unde fusese chinuită, și-mi povestea despre el. Era parțial bravură – precum cea care o făcuse să nu accepte înțelegerea propusă de Stasi – și parțial obsesie, poate provocată de ce-i făcuseră după aceea.

M-a dus în camera unde fusese interogată. În acel complex, 120 de camere erau disponibile pentru interogatorii concomitente. A ei avea un tapet cu model cafeniu, care ajungea până la jumătatea înălțimii pereților, un linoleum gri închis pe podea și un birou mare, cu scaunul în spate. După ușă, se afla un taburet scund, cu patru picioare, ca un scăunel de muls vaca.

– Douăzeci și două de ore de stat pe ăsta, a zis.

Apoi, ne-am dus la o altă clădire, poreclită „Submarinul“. De jos, părea destul de banală. Am intrat, coborând câteva trepte. *Frau* Paul îmi spunea că fusese construită special de ruși în 1946, sub forma unei serii de camere de tortură. Cât o ascultam, încercam să mă adaptez la mirosul straniu. Unele mirosuri sunt dificil de recunoscut. Țin minte biblioteca universității, în perioada examenelor. Mirosea a transpirație, a paltoane umede și a respirație puturoasă. Era un miros corcit, dar exact așa mirosea frica în stare pură. Submarinul de aici mirosea a umezeală, urină stătută, vomă și pământ – adică, duhoarea mizeriei.

Coridorul tunel era lung și dezolant. Becuri izolate atârnau de cabluri. *Frau* Paul a început să deschidă ușile. Mai întâi, un compartiment atât de mic, încât un om n-ar fi putut sta în el decât în picioare. Ideea era să fie umplut până la gât cu apă rece ca gheața. Șaizeci și opt erau dintr-astea, mi-a spus. Pe urmă, erau celule de beton, cu nimic în ele, în care prizonierii puteau fi ținuți în beznă, printre propriile lor excremente. Era o celulă tapetată în întregime cu cauciuc negru. Ea însăși fusese ținută în apropiere. Își amintea că-l auzea pe prizonierul ținut în celula cauciucată cum își pierdea mințile treptat. Până la urmă, singurele cuvinte pe care le mai rostea erau:

„Niciodată… să nu… ieși… afară…!“ Îndată după ce fusese dus de-acolo, pe ea o puseseră să curețe după el voma și sângele.

Cea mai stranie celulă conținea un dispozitiv de lemn ca un jug, ceva care semăna cu instalațiile pe care le întâlnești la bâlci. Prizonierul era obligat să se îndoaie aproape în unghi drept, cu capul și mâinile vârâte prin găurile și jugul care i le țineau nemișcate. În fața capului său, atârna de sus o găleată de metal plină cu apă, ca o traistă cu fân atârnată sub capul unui cal. Podeaua și pereții erau negre și aveau muchii ascuțite. *Frau* Paul mi-a explicat că prizonierul, desculț, era înjugat în poziția respectivă. Muchiile de jos îi crestau tălpile picioarelor. După care, începea să picure apă dintr-o țeavă care ieșea din tavan, direct pe capul său. Până la urmă, prizonierul se alegea cu niște dureri atât de mari, încât își pierdea cunoștința și-i cădea capul în față, în apa din găleata situată chiar dedesubt. Ori se trezea și îndura în continuare acea durere, ori se îneca.

Nu era nimic amuzant în celula respectivă, și nu era nimic amuzant în a sta înăuntru, alături de *Frau* Paul, simțind muchiile de pe podea prin tălpile cizmelor, pipăind lemnul frust al jugului și închipuindu-mi cum o fi fost să stai aplecat aproape la nouăzeci de grade, în beznă, în suferință, între conștiență și înec. Dar avea ceva de ocol de vite în toată drăcăria. Părea mult prea rudimentară pentru jumătatea secolului XX și peste măsură de primitivă pentru locul unde se afla. Toată instalația s-ar fi potrivit mai departe în est și mai demult în timp, în cine știe ce punere în scenă pythonescă[43] a istoriei.

Deși, într-un fel anume, erau mai dătătoare de fiori biroul cu scăunelul pe care fusese obligată *Frau* Paul să stea la nesfârșit și biroul administrativ comun, cu un scaun banal, de la care o domina cel care o interoga. În asemenea birouri se simțeau cei de la Stasi în elementul lor: erau inovativi, creau povești de viață, alergau după înțelegeri de-a dreptul faustiene. În acea încăpere, fusese propusă și refuzată o înțelegere, iar un suflet fusese pentru totdeauna desfigurat.

Nici unul dintre torționarii de la Hohenschönhausen nu a fost adus în fața justiției.[44]

De patru ori pe an, *Frau* Paul primea permisiunea să fie vizitată (de mama ei, în cele mai multe cazuri), numai că era transportată într-un alt loc pentru acea vizită, astfel încât nici ea, nici mama ei să nu știe

unde anume pe teritoriul RDG-ist era ținută prizonieră. Scrisorile i se trimiteau la o altă adresă, tot la Stasi, de unde le primea deschise. Fusese efectiv scoasă în afara timpului și-n afara spațiului.

Torsten a rămas la spitalul Westend ani în șir. Asistentele și doctorii l-au hrănit prin tuburi, i-au dat medicația și i-au schimbat scutecele. I-au cântat, l-au învățat să vorbească și au încercat să-l învețe să meargă. Spitalul era singura lui casă, iar personalul de-acolo, singurii oamenii pe care-i cunoștea Torsten Rührdanz. Aceasta, de mai jos, este una dintre scrisorile care le-a parvenit părinților săi. A fost scrisă în luna noiembrie 1963, când Torsten se apropia de vârsta de trei ani:

Domnule și doamnă Rührdanz,

Am aflat că doriți să fiți informați despre starea de sănătate a lui Torsten, ceea ce pot foarte bine să înțeleg. În general, e vesel, face progrese cu mersul și e bucuros. A devenit mascota salonului. Desigur, din când în când, mai avem dificultăți care se cer depășite, ceea ce înseamnă, din păcate, că externarea nu este posibilă într-un viitor previzibil. Nu reușim să-l hrănim fără un tub stomacal, pentru că are dureri de îndată ce mănâncă normal. Are greutatea încă nesatisfăcătoare de 7,67 kg. Și înălțimea este semnificativ mai mică decât prevede norma, la vârsta lui. Totuși, diareea practic i-a dispărut. Nu avem nimic altceva de făcut, decât să procedăm în continuare la fel și să sperăm că stomacul i se va mări treptat, iar problema de la capătul diafragmei sale se va repara.

Puteți fi convinși că tot ce este omenește posibil se va face și mai departe pentru copilul dvs. Vă voi scrie din nou înainte de Crăciun.

Al dvs.,
Prof.dr. L.

Michael Hinze a locuit numai în Vest. Nu a fost niciodată răpit de Stasi; nici măcar n-a știut că erau pe urmele lui. Și, până de curând, n-a știut nici că *Frau* Paul ar fi avut vreo legătură oarecare cu faptul că el s-a bucurat nestingherit de libertate.

– Am aflat asta cu câțiva ani în urmă, după ce n-a mai fost Zidul. Nu mai auzisem nimic de soții Rührdanz tot așa, zice, de mai mulți ani,

până când m-au sunat, într-o zi. Toată această poveste cu șantajul și cu planurile de a mă răpi – habar n-am avut. (Este vag deranjat de idee în sine.) Adică, eu m-am văzut întotdeauna ca un pește mic. Tot ce făceam era să adun oamenii, să le obțin pașapoarte. Știam că era ilegal, după legea din RDG, dar… – lasă fraza în aer.

Pur și simplu, nu se gândise la consecințe. Și, chiar dacă s-ar fi gândit, cum și-ar fi putut imagina că i se cerea unei alte persoane să plătească un preț pentru libertatea lui?

– O femeie foarte curajoasă, continuă. Îi port un respect enorm. Îi sunt și recunoscător. Și, totuși, în același timp, nu cred că trebuie să mă simt vinovat – nu mă simt vinovat, adică, am avut noroc, asta-i tot, că n-am căzut în ghearele celor de la Stasi. În felul ăsta sau prin alte mijloace.

Crede că puteau foarte bine să pună mâna pe el, dacă și-ar fi dorit neapărat, ceea ce probabil că așa și este.

– A fost și foarte activă în toată povestea, zice Michael Hinze, admirativ. Soții Rührdanz îi conduceau pe oameni, de la Halle, de la Dresda sau mai știu și eu de unde, oameni care voiau să plece, și-i ajutau. Foarte dedicați, amândoi.

Frau Paul nu mi-a spus nimic despre asta, deși altcineva poate că s-ar fi mândrit dacă juca un asemenea rol. Imaginea pe care ne-o facem despre noi înșine, cu toate congruențele ei și cu aspectele fantastice, ne susține. *Frau* Paul nu-și face, despre ea însăși, o imagine eroică sau de disidentă. Este o tehniciană dentară și o mamă cu o istorie familială cumplită. Și este o infractoare. Ăsta mi se pare cel mai jalnic lucru: că imaginea pe care și-a făcut-o despre sine este cea pe care i-a construit-o Stasi.

– I-am spus că povestea ei m-a emoționat profund, zice Michael Hinze. Și că nu cunosc multă lume care nu m-ar fi trădat. I-am spus că nu sunt mulți oamenii care să aibă curajul de care a dat ea dovadă. Care să se poarte cu… – caută o manieră în care să formuleze – … cu atâta omenie covârșitoare, după mine. S-a comportat cu o foarte mare omenie. (Tăcem și unul, și altul câteva momente.) Dar pe propria ei piele, din păcate, zice.

În anul 1964, libertatea celor doi soți Rührdanz a fost cumpărată cu 40 000 de mărci vest-germane. Dar, în loc să fie eliberați în Vest, ca să

fie alături de copilul lor, au fost lăsați baltă în stradă, în Berlinul de Est, fără acte de identitate. *Frau* Paul pune acest fapt în seama refuzului lor de a-l accepta pe Vogel drept avocat. Față de un număr estimat de 34 000 de oameni, cărora li s-a cumpărat libertatea între 1963 și 1989, nu există, deocamdată, decât nouă cazuri documentate pentru o asemenea cruzime, în care Vestul a plătit în valută forte, iar Estul nu a livrat persoanele a căror libertate fusese cumpărată.

Torsten se afla tot la spitalul Westend. Pe 9 aprilie 1965, când avea patru ani, *Frau* Paul a primit vești despre el de la sora Gisela, una dintre asistente:

> Vă urăm cu toții, dumneavoastră și soțului dumneavoastră, un Paște cu multă sănătate și fericire. Torsten v-a pictat de unul singur un tablou de Pași – iepurași cafenii în jurul unui cuib cu ouă colorate. A zis: „Asta-i pentru mămica mea, o să-i placă!“ Ieri, am primit cartea poștală minunată din partea dumneavoastră și vă mulțumim din partea lui Torsten. A fost atât de fericit, a trebuit să i-o citim de îndată. N-o mai lasă din mânuțe și se uită întruna la Moș Ene de pe ea…
>
> Dragă doamnă Rührdanz, Torsten face acum progrese reale. Mare păcat că nu puteți fi aici, cu noi, să-l vedeți cum avansează. E capabilă să ducă oamenii la disperare, această dramă a unui oraș despărțit în două!! Dar nu despre asta vreau să vă scriu.
>
> Mai bine câteva noi vești despre Torsten. Are acum o greutate de 9,45 kg și o înălțime de 84 cm. Vorbește și înțelege totul ca un copil de șase ani. Nu-i scapă nimic! Mi-a spus c-ar fi cazul să vă scriu că vine curând acasă, la Kaulsdorf. Torsten poate să meargă singur chiar și cinci metri! În afară de asta, merge cu scaunul rulant pe culoare cât e după-masa de lungă.
>
> Dragă doamnă Rührdanz, vă urăm toate cele bune și vă transmitem o mie de pupături din partea lui Torsten – și pentru tăticul lui.

Au mai avut de așteptat încă opt luni, până când Torsten a fost suficient de sănătos, cât să fie externat din spitalul Westend. Când s-a întors acasă, în Germania de Est, avea aproape cinci ani, era mic, aplecat de spate și foarte politicos.

– Sigur că nu m-a recunoscut ca fiind mama lui, zice *Frau* Paul. Nu știa ce înseamnă o mamă. Nu cunoștea decât atmosfera sterilă din spital și personalul de acolo, doctorii, surorile și ceilalți angajați. Chiar dacă toți se purtaseră foarte iubitor cu el și încercaseră… – acum plânge de-a binelea – … încercaseră să creeze pentru el, în toate modurile în care se pricepeau, o atmosferă cât mai apropiată de cea de familie, tot nu era o casă pentru el. Era înfricoșat. Și când eu… – dar trebuie să se oprească, fiindcă nu mai poate rosti cuvintele. … Și când eu l-am luat în brațe pentru prima oară și l-am ținut strâns lipit de mine, el s-a gândit, probabil: „Ce vrea de la mine doamna asta bătrână? Zice întruna că e mama mea, dar ce este aceea o mamă?“ Ni se adresa cu „dumneavoastră“. Zicea, de pildă: „Mamă, se poate, vă rog foarte mult, să-mi faceți un sandvici? Mi-e foame“; sau: „Tată, vreți, vă rog, să mă ridicați pe scaun? Eu nu reușesc.“ (Își coboară vocea.) Atunci m-am luptat cu mine însămi cel mai tare: oare procedasem corect în acea cameră de interogatoriu, când refuzasem să mă las folosită ca momeală pentru o răpire? Sau ar fi trebuit să mă duc lângă fiul meu?

Plânge rău de tot, se scutură de plâns. Tulburată sunt și eu. Lucrurile mărunte sunt cele care te fac să plângi. Ideea cu asistentele și doctorii din Berlinul de Vest, care încercau să-i spună unui băiețel ce este o familie, să-l pregătească pentru când ar fi avut și el una numai a lui. Ideea că, justificându-și pentru mine, acum și aici, decizia din urmă cu mai bine de treizeci de ani, *Frau* Paul tot nu și-a găsit liniștea. Scormonesc pe fundul rucsăcelului după niște batiste de hârtie, care par să existe numai descompuse, în grade variate și toate jenante. Și nici măcar nu mă gândesc la Torsten!

Sună la ușă, iar *Frau* Paul se ridică și se duce să deschidă. Se întoarce în cameră cu un bărbat a cărui vârstă e greu de ghicit, dar îmi dau seama imediat că el este. Mă ridic și eu să dau mâna cu el, și constat că sunt mult mai înaltă și mâna lui încape foarte bine într-a mea. Are trupul mic și adus de spate, iar brațele și picioarele îi par încovoiate, ca de păianjen. Și capul îi pare mic. Are ochii închiși la culoare, dar vii, înfundați în orbite, și pomeții obrajilor proeminenți. Poartă o jachetă cu câteva insigne prinse la rever, cu un aer oficial, dar firesc.

– Mă bucur să vă cunosc, zice Torsten jovial, și se prăbușește pe canapea lângă mine, aplecat într-o parte.

Nu pare surprins, când vede că mama lui a plâns. Nici nu e foarte sigur, Torsten, că-și amintește când și-a văzut părinții pentru prima oară.

– Am văzut fotografiile, zice, și-mi vine greu să deosebesc ce-mi amintesc și ce-am văzut de-atunci încoace. Știu, din ce mi s-a spus, că le vorbeam cu „dumneavoastră“, pentru că nu știam ce este acela un părinte. Uneori, am câte o vagă reminiscență a întâlnirii cu ei, ceva din trecutul sumbru, ca o *fata morgana*, dar o amintire conștientă, asta nu.

Are vocea foarte moale. Vreau să știu ce părere are, dacă mama lui a luat decizia corectă, de a nu veni alături de el, așa că-l întreb direct. E calm.

– Nu m-am uitat niciodată la părinții mei cu gândul ăsta, c-au luat o decizie greșită, zice, nici nu m-am uitat la ei cum s-a uitat Stasi, ca la niște infractori sau ceva de genul ăsta – dimpotrivă: îi admir pentru ceea ce au făcut. (Pare să fi învățat să-și stăpânească și nostalgia, și regretul.) Nu mi se-ntâmplă să mă gândesc, zice, că poate ar fi putut să facă lucrurile diferit și că lucrurile ar fi putut evolua diferit.

– În același timp, însă, presupun că o vizită n-ar fi însemnat cine știe ce, zic.

Încerc să-i ofer o variantă alternativă, nu să-i știrbesc mamei sale, în vreun fel, eroismul. Încerc să găsesc o cale de a-i evalua opțiunea în așa fel încât să nu mai pară că-l abandonase atât de drastic. Dar el îmi taie delicat elanul și pune problema tocmai din punctul de vedere al mamei sale:

– Da, bine, zice, dar, dacă te gândești la cineva care e pe moarte, probabil că vrei să-l mai vezi măcar o dată pe acel cineva, înainte să moară. Și-atunci, ar însemna ceva pentru tine, chiar dacă în sine nu schimbă lucrurile cu nimic.

Torsten își suplimentează pensia de invalid lucrând cu formații din domeniul muzicii electronice. Asta a făcut, într-o formă sau alta, și până să cadă Zidul. Pe-atunci, dat fiind statutul lui de invalid, i se permitea să călătorească în Vest o dată la două săptămâni. Muzicienii rock din RDG îi comandau piese componente, pe care le introducea

fraudulos în țară. Era binecunoscut în cercurile polițiștilor de frontieră, care-l controlau „cam nouăzeci la sută din timp“, zice, zâmbind.

– Eram prins frecvent, dar consecințele nu erau chiar atât de grave pentru mine – spre norocul meu. Deși m-acuzau de „comerț periculos cu instrumente muzicale și componente electronice pentru aparate muzicale“ – și râde.

În ciuda experienței pe care o avuseseră cu familia lui, cei de la Stasi au încercat să-l racoleze și pe Torsten, ca să devină informatorul lor. Mai întâi, au adunat dovezi compromițătoare despre mica lui contrabandă. Pe urmă, l-au adus la interogatoriu. Dar Torsten a tăcut mâlc, așa încât aceleași dovezi care ar fi fost utilizate pentru a pune presiune pe el, să devină informator, au devenit, din contră, probe ale faptului că nu era potrivit pentru așa ceva. Un raport final, din 17 iunie 1985, se rezumă la două propoziții: „R. nu este potrivit pentru o colaborare neoficială cu Ministerul. (R. ia parte la activități infracționale.)“ Evident, n-ar fi putut să scrie, în loc de asta: „R. refuză din principiu să colaboreze“.

Îl întreb pe Torsten dacă i se pare că viața lui a fost influențată de Zid.

– Mi se pare greu să spun exact în ce sens a fost influențată viața mea de Zid – în ce sens ar fi fost diferită în alte condiții, zice, dar c-a fost influențată, nu mă-ndoiesc.

S-a învățat să nu joace jocul cu „dar dacă“: „Dar dacă n-ar fi existat Zidul? Poate c-atunci n-aș fi avut un asemenea regres; poate c-aș crescut alături de părinții mei; poate că ei n-ar fi ajuns la închisoare; poate c-aș fi fost întreg la trup; poate c-aș fi avut o slujbă, o parteneră de viață.“ Se sucește pe locul pe care stă și se uită fix în ochii mei.

– Nu există oameni întregi, zice. Fiecare se luptă cu problemele lui. Poate c-ale mele sunt ceva mai mari, dar ceea ce contează este cum te descurci cu ele.

– Și cum vă descurcați cu ele? întreb.

Sunt față-n față cu el și mă uit la trupul său cocârjat, îl ascult cum respiră prin toate tuburile alea pe care i le-au băgat doctorii pe dinăuntru.

– Da, bun, este o problemă pentru mine. Cred că viața mi se poate sfârși mult prea repede, așa că nu am aspirații pe termen lung. Orice mi-aș dori, vreau acum, vreau să trăiesc azi. N-am răbdare să economisesc bani, nici să pornesc nu știu ce fel de afacere. Îmi creează nervozitate. Alți oameni zic: „Ai timp, ești încă destul de tânăr“. Dar eu mă tem foarte tare că totul se poate sfârși în orice moment. (Face o pauză.) Sau că și politic, nu-i așa?, totul se poate schimba la loc, și-atunci n-aș mai avea ocazia să trăiesc anumite lucruri.

Observ că, deși a fost atât de mare și a schimbat viețile oamenilor atât de brutal, e greu acum să mai găsești măcar o urmă a Zidului. Dau să spun că mi se pare ciudat să lași pe toată lumea să uite atât de repede, când Torsten zice:

– Eu mă bucur că s-a dus, și mă bucur și de altceva: c-a rămas atât de puțin vizibil astăzi din el. Mi-ar aminti întruna că s-ar putea foarte bine să revină. Că tot ce s-a întâmplat de-atunci s-ar putea inversa.

– Dar așa ceva n-ar fi cu putință, nu? râd.

Se uită la mine cu un aer sever.

– De ce? Orice-i posibil, zice. Nu poți să spui niciodată că nu știu ce este imposibil.

Mama lui se declară de acord:

– Cine ar fi crezut vreodată că ar fi fost în stare să construiască ditamai Zidul! Și asta era ceva imposibil! Cine ar fi crezut că, până la urmă, același Zid mai putea să cadă vreodată! Și asta era ceva imposibil!

Lumea de-aici vorbește despre *Mauer im Kopf*, adică „Zidul din cap“. Am crezut că nu e decât o prescurtare a felului în care definesc germanii felul lor de a fi, despărțiți în continuare în estici și vestici. Dar găsesc acum un înțeles mai la obiect: Zidul și însemnătatea lui nu au dispărut. Zidul persistă și în mințile oamenilor de la Stasi drept ceva ce ei speră să vadă refăcut într-o bună zi, și în mințile victimelor acelor oameni de la Stasi drept o posibilitate care-i îngrozește.

Torsten se oferă să mă ducă până la stația de autobuz cu mașina. *Frau* Paul îl îmbrățișează și-mi ia mâna în mâinile ei. Pe urmă, ridică din umeri și zice:

– Asta e – de parcă, punând cap la cap o serie de secvențe ale vieții ei, s-a dovedit a nu fi mare lucru.

Mașina lui Torsten este un BMW model vechi, cu scaunul șoferului făcut pe comandă, mai înălțat. Dă drumul la niște muzică latino, care ține pasul nu știu cum, ciudat, sincopat, cu ștergătoarele. Tot vorbind unul cu altul, trece de stație și mă duce până aproape de Alexanderplatz. Acolo cobor, ne facem cu mâna, iar el pleacă mai departe, cocârjat și diform, trăind clipa.

Monty Python a fost un grup de comedianți britanici suprarealiști, din anii 1960–1970. (n.tr.)

Vezi Ritchie, *Faust's Metropolis*…, 1988, p. 877 (n.a.)

Capitolul 24

HERR BOHNSACK

Merg să-l întâlnesc pe ultimul meu om de la Stasi. Pe strada lui, se instalează noi linii de tramvai și profilurile lungi de oțel stau grămadă pe fâșia mediană, ca niște bețișoare de lemn-dulce. E vremea prânzului, și lucrătorii nu se văd pe nicăieri. Apăs, la interfon, pe butonul pe care scrie: Bohnsack. Iese un bărbat care poartă un palton elegant, de culoarea bronzului. E înalt și ușor adus de spate, dar cu pieptul lat. Are o față plăcută, cu părul cam rărit și obrajii plini. Se uită drept în ochii mei și afișează un zâmbet cald.

– Să mergem la mine-n cârciumă, zice.

Cârciuma este o *Kneipe* (tavernă) tradițional berlineză. Are un bar făcut din lemn de culoare închisă, cu oglinzi în spate, locurile grupate în separeuri și perdelușe albe, ca să nu fie clienții văzuți din afară. Un con de lumină trece, totuși, prin ele pieziș – lumină de după-masă blândă, împrăștiată în particule și raze lenețe. Doi clienți de-ai locului își privesc paharele. Există și în Berlinul de Est, și-n cel de Vest, cârciumioare dintr-astea, unde toată lumea cunoaște pe toată lumea. Mi s-a mai întâmplat să intru în câte una – ca să cer informații sau să-mi cumpăr țigări –, și, de fiecare dată, m-am simțit ca și cum aș fi dat buzna în sufrageria cuiva, neinvitată. Când intră, așa, câte un străin, zumzetul conversației se oprește brusc, oamenii își ridică privirile și-și arcuiesc umerii. Aici, în schimb, când îl văd pe *Herr* Bohnsack, ceilalți clienți obișnuiți încuviințează din cap. Barmanul îi zâmbește ca unui frate.

– Ce mai facem? zice, frecându-și mâinile. Cu ce vă servim astăzi?

– Am vrea să mergem în salonul mic, dacă se poate, zice *Herr* Bohnsack. Să stăm puțin de vorbă.

– Bineînțeles, bineînțeles…

Omul se urnește din spatele barului, trăgându-și după el picioarele încălțate numai în ciorapi și papuci și ne conduce. Pereții sunt plini de reclame vechi la bere, imagini cu fete rumene în obraji, cu cai și fructe de hamei. Mă uit la *Herr* Bohnsack, la cum i se răsfrânge lumina

pe spatele paltonului, și mi se pare că și el are un fel de aură care-l înconjoară.

– Cu ce-i putem servi pe doamna și pe domnul?

– Pentru mine, o bere nefiltrată și un *Korn*[45], zice *Herr* Bohnsack. Dumneavoastră?

E devreme. Comand o bere și mă lipsesc de șnaps. Günter Bohnsack are o voce groasă și ușor neclară, ca un om cu dantura nepusă la punct sau care a băut. Are ochii luminoși, însă, și se simte relaxat în prezența mea. Se dovedește că nu este o persoană care să aibă ceva de demonstrat. Are cincizeci și șapte de ani și este singurul om de la Stasi care s-a dat în vileag de unul singur, dintre cei cu care am avut de-a face. Ajuns la gradul de locotenent-colonel, a lucrat într-una dintre cele mai secretizate divizii ale serviciului de spionaj extern, așa-numita *Hauptverwaltung Aufklärung* (HVA – Departamentul de Informații). *Herr* Bohnsack era în Secțiunea X, răspunzătoare, din câte mi-a spus la telefon, cu „dezinformarea și războiul psihologic împotriva Occidentului“.

HVA, deci, era serviciul care se ocupa de spionajul extern, din cadrul Stasi. Directorul său, Markus Wolf, este inteligent și educat – fiul unui doctor și dramaturg evreu – și a constituit, pare-se, modelul spionului-șef Karla, din romanele lui John Le Carré. HVA-ul lui Wolf se afla în subordinea lui Mielke, șeful ministerului. Dar Wolf și oamenii lui s-au considerat întotdeauna o categorie aparte. Cu toate că erau și ei organizați într-o ierarhie militară, la fel ca tot restul „Firmei“, purtau totuși costume civile, în loc de uniforme, primiseră o educație înaltă și se bucurau de o existență privilegiată.

– Pentru că răspundeam de Occident, îmi explică *Herr* Bohnsack, puteam călători și eram cu totul diferiți. Diplomații noștri vorbeau limbi străine și erau niște oameni cultivați. Cu toții îl disprețuiam pe Mielke; îl aveam pe Wolf al nostru, un intelectual înalt, subțire și elegant.

Herr Bohnsack s-a format ca jurnalist și a lucrat douăzeci și șase de ani în dezinformare. O mare parte din activitatea Secției X era îndreptată împotriva Germaniei de Vest. Oamenii de-acolo adunau informații sensibile sau secrete de la tot felul de agenți din Vest și le făceau publice, pentru a provoca pagube; confecționau documente și

realizau colaje din fragmente de conversații, care nu avuseseră loc niciodată sub acele forme, ca să le aducă prejudicii persoanelor din sfera publică; și răspândeau zvonuri despre diverse persoane din Vest, inclusiv zvonul devastator că unul sau altul lucra pentru ei. Tot oamenii Secției X le dădeau „ponturi“ jurnaliștilor din Vest, despre trecutul nazist al cutărui politician vest-german (mai multor figuri publice importante le-au fost distruse carierele în felul ăsta); finanțau publicații de orientare stângistă și au reușit – într-un caz, cel puțin – să influențeze de o manieră extraordinară însuși procesul politic din Germania de Vest. În 1972, șeful social-democrat al guvernului vest-german, Willy Brandt, s-a confruntat cu o moțiune de cenzură în parlament. Secția X a mituit unul, poate doi parlamentari de mai mică notorietate, pentru voturile lor, care l-au menținut la putere pe Brandt.[46] Colonelul Rolf Wagenbreth, șeful Secției X, descria în termeni simpli activitatea oamenilor săi, ca pe „o încercare de a face să se învârtă roțile istoriei“.

Herr Bohnsack începe cu un banc. L-a spus unui grup de colegi, la un prânz din 1980, într-un restaurant rezervat cadrelor Stasi de cel mai înalt grad. Se lasă pe spate și zâmbește, ca un unchi care știe un secret.

– Statele Unite, Uniunea Sovietică și RDG vor să ridice *Titanicul* de pe fundul mării, zice, ridicându-și sprâncenele. Statele Unite vor diamantele despre care se spune c-ar fi fost în seif. (Dă aprobator din cap.) Sovieticii sunt interesați de tehnologia de ultimă oră, în timp ce RDG – și dă mai întâi *Korn*-ul peste cap, ca să sporească efectul dramatic – își dorește formația care tot mai cânta, deși vasul se scufunda.

Râdem la unison.

– Era ceva normal să se spună asemenea bancuri? întreb.

– Da, da, zice, foarte normal, dar în funcție de cine era de față. Eu, de îndată ce l-am spus, m-am gândit: Aoleu, frate, ce prostie am făcut! – pentru că la masă era și un general. (Își trece o mână peste cap.) După ce s-a terminat prânzul, generalul m-a luat deoparte și mi-a spus, pe un ton calm: „Data viitoare, Bohnsack, eu n-aș mai spune un asemenea banc“. Și asta se-ntâmpla – când? – tocmai în 1980! De pe-atunci se simțea că toată șandramaua se ducea naibii.

– Erau și bancuri despre Mielke?

– Da, o mulțime, zice. Dar cele mai bune bancuri cu Mielke nu erau bancuri, de fapt, erau adevăruri.

Herr Bohnsack a fost invitat la petrecerea dată de Stasi pentru propriile cadre și tovarășii lor sovietici, cu ocazia celebrării celei de-a patruzecea aniversări a Republicii Democrate Germane. Asta se-ntâmpla pe 3 octombrie 1989, în toiul demonstrațiilor și al neliniștii civile.

– Erau vreo două mii de oameni la acea petrecere, zice. Mielke și-a făcut și el apariția – ridică un braț la nivelul urechii și mimează prin aer, cu două degete, mersul unei persoane –, coborând niște trepte pe la colțul sălii, înconjurat de generalii lui. Ca o fantomă sau ca zeul coborât pe frânghie în mijlocul scenei. A ținut și un discurs, Mielke. Timp de patru ore a vorbit și a răs-vorbit. Din când în când, mai scotea câte un strigăt de luptă. „Și să nu uitați, tovarăși, ce vă spun: cel mai important lucru pe care-l aveți e puterea! Țineți cu dinții de putere, cu orice preț! Fără ea, nu sunteți nimic!“ N-a pomenit o vorbă, zice *Herr* Bohnsack, despre demonstrațiile în favoarea democrației, sau despre faptul că sovieticii se delimitau de noi, dar era clar că până și el simțea, la cine știe ce nivel, că se apropia sfârșitul.

Când a dat Dumnezeu și Mielke a terminat, a urmat banchetul: s-au servit struguri, ciocănele de pui, pepene, fructe de tot felul, „niște lucruri pe care nu le vedeam niciodată în RDG și care erau bunătăți adevărate, delicatese fabuloase pentru noi“. Dar, când să se înfigă și ei cu adevărat în acele bunătăți, Mielke a luat iarăși, brusc, microfonul, să mai spună „câteva cuvinte stupide“ și toată lumea n-a avut ce face, decât să pună la loc în farfurie ciocănelele de pui și ciorchinii de struguri, până când ar fi terminat din nou de vorbit. A sfârșit, spunându-le *Guten Appetit* – „Poftă bună“ –, ei s-au apucat iar să mănânce, numai că n-au trecut mai mult de câteva momente și iar a luat microfonul, și ei au lăsat iar mâncarea jos.

– Chestia asta s-a repetat la infinit, zice *Herr* Bohnsack. Toată situația era de-a dreptul dementă.

De Crăciunul 1989, din câte-mi povestește, lucrurile au evoluat către o farsă deplină, desfășurată pe repede înainte. Întreaga secție din care făcea parte *Herr* Bohnsack primea ordin să rămână acasă,

pentru a nu-i provoca pe demonstranți, și fiecare să stea lângă telefon. La ora 3 dimineața, li se transmitea ordinul de a veni cu mașinile pe Normannenstrasse, la Cartierul General Stasi, dar să parcheze mai departe, fiecare pe unde putea – ca să nu știe demonstranții că sediul era, de fapt, ocupat –, și să intre pe o ușă din spate. Când ajungeau în birourile lor, toate luminile erau stinse. Li se ordona să-și pună echipamentul de luptă de camuflaj – „ca Legiunea Străină în junglă“ – și, pe urmă, să se doteze cu instrumente pentru gătit, cu tacâmuri, lopată rabatabilă, costum de protecție pentru eventualitatea unui război chimic, pătură, pastă și periuță de dinți – și pistol-mitralieră. Întreaga operațiune era cronometrată.

– Și ce urma să faceți, după aceea? întreb.

– Să ne întindem pe birouri și să dormim. Generalii de sus de tot, de la etajul nouă, simulau o situație de război. Unul dintre ei cobora și ne trezea cu cine știe ce mesaj, de pildă că un submarin american fusese reperat în largul coastelor Turciei. Sau că bombardierele americane B52 erau pregătite de luptă. Pe urmă, pe la ora 5, primeam o veste și mai rea, poate că un submarin sovietic fusese alungat din apele norvegiene. Oamenii ăia pretindeau că izbucnise al Treilea Război Mondial.

– Și dumneavoastră ce puteați face?

– Nimic, așa că dormeam în continuare.

La ora 7 dimineața, le parvenea ordinul să iasă pe câmpul de luptă.

– Ne jucam de-a războiul în ziua respectivă, ne fâțâiam de colo-colo, trăgeam în siluetele de carton care se iveau brusc din iarbă. Toată lumea era prezentă – oameni inteligenți, de înaltă specializare, care vorbeau limba arabă sau mai știu și eu ce alta – și toți eram reduși la statutul de copii care se jucau de-a soldații.

La sfârșitul lui 1989, făceau deja o dată pe săptămână treaba asta.

– Și noi știam că RDG era pe ducă, așa că totul era un circ.

Pentru *Herr* Bohnsack, teama numărul unu era ca lui și celorlalți să nu li se dea ordin să tragă în demonstranții din fața Cartierului General al Stasi. În timpul exercițiilor, li se spunea că dușmanul se infiltrase în țară și-i întărâta pe est-germani împotriva lor. Mielke a sfârșit prin a spune lucrurile fără ocolișuri. Le-a declarat că dușmanii erau „ăștia“ – poporul, adică. „Ori noi, ori ei“, a zis.

– Pentru mine, zice *Herr* Bohnsack, nimic nu era mai înfricoșător de-atât. Că, în loc să tragem în țintele alea de carton, am fi fost puși să tragem în propriul nostru popor. Și știam că era la fel ca sub regimul lui Hitler: dacă refuzam să tragem, noi am fi fost cei scoși din rânduri și împușcați.

Mai exista o temere. Mielke le mai spusese oamenilor săi: „Dacă pierdem, or să ne pună ștreangul de gât la toți“. Atmosfera devenise una isterică. *Herr* Bohnsack fusese omul de contact al lui Markus Wolf între Stasi și serviciile secrete din Ungaria, de la Moscova, Praga și Varșovia.

– Contactul nostru de la Budapesta îmi spusese că oamenii lui, în toată drama din 1956, fuseseră spânzurați de copaci chiar în fața birourilor din care-i scoseseră manifestanții. Mi-a spus: „Dacă te-arată cineva cu degetul, după cinci minute ești linșat“.

Herr Bohnsack își trece iarăși mâna peste cap.

– Slavă Domnului că nu s-a mers pân-acolo, zice.

Mă lămurește că, la Berlin, până s-au pus demonstranții cu adevărat în mișcare – ceea ce s-a întâmplat mai târziu decât la Leipzig și prin alte părți –, Mielke deja se dăduse la o parte. Și, după ce fusese la conducere atâta timp, generalii de sub el, pur și simplu, nu s-au priceput să dea ordinele din proprie inițiativă. N-au fost capabili să ia frâiele în mâini.

– Asta ne-a și salvat, zice *Herr* Bohnsack, scuturându-și capul mare. Și pe noi, și poporul.

Cum necum, încă din acel septembrie, pentru *Herr* Bohnsack devenise clar că trebuia neapărat ca dosarele să fie distruse. I-a spus șefului său că el, unul, se apuca de tocat hârtie. „Dar nu-i voie!“, s-a răstit șeful. „Nu ni s-a dat ordin să facem așa ceva!“

– Dar eu, zice *Herr* Bohnsack, mi-am adus mașina în curte și am început să scot dosarele din fișete. Erau metri și metri liniari de dosare – documente cheie ale diverșilor agenți, filme, rapoarte –, și le-am dus cu mașina la noi în grădină, la o sută de kilometri de Berlin.

Familia lui avea un cuptor vechi de pâine, pe terenul de vacanță. Și acolo:

– … absolut de unul singur și cu de la mine putere, fără permisiunea nimănui și fără să fi primit ordin de la cineva, zice, am început să

distrug totul, cât era ziua de lungă.

Atât de multă hârtie avea de ars, încât bietul cuptor a fost cât pe ce să se prăbușească. Un imens nor de fum negru s-a format pe cer, deasupra capului său. *Herr* Bohnsack a rămas acolo timp de trei zile, alimentând focul întruna cu dosare.

Lumina palidă a după-amiezii trage să dispară și cârciumarul vine să aprindă câteva lămpi. Este un bărbat cam de aceeași vârstă ca și *Herr* Bohnsack, cu fața brăzdată, cu mâinile înroșite și cu o cârpă de culoarea ceaiului băgată în buzunarul de la șorț.

– Aici e totul în regulă? vrea să știe.

Herr Bohnsack mai comandă o bere, un *Korn* și o cafea. Eu răspund că nu vreau nimic, deocamdată. *Herr* Bohnsack îmi zâmbește afabil:

– Dumneavoastră, nu? zice. Nu vă doriți chiar nimic?

În spatele băutorului convivial, ghicesc un om care a fost egalul oricui, din Est sau din Vest.

Ceea ce dorea *Herr* Bohnsack era ca dosarele lui să nu ajungă în mâinile cui nu trebuia. Era vorba în ele de agenții din Vest pe care-i comanda, cetățeni vest-germani care făceau diverse lucruri pentru Stasi.

– În secția mea, zice, toți erau jurnaliști. Ne foloseam de ei, ca să declanșeze scandaluri sau ca să dezvăluie operațiunile politice oculte. Noi le furnizam și fonduri, și ponturi.

Fumul, însă, n-a trecut neobservat. Vecinul său de la țară, zice *Herr* Bohnsack, era un bețiv notoriu.

– Dar, bineînțeles, până și el avea unele suspiciuni în privința locului meu de muncă. Așa ceva numeam *Stallgeruch* (duhoare de cocină). Își făcuse un obicei din a se rezema de gard și a mă potopi cu insulte: „cur lustruit“ și ce-i mai venea la gură. Și-atunci tot acolo era, beat ca de obicei, în timp ce eu puneam totul pe foc. Iar când fumul s-a răspândit și peste casa lui, a început să-mi cânte imnul mișcării pentru drepturi cetățenești, *Wir sind das Volk* – „Noi suntem poporul“. Intuise precis ce făceam eu acolo. Absolut grotesc era, pufnește pe nas *Herr* Bohnsack, cum acompania rugul meu improvizat.

Mă uit la *Herr* Bohnsack și la cum este el, de un șic răvășit – o șuviță de păr i s-a desprins de restul și-i stă ridicată peste ureche. Își lasă capul iar pe spate, ca să dea pe gât păhărelul de tărie. Are gâtul plin

de riduri și cute, iar mărul lui Adam îi joacă în sus și-n jos ca un șoricel pe-o scăriță. Se uită de jur împrejur.

– Aici am fost întotdeauna client regulat, zice. Aveam locul meu la bar. De treizeci și opt de ani locuiesc după colț de acest local. Înainte de 1989, nu eram decât, simplu, Günter – bună, ce mai faci? Lumea nu știa cu ce mă ocupam, dar fiecare avea bănuielile lui, bineînțeles. Uneori, mă opream direct aici de la serviciu, cu cravată și pardesiu elegant, cu servietă, și tot localul exclama: „Ia uite, ce bine arătăm“. Pufneau toți pe nas, ca și când ar fi vrut să spună că nu era chiar totul în regulă cu mine…

Își strânge nasul între degetul mare și arătător.

– Zidul a căzut pe 9 noiembrie 1989, zice. Prima dată când am trecut pe aici, după data respectivă, cred că era deja 15. (Se oprește, bea o înghițitură și respiră adânc.) La barul din față era un bețivan și, când m-a văzut, s-a răsucit încet pe scaun și a răcnit: „Stasi, afară!“ Toți ceilalți au amuțit și s-au întors, ca să se uite bine la mine. Toți gândeau la fel ca bețivanul – sau măcar jumătate din ei. Am rămas pironit pe loc. I-am spus barmanului: „Ce vor de la mine? N-am cum să vin aici, în fața voastră, a tuturor, și să desfac ce s-a făcut, să refac lucrurile altfel.“ După care, m-am așezat. Am băut o bere și-atât, am stat pe scaun.

Își strânge buzele și își desface mâinile, ca și cum ar vrea să zică: „Păi, nu? Ce puteam face eu?“

A continuat să vină. Vreo trei ani a durat, până când nimeni nu l-a mai întâmpinat cu agresivitate.

– Dar n-a fost nimeni spânzurat, nici nu s-a încercat, măcar, nimic de felul ăsta. Realmente m-am simțit ușurat când am văzut că oamenii au reacționat cu atâta simț al măsurii.

Numai că publicul nu era făcut numai din băutori de bere. *Herr* Bohnsack a aflat că o revistă, *Die Linke* (*Stânga*), reușise să obțină o dischetă pe care se aflau numele celor mai bine plătiți 20 000 de angajați de la Stasi și că se pregătea să publice respectiva listă. Pentru el a fost clar că toată lumea i-ar fi citit acolo numele și adresa și ar fi avut ce sentimente ar fi avut – dispreț, ură, dorință de răzbunare. Prin urmare, nu-i mai rămăsese decât o singură soluție.

– Am hotărât să mă dau în vileag eu singur, înainte să fiu arătat cu degetul de alții.

A sunat la *Der Spiegel*, faimoasa revistă vest-germană, și a stabilit cu cei de-acolo să le spună totul.[47]

– Efectiv, mi-am dat pantalonii jos, cum se zice. Când mi-a parvenit numărul respectiv, mi s-a făcut rău. Era și o fotografie, și totul. Ce vreau să spun: când le ții numai pentru tine și minți timp de douăzeci și șase de ani, și pe urmă, așa, dintr-odată, te trezești cu tine însuți într-o revistă… nu știu, a fost… (Face iar o pauză.) Trebuie să vă spun că nu mi-a fost deloc bine aici – și-și duce mâna la inimă.

Practic, nici unul dintre foștii lui colegi n-ar fi vorbit despre ce făcea, când făcea. Aproape că funcționează un soi de *omertà*[48], un cod al onoarei, după care se conduc toți. Îmi spune că se mai întâlnesc și acum în grupuri, în funcție de grade, sau la aniversări și înmormântări. Un general, cu care a rămas în relații cordiale, i-a povestit că, la o aniversare de șaptezeci de ani a altcuiva, totul s-a desfășurat ca la o reuniune de lucru a secției, din vremurile bune. A existat o ordine de zi, iar cei de față au parcurs-o punct cu punct. A constat mai ales în trecerea din mână-n mână a unor tăieturi din ziare sau a unor rapoarte despre anumite programe de televiziune anti-Stasi. S-ar fi zis că vechii șefi de la Stasi își descoperiseră de-acum noul dușman – mass-media.

Iar *Herr* Bohnsack era un trădător, pentru că se dusese la „ăia“ să-și spună povestea. După ce s-a dat singur în vileag, a primit amenințări cu moartea la telefon. „Nenorocitule, cât de jos ai s-ajungi“ – și altele asemenea, zice. Apelurile erau anonime, dar i se-ntâmpla câteodată să recunoască vocea. Un general i-a telefonat dintr-un local.

– A zis: „Scârba dracului, ți-ajunge, ți-a sunat ceasul“ – după care a început să zbiere: „Oprește-te! Oprește-te!“, până când i-au luat ceilalți clienți receptorul din mână.

Acum, nu mai primește asemenea telefoane.

– Nu mi-a fost frică niciodată, zice. Adică, e drept, îmi verificam de fiecare dată mașina, să nu fi umblat cineva la ea, dar, până la urmă, am renunțat, pentru că știți cum e, dacă se pricep cât de cât la ce fac, or să facă în așa fel încât să nu te prinzi.

Îl întreb cine sunt prietenii lui acum.

– Păi…, n-am prieteni, zice, făcându-i semn cu capul barmanului, să-i mai aducă de băut. (Se uită la mine cu ochi sticloși, parcă anesteziați.) Am căzut între scaune, cum se zice.

La ora 3 dimineața, sună telefonul. De astă dată, nu e Klaus, e de-acasă. În capul mamei mele atât de tinere, s-au descoperit patru tumori, metastaze ale unui cancer de care cu toții am îndrăznit să sperăm că se vindecase. Îmi spune la telefon: *Je suis foutue, je suis foutue*[49]. Ceea ce aveau să-i facă mai târziu i-a afectat vorbirea pentru o vreme – ei, o femeie cu un limbaj atât de elegant și de elocvent. Pentru moment, însă, numai franceza îi servește, și știe deja că e *foutue*.

Uwe se dovedește a fi, deloc surprinzător, numai amabilitate. M-ajută să-mi fac bagajul în apartamentul unde locuiesc, adunând și el cărți, și benzi, și ciorapi rătăciți, acoperiți de praf. Îi sunt recunoscătoare pentru înțelegere și încă și mai mult pentru felul în care nu-mi bagă în seamă disperarea, în momentele cele mai potrivite.

– Dacă vrei, te ducem noi la aeroport, zice.

– Mulțumesc. (Toate reacțiile mele par ireale, filmate cu încetinitorul sau sub apă.) Care noi?

– Frederica și cu mine. O știi pe Frederica. De la secția de traducători de spaniolă.

– O știu – dar mint, fiindcă n-o știu.

Sun la Miriam, deși sunt convinsă că e doar o formalitate. Nici măcar nu mai sper să dau de o voce vie la telefon. „Bună, Miriam, sper că ești bine – se pare că nu reușim să dăm una de alta! Timpul meu aici s-a încheiat și mă duc înapoi acasă.“ Îmi dau seama, dintr-odată, c-am spus ceva obscen – că timpul *meu* s-a încheiat. Dau să-i spun: „Mă-ntorc“, dar poate că este ultimul lucru pe care vrea să-l audă. Banda merge, între timp, și-o să-mi lungească tăcerea, până o să devină penibilă. Aș vrea să-i spun ceva care să sune și firesc, și ironic, ceva cu care să-nchei lucrurile aici, dar germana mea nu acoperă și domeniul ironic în mod satisfăcător. Sunt forțată să spun lucrurile într-o manieră mult mai directă și mai sinceră, decât le-aș spune pe englezește: „Miriam“ – zic –, „ai grijă de tine și mult noroc“.

În dimineața plecării efective, încerc din nou, și telefonul sună în gol. Nici măcar nu mai e conectat robotul.

Când vin să mă ia, o recunosc, într-adevăr, pe Frederica – o venezueleană frumoasă, cu o aluniță în colțul gurii. Ea și Uwe fac un cuplu electrizant. El șofează tihnit spre aeroportul Tegel, dorindu-și o lume care să aibă grijă, în fine, și de el.

Nouă luni i-au trebuit mamei mele ca să moară, și în fiecare zi din acele nouă, mai puțin ultimele trei, a fost conștientă. Conștientă că avea zilele numărate, cum se zice, și că numărul respectiv nu era unul mare. Și mai era sentimentul că ești privat de toate lucrurile pe care aveai de gând să le faci în viitor, deși vedeai și tu că nu erau lucruri importante, dar era vorba de viitorul în sine, el era important, adică de un număr mult mai mare de zile.

După ce a murit, durerea s-a coborât peste mine ca o cușcă. Au mai trecut un an și șase luni, până să mă pot concentra și la altceva decât la o zonă imediată de tristețe sau să mă imaginez ca făcând parte din viața cuiva. Una peste alta, s-au scurs trei ani până să mă-ntorc la Berlin.

Literal: „grâu“ (în lb. germ., în orig.); aici, rachiu de grâu (n.tr.)

În ciuda voturilor cumpărate de Stasi, cancelariatul lui Willy Brandt n-a mai durat mult: după numai doi ani, el a pierdut puterea, când s-a dezvăluit că unul dintre cei mai apropiați consilieri ai săi, Günter Guillaume, era, de fapt, agent al lui Markus Wolf. (n.a.)

Articolele despre *Herr* Bohnsack se află în *Der Spiegel*, 29/1991, pp. 32–34 (în care acesta confirmă faptul că voturile unor politicieni vest-germani au fost cumpărate de Stasi) și 30/1991, pp. 57–58. Despre dezinformare, vezi și *Der Spiegel*, 49/1991, pp. 127–130. (n.a.)

Denumire dată, mai ales în sudul Italiei, unui cod al tăcerii practicat de organizațiile de tip mafiot, care presupune a nu discuta cu nimeni din afară despre afacerile proprii și, mai ales, nu cu autoritățile. (n.tr.)

„Sunt terminată“ (în lb. fr., în orig.) (n.tr.)

Capitolul 25

BERLIN, PRIMĂVARA 2000

Berlinul e verde și este un oraș parfumat. Îmi dau seama că n-am mai fost niciodată aici în toiul primăverii. Nici măcar din vechile mele incursiuni de noapte vara, cu televiziunea, nu mi-aș fi putut închipui așa ceva. Copacii sunt enormi și bogați, de un verde proaspăt. Lumina soarelui se filtrează prin coroanele lor, blândă și frumos mirositoare atunci când ajunge pe trotuare și în parcuri, în piețe, peste școli și cimitire. În fața ferestrelor mele, castanii par magici. Etalează flori albe, în snopi verticali – ca niște candelabre ivite printr-un hocus-pocus al naturii. Dulceața lor amețitoare plutește prin aer, ca amintirea vremurilor copilăriei.

Am luat legătura cu agenția de închirieri. Printr-un noroc de-a dreptul chior, vechiul meu apartament a devenit brusc disponibil. Urma să fie renovat, așa că studenții plecaseră. „Dată fiind starea sa de pre-renovare“ – mi-a scris agenția –, „nu oferim nici un fel de garanții că apartamentul este acceptabil, ba mai mult, locuibil.“ Îmi asum riscurile, mi-am spus. Am cumpărat papetărie, așternuturi și o cafetieră și m-am mutat înapoi în el.

Mă fâțâi prin casă acum, împăturind și despăturind o copie a scrisorii. I-am trimis-o din Australia la vechea ei adresă:

> Dragă Miriam,
>
> Cu ceva timp în urmă, poate îți amintești, am petrecut împreună o după-amiază și o seară. Ulterior, am încercat să scriu povestea pe care ai trăit-o, dar mi-am dat seama că mai aveam nevoie să explic niște lucruri legate de ea, așa că scrierea și-a stabilit propriul ei curs. Am scris despre RDG și despre Stasi, apoi am stat de vorbă cu alte persoane – unele pe care Stasi le-a urmărit și altele care au lucrat pentru Stasi. Cred c-am încercat să-mi construiesc o perspectivă despre această lume dispărută și despre tipurile de curaj pe care le-a generat.
>
> Mă întorc la Berlin și mă întrebam dacă ne-am putea întâlni din nou. Aș vrea să te întreb dacă ai mai făcut progrese cu procuratura

de la Dresda și dacă femeile care descâlcesc documentele tăiate de la Nürnberg au descoperit ceva legat de Charlie. Vreau să mă asigur, în plus, că am înțeles totul corect.

Îmi pare rău că mi-a luat atât de mult timp până să-ți mai dau semne de viață. Am lucrat la proiectul acesta cu mari întreruperi.

Abia aștept să-mi petrec vara la Berlin și, poate, să vin în vizită la Leipzig…

Răspuns n-am primit la scrisoare, dar nici nu mi s-a întors nedeschisă. Înainte să plec, i-am trimis un e-mail și Juliei, care mi-a răspuns în englezește:

Bună, Anna,

Mă bucur să primesc vești de la tine. Sunt la San Francisco – am părăsit Berlinul cu opt luni în urmă și am venit în Statele Unite. Prea multe lucruri din trecutul meu dădeau întruna buzna peste mine acolo.

O „duc minunat“, cum se zice aici. Lucrez la o librărie feministă de lângă Berkeley și mi-am făcut câțiva prieteni. Am participat cu toții, recent, la un marș intitulat „Ia-ți înapoi noaptea“, ceea ce m-a făcut să mă simt realmente pozitivă și departe de Turingia și de tot ce s-a întâmplat acolo. Aici, oamenii își onorează victimele – serios, toată lumea pare să aibă câte o poveste cu ce a trăit fiecare. Sunt convinsă că se poate ajunge la exagerări, dar, pentru mine, deocamdată, e ceva bun.

Sunt o străină aici și vorbesc cu accent, dar mă simt mult mai la locul meu decât în țara mea. Ciudat, nu?

Dacă treci vreodată prin San Fran, te rog să mă anunți.

Julia J

Apartamentul nu s-a schimbat prea mult. Așa de auster cum este, ar fi fost și greu să-l dezgolească și mai mult cineva. De fapt, adăugirile sunt cele mai observabile. Un șir de ilustrate sunt prinse cu piuneze pe zid în sus și în continuare, pe tavanul camerei de zi. Sugerează călătoriile, dar sunt numai suvenire din cârciumile călcate de-a lungul și de-a latul orașului – cele neafiliate, care au reclame înăuntru. În bucătărie, a rămas un borcan cu levănțică uscată, sfrijită, dar cu

aspect vesel. Iar pe peretele din dormitor, a apărut un ditamai desenul, făcut cu markerul, reprezentând o ciupercă – de fapt, este un *ciuperc* mare, cu două ferestre pătrate pe pălărie, drept ochi, și cu o ușă pe picior. Are și un zâmbet larg pe față – ușa este un dinte uriaș –, pentru că pălăria *ciupercului* se confundă cu un cap de penis, și totul se ridică pe toată înălțimea peretelui din dormitor.

În prima dimineață, mă trezesc și mă duc peste drum, în parc, luându-mi și cafeaua cu mine. E foarte devreme, dar e deja lumină și e o zi splendidă. Cerul e de-un albastru albicios, aerul – nemișcat și proaspăt, iar străzile parcă sunt mute. Parcul e ca o curbă mare și verde, care se înalță până la cafeneaua cu obloanele trase ca niște pleoape. În partea sa cea mai de jos este lacul, pe care-l știam dinainte doar ca pe o gaură neagră și moartă. Acum, pe el plutesc nuferi, care se desfac să prindă soarele. Undeva, pe-aproape, o mică formație de broaște salută ziua cu orăcăieli.

M-așez pe una dintre bănci și mă uit în sus, la statuia lui Heine. Până-acum, n-am stat aici mai mult timp; locurile păreau să fie întotdeauna ocupate. În locul unor mâini de poet, sculptorul est-german i-a făcut lui Heine mâini mari, de muncitor, ca niște cazmale. Citatul de pe soclu sună astfel:

> Nu noi ne cramponăm de-o idee; mai curând, ideea se cramponează de noi, și ne înrobește, și ne biciuiește să intrăm în arenă, iar noi, forțați să devenim gladiatori, ne luptăm pentru ea.

Heine, poetul liber-cugetător, se răsucește în mormânt, probabil, văzând ce înrobiri, ce forțări și ce lupte au avut loc aici, sub nasul său rece și negru, sub umerii săi acoperiți de porumbei cu găinați.

Dincolo de statuie, observ siluete. Doi bărbați se apropie, târându-și picioarele, unul din susul dealului, celălalt dinspre colțul de jos, în costume și papuci, cu doze de bere în buzunare. Mai vin și alți trei și-și ocupă locurile pe bănci. Doi dintre ei duc sacoșe de cumpărături din material textil, pline cu alte doze de bere; unul poartă o medalie atârnată de gât cu o panglică – parc-ar fi lordul primar. Odată cu toții așezați (oi fi luând eu locul vreunuia?, fiindcă văd că-mi lasă o bancă întreagă), încep să facă schimb de saluturi politicoase și de strângeri

de mână, în timp ce pe mine mă salută fiecare dând din cap. Ai zice că ne aflăm în camera de zi a cuiva.

Unul mai în vârstă se pune pe bancă în genunchi, cu fața către tot parcul. Scoate două felii de pâine albă și le rupe, cu mâinile tremurându-i, în bucățele de aceeași mărime. În loc să le arunce, le așează într-un model de firimituri pe suportul de beton de care e fixată banca, la distanțe egale unele de altele. Un soi de nebunie, un soi de generozitate.

Un bărbat trece în alergare prin fața noastră, în șort galben și cu o bandană pe cap. Bețivanii îl salută în cor:

– *Morgen!* (’Neața!)

– *Morgen!* le-o întoarce el, gâfâind.

Acești oameni ai parcului sunt păzitorii porților aici, niște sfincși în costume sau, iată, în costum de sport.

Rândunele și porumbei se ridică bătând tare din aripi și dau năvală la firimituri. Dintr-odată, înțeleg și eu grija ceremonială a vecinului de bancă. De-acum, suntem atracția centrală a parcului: natura vine la noi în cârduri înaripate, la micul altar cu pâine și bere.

Un întârziat se alătură grupului, purtând pantaloni de trening negri. Pe sub materialul sintetic, i se ghicesc picioare lungi ca niște catalige. E ceva mai tânăr decât restul, cu părul negru pieptănat lins pe spate. Cară o geantă de sport plină cu beri.

– Harry, băiete! Nu ne-am văzut de mult, zice bărbatul cu medalia.

Care medalie îi stă culcată pe burta dezgolită. Poartă o haină de costum, fără cămașă pe dedesubt, și bretele roșii, care-i țin sus nădragii, direct pe piele.

– Am fost plecat.

– Unde-ai fost?

– În vacanță.

– Ai fost în vacanță? *Mensch!* (Omule!) Mi-ar trebui și mie o vacanță. Un’ te-ai dus?

– În Mexic.

Simt cum îmi vine să râd, numai că vecinii mei încuviințează din capete cu un aer solemn.

– Și? Ia zi, ce-ai făcut acolo?

– Am vânat.

– Aaa…, dă din cap lordul primar. Se vânează bine în Mexic?
– Cel mai bine.
– Și ce-ai vânat în Mexic, Harry?
– Elefanți.
Nici unul nu clipește măcar.
– Și-ai avut noroc?
– Nooo…, dă din cap vânătorul a pagubă, se așază și desface fermoarul genții de sport, ca să-și înceapă ziua de băut.
Poate c-o fi, într-adevăr, un club de poeți și preoți, în care toate poveștile trebuie luate metaforic. Sau poate că realitatea s-a dovedit atât de stranie aici, încât orice altceva este binevenit, dacă o înlocuiește.
Omul cu medalia se întoarce către mine și ridică doza de bere:
– Sănătate! zice.
– Sănătate! zic, ridicând cana de cafea.
– Mai sănătoasă ca berea, îmi arată, rânjind, că-i lipsesc doi dinți din față.
– Dar nu la fel de amuzantă, îi întorc zâmbetul.
El o ia ca pe o invitație și vine să se așeze pe banca mea.
– Nu sunteți de pe-aici, zice, băgând mâna în buzunar, după o cutie de tinichea cu tutun.
– Nu.
– Poate din Köln?
– Nu, sunt…
– Dați-mi voie să ghicesc. Din Hamburg?
– Nu. Din Australia.
– A…, zice, după care se apleacă spre mine și-mi pune pe genunchi o mână mare, cu niște unghii încovoiate, cafenii. Nu vă faceți griji, îmi răsuflă în față, și eu am sângele impur.
– Cum vine asta? zâmbesc, mirată.
– Maică-mea era poloneză.
– Aha…
Se-apucă să-și ruleze o țigară. Și-a dat părul cărunt cu briantină și-i stă într-o coadă de rățoi perfectă. Are mustața de deasupra buzei pătată de tutun, maronie. Când și-o duce la gură, poate vorbi mai

departe cu mâinile libere, țigara stându-i lipită misterios de buza de jos.

– Vă place parcul ăsta? întreabă.

– Da, foarte mult.

– E bine în parc, da' să veniți odată cu noi la cules de ciuperci, să vedeți acolo ce bine e.

– Serios? Unde vă duceți?

– Ne urcăm toți în tren, eu și câțiva dintre amicii mei, ăștia – face semn cu mâna către ceilalți. (Care stăteau cu ochii ațintiți la el și la mine, dar acum ne întorc spatele brusc și-și văd de treaba lor.) Mergem în natură la capătul de linie, cu coșulețe la noi, și culegem ciuperci. E fantastic!

Mă-ntreb dacă nu cumva mă ia peste picior, descriindu-mi un tablou cu niște bețivani care se urcă-n tren, care țopăie vioi prin pădure cu coșulețele într-o mână și berea în cealaltă și care culeg ciuperci simpatice pe măsură ce înaintează, făcându-le cu mâna elefanților. Dar nu – nu glumește.

– Culegem – și începe să enumere speciile: *Steinpilze*, *Pfifferlinge*, *Maronenpilze*, *Butterpilze*, *Sandpilze* – astea-s galbene sub pălărie și spongioase. *Rotkappe*, în schimb, arată ca *Fliegenpilze*, dar nu sunt, și… (urmează ceva ce nu prea înțeleg), dar pe-astea nu te-apuci să le culegi, pentru că-s de-alea pe care le mănânci o singură dată! (Râde, răsturnându-și capul pe spate și arătându-mi o porțiune de gingie și din cerul gurii, ca o dihanie subacvatică.) Adunăm câte patru kile în fiecare coșuleț, după care ne-ntoarcem acasă și le pregătim cu puțin unt – superbe sunt! (Își vântură un deget arătător prin fața mea.) Să știți dumneavoastră, zice, îndreptându-și degetul spre sine, c-atunci când vine vorba de ciuperci, în domeniul ăsta mi-s profesor!

Medalia profesorului Ciupercă se scutură puțin, sclipindu-i în lumina reflectată de burtă. Un cor bălmăjit, dar aprobator, vine dinspre celelalte bănci; amicii lui confirmă, ridicându-și dozele de bere înspre el. Îmi pare bine că sunt aici. Mă și mir de cât de absurd e că n-am stat niciodată de vorbă cu acești oameni, care mi-au fost, la urma urmelor, vecini.

Continuă tot el, dându-mi un sfat:

– Trebuie să mai ieșiți pe-afară, zice. Televizorul nu-i bun pentru ochi, știți, nu-i așa? Nu-i sănătos.

Mă-ntreb dacă nu cumva m-a supravegheat de la distanță în timpul iernii de-acum câțiva ani, văzând cum pâlpâia în alb-negru fereastra mea. Poate că asemenea bărbați, care-și fac veacul prin parcuri și pe la colțuri de stradă, în stațiile de tramvai și la metrou, sunt cei care observă totul acum. O femeie trece prin fața noastră, în drum spre lumină, iar omul cu ciupercile ridică o mână, ori s-o salute, ori, poate, doar să-i facă semn să treacă.

– Pe vremuri, în RDG, eram croitor, zice. Nici ăla nu era un lucru bun pentru ochi. Am vrut să mă fac ori actor, ori bucătar, dar nu s-a-ntâmplat. (Mi se pare c-a devenit și una, și alta, când îl văd cum se comportă și-l aud ținând teoria ciupercilor făcute *soté*.) Până-n 1990, am făcut parte din brigada voluntară de pompieri, da' pe urmă s-a dus dracului totul, pus în roabă și dat la gunoi! Și-asta, ce facem acum, *Kapitalismus* – nici nu vă-nchipuiți ce căcat face. (Fornăie pe nas și scuipă pe jos. Pe urmă, bagă mâna în buzunar și scoate un pieptene.) Era mult mai bine înainte. Stau în același apartament – pe-atunci, mă costa 450 de mărci pe lună, iar acum – 804! Și ce mare lucru dacă n-aveam banane și mandarine! Mie nu-mi trebuie o banană să mi se scoale! (Își trece pieptenele cu grijă prin coafură.) Pe mai nimic reușeam să fac rost de cinci kile de cartofi, bere la cin'zeci de pfenigi cutia, și-acuma cât e? Transportul era treizeci de pfenigi și vinerea – douăzeci. Adică, ce vreau să spun? C-aveam un stat social – pentru medicamente nici nu trebuia să plătești. Vă spun că nu pricep și pace. Numa' tâmpenii se-ntâmpl-acum.

Arunc o privire peste umărul lui și-i văd amicii dând pe tăcute și nesiguri din cap, a încuviințare.

Nu e prima oară c-aud astfel de lucruri, deși foștii oameni de la Stasi, sau intelectualii de stânga privilegiați, sau foștii membri de Partid se plâng mai mult de costurile biletelor de avion: „La ce bun să fiu liber să călătoresc, dacă nu-mi permit să merg în vacanță la New York, Las Palmas ori în Noua Zeelandă?“ Odată, la Leipzig, o bătrână mi-a spus într-o cârciumă, dând șnapsul peste cap la ora patru după-masă: „Da, e mai bine acum decât sub Republica de la Weimar și mai bine decât era sub naziști, dar aduceți-i înapoi pe comuniști, eu așa

zic. Erau pline localurile pe vremea lor, sub Honecker. Hai, noroc!“ Nu mă-ndoiesc de-o asemenea nostalgie autentică, dar cred că nu face decât să vopsească o lume ieftină și ticăloasă în auriu; o lume în care n-aveai ce să cumperi, n-aveai unde să te duci și oricine voia să facă altceva cu viața lui, decât să slujească partidul, risca să fie persecutat sau chiar mai rău.

Dimineața s-a umplut de viață dintr-odată: insectele dansează pe deasupra ierbii, și polenul plutește în lumină, printre oamenii care traversează parcul, ca să ajungă la stația din Rosenthaler Platz. Profesorul Ciupercă e-n vervă:

– Pe-atunci, dacă erai beat, poliția doar te lua de subțiori și te-așeza pe-o bancă. Acuma, nici nu mai putem să dormim aici, ca să nu fim jefuiți! E cumplită morala din ziua de azi. Știți că puteți fi atacată pentr-o singură țigară? Asta-i mâna mafiei rusești, și mai sunt și românii, și țiganii. Dac-ar veni o țigancă de-aia să danseze aici, pe banca asta, vă spun eu c-ați rămâne fără portofel cât ați clipi!

Și plângerea asta am auzit-o, în tot felul de alte versiuni: este o suferință după niște vremuri trecute, când totul era mai sigur. Într-un stat al securității, la urma urmelor, măcar atâta lucru puteau face autoritățile, dacă tot băgau la închisoare oameni nevinovați – să curețe străzile și de infractori, în același timp.

– Uitați, la două sute de metri încolo era Zidul – și profesorul Ciupercă întinde un braț, cât s-apuc eu să-i văd un smoc de păr albit pe piept, între cele două bretele. Până să-l avem, ăștia, vesticii, veneau ca turmele aici și ne cumpărau nouă toate mărfurile! A trebuit să ridicăm Zidul, ca să ne putem face cumpărăturile în propriile noastre magazine! Și, până la urmă, ce?, ne-au dat Zidul jos și tot ne-au cumpărat cu totul, vesticii ăștia, cu banii lor din Vest – toate fabricile și afacerile, chiar și cârciumile ni le-au luat. Și-acuma, nu mai vor nici măcar să ne ținem și noi capul sus – păi, nu? Să vă spun eu cinstit cum era cu frontiera – și-mi pune iar mâna pe genunchi. Și să știți că eu sunt om cinstit. Știam cu toții, nu era cetățean din RDG să nu știe că, dacă ne-apropiam de Zid, ne-mpușcau! Și cu-asta, basta! Așa c-am rămas aici! Adic-ar fi trebuit să stea toți aici pe cururile lor – și-atunci nu i-ar mai fi umplut ăia de gloanțe!

Și argumentul ăsta îl cunosc prea bine: dacă nu te luai de piept cu sistemul, nu-ți făcea nici un rău. Numai că, din câte am văzut, mă tem că tot ți-ar fi făcut.

Profesorul Ciupercă îmi strânge mâna.

– Serios c-ar trebui să veniți cu noi la cules de ciuperci, zice.

Corul din spate mormăie și dă din cap c-așa este, eu le mulțumesc și mă ridic să plec înapoi spre palatul meu personal de lumină, aer și linoleum.

Capitolul 26

ZIDUL

În această blândă atmosferă de primăvară, mi-am făcut un obicei din a mă plimba unde vrei și unde nu vrei. Este ora 10 seara, și soarele nici n-a apus încă de tot. Cireșii aliniați pe marginea străzilor împrăștie pe trotuar sâmburi și pete de suc – parc-ar fi de sânge. Merg spre casă, prin fața cafenelelor cu terasă din Kollwitzplatz, unde stau grupuri, grupuri, de studenți, majoritatea din Vest, care mănâncă și râd. N-aș putea spune cu siguranță cât anume știu ei despre ce s-a întâmplat prin locurile astea. Visez cu ochii deschiși pe marginea trotuarului, când o femeie cu șapcă de bufon și pantaloni scurți, foarte scurți, aproape că-mi agață urechea, trecând prin fața mea cu bicicleta.

Când ajung, în sfârșit, pe strada mea, cerul e deja negru. Un bărbat nesigur pe picioare se sprijină de clădirea mea, lovindu-se de ea ca o muscă de fereastra închisă. Așa, pe întuneric, e mai mult o formă decât o persoană, un contur cu o sticlă în mână. E beat – criță de beat. Când m-apropii de el, întinde o mână spre mine și începe să vorbească, dar nu e clar cui se-adresează, mie sau universului.

– Nu mai vreau să fiu german! se smiorcăie. Nu mai vreau să fiu german!

Are pe față dâre argintii de lacrimi.

– De ce nu? – întind o mână, să-l ajut să-și păstreze echilibrul.

– Suntem cumpliți, zice. (Abia dacă s-a uitat la mine. De unde să știe că nu-s nemțoaică?) Sunt cumpliți. Germanii-s cumpliți.

Pleacă mai departe și ține drumul cât de cât drept, pipăind clădirile.

De care germani vorbea? De unii sau de toți? Pentru acest bărbat est-german, multă vreme obișnuit să creadă că germanii răi se aflau de cealaltă parte a Zidului, poate că e prea greu acum să mai facă diferența. Să fie chiar atât de răi germanii? Sau sunt mai răi decât se-aștepta el? Și-au fost vreodată oamenii ca el – care acum sunt frânți sau beți, rușinați, fugiți, încarcerați sau morți – cât de cât buni?

Mă sună o prietenă care lucrează la Autoritatea Dosarelor.

– Am primit o cerere interesantă la noi, acolo, ieri, de studiere a unui dosar personal, zice. M-am gândit să te informez.

– De la cine?

– De la *Herr* Mielke.

Prietena mea chicotește. Amândouă știm, fără să mai spunem: Mielke crede, probabil, că aparatul creat de el era într-atât de meticulos, că așa un elan administrativ, absolut de-sine-stătător, avea, încât cineva, undeva, stătea cu ochii până și pe el.

După câteva zile, o sun pe *Frau* Paul. Stăm de vorbă o vreme. Activează acum într-o asociație a celor persecutați de fostul regim, organizează tururi ale închisorii de la Hohenschönhausen – „ne gândim să facem acolo și-o cafenea“, zice – și face campanie pentru compensații acordate victimelor. Pe urmă, îmi spune:

– Mai e ceva.

– Da?

– Seara trecută, am fost urmărită pân-acasă, când mă-ntorceam de la o reuniune pentru compensații.

– Poftim?!

– Chiar așa. M-a urmărit o mașină până la metrou, mergând la pas. Eram cu niște prieteni și nu i-am dat mare atenție. Dar, când am coborât din tren la Elsterwerdaer Platz, eram singură, și mașina m-aștepta. Pe urmă, s-a ținut după autobuz. Când am coborât din autobuz, și-a stins farurile și a venit după mine până la ușă.

– Oribil…

– Da, zice, sunt o mulțime de oameni care nu vor să ridicăm glasul și să luptăm pentru ce ni se cuvine.

– Știți cumva cine era?

– Nu. Dar aproape sigur era vreun fost de pe la Stasi. (E înfricoșată, dar se încurajează singură.) Zice: Un Volvo era. Caut un șofer de Volvo.

Mielke a murit săptămâna asta. Avea nouăzeci și doi de ani. Paginile ziarelor scriu: „Cel mai detestat om a murit“. Mă gândesc la celălalt om „cel mai detestat“ și-i dau telefon. Răspunde soția lui și mi-l dă la telefon. Karl-Eduard von Schnitzler îmi spune că nu se simte bine și că lucrurile se agravează. Prin „lucruri“, înțelege lumea din jur.

– Oamenii ăștia încă mai împrăștie minciuni despre bunul meu prieten, Erich Mielke – și-acum e mort! Luni a fost îngropată urna cu cenușa lui și marți a fost profanată! Exact sub nasul polițiștilor care o păzeau! Înțelegeți? Cenușa prietenului meu a fost împrăștiată și locul său de veci, pro-fa-nat! (Exact aceeași voce avea: hârșâită, bătrână și mânioasă.) Ăsta-i capitalismul gol-pușcă și brutal! O absolută *Unkultur* (lipsă de cultură)!

Puțin probabil ca profanarea mormântului lui Mielke să fi fost săvârșită de niște vestici; și este un produs al capitalismului numai în măsura în care capitalismul nu-i protejează – nu cum s-ar cuveni, după el – pe foștii conducători ai fostei Republici Democrate Germane de ceea ce ar putea gândi propriul popor despre ei. Mi se pare, totuși, că simt frică în vocea lui – care-i cealaltă față a furiei. Frică, poate, că și sfârșitul său, care se apropie, va fi marcat de un mormânt profanat. Mi-aduc aminte apoi de loialitatea lui față de cauză. Cred că nu atât de moartea în sine se teme, cât de faptul că-i va anihila, până la urmă, forța combativă.

Astăzi, merg pe jos de-acasă pe Brunnenstrasse, trec de tunelul prin care voia să fugă *Frau* Paul, până pe Bernauer Strasse, unde era Zidul. Acum, este un muzeu nou. Exponatul său cel mai important se află vizavi: o secțiune de Zid reconstituită, în mărime naturală, cu tot cu o fâșie a morții proaspăt construită și atent greblată, pentru turiști. Exact alături, pe aceeași Bernauer Strasse, mai există câteva porțiuni din Zidul autentic, acoperite, așa cum au fost întotdeauna pe partea lui vestică, de *graffiti* în culori țipătoare. Aceste ruine, totuși, se află în spatele unor tufe, sunt dărăpănate și parcă stau să cadă. Ici și colo, barele de oțel ies din beton, dezgolite ca niște oase ale unui schelet.

Noul Zid, în schimb, arată impecabil. N-are urmă de graffiti pe el. Pot să înțeleg de ce originalul a dispărut aproape cu desăvârșire și de ce, cum spuneau *Frau* Paul și fiul ei, Torsten, oameni au *vrut* să dispară. Dar acesta, nou, este o versiune antiseptică, gen Disney – istorie aerografiată, pentru efect.

În interiorul muzeului, sunt panouri și prezentări pe ecrane tactile, cu felul în care a fost construit Zidul, înregistrări cu Kennedy ținând

celebrul discurs *Ich bin ein Berliner*[50] și dramatizări ale diferitelor tentative de evadare.

– Da, da, da, îi spune un bărbat, care stă cu spatele la mine, altuia care se află în spatele ghișeului. Îi duc de-aici și-i aduc înapoi tot aici. Cred c-o să dureze vreo două ceasuri. Asta vreau acum să verific.

– Bine, atunci, zice al doilea bărbat, după care se uită la mine.

Poartă niște ochelari de vedere fistichii, care par să fie ținuți laolaltă de un șir de cârlige de rufe multicolore în miniatură.

– Cu ce vă pot ajuta?

Bărbatul aflat la ghișeu se întoarce să se uite la mine și el.

– *Frau* Funder! exclamă. (E Hagen Koch.) Ce să vezi, ce să vezi! Ce mai faceți? Chiar așa! Poate v-ar plăcea să veniți cu mine!

Vorbește cu semne de exclamație. S-ar zice că nici n-am lipsit. Pentru el, trecutul înseamnă Zidul, iar eu sunt parte a prezentului, indiferent dacă în urmă cu trei ani sau acum. Părul i s-a mai albit, dar ochii sunt la fel de luminoși, de un căprui zâmbitor.

– Fac bine, *Herr* Koch, mulțumesc. Unde să vin?

– Iau mâine un autocar de turiști și-i duc pe traseul pe care-l urma Zidul, pentru că-n momentul de față aproape că nici nu se mai vede pe unde a fost. Iar azi mă duc să verific personal cam cât ar dura.

– Mi-ar plăcea foarte mult să vin.

Ideea este să mergem cu mașina de-a lungul frontierei municipale, până unde a fost construit Zidul: să ocolim vechiul centru al orașului din Est și să trecem de suburbiile vestice Wedding, Moabit și Tiergarten. Pe urmă, zice *Herr* Koch, mergem acolo unde Zidul trecea exact prin centrul orașului, pe Niederkirchnerstrasse, până tocmai la râul Spree și de-a lungul malului său, până la podul Oberbaum.

Ne urcăm într-o mașinuță roșie, pe care o conduce rapid și sigur pe el. E fericit să aibă ca public fie și o singură persoană, cu care să-și exerseze discursul cu „turul orașului uitat“. Prima oprire e ceva mai jos pe aceeași stradă, o întindere de ierburi, lată de vreo sută de metri. Buruieni încâlcite, crescute până la înălțimea genunchiului, se leagănă ca niște ființe simțitoare în aerul cald. Dincolo de această porțiune, e un cimitir. Un înger de piatră stă pe un soclu cu fața spre noi, rugându-se cu capul plecat. Mergem până în mijloc, unde cerul pare mai vast.

– Asta era fâșia morții, zice *Herr* Koch, desfăcându-și larg brațele. Mai înainte, însă, cimitirul se întindea până la stradă. Când s-a construit Zidul, a trebuit să fie deshumate cadavrele și îndepărtate pietrele funerare. (Ridică din sprâncene.) Pe gardieni îi cam lua cu fiori, când făceau treaba asta.

Era ca și cum gardienii de frontieră care au lucrat la fâșia morții ar fi preferat să nu existe nici o dovadă a morții pe ea.

Herr Koch se bucură să fie cu cineva care-i împărtășește interesul în privința Zidului. Poate chiar e și mai obsedat de el decât mi-l amintesc de ultima dată. Pare să nu mai fie conștient de faptul că interesul arătat de el este unul aparte. Se dovedește, o dată în plus, un adevărat credincios: Zidul este acela care l-a definit pe el și nu vrea să se elibereze de amintirea Zidului. Mă gândesc, pentru o clipă, la *Frau* Paul, care nu vrea nici ea să se elibereze de amintiri. *Herr* Koch începe să facă poze. Îmi înalț privirile spre fața prelungă a îngerului și mă gândesc la Miriam și la Julia: vieți definite, tot așa, în funcție de Zid. O să se elibereze vreodată de el? Dar el, Zidul, o să le dea drumul din strânsoare vreodată?

Următoarea oprire este *Schiffahrtkanal* (Canalul navigabil). *Herr* Koch este incitat și vorbește repede. Parcăm în fața unui complex rezidențial nou. Apartamentele sunt proaspăt construite și vopsite în culori vii. Sunt dispuse în jurul unei curți interioare, după stilul berlinez obișnuit, doar că, într-o surprinzătoare părăsire a tradiției, exact în mijlocul curții interioare se înalță un turn de pază tipic est-german, cât o clădire cu două etaje. Herr Koch mi-l arată, făcând un gest cu mâna către el:

– Ăsta, zice mândru, e turnul meu.

Pentru o clipă, e-atât de mulțumit, că rămâne fără grai.

Mă uit fix la drăcărie. Evident, e un turn vechi de pază de pe fosta fâșie a morții. Are pereți pătrați de ciment și ferestre până sus, ca să se vadă în toate direcțiile. În vârf, are o suprafață îngrădită cu gard metalic, de unde gardienii puteau să tragă. N-are cum fi un obiect care aduce plăcere, însă *Herr* Koch face o mutră care-i strălucește de plăcere.

– Turnul dumneavoastră?!

– Turnul meu.

Îmi explică: la sfârșitul anului 1989, în calitatea lui de ofițer cultural angajat la Stasi, s-a oferit voluntar să fie responsabil de *Denkmalschutz*, adică de conservarea monumentelor istorice. A găsit o mulțime de plăcuțe alb-albastre, emailate, pe care scria „Moștenire națională“ și, în haosul acelor ultime zile, s-a fâțâit de colo-colo și le-a prins în șuruburi pe tot felul de obiecte prețioase, în opinia lui, cum ar fi Zidul însuși, porțile rotative de la punctul de control Charlie și turnurile de pază. Cele mai multe au fost puse la pământ, în ciuda eforturilor sale.

Turnul acesta, însă, i-a dat mari bătăi de cap, zice, mai ales când s-au apucat dezvoltatorii să construiască ansamblul rezidențial.

– Așa că eu ce-am făcut?

Îi întorc privirea. Nici nu-mi trece prin minte.

– Am găsit un vagabond și l-am instalat aici, în turn! I-am dat și bani, și-o slujbă – să renoveze turnul! N-au putut să-l demoleze, pentru că era locuit!

Văd că pe ușă a pictat cineva de mână o adresă: Kieler Strasse nr. 2. Intrăm și, culmea, găsim o baie modernă, tapetată cu faianță albă, la nivelul cel mai de jos.

– Din păcate, zice *Herr* Koch, chiriașul meu a murit.

Urcăm scara până sus, unde-și îndeplineau misiunea gardienii. Turnul stă să cadă și miroase a beton ud, dar mă bucură gândul că fostul chiriaș, un bătrân om al străzii din Est, a sorbit din priviri panorama, de aici, de sus, unde stăteau înainte gardienii și-l supravegheau pe el. *Herr* Koch adaugă:

– Dar cred c-am reușit să-l salvez. Au fost nevoiți să construiască apartamentele de jur-împrejurul turnului. Chiriașilor nu le-a plăcut, inițial, dar am stat de vorbă cu ei și, pe măsură ce trece timpul, încep să-i aprecieze și ei, din ce în ce mai mult, semnificația istorică.

Pune mâna pe o mătură și un făraș, cu care se apucă de măturat ca un adevărat proprietar, înainte să plecăm.

Ne întoarcem cu mașina în oraș; trecem de *Bundestag*, de *Reichstag* și de Potsdamer Platz. La un semafor, văd pe un stâlp un afiș al trupei Renft promovându-și turneul actual prin fosta Germanie de Est. Mă bucură să-l știu pe Klaus prezentându-și muzica și ajungând, o dată în plus, la statutul de stea rock. Oprim pe o stradă oarecare.

– Vedeți? zice *Herr* Koch, desfăcându-și larg brațele din nou.

Mă uit în jur. Nu e nimic de văzut.

– Pentru că nu vedeți! Nici măcar nu mai puteți vedea pe unde trecea Zidul!

Are dreptate, n-a rămas nici urmă de Zid, nici măcar o fărâmă de moloz, nici vreun teren viran.

– Uitați-vă, totuși, pe jos – și-mi face semn către pământ.

O dungă de granit îngustă e încrustată în caldarâm, ușor mai închisă la culoare decât restul căii de rulare.

– Atât a mai rămas din el! zice *Herr* Koch. Mai demult, era o linie roșie, dar până și pe aia au considerat-o prea evidentă, așa c-au venit cu această soluție în loc. Și nu-i numai asta: în locurile unde scrie, totuși: „Zidul Berlinului 1961–1989“, e scris în așa fel încât se citește numai din partea vestică. Pentru noi, esticii, e cu fundu-n sus!

Când ne apropiem de mașină, adaugă:

– Eu sunt singura persoană care menține vie semnificația Zidului din perspectiva estică. Dacă există ceva ce m-a învățat viața, este că nu-i bine să vezi lucrurile numai dintr-o parte! Lumea nu mă place, din acest motiv, dar e ceva ce trebuie făcut!

Herr Koch este un cruciat singuratic în luptă cu uitarea.

Mergem cu mașina pe Zimmerstrasse, lăsând în urmă centrul, către Bethaniendamm. Este o parte sărăcăcioasă a orașului. Sunt mai multe blocuri noi de locuințe, vopsite în culori vii, de-o parte, și altele cenușii, de beton, de partea cealaltă. Între ele, este ceva ce pare, la prima vedere, un teren viran, îngrădit cu garduri din plasă de sârmă și din scânduri și pari. Dincolo de gard, cineva și-a bătut capul să planteze cartofi și vinete în șiruri ordonate, și roșii cu vrejurile înfășurate pe araci. Dar tot nu sunt convinsă că știu la ce ne uităm.

– Acestea, zice *Herr* Koch, sunt cepele turcești.

Mă conduce de jur împrejurul zonei îngrădite, care este un mic triunghi de pământ. La un capăt, se înalță un șopron complicat, pe trei niveluri, făcut din bucăți de placaj compactat, din lăzi și o scară, cu o viță-de-vie care se urcă pe ea. În fața șopronului sunt o canapea veche și niște scaune, iar la celălalt capăt al terenului, de o crengă de copac, atârnă un leagăn de lemn pentru copii, vopsit în galben și roșu.

Herr Koch zice că această porțiune de teren cădea, practic vorbind, în zona estică, dar că era prea greu de construit o buclă în Zid, care s-o includă, așa că Zidul trecea în linie dreaptă pe strada cea mai apropiată, lăsând această insulă de pământ în Vest. Nimeni din Berlinul de Vest n-a știut cum să procedeze cu ea; nu i se putea stabili nici o destinație, fără să fie antagonizat regimul din Est. Literalmente, era un pământ al nimănui. Până la urmă, o familie de turci a îngrădit-o, pur și simplu, cu gard și a plantat legume pe suprafața respectivă. Când Zidul a fost dat jos, nimeni n-a venit cu nici o pretenție asupra ei, așa că turcii continuă să facă și azi grădinărit aici. Trag cu ochiul prin gard. Văd un cais, iar, la un capăt, un stejar solid. Îmi închipui o familie mare și harnică: bunica pe canapea, copiii în leagăn și mirosul de cafea răspândindu-se din palatul de vară aflat în capătul celălalt.

– Dar știți ce s-a întâmplat? zice *Herr* Koch. (Mă-ntorc iar către el.) Familia s-a certat, până la urmă – erau doi frați, de fapt. S-au luptat cu atâta înverșunare între ei, că tot ce s-a putut face a fost să se tragă un gard prin mijlocul grădinii și să fie împărțită în două zone separate! (I se luminează chipul, de la toată ironia situației.) Veniți încoace, priviți.

Mergem la mijloc, unde un gard înalt de doi metri, din plasă de sârmă, desparte fix prin mijloc acest mic teren, șopronul de-o parte, leagănul de partea cealaltă, nelăsând nici o posibilitate de trecere de colo, colo.

Ultima noastră oprire este la podul Oberbaum. Aici, Berlinul este un loc pustiu, unde liniile de tramvai din Est și cele din Vest au fost abia recent reconectate între ele. Cea mai lungă porțiune rămasă din Zid se înalță pe acest mal al râului – fiindcă a fost uitat, mai degrabă decât păstrat cu bună-știință. Unde se termină Zidul, se află ceva ce arată, la prima vedere, ca o grupare de corturi de circ. Ne apropiem, și-mi dau seama că sunt, de fapt, niște corturi cu suvenire, cu steaguri fluturându-le în vârf și pancarte pe care scrie în englezește: „Suvenire pentru tine“ și „Îți ștampilăm pașaportul“. Plătești o marcă și poți să capeți, în pașaport, o viză de intrare în RDG, ca și cum ai păși în acest cort și, dintr-odată, minune mare!, ai fi primit în locul acela din trecut. Dintr-un autocar, coboară turiști americani mai în vârstă.

Parcă s-ar fi potrivit – au hainele călcate, în culori palide, și pantofi de alergare, exagerat de curați.

– Betty, o femeie o întreabă pe alta, cu un accent sudist, tărăgănat, ți-ai pus aceeași jachetă pe care o purtai în ziua aia, la Auschwitz?

Herr Koch își face loc înspre standul principal.

– Gerd! strigă.

– Hagen, prietene!

Vânzătorul se ridică de la locul său și dă fuga din spatele tarabei încărcate, să-l întâmpine. *Herr* Koch mă prezintă. Gerd este un bărbat de șaizeci de ani, bronzat, cu o cămașă albastră desfăcută până la buric și un zâmbet intens, ca de actor de vodevil. Mai târziu, aflu de la *Herr* Koch c-a fost, într-adevăr, actor în Est.

Prăvălia lui Gerd este un relicvariu de obiecte care amintesc de fosta sa țară. Are bonete ale soldaților sovietici și RDG-iști; medalii rusești bătute pentru a comemora serviciul militar în timpul invaziei Berlinului din 1945 („autentice, autentice“, zice, seducător); inscripții vechi, emailate, cu mesaje precum: „Ați părăsit Sectorul american“ în engleză, rusă, franceză și germană; sau: „Atenție: mine! Zonă interzisă – pericol de moarte!“ Are mașinuțe Trabant în miniatură, ursuleți, deschizătoare de sticle, abțibilduri pentru mașină și căni de cafea; iar, într-o parte a tarabei, în compartimente mici, are multe, multe, bucățele de Zid.

– Vă rog să primiți acest mic dar din partea mea, zice, și-mi depune în palmă o bucățică de Zid.

Este pusă într-o punguliță de plastic, alături de un „Certificat de Autenticitate“. Parc-ar fi o mostră pentru medicina legală. Se uită amândoi țintă la mine, rânjind entuziasmați. Mă tem că-n orice moment ar putea începe să cânte în duet.

– De unde știți că-i autentică? întreb.

– A, dar cum să fie? Sigur că-i autentică, zice Gerd, și clipește convingător, precum gazda unei emisiuni de televiziune de dimineață.

Probabil că s-au pus în circulație destule fragmente „autentice“ din Zid, cât să se ridice din ele două ziduri la fel de mari. Herr Koch se apleacă să vadă mai bine, interesat, ca întotdeauna, de documente.

– Uitați, zice, are un certificat care-i dovedește autenticitatea.

Le mulțumesc amândurora și plec pe jos către noua stație de tramvai de pe Warschauer Strasse. Când mă uit înapoi, văd că *Herr* Koch i-a strâns laolaltă pe turiști și le oferă deja versiunea lui asupra istoriei.

„Eu sunt berlinez“, pasaj dintr-un discurs ținut de președintele american John F. Kennedy pe 26 iunie 1963, în Berlinul de Vest (n.tr.)

Capitolul 27

CEI CARE DESCÂLCESC

Iau trenul spre Nürnberg. După ce ajung, beau un espresso în picioare, la un bar din gară. O tânără drăguță servește din spatele tejghelei, purtând o șepcuță de bar gen „împinge-tava“. Bărbatul de lângă mine comandă un *Riesenbockwurst* (cârnat uriaș). Barmanița îi pune mai întâi salată de cartofi și o chiflă, apoi cârnatul fiert.

– Muștar sau ketchup? întreabă.

Ridică farfuria de carton mai sus decât este necesar, așteptând un răspuns, iar mâna liberă și-o întinde peste bar, unde ar trebui să se afle sticlele respective, întoarse cu fundul în sus, ca să poată fi apucate și stoarse. În locul lor, de sus atârnă un fel de uger galben de cauciuc. Fata execută o mișcare ageră, stoarce și răsucește una dintre țâțe, pe care o mulge de muștar.

Când mi-am rezervat biletul, mi-am amintit de Scheller și Uwe și de conversația pe care am avut-o cu ei demult de tot, despre femeile care descâlcesc. L-am sunat pe Uwe la postul de televiziune, ca s-o reluăm și să-i spun că m-am întors ca să termin ce-am început. Un fost coleg mi-a răspuns la telefon. Mi-a spus că Uwe fusese promovat corespondent special în Statele Unite și că el, Frederica și micuțul Lucas erau de-acum instalați confortabil și fericiți la Washington. L-am rugat să le transmită gândurile mele cele mai bune.

Birourile Autorității de Studiere a Dosarelor Stasi, în care lucrează femeile care descâlcesc, se află la Zirndorf, un sat de lângă Nürnberg. Sunt în aceeași incintă compartimentată unde sunt ținuți și solicitanții de azil. Doi ethiopieni, sau poate eritreeni, bărbați cu fețe biblice posomorâte și brațe parcă fără scop, se plimbă prin zona exterioară.

Directorul, *Herr* Raillard, mă întâmpină la intrare și mă conduce la etaj, în biroul său. Este o clădire administrativă simplă, care miroase a ceară de podele și a placaj umed. *Herr* Raillard este un bărbat solid, cu părul alb și drept până pe umeri și cu ochelari. Este arhivar.

Sunt ca o leoaică în cușcă. Și într-o grabă inexplicabilă. Mă gândesc de-atâta timp la locul ăsta, unde-și concentrează Miriam toate

speranțele; vreau să văd aici banchete din oțel inoxidabil, și lumea să poarte fileuri de păr și mănuși albe, din material textil. Vreau gardieni care să păzească intrările și camere de supraveghere în spațiile de lucru. Vreau ca paginile descâlcite și reconstituite să fie scanate în calculatoare, corelate cu dosarele din care provin, și ca oamenii ale căror vieți le-au afectat să fie contactați de persoane sensibile, bine pregătite, și puși la curent cu noile referințe ale existenței lor, atâtea câte au fost descoperite.

Vreau să descopere ce i s-a întâmplat lui Charlie Weber.

Sunt convinsă că *Herr* Raillard este ocupat, dar biroul său nu e ocupat de nimic și-mi creează impresia că nu și-a făcut nici un program astăzi, tocmai pentru întâlnirea cu mine. Este un om liniștit și neimplicat, a cărui carieră s-a consumat la arhivele vest-germane de la Koblenz și care acum abia așteaptă să se pensioneze.

– Da, zice, mai am puțin și împlinesc șaizeci și trei de ani – ca și cum ar vrea să spună: „și-am plecat de-aici“.

Îmi spune că lucrările au început în 1995, după ce sacii cu material stătuseră degeaba la Berlin timp de cinci ani. O mie cinci sute de saci au fost găsiți la Cartierul General al Stasi de pe Normannenstrasse, în ianuarie 1990. Conțineau documente, cartele de indexare, fotografii mărunțite la tocător sau rupte de mână, plus benzi audio și filme smulse de pe role.

Herr Raillard mi-a organizat discuții la o cafea cu câteva dintre lucrătoare. Sunt nerăbdătoare să cunosc niște femei care descâlcesc. Îl întreb câte sunt și dacă este adevărat că toate sunt femei, cum am auzit.

– A, nu, zice, dar sunt mai multe femei decât bărbați, probabil.

Se arată precaut și exact și-i cere secretarei să verifice câți sunt. Femeia se întoarce cu un bilețel: optsprezece femei și treisprezece bărbați.

Mai întâi, o luăm pe coridor în jos, ca să vedem camerele de lucru. Pe drum, îmi spune c-au apărut anumite controverse, pentru că victimele vor ca activitatea de aici să se desfășoare mai repede. Există un program de calculator care ar putea să ajute în acest sens: pune laolaltă foarte rapid o mulțime de fragmente, pe baza unei scanări a formei precise a marginii rupte. Dar, zice *Herr* Raillard, dacă se

doresc probe, documentele reconstituite pe calculator nu sunt considerate originale. Asta nu mi se pare c-ar avea vreun sens, pentru că oamenii, în general, nu vor să dea în judecată pe nimeni, vor numai să știe ce s-a întâmplat cu viețile lor.

– Și ar fi și foarte scump un asemenea program, adaugă *Herr* Raillard.

Ăsta-i motivul mai plauzibil pentru care nu e folosit.

Ușa se deschide către un birou banal; îmi sar în ochi, mai întâi, plantele în ghivece, vopseaua veche de pe pereți și un afiș cu niște pisoi cu ochi sticloși, încâlciți într-un scul de lână. În rest, e doar un birou mare, cu un scaun gol în spate.

– Și-a luat o pauză, probabil, zice *Herr* Raillard, făcând semn cu mâna către scaun.

Îl ascult, însă, doar pe jumătate. Fereastra e larg deschisă, perdeaua albă flutură în vânt, și pe mine mă cuprinde panica, inima-mi urcă scările câte trei în piept, pentru că biroul este acoperit de mulțimi întregi de fâșiuțe subțiri de hârtie – unele în grămăjoare, dar altele răspândite pe toată suprafața. Sunt atâtea hârtiuțe, încât biroul nu e destul de mare, și cine lucrează aici a început să și le desfășoare și pe suprafața dulapului cu dosare. Bucățelele sunt de dimensiuni diferite, de la o cincime de pagină A4 la numai vreo doi centimetri pătrați – și nimic, dar absolut nimic nu le poate opri să zboare în toate părțile prin încăpere sau chiar și pe fereastră.

Herr Raillard înțelege altfel sentimentul de pe chipul meu.

– Da, zice, volumul de muncă este imens.

În camera următoare, la fel. Persoana care lucrează aici, tot în pauză și ea, pare să sorteze materialul scos din saci mai întâi în cutii de carton retezate în jumătăți și de-acolo, să-l întindă pe toată suprafața biroului. Un ochi de femeie dintr-o fotografie ruptă îmi aruncă o privire dintr-o cutie pusă pe jos. Zăresc numele scriitorului Lutz Rathenow pe o fâșie de hârtie. Lângă scaun, este o rolă de bandă dublu-aderentă și o pagină completată parțial în fața ei: un colț și latura stângă.

În camera următoare, fragmentele sunt chiar mai mici.

– Este o muncă dificilă, zice *Herr* Raillard. Cele mai multe fragmente dintr-o singură pagină au fost nouăzeci și opt până acum.

Persoana din acest birou are aproape completat un teanc de foi, pe care le-a depus într-o mapă de carton deschisă. Paginile sunt acolo toate, una peste alta, cu excepția unei bucățele sau a mai multora, care lipsesc din mijloc, formând o gaură bine definită.

– Îți trebuie forță brută, ca să rupi atâtea pagini deodată, zice *Herr* Raillard, scuturând din cap. Omul ăla de la Stasi probabil că nu și-a mai simțit degetele a doua zi.

Pe drumul spre întâlnirea cu lucrătorii, îl întreb pe *Herr* Raillard despre măsurile de siguranță. Îmi spune că toți cei care lucrează aici, inclusiv personalul de serviciu, sunt verificați, pentru a avea certitudinea că n-au avut sub nici o formă de-a face cu Stasi în trecut, chiar dacă toți sunt din Vest. Zice că lucrătorii săi sunt instruiți să nu vorbească despre conținutul dosarelor pe care le reconstituie din bucățele. Uneori, această interdicție trebuie întărită:

– Dacă descoperă, să zicem, un document despre un politician vest-german important, intervin eu, stau de vorbă cu ei și le reamintesc să nu pomenească nimănui nimic, zice.

Întreb dacă există supraveghere electronică în birouri, pentru că-mi închipui că sunt mulți în afară care ar plăti bani serioși ca să oprească unele dintre aceste informații să iasă la iveală.

– Nu, nu, zice *Herr* Raillard. Uneori, stau câte doi în aceeași cameră. Dar mai degrabă ca să mai scape de plictiseală, nu de altceva. Și eu mă asigur c-am pus alarma seara, când plec de-aici.

Nu asta m-așteptam s-aud. E ceva făcut la modul amical, mărunt și la minima rezistență. E ceva între un club al mozaicarilor entuziaști și un atelier al obsesiv-compulsivilor.

Herr Raillard mă prezintă și pleacă. Trei femei și doi bărbați stau la o masă, cu niște suc de fructe, biscuiți și un termos cu cafea între ei. Mi-au păstrat un loc în capul mesei. În dreapta mea, sunt două femei îndesate, bine fardate și de vârstă medie. În stânga, e o tânără pistruiată, cu părul negru până la umeri, lângă ea, un bărbat mic de statură, șaten și cu ochelari, iar ultimul este un tip mare, cu un aer afabil, cu părul blond și niște ochi albaștri ca bilele de sticlă. Îi întreb în ce constă munca lor de fiecare zi.

Femeia între două vârste cea mai depărtată zice:

– E ca și cum ai completa un puzzle la tine acasă. Începi de la colțuri, continui cu marginile și completezi restul. Ne luăm indiciile și de la tipul de hârtie, de la cum arată literele dactilografiate, dacă e scris de mână, și-așa mai departe.

– Faceți puzzle și-acasă? întreb.

– Da, zice. Probabil c-am înnebunit.

Râd cu toții.

Femeia de lângă ea și-a început lucrul aici cu numai două luni în urmă. Are unghiile date cu ojă și o strungăreață între cei doi dinți din față.

– Mi-au deschis un sac, să-mi arate, și, când am văzut bucățelele atât de mici dinăuntru, m-am gândit: „Aoleu, Doamne, nu pot să fac așa ceva!“ Sacii au peste un metru înălțime și sunt burduhănoși, mai ceva ca un om. Dar fiecare sac e diferit, zice, și trebuie să recunosc: sunt și lucruri interesante.

Bărbatul cu părul mai închis la culoare pare a fi cel mai vechi dintre toți aici. Are ochii înfundați în orbite și o voce calmă. Ceilalți îl ascultă cu atenție când vorbește.

– Uneori, zice, satisfacția rezidă în a ști că oamenii, când află ce și de ce au pățit, capătă o anumită liniște psihică – de ce și-au pierdut locul la universitate, sau ce i s-a întâmplat unchiului care a dispărut fără urmă, sau mai știu și eu ce. Le oferă celor afectați o perspectivă asupra vieților pe care le-au dus.

Ceilalți își toarnă cafea și-și dau din mână-n mână dozele de frișcă. Îmi închipui cum trebuie să fie să aflu vești despre mine însămi dintr-un dosar. Poți s-ajungi să te gândești la propriul trecut ca la un peisaj pe care l-ai traversat, fără să observi detaliile și semnele.

– La sfârșit, zice și bărbatul blond, cred că Stasi adunase atâtea informații, încât credea că oricine e dușman, fiindcă oricine era ținut sub observație. Nu cred că mai știau cine era pentru ei, cine împotrivă sau dacă nu cumva toată lumea-și ținea gura, și-atât. (E un timid, care se uită la propriile mâini, în care strânge cana de cafea în timp ce vorbește.) Dacă dau peste un document, din care aflu că o familie a fost urmărită până și-n camera de zi a casei, timp de douăzeci de ani, mă-ntreb ce soi de oameni sunt cei care vor numai pentru ei înșiși o asemenea cunoaștere.

– Sunteți tulburați de ceea ce descoperiți uneori? întreb.

Îmi răspunde femeia mai tânără:

– Când găsesc vreo scrisoare de dragoste, mă gândesc: „Vai de mine, ăștia chiar le deschideau pe toate – și prin câte mâini o fi trecut asta? Câte copii or fi făcut după ea?“ Nu mi-ar fi plăcut deloc să mi se-ntâmple mie așa ceva. Nu-mi pică bine nici măcar că le văd eu, când le reconstitui.

Bărbatul șaten zice că-l șochează cel mai tare felul în care Stasi se folosea de suferința oamenilor împotriva lor înșile.

– Când erau închiși, de pildă, li se oferea libertatea, cu condiția să devină spioni pentru Stasi.

Mă gândesc la *Herr* Koch senior, care a fost obligat să schimbe partidele politice, ca să nu se trezească exilat într-un lagăr sovietic, sau la *Frau* Paul, care ar fi putut deveni momeală într-o capcană întinsă pentru prinderea unui vestic, sau chiar la Julia, încarcerată în propria-i țară, căreia i s-a oferit să fie lăsată liberă, cu condiția să dea informații despre oamenii din viața ei. Mă gândesc la ciclurile generaționale de nenorociri pe care germanii le-au provocat altor germani.

– Dar aici nu-i vorba de indivizi, continuă bărbatul șaten. E vorba de un sistem care i-a manipulat pe oameni într-o asemenea măsură încât să-i determine să facă toate lucrurile-astea. Se vede cum pot fi folosiți oamenii unii împotriva celorlalți. Mă feresc să-i condamn, pentru că și cei de la Stasi erau manipulați, și ei aveau nevoie de slujbe. (Ceilalți încuviințează din cap.) Pe de altă parte, zice, au fost și o mulțime de oameni care au spus nu, pur și simplu. Nu oricine poate fi cumpărat.

Povestește apoi despre un inginer care a refuzat să fie informator.

– Și nu i s-a mai întâmplat nimic. I-au închis dosarul, și gata.

Mi-amintesc povestea unei muncitoare dintr-o fabrică: după ce a fost abordată cu propunerea să devină informatoare, a doua zi, ea a zis în gura mare, la masa de la cantină: „I-auziți aici! N-o să vă vină să credeți, dar ăștia mă consideră așa o tovarășă de nădejde, că mi-au cerut să devin informatoare!“ Dacă-și dăduse acoperirea în vileag, nu le mai folosea la nimic, așa c-au lăsat-o în pace.

Femeia tânără zice:

– Cred că erau și avantaje, totuși, de partea cealaltă, pe care astăzi le uităm, în special pentru mame și copii. Eu am un copil, sunt singură și știu despre ce vorbesc. A trebuit să lucrez, și mi-a fost greu să găsesc un loc într-o grădiniță. Am o prietenă care locuia de partea cealaltă și-mi spune că n-ar fi vrut pentru nimic…

– Și chiriile erau mai mici, intervine femeia cu strungăreață, din dreapta mea.

– Grădinițele existau, de partea cealaltă, zice bărbatul șaten, pentru că voiau să aibă acces la copii de la vârste fragede, ca să-i crească direct loiali statului.

– Sigur, zice tânăra mamă. Dar mie mi-a fost limpede ca bună-ziua, de îndată ce-a picat Zidul. Am dat peste o pereche pe stradă, care numai ce veniseră din Est, și n-aveau nici bani, nici unde să se ducă, așa că le-am spus că puteau sta la mine. Au stat la mine un sfârșit de săptămână și le-am arătat ce era de văzut. Ne-am dus la magazinul universal Karstadt și ne-am uitat la secțiunea cu mâncare. Erau de-a dreptul uimiți. „Câte feluri de sos de roșii aveți?“, mă-ntrebau, holbându-se la rafturi. Și-atunci, mi-am spus în sinea mea: „Chiar că sunt prea multe – ar trebui să existe o cale de mijloc. Oare chiar ne trebuie treizeci de soiuri de șuncă și cincisprezece de sos de roșii?“

– Greșeala pe care a făcut-o RDG, zice bărbatul șaten, a fost să-i forțeze pe oameni să adopte o poziție – ori ești cu noi, ori ești dușman. Și, dacă ajungeai, până la urmă, să te consideri dușman, te și întrebai – n-aveai cum să nu te-ntrebi: ce caut eu aici? Au vrut să bage totul în tiparele lor înguste, numai că viața, pur și simplu, n-a încăput în ele. (Face o pauză, iar ceilalți așteaptă să termine.) Cred că nu trebuie să uităm c-au venit aici pentru libertate, nu pentru cele cincisprezece soiuri de sos de roșii.

Herr Raillard mă conduce la plecare. Îl întreb care crede el că erau consecințele, când cineva care fusese abordat ca să devină informator fie le spunea celorlalți, fie refuza, pur și simplu.

– Concret, zice, nu erau consecințe. Asta era, și gata. Dosarul era închis, nimic altceva, și marcat cu *Dekonspiriert* – „Deconspirat“. Dar, bineînțeles, nimeni nu putea ști, la momentul respectiv, că nu i s-ar fi întâmplat nimic. Așa că, practic nimeni nu refuza.

Am ajuns la ușă. *Herr* Raillard zice:

– Am ceva ce trebuie neapărat să vă dau.

Fără o vorbă, îmi întinde o foaie de hârtie fotocopiată, pe care scrie ceva. Este o copie a unui memorandum conceput de el:

Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi – Proiectul Grupului de Reconstituire

Timpi necesari pentru reconstituire

Un lucrător poate reconstitui zilnic, în medie, 10 pagini.

40 de lucrători pot reconstitui zilnic, în medie, 400 de pagini.

40 de lucrători pot reconstitui în medie, într-un an de 250 de zile lucrătoare, 100 000 de pagini.

Există, în medie, 2 500 de pagini în fiecare sac.

100 000 de pagini înseamnă 40 de saci anual.

În total, Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi deține 15 000 de saci.

Aceasta înseamnă că, la un număr de 40 de lucrători, reconstituirea completă ar dura 375 de ani.

Rămân fără grai. Nu pot să înțeleg decât că e vorba de un mic protest pe hârtie. *Herr* Raillard face un semn cu mâna spre foaie.

– Acestea sunt cifrele pentru patruzeci de lucrători, zice. Noi, după cum ați văzut, avem doar treizeci și unu.

În felul său calm, ceea ce-mi spune este că resursele alocate în Germania reunificată pentru această mică parte a reconstituirii existenței cetățenilor ei care provin din Germania de Est sunt de tot râsul – un fel de glumă sisifică. Iar ce face el aici este doar un gest eminamente simbolic.

Constat c-a tocmit un șofer care să mă ducă de la Zirndorf înapoi la Nürnberg. Ziua e-nsorită, albastră și senină. Când ieși dintre solicitanții de azil și fragmentele de hârtie, totul pare luminos și primitor.

Mă uit pe fereastra mașinii, gândindu-mă la Miriam și la speranțele ei ca porțiunile care i-au fost smulse din viață să fie puse iarăși cap la cap, în acele camere bine aerisite, cândva, în următorii 375 de ani.

Capitolul 28

MIRIAM ȘI CHARLIE

Trenul care mă duce înapoi la Berlin trece prin Leipzig, unde cobor.

E dimineață. Aerul e nemișcat și are o căldură mătăsoasă, care se va transforma în ceva palpabil până la ora prânzului. Ultima dată, gara se afla în renovare; acum, e parte a unui centru comercial cu trei niveluri, într-un imens atriu. Scările rulante îi duc pe oameni în sus și-n jos între niveluri. Lângă ieșire, o expoziție de fotografii de la demonstrațiile din urmă cu zece ani. Deasupra lor, pe o pancartă, scrie: „Leipzig. Orașul Eroilor“. Nu știu prea bine ce caut aici.

Mă fâțâi prin oraș. Cele mai multe macarale au dispărut. Fațade noi ale unor clădiri vopsite în galben solar sau roz de amurg, unele chiar aurite, au ieșit la iveală de după schelării. Trec de primărie, trec și de Pivnița lui Auerbach. Ușă-n ușă cu ea, văd un muzeu nou, inserat în peisajul stradal: Forumul de Istorie Contemporană din Leipzig. Înăuntru, numai pardoseli de mozaic venețian și finisaje scumpe. Din câte constat, este rezultatul efortului finanțat din fonduri federale de a pune în vitrină istoria împărțirii în două a Germaniei.

Sunt celebrele fotografii de la construirea Zidului; un soldat al Estului, care se decide să fugă în Vest, făcându-și loc prin sârma ghimpată cu mâinile goale; și Peter Fechter, tânărul de optsprezece ani împușcat în 1962, pe când încerca să evadeze, și lăsat să-și dea sufletul pe fâșia morții, pentru că fiecare parte a crezut că partea cealaltă ar fi tras dacă s-ar fi apropiat cineva de el, să-l ajute. Un rulou de fașă tot i-a zvârlit careva, dar el zace imobil și sângerează. Sunt fotografii cu oameni ieșind în Berlinul de Vest dintr-un tunel – grupul care a reușit, înainte să încerce și *Frau* Paul –, iar înăuntru, în muzeu, este parcată o dubă cenușie de poliție, la fel cu cea în care au transportat-o la proces. Un monitor de televiziune îl arată pe Karl-Eduard von Schnitzler în toată splendoarea tinereții sale acide. Ajung în anii 1970 și găsesc o vitrină în care sunt etalate obiecte ale trupei Renft: discuri, chitara cea veche a lui Klaus și poze în care membrii formației – bărboși, pletoși, cu pantalonii lor evazați – au un aer deopotrivă nevinovat și suspect.

Sunt unicul vizitator. Supraveghetoarele sunt nerăbdătoare să-mi prindă privirea și să intre în vorbă cu mine, plictisite cum sunt, de moarte. Poate din cauza șuvoiului de bani revărsat aici, obiectele aflate în vitrine atât de scumpe par vechi și fără nici o valoare, ca niște articole dintr-un timp lăsat undeva în urmă. Cobor scările, plescăind cu sandalele pe trepte. Nu-mi place că trecutul acesta poate părea chiar atât de bătător la ochi și de inofensiv, ca și cum de la bun început ar fi fost menit să sfârșească în spatele unor panouri de sticlă, despărțit prin șnururi sigure de tot restul lumii și păzit de butoanele alarmelor. Și mă enervează chiar și reacția mea: care-i problema? Ce-i un muzeu, dacă nu locul în care se țin lucruri terminate?

E ceva de mers de aici, dar cred că-mi aduc aminte pe unde s-o iau, așa că pornesc în direcția clădirii zise *Runde Ecke*. Sper să mai existe încă, să nu fie această versiune ingenioasă, finanțată din Vest, singura, sau tot ce a mai rămas din Germania de Est. Știu că la periferia orașului sunt obișnuitele blocuri turn socialiste, dar, pe aici, străzile sunt pietruite și clădirile – impunătoare. Chipuri tăiate în piatră se uită neclintite în jos de pe arcadele de deasupra galeriilor; un șir de ființe ca niște cariatide susțin vechiul teatru. Trec prin fața unui magazin de muzică (doar a fost orașul în care a locuit Bach), a unui bistrou și a unui centru de pompe funebre, cu o listă surprinzător de lungă de servicii funerare oferite – scrie deasupra lor – „zi și noapte“: îngropare, incinerare, înmormântare pe mare, înmormântări anonime, plus „transport de sicrie“. Un câine trece pe trotuar, cu aerul că are o destinație anume, așa că undeva, mă gândesc, vreo ființă umană s-a rătăcit. Siguranța cu care merge, cu capul sus, mă face să zâmbesc. Un bărbat din vitrina unei tutungerii mă vede și-mi întoarce zâmbetul.

Clădirea e tot acolo, atât de mare încât ocupă un cvartal întreg și se termină la colțul rotunjit, pe unde se și intră. Când ajung lângă ea, văd că mai există muzeul comitetului cetățenesc – și e deschis. Undeva, în sinea mea, încordarea se disipează într-un sentiment de ușurare. Urc treptele de piatră. Intrarea în expoziție se face prin stânga, iar în Autoritatea de Studiere a Dosarelor Stasi – Sucursala din Leipzig, prin dreapta. Nu s-a schimbat nimic prea mult. Parcurg toată lungimea coridorului, prin fața biroului cu calendarul cu o fată

pe jumătate goală, prin fața celulei cu o ferestruică și-un pat, către birourile muzeului. Au apărut afișe prin care se solicită donații, pentru a putea menține stabilimentul în funcțiune.

Frau Hollitzer nu e la birou astăzi, îmi spune mai tânărul ei coleg, dar mai lucrează pentru *Bürgerkomitee* (Comitetul cetățenesc). Îl întreb despre noul muzeu din oraș, la care el ridică din umeri și-mi spune ceva despre incompatibilitatea dintre finanțare și autonomie. S-a încercat o negociere cu autoritățile federale, ca să existe un singur muzeu al Germaniei divizate la Leipzig, și să fie organizat de estici, dar nu s-a reușit. Muzeul acesta, de la *Runde Ecke*, a rămas cu o înzestrare mai mică, mai săracă decât celălalt, dar este, chiar și așa, mai autentic: aici, în această clădire, oamenii au fost reținuți și supuși la interogatorii, iar, sus, biografiile furate le-au fost organizate și îndosariate. Stau prin camere o vreme și mă uit la grămezile de fărâme de dosare dintr-una, la mustățile, perucile și cleiul dintr-alta, la borcanele cu mostre de miros uman dintr-o a treia. Pentru mine, totul a început de aici. Cumpăr două cărți de la tânăr și plec. Afară, s-a făcut foarte cald; de dimineață până acum, copacii au devenit de un verde mai profund și aruncă umbre mai întunecate. Nu mai am nimic de făcut în acest oraș, decât să mă-ndrept înapoi spre gară.

Trec printr-un părculeț în care oamenii își iau prânzul pe bănci. Atmosfera e liniștită, excepție făcând numai cântecul păsărelelor, troncănitul tramvaielor și, da, un huruit care se-apropie tot mai mult din spatele meu și se-aude tot mai tare. Mă-ntorc și văd venind spre mine doi băieți pe skateboard, în plină viteză. Până să mă decid eu de ce parte să mă refugiez pe alee, cei doi se despart, într-o mișcare grațioasă, și trec pe lângă mine unul de-o parte și altul de partea cealaltă, după care se reunesc din nou. Mă uit după ei, cum alunecă spre ieșirea din parc. Repetă manevra cu o fată care vorbește la un telefon public. Fata se apleacă din cabină și se uită după ei cum se duc, vorbind însă mai departe.

Când ajung în dreptul telefonului, mă trezesc privind-o pe fată. Poartă o bustieră albă, care-i lasă talia neacoperită, și o pereche de blugi, și molfăie gumă în timp ce stă de vorbă. N-aud ce spune, dar este complet absorbită în discuție, sprijinindu-și un călcâi pe genunchiul celălalt și rezemându-se de peretele cabinei. Probabil că

are șaisprezece ani, ceea ce înseamnă că avea șase când a căzut Zidul. N-are cum să-și amintească de o vreme fără cabine telefonice.

Până să-mi dau seama de ce m-am oprit aici, mă vede și-mi face semn din cap, ca să știu că nu mai durează mult. Mă simt ușurată, pe moment, fiindcă mi-am găsit un scop. Dar, pe urmă, rămân blocată. Fata încheie conversația, îmi face cu mâna și se îndreaptă spre bicicletă. Intru în cabină. Șaisprezece ani, mă gândesc, atât avea și ea când s-a urcat în tren de aici, s-a dus la Berlin și s-a cățărat pe Zid. La nimic altceva nu mă gândesc, în timp ce-mi deschid agenda cu numere de telefon și-l formez pe-al ei.

– Alo?

– Miriam… Bună, Miriam, sunt Anna Funder. Am…

– Anna! De unde suni? Te-ai întors la Berlin?

– Sunt… sunt în Leipzig, ăsta-i adevărul, zic. M-am gândit la tine și te-am sunat să te salut, cât mai stau aici. Nu mai știam dacă ai același număr de telefon. Am fost la Nürnberg, și-acum mă-ndrept spre Berlin. Voiam doar…

– Vin să te iau, zice. Unde ești?

– Prin apropierea gării, cred.

– OK. Mă găsești la intrarea laterală, în zece minute.

O văd venind înspre mine. E îmbrăcată de sus până jos în alb, cu niște pantaloni largi și o bluză care-i flutură. E de-aceeași înălțime cu mine, dar foarte zveltă; când mă strânge în brațe, îi simt proeminențele omoplaților cu palmele. Își ridică ochelarii de soare și-mi arată iar acei ochi albaștri. Doar ridurile de pe față îi sunt mult mai adânci.

– M-am mutat de când ai fost ultima dată pe-aici, îmi explică.

O luăm cu mașina pe străzi pietruite, lăsând în urmă gara, pe sub ulmi, platani și fire de tramvai.

Clădirea în care locuiește Miriam acum este una de colț, frumos restaurată. Pereții scărilor impunătoare sunt pictați de mână, cu flori care se răsucesc în sus, iar în spate se găsește un lift ascuns cu discreție, în care ne urcăm. O dată în plus, apartamentul ei se află la ultimul etaj. Camera de zi dă spre ambele laturi ale colțului de stradă și are ferestrele deschise larg. M-apropii de una dintre ele. Peste drum, este o altă clădire frumoasă, cu un acoperiș de sticlă, iar

dincolo de ea, un câmp cu iarbă și copaci, care se întinde cât vezi cu ochii.

– Asta-i partea verde a Leipzigului, zice Miriam din spatele meu. E minunată pentru plimbare. Dacă vrei, putem să mergem, ceva mai târziu. Tot acolo-i și grădina zoologică din Leipzig, care merită și ea să-i aruncăm o privire.

– Ce miroase așa? întreb.

– Ar putea veni de la țarcul felinelor mari, chicotește Miriam.

– Nu, e-un miros dulceag.

– A, de la salcâmi, atunci.

Vine lângă mine la fereastră și-mi arată coroanele minunilor de copaci care sunt chiar sub noi. Flori de culoare crem se leagănă în ciorchini, ca strugurii.

– Frumos parfum, nu-i așa? zice. Mai frumos, în tot cazul, decât ce vine din cușca leilor – și râde, punând o mână pe brațul meu.

Pregătește ceai și ne așezăm să vorbim. Nu pare surprinsă de sosirea mea – sau nu atât de surprinsă pe cât sunt eu însămi de a mă afla în compania ei. Ca și cum s-ar fi așteptat să ne revedem, aproape ca două prietene. Ce mai înseamnă două-trei apeluri telefonice rămase fără răspuns, între prieteni?

Aerul parfumat ne înconjoară cu blândețe. Apartamentul are parchet pe jos, pereții vopsiți pal și o bucătărie nouă la unul dintre capetele încăperii în care ne aflăm. Camera vecină este un spațiu vast, acoperit cu o mochetă groasă, de culoarea cretei. Pe lângă pereți, sunt rafturi de cărți și plante, iar într-un colț este un calculator, cu o imagine cu nori pe ecranul monitorului. Totul este alb, luminos și reconfortant.

O pun la curent pe Miriam cu călătoriile mele, cu oamenii de la Stasi și cu necazurile Juliei de pe vremea când era elevă, cu tentativele de răpire și copiii lăsați de partea cealaltă a Zidului, cu trupa Renft și profesorul Ciupercă. Îi povestesc că tocmai mă-ntorc de la Nürnberg, unde am stat de vorbă cu femeile care descâlcesc, care s-au dovedit a fi și bărbați – câteva zeci de oameni stau acolo și fac o muncă pentru care le va trebui foarte mult timp ca s-o ducă la bun sfârșit. Nu știu de ce, dar nu pot să pronunț cuvintele: „Trei sute șaptezeci și cinci de ani“.

– Totul în această țară, zice, durează foarte mult.

Stăm la o masă de răchită, cu blatul acoperit cu sticlă. Miriam își scoate sandalele și-și ridică tălpile pe suportul dintre picioarele mesei. Are părul în continuare tuns scurt, dar acum și vopsit, într-un maro-șaten profund. Poartă aceiași ochelari de vedere mici, rotunzi, și zâmbește la fel, brusc, umbrele dintre dinți fiindu-i amplificate de nicotină.

– Foarte… mult… timp, repetă, aprinzându-și o țigară.

O pală de vânt pătrunde în cameră, lipindu-i bluza de piele și dezvăluind iar, pentru o clipă, cât de slabă e – ceva ce tot uit, din cauza vocii magnifice pe care o are.

Miriam lucrează acum la un post public de radio. Recent, i s-a cerut să facă o emisiune despre așa-numitele petreceri de *Estalgie* – unde ești lăsat să intri pe gratis, dacă scoți un buletin de identitate est-german, unde toți își spun unii altora „Tovarășe“, iar berea costă numai 1 marcă și 30 de pfenigi. Zice:

– Asemenea lucruri alimentează o nostalgie nebunească față de RDG – ca și cum ar fi fost un stat providențial nevinovat, care avea grijă de nevoile cetățenilor. Majoritatea celor care iau parte la petreceri de-astea sunt prea tineri să-și mai amintească de RDG, indiferent cum ar fi fost viața pe-atunci. Caută doar ceva după care să tânjească.

Dintre cei care conduc postul de radio, unii sunt foști informatori Stasi, iar unul anume a fost angajat la Stasi. Mă arăt șocată, dar Miriam ridică din umeri, și-atât.

– Vechile cadre s-au întors la putere, zice.

Știe că unul dintre ei avea obiceiul să redirecționeze către Stasi scrisorile cu nemulțumiri și comentarii primite din partea ascultătorilor, iar el știe că ea știe.

– Nu e-n stare să se uite la mine, zice.

Când ea a refuzat să facă emisiunea cu *Estalgia*, colegul respectiv i-a spus: „Știi care e problema ta? Problema ta este că nu te identifici cu postul ăsta și cultura lui.“

Miriam își dă ochii peste cap, cât de ridicol poate fi un fost om al „Firmei“ când reciclează vechile amenințări de la Stasi, el fiind redus acum, de la nivelul unei națiuni, la cel al unui post de radio.

Emisiunea tot a fost făcută – de altcineva – și transmisă pe post, alimentând nostalgia insidioasă care ține loc, în această țară, de sentiment al apartenenței.

De jos, din stradă, ajunge până la noi tusea țevilor de eșapament ale unor motociclete Vespa. Zgomotul mă face să mă gândesc la locuri cu plaje mirifice, deși suntem blocate pe uscat, în mijlocul Europei Centrale. O întreb cum era Charlie.

– Ăăă… nu mi-am sortat încă toate fotografiile, zice, sunt și-acum într-o valiză veche.

Se ridică și se duce în dormitor. Îi înțeleg perfect impulsul de a nu-l îndosaria încă sub folie de plastic într-un album, sau în cine știe ce ramă, sub sticlă. Dintr-odată, mi-e clar de ce noul muzeu mi s-a părut așa iritant. Lucrurile au fost băgate în vitrine, tot sub sticlă, deși nu au încă un deznodământ.

Miriam se-ntoarce și-mi arată două fotografii alb-negru și un instantaneu color Kodachrome, de genul celor din copilăria mea. Rămân șocată.

– Asta ești tu?! întreb.

În poză, se vede o tânără pereche, la o masă. Îl recunosc pe el, de ultima dată când l-am văzut: Charlie, cu fața luminoasă și maxilarele lui proeminente. Poartă joben, dar cămașă nu, și se prostește. Pe Miriam, însă, n-aș fi recunoscut-o. Fata din poză e minunată, extraordinar de frumoasă. E zveltă și cu pielea netedă, cu chipul parcă sculptat și un zâmbet care te lasă fără grai. Deși absolut naturală, ai fi putut foarte bine s-o vezi într-o revistă – și atunci, ca și acum.

– Asta era după nunta noastră, zice. Am fost să mâncăm.

Mi-amintesc de poza ruptă. Mă bucur că a rămas măcar asta.

Mai este o poză cu ei amândoi, în care ea îl ține pe el în brațe și se uită spre aparatul de fotografiat. Parc-ar fi un înger năbădăios, o fantasmă prinsă chiar în momentul în care zbura peste Zid, băgată într-o cușcă și apoi lăsată liberă, aici cu iubitul ei. În cea de-a treia, o Miriam ceva mai tânără se uită solemn, pe sub breton, spre obiectivul aparatului. Arată de vreo doisprezece ani.

– Aici sunt imediat după ce am ieșit de la închisoare, zice. Rochia asta mi-a făcut-o bunică-mea.

– Dar ești atât de tânără, zic.

– Eram, ce-i drept, zice. Aveam șaptespe ani jumate.

Mă uit la ea. Nu văd nici urmă de vanitate – nu se-aștepta să reacționez la frumusețea ei din poze. Soarele bate pieziș, poleindu-i jumătate din față. N-aș fi recunoscut-o niciodată în fata din fotografie.

– Mai e și asta, zice. M-am gândit la ea ultima dată când ne-am întâlnit și am găsit-o ceva mai târziu. (Îmi întinde o foaie de hârtie, împăturită în patru.) Nu cred să mai fi umblat, de fapt, prin lucrurile-astea, de când a murit Charlie. (Trage aer adânc în piept.) Mi-a venit greu să m-apuc de săpături.

Pagina e-ngălbenită de vreme și ușor zdrențuită. Pe-o față, văd rânduri scrise de mână cu creionul, tăiate și începute din nou; pe cealaltă față, o versiune curată.

– E-un poem scris de Charlie, zice.

– Pot să-mi fac o copie?

– Te rog, zice, ia-o cu tine. Trimite-mi-o înapoi, când o fi.

– Cum era Charlie? întreb iar.

Miriam scapără o brichetă și, când flacăra se înalță, ea se lasă pe spate, pe scaun.

– Ei, zice, era o persoană sensibilă. Foarte rezervat – observa lucrurile. Avea un simț al umorului dezvoltat, numai că, dincolo de el, punea lucrurile la inimă. (Se uită pe fereastră, la cerul care parc-ar trece prin față.) Era genul individualist, și copil singur la părinți – probabil că de-aia le și vine atât de greu socrilor mei.

Se ridică iar și aduce din bucătărie un castron cu cireșe.

– Prietenilor noștri li se părea o catastrofă mariajul dintre noi! râde, așezându-se la loc pe scaun. Pentru noi, însă, era ideal.

– De ce credeau așa ceva?

– Pentru că fiecare făcea după capul lui – până la un punct, bineînțeles! De pildă, unul dintre noi voia să meargă la film, iar celălalt nu voia, și-atunci, care voia se ducea singur. Nouă ni se părea perfect normal. Sau mi-aduc aminte că m-am întors, după ce fusesem plecată la Gera, și m-am ciocnit de Charlie pe coridor. L-am întrebat:

„Vii sau pleci?“ – la care, el mi-a spus: „Ies în oraș puțin, așa că ne vedem mâine“.

Din stradă, urcă până la noi zvon de glasuri, câte o notă muzicală fluierată.

– Ne spuneau prietenii: „Dar asta nu se poate numi căsnicie!“ Pentru noi, însă, era singurul mod în care puteam exista. De-aia ne-a și mers atât de bine împreună. (Își scuipă în palmă un sâmbure de cireașă.) Cred că s-a datorat – din partea mea, cel puțin – experienței din închisoare. Când am ieșit de-acolo, am reacționat la modul extrem. Pur și simplu, nu-mi puteam face planuri, nu puteam anticipa. N-aș fi putut să spun cuiva: „Ne vedem duminică“ – așa ceva mi se părea de nesuportat, ca obligație. (Râde.) Sunt convinsă că era greu să se înțeleagă cineva cu mine!

Nu-mi pot închipui de ce i-ar veni greu cuiva să se înțeleagă cu Miriam, dar știu că ea e greu de pus cu botul pe labe. Și-mi dau seama, dintr-odată, că realmente se bucură să mă vadă; pentru ea, este o continuare a discuției începute în urmă cu trei ani. A primit și mesajele mele, și scrisoarea, și, dintr-un impuls pe care-l înțeleg abia acum, nu mi-a răspuns la ele, ca să nu-și îngrădească opțiunile. După ce i-au anticipat oamenii ăia fiecare pas atâta timp, în zilele de-acum vrea să lase lucrurile să meargă de la sine. Iar brusca mea revenire în viața ei face parte din această lăsare în voia lucrurilor.

– După ce ne-am completat cererile de plecare, zice, totul a devenit de-a dreptul oribil. Au început să ne hărțuiască în plină stradă – ne opreau întruna. Eram urmăriți și de-o mașină, foarte urât – chiar că voiau să ne facă viața neplăcută. Până la urmă, Charlie a fost convocat la Ministerul de Interne și luat la întrebări. Le-a spus că nu voia decât un răspuns la cererea lui: da sau nu? Atunci l-au închis prima dată. După ce i s-a dat drumul, au început să apară cărțile poștale în cutia de scrisori, prin care era chemat la Camera 111 de pe Dimitroffstrasse.

Pe Dimitroffstrasse era clădirea poliției, dar Charlie Weber a aflat că o convocare la Camera 111 însemna că aveai întâlnire cu Stasi. Complexul avea o curte interioară.

– Puteai să intri acolo cu gândul că urma să lămurești vreo chichiță administrativă și te trezeai brusc într-o cameră fără ferestre, interogat

de Stasi, sau chiar pus la poprire, într-o celulă din dosul clădirii. (Face o pauză.) Ultima dată când a intrat acolo, Charlie s-a dus la o întâlnire în Camera 111 și chiar a sfârșit într-una din celulele alea.

– Voiai să faci exhumarea. Ce s-a întâmplat? întreb.

Miriam desface un alt pachet de țigări din folia de plastic. Degetele-i par dure și albăstrii, de la oxigenarea proastă.

– Biroul de-aici al procuraturii vrea să mușamalizeze tot ce s-a petrecut pe vremea aia și, mai ales, nu se dorește urmărirea penală a nimănui dintre cei de la Stasi. Sunt o mulțime de motive, presupun, pentru care nu se dorește, dar unul dintre ele este și-ăsta: încă se mai lucrează cu oameni care au lucrat la Stasi – sunt colegi unii cu alții! De exemplu, judecătorul care a semnat mandatul pentru arestarea lui Charlie atunci, când a intrat ultima dată în arest, mai judecă și-acum.

Totuși, un pas înainte s-a făcut. Procurorii au găsit un martor, un alt prizonier, care știe ce s-a întâmplat în celulele respective, în ziua în care a murit Charlie.

– Individul a relatat, zice Miriam, că-n celula lui Charlie a fost vânzoleală dis-de-dimineață. S-a întâmplat nu știu ce, și gardianul și-a chemat colegii, care au venit în fugă. Pe urmă, au plecat cu toții. Martorul zice că totul a fost liniștit până la miezul zilei, când le-a fost adusă mâncarea. Pe urmă, gardianul iar a chemat alți gardieni, și din celulă s-au auzit glasuri care vorbeau pe un ton ridicat. Poate-ți închipui că aceste probe noi au mai dat puțin elan cercetărilor – ei bine, nu. Mai târziu, procurorul m-a înștiințat că se găsise un alt fost deținut, care-i dăduse „asigurări credibile“ că el, unul, nu auzise nimic dinspre alte celule, în ziua respectivă. O dată în plus, voia să se folosească de prilej, pentru a declara chestiunea închisă.

Miriam și-a pierdut încrederea în investigația „ăstora“. Cu vreo lună în urmă, i-a trimis dosarul și toată corespondența, schimbată de-a lungul anilor, direct ministrului Justiției.

– N-am primit nici un răspuns de la el deocamdată, zice, dar aștept. (Și-a proptit un cot de brațul scaunului și bărbia și-o sprijină în palmă.) Și, bineînțeles, mai sunt și cei care descâlcesc, adaugă. Știu cu siguranță c-au fost o mulțime de hârtii pe care nici măcar nu le-au mai pus în saci, așa că n-au fost adunate și trimise la Nürnberg pân-acum. Poate că scrie ceva în ele și de Charlie.

O vreme, nu spun o vorbă. Apoi o întreb ce crede ea că s-a întâmplat în celulă, în ziua aceea.

– Charlie era încăpățânat. Știam, de când mai fusese arestat, că refuza să se arate cooperant – să vorbească sau să iasă în curtea în care se făcea mișcare. Mă gândesc și eu: poate că n-a vrut să le răspundă sau să facă nu știu ce, când au intrat în celula lui, de dimineață, și-atunci l-au bruscat, iar el s-a lovit cu capul de perete. Și-ăia probabil că l-au lăsat în plata Domnului în celulă, iar când s-au întors, la ora prânzului, l-au găsit în aceeași poziție în care căzuse. Mai mult ca sigur că era mort, sau pe moarte, și de-aia și-au chemat colegii gardieni, să fie martori.

Își stinge țigara și tot apasă vârful chiștocului.

Probabil că are dreptate, și chiar așa s-a întâmplat. Dar deshumarea lui va scoate ceva la iveală? Poate va demonstra dacă a murit de ștreang sau nu, dar de mâna cui? Sau, dacă a fost incinerat, cum se arată în dosar, nu se va găsi nimic în sicriu, din care să se poată afla ce și cum s-a întâmplat, și Miriam va rămâne la fel, numai cu firava consolare a unor teorii.

Deocamdată, însă, jocul cumplit pe care-l joacă, așteptând în van, o menține agățată de viața ei alături de Charlie și încă în contact cu aceasta. Iar dincolo de nevoia de a ști, este nevoia de a vedea făcându-se dreptate. Regimul est-german s-a dus, dar lumea nu poate fi repusă pe făgașul ei până când Miriam nu vede că i se face un soi oarecare de dreptate. Lucrurile or fi fost puse în spatele unui perete de sticlă, dar nu sunt încă terminate.

Tot stând noi de vorbă, se lasă înserarea, și mâncăm roșii cu busuioc, *prosciutto* și pepene. Miriam îmi povestește de prieteni, dar nu are un partener de viață lângă ea.

– Prea dificil să explici totul, zice întristată.

O întreb de familie. Pe mama ei o prezintă ca fiind o parvenită pe scara socială.

– Ai putea crede că așa ceva era greu în socialism, dar ea tot a reușit să parvină! – și râde.

Are o soră dentistă.

– Poate i-ai văzut cabinetul când ai intrat, la parterul blocului.

Mă bucur să știu că sora ei nu e departe.

– Și tatăl tău?

– Tata era doctor, zice, și un om foarte bun. A murit la începutul anilor 1970, destul de tânăr. (Bate cu pachetul de țigări în tăblia mesei.) De cancer la plămâni.

– A…

– Chestia cu treaba asta, zice, scoțând fumul pe nas, e că nu durează deloc foarte mult.

Prin ușa dublă care dă în camera de-alături, zăresc privirea fixă, ca de porțelan, a unei păpuși – o marionetă veche, într-un costum alb de mătase, care atârnă, cu mâinile în șolduri, în ațele ce o țin legată de un crucifix, de colțul unui raft de cărți.

Miriam insistă să rămân la ea și nu se lasă până nu-mi cedează patul ei. Mă trezesc peste noapte, cu dorința de apă și aer. Pe drumul de la baie către fereastra deschisă, care dă spre câmpul verde, o văd în lumina lunii și mă opresc. Doarme pe podeaua din camera de zi, într-o pijama largă, albă, cu ochii acoperiți de o eșarfă. Stă cu gâtul îndoit și cu brațele și picioarele desfăcute larg, peste o pernă rotundă, turtită. E-atât de subțire și de uscățivă, încât aproape că are loc toată pe acea pernă, fără sfori, în luminile rampei.

Dimineața, mă conduce la gară. Spre ușurarea mea, găsesc un centru de copiere, așa că-i pot returna poezia lui Charlie chiar acolo. Mă însoțește la peron și așteaptă până când trenul se urnește din loc, tăcut și lent. Tânăra din fața mea își pupă-n bot pudelul; pe peron, un câine mai bătrân hămăie și se-nvârte în jurul cozii, de gelozie. Apoi, Miriam face cu mâna, se-ntoarce și pleacă, mergând țeapănă în lumina soarelui.

Îmi plac trenurile. Îmi place ritmul în care le troncănesc roțile și-mi place libertatea faptului de a fi suspendată între două locuri, având grijă alții de toate anxietățile provocate de un scop în viață: pentru moment, știu încotro merg. Ieșim repede în afara Leipzigului, trecând prin dreptul unor câmpuri de porumb și de grâu și al unor turnuri de apă ca din Evul Mediu, lângă fiecare gară: Lutherstadt Wittenberg, Bitterfeld, Wannsee. Pe un câmp, o sperietoare de ciori se pregătește să-ntâmpine orice vizitator cu o cască neagră de motociclist; dincolo de ea, un parașutist se pregătește să atingă pământul. Doi băieți stau

într-o bărcuță în stufăriș, în această imensă mare nemișcată, de un verde neverosimil, și pescuiesc.

Mă îndepărtez de fereastră, iar pudelul mă consideră dintr-odată fascinantă. A simțit și el foșnetul de hârtie din buzunarul meu. Scot poezia lui Charlie.

În această țară,
Mi s-a făcut rău de-atâta liniște.
În această țară,
Am rătăcit, m-am rătăcit.
În această țară,
M-am ghemuit la pământ, să văd
Ce-o să se aleagă de mine.
În această țară,
M-am ținut tare,
Ca să nu-mi vină să urlu.
Dar am urlat, atât de tare,
Încât această țară s-a rățoit la mine,
La fel de hidos
Cum își construiește casele.
În această țară,
Am fost însămânțat.
Numai capul îmi rămâne,
Sfidător, afară din pământ.
Dar, într-o zi, și el îmi va fi cosit
Făcându-mă, în sfârșit,
Al acestui pământ.

O împăturesc la loc și mă gândesc la Charlie Weber, de-acum al acestui pământ. Și mă gândesc la Miriam, o fecioară care pufăie fumul de țigară în turnul ei. Uneori, le mai aude și le mai miroase, dar fiarele, deocamdată, sunt în cuștile lor toate.

Merg pe jos pân-acasă, de la gara din Rosenthaler Platz. Parcul freamătă de viață, și lumina-i atât de orbitoare, încât îi scoate pe oameni în evidență, împreună cu umbrele lor, într-un 3D exacerbat. Femeile fac băi de soare, tolănite pe iarbă, unele în costume dintr-o

bucată, altele cu fundurile dezgolite. Adolescenții își scot guma de mestecat din gură, ca să se poată săruta; un câine ciobănesc are o singură șuviță de pe frunte vopsită verde; un tânăr infirm e scos la plimbare într-un căruț de copil. Câțiva părinți își leagănă bebelușii în brațe, ca să-i liniștească, iar niște copii mai mari se bâțâie în leagăne ori se rotesc în caruselurile pe care nici nu le-am remarcat pân-acum.

Mulțumiri

În primul rând, mulțumirile mele se îndreaptă către persoanele care mi-au povestit viețile lor, mai ales către Miriam Weber, a cărei poveste de viață mi-a oferit imboldul de a-i găsi și pe ceilalți. Le sunt recunoscătoare, de asemenea, celor care au stat de vorbă cu mine, dar ale căror experiențe nu se regăsesc în această carte; de exemplu, lui *Herr* Wolfgang Schellenberg, a cărui viață merită evocată într-o carte separată.

Le sunt îndatorată multor altor persoane cu care am discutat în Germania. *Frau* Hollitzer, de la *Museum in der Runde Ecke*, mi-a oferit cu generozitate din timpul și ospitalitatea ei. Angajații Autorității pentru Studierea Dosarelor Stasi *(Der Bundesbeauftragte für die Unterhagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen DDR)*, mai ales Regina Schild, dr. Klaus-Dietmar Henke, Thomas Auerbach, Roger Engelmann, Jens Gieseke și Bernd Eisenfeld, m-au ajutat cu informații și, uneori, cu propriile experiențe. *Frau* Neubert, de la *Bürgerbüro e. V. Verein zur Anfarheitung von Folgeschäden der SED–Diktatur*, mi-a oferit puncte de vedere neprețuite, la fel ca și colegul ei, Uwe Bastian. Martin Gutzeit, de la *Berliner Landesbeauftragte für die Stasi Unterlagen*, mi-a fost de mare ajutor, ca și angajații *Antistalinistiche Aktion Berlin – Normannenstraße e. V. (ASTAK)*, ai *Bürgenkomitee '15 Januar' e. V. zur Aufarbeitung der Stasi–Vergangenheit* și ai *Forschungs-und Gedenkstätte Normannenstraße*, din Berlin. Îi mulțumesc, de asemenea, profesorului Manfred Görtemaker de la Universitatea din Potsdam.

Această carte n-ar fi fost scrisă fără sprijinul de o extraordinară generozitate pe care l-am primit, încă de la începutul scrierii ei, din partea membrilor Asociației Germanilor Australieni. Mulțumesc Asociației, în general, pentru acordarea Bursei pentru Dezvoltare Educațională pe anul 1995 și, în particular, membrilor ei: BMW (Australia) Ltd., Dresdner Bank AG, Mercedes Benz (Australia) Pty Ltd, și Deutsche Bank Group din Australia. Îi mulțumesc și dlui Andrew Grummet, pentru prietenia și ajutorul pe care mi le-a oferit.

Mulțumirile mele sincere se îndreaptă și către Centrul Australia de la Potsdam, unde am fost scriitor-rezident în anii 1996–1997. Dr. Ditta Bartels în Australia și, la Potsdam, Ruth Bader și Rico Janke mi-au furnizat încurajări neprețuite și sprijin administrativ când am început să lucrez propriu-zis la carte.

Sunt recunoscătoare pentru Premiul de Scriere Creativă Felix Meyer și pentru subvenția, oferită de Arts Victoria, care m-au ajutat financiar în perioada scrierii cărții. O bursă oferită, de asemenea, de Varuna – Casa Scriitorilor și sprijinul primit de acolo, din partea lui Peter Bishop, s-au dovedit a fi de un fantastic ajutor.

Le mulțumesc Societății Australiene a Autorilor și lui John Tranter, pentru că m-au sprijinit să parcurg programul de mentorat. Îi sunt mult îndatorată lui Marion Campbell, de la Universitatea din Melbourne, pentru îndrumări și sfaturi. Le mulțumesc și lui Jenny Lee, a cărei lectură timpurie a venit într-un moment esențial, și Gudrunei Papak, de la Institutul Goethe din Sydney.

Bunii mei prieteni de la Berlin – Annette și Gerhard Pomp, Charlotte Smith și Markus Ickstadt, Harald și Marianne Meinhold, Lorenz și Monika Prell și Rainer Merkel – mi-au furnizat un simț al vieții normale, de care aveam atâta nevoie, în timp ce făceam explorări în Stasiland. Tatăl meu, John, și mama mea mult regretată, Kate, m-au sprijinit enorm. Îi sunt în mod special recunoscătoare editorului meu, Michael Heyward, al cărui entuziasm neobosit m-a impulsionat de multe ori, în timp ce scriam, și a cărui competență editorială este magnifică. Dar îi sunt îndatorată, mai mult decât oricui altcuiva, lui Craig Allchin, inspirația mea constantă, care mi-a pus toate întrebările potrivite, fără să se întrebe vreo clipă dacă rezultatul de față a meritat patru ani din viețile noastre.